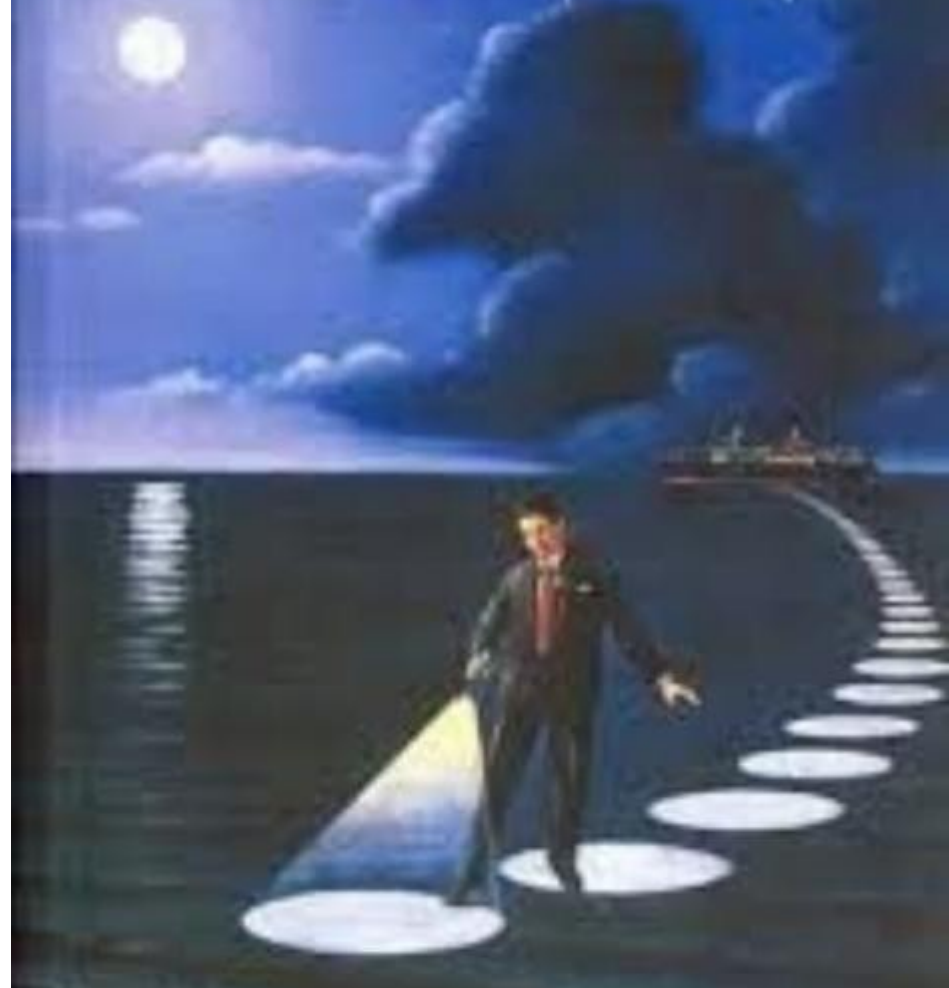


JOHN BARTH
varieteu pe apă



JOHN BARTH

Varieteu pe apă

**Traducere de
RADU R. ȘERBAN**

**Prefață de
ADRIAN OȚOIU
EDITURA PARALELA 45
2002**

**Colecția „Romanul mileniului III” este
coordonată de Mircea Martin**

**John Barth
THE FLOATING OPERA
Copyright © 1967**

All rights reserved

**Toate drepturile asupra acestei versiuni aparțin
Editurii Paralela 45, 2002 Pitești București Brașov Cluj-
Napoca**

**Director general: Călin Vlasie
Director editorial: Mircea Martin
Redactor-șef: Gheorghe Crăciun
Redactor: Crenguța Năpristoc
Coperta colecției: Done Stan
Tehnoredactor: Florin Paraschiv
Prepress: Viorel Mihart**

**Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
BARTH, JOHN**

Varieteu pe apă / John Barth; trad.: Radu R. Șerban;
pref.: Adrian Oțoiu.

— Pitești: Paralela 45, 2002

p.; cm. – (Romanul mileniului III)

ISBN 973 - 593 - 593 - 7

I. Șerban, Radu R. (trad.)

II. Oțoiu, Adrian (pref.)

821.111 (73) - 31 = 135.1

John Barth și o întrebare despre flotabilitatea Operei plutitoare

Acum, la 46 de ani de la lansarea ei la apă, o întrebare este aproape inevitabilă: cât de plutitoare mai este acum *Opera plutitoare*¹ a lui John Barth? continuă ea să fie, asemenea varietelui itinerant și flotant al căpitanului Jacob R. Adam, „originală și de neegalat”? Ne mai incită ea să „ne folosim imaginația pentru a umple golurile” lăsate în siajul ei între o escală și alta? Ne mai lăsăm vrăjiți de pirotehnia ei savantă, de arta ei catoptrică, de felul în care aparițiile ei ciclice se dovedesc tot atâtea reciclări? Sau am obosit să ne lăsăm amăgiți de acest joc al dezamăgirilor? Sau preferăm să vedem în născocirile ingenioase ale distinsului profesor de la John's Hopkins University doar artificiu manierist și alexandrinism?

Întrebarea privind flotabilitatea (sau, dacă vrei, viabilitatea) primei întreprinderi a lui Barth nu este una retorică. Și nici extensia acestui *topos* al ambarcațumi-cascenă-a-unui-spectacol-umblător asupra întregii opere barthiene nu este o simplă speculație gratuită. Barth însuși, actor și sufleur al propriei sale comedii, folosește

¹ Deși prezenta versiune românească datorată lui Radu R. Șerban optează pentru o transpunere liberă a titlului original *The Floating Opera* ca *Varieteu pe apă*, el sacrifică ambiguitatea fertilă a termenului *opera*. E motivul pentru care vom prefera să ne referim la romanul lui Barth folosind transpunerea mai puțin expresivă, dar mai exactă a titlului. *Opera plutitoare* deci, fiindcă atât *opera* (gen muzical transformat de către negrii din Sud într-un pitoresc vodevil de extracție populară, dar și totalitate a creației unui autor), cât și *plutirea* reprezintă elemente centrale ale demonstrației ficționale realizate de Barth.

constant metafore navale pentru a vorbi despre întreprinderea sa literară. Naratorul-protagonist din *The Floating Opera* e un avocat care se declară diletant în materie de literatură și abordează arta scrisului cu exact atitudinea meșteșugărească și ticăită care îi lipsise în adolescență când încercase să-și construiască propria ambarcațiune. Cum schoonerul visat de *teenagerul* Todd nu va ajunge niciodată să plutească și va putrezi asemenea unei carcase de leviatan în curtea casei părintești, spectrul acestui eșec se va extinde de la șantierul naval improvizat până asupra șantierului literar, și el pândit de pericolul unui naufragiu consumat înainte de punerea la apă.

Totodată, filosof improvizat și existențialist *avânt la lettre*, Todd Andrews știe în 1937 că „la modul ideal, o nouă atitudine filosofică, la fel ca și o barcă cu vâsle nouă, ar trebui să fie lăsată în doc o zi-două, până i se etanșează lemnăria, înainte de a fi supusă la probe mai grele”; nefiind convins de soliditatea construcției, el se întreabă în titlul capitolului: „Veți râde oare de bărcuța mea cu vâsle?”, iar în finalul acestuia constată cu o încântare copilărească: „barca mea cu vâsle, de bine de rău, plutea”.

Introspecția echivalează tot cu o inspecție navală: „Ca *nostromul* care trebuie să-și cerceteze vasul și să vadă dacă nu are crăpături [...], tot așa m-am cercetat și eu pe mine însumi”.

În fine, nu doar Todd Scriitorul Amator și Todd Filosoful Diletant vor face din ambarcațiuni o emblemă a creației, ci și John Barth însuși se va referi la cartea sa în aceiași termeni. După ce în a doua ediție i-a readus la forma inițială prora și babordul – pe care le modificase la insistențele editorului cu doisprezece ani înainte –, Barth nota cu satisfacție: „*Opera plutitoare* rămâne opera unui

om foarte tânăr, dar sunt mulțumit că de-acum ea va pluti sau se va scufunda în forma ei inițială”.

Întrebarea are o semnificație specială în cazul lui John Barth, care este, alături de Vonnegut, unul din stâlpii postmodernismului. Numele lui e legat de cele două eseuri seminale care au defrișat calea noii paradigme culturale: *The Literature of Exhaustion* apărea în 1967 și devenea supapa de siguranță explodată sub presiunea exasperării unei întregi generații de autori în ternul peisaj literar al Americii *boom-ului* economic postbelic. Piesa pandant la acest prim eseu avea să vină 13 ani mai târziu: *The Literature of Replenishment* era strigătul de luptă al noii generații ce prindea să-și definească identitatea artistică în opoziție cu cea a „bătrânilor”, dar totodată cu o puternică notă de afirmație, ce domină impulsul demolator. Debutul literar al lui Barth cu *Opera plutitoare* s-a consumat în 1956, cu mult înaintea datei absurd de exacte indicate de Charles Jencks ca moment al decesului modernismului (15 iunie 1972, ora 15, 32, moment al dinamitării utopicului complex arhitectural Pruitt-Igoe din St. Louis, Missouri), dar și înaintea apariției „breșei majore a ficțiunii postmoderne ce a caracterizat finele anilor ’60”² (Val lui Pynchon apărea în 1963, Delillo debuta în 1971), într-un pluton cu veteranii John Hawkes, Kurt Vonnegut sau William Gaddis (debutați în 1949, 1952, respectiv 1955).

Am putea spune că opera lui Barth – născută în deceniul 6, înflorind în anii ’60-70 și dând semne de manierism și oboseală spre finalul veacului – se suprapune peste cadrul temporal și peste fișa de sănătate a postmodernismului. În același timp, volumele autorului american se constituie într-o adevărată antologie a

² Jérôme Klinkowitz, „The New Fiction”, *American Literature Since 1900*, Marcus Cunliffe ed., Penguin, Londra, 1993, p. 335.

temelor predilecte, a strategiilor narrative, dislocărilor și „trucurilor” tehnice tipice romanului postmodern.

Autoreferențialitatea sare în ochi încă de la prima pagină a *Operei plutitoare*, în care un autor neprofesionist își expune scrupulele și dilemele legate de meseria scrisului; or tocmai autoreferențialitatea este trăsătura pe care Barth o consideră ca fiind definitorie pentru postmodernism. „Postmodernismul”, spunea el într-un interviu din 2001, „înseamnă a încerca să-ți legi cravata în vreme ce explici pas cu pas procedura legării cravatei și pălăvrăgești despre istoria ornamentelor de gât bărbătești, reușind în același timp să faci un nod Windsor desăvârșit”³. Jocurile intertextuale de mai târziu sunt deja prezente în acest roman de început, în care scriitorul aspirant nu pornește la drum decât după ce se blindează cu o armură de tomuri specializate, de o incongruitate frapantă. Fanteziile tipografice prin care se reproduc afișele bombastice ale „Originalului & inegalabilului varieteu pe apă al lui Adam” sunt și ele procedee pe care postmodernii le folosesc spre a-l trezi pe cititor din toropeala iluziei ficționale. Fascinația ambiguă în fața kitsch-ului spectacolului popular dictează pagini memorabile în secvența finală a scenei plutitoare.

Unele din „trucurile” lui Barth sunt împrumutate direct din panopia romanului secolului al XVIII-lea, cu care el avea să întrețină un dialog de mare virtuozitate în *The Sot-Weed Factor*. Astfel sunt numeroasele digresiuni retorice, savantlâcul eroi-comic al unor comentarii asupra unor evenimente banale sau interpelările la adresa cititorului (de felul „ești oare atât de curios încât să mă urmezi acum până la closet?”), urmate de metalepsa

³ John Barth, „The Literature of Exhaustion”, în *The Novel Today: Contemporary Writers on Modern Fiction*, Malcolm Bradbury ed., Fontana, London, 1977, p. 79.

retorică ce sugerează situația logic imposibilă în care acțiunea s-ar desfășura simultan cu actul narațiunii și cu cel al lecturii.

Scris la mijlocul anilor '50, de un autor foarte tânăr (Barth avea în 1954 doar 24 de ani), romanul de față are și o interfață filosofică ambițioasă, care unora le-a părut superfluă și în discordanță cu temperamentul protagonistului. În ciuda vitalității și umorului său, Todd Andrews e vizitat de dileme existențialiste, care îl fac să adune argumente imbatabile în favoarea sinuciderii, aceleași argumente care, răsturnate în urma unui moment de epifanie pură, îl vor face să se răzgândească în a doua parte a memorabilei zile de 24 iunie 1937. Chiar dacă tonul meditațiilor existențiale ale avocatului sună uneori peremptoriu și pretențios, el indică dorința lui Barth de a scrie nu doar un roman al experienței, ci și un roman al reflecției asupra acesteia. În aceeași cheie, intuiția absurdului esențial al existenței, precum și neîncrederea în capacitatea psihologiei de a releva motivele ultime ale ființei umane răzbat din scriitura seacă și neemoțională a scenei copleșitoare din timpul Primului Război Mondial, în care cei doi combatanți traumatizați trăiesc un moment de fraternitate dincolo de statutul lor de inamici, urmată de o recădere sângeroasă în animalitatea condiției de combatanți.

Opera ulterioară a lui Barth avea să desăvârșească portretul unui virtuoz al prestidigitației postmoderniste. *The Sot-Weed Factor* (*Neguțătorul de tutun*, 1960) este o pastişă succulentă, rabelaisiană în verva ei zgomotoasă, care mustește de aluzii culturale ce trimit la clasicii contratradiției romanului secolului al XVIII-lea, Sterne, Smollett și Fielding. Ebenezer Cooke, poetul autodidact de pe Coasta de Est, care, ajuns *Poet laureate* al statului Maryland, scrie la comandă un poem epic în cuplete

hudibrastice intitulat *Marylandiada*, devine eroul unui fals roman istoric „menit să dea lovitura de grație tuturor romanelor istorice” (cum scria un comentator în *Chicago Tribune*), iar opera sa bombastică face obiectul unor docte analize ce ne dovedesc că limba de lemn nu e o invenție a secolului XX. Cu acest roman plin de gag-uri picarești, Barth izbutește performanța de a reconstrui o Americă fabuloasă și, în cuvintele lui Leslie Fiedler, „pare să fi scris în sfârșit ceva mai aproape de «marele roman american» decât orice altă carte din ultimele decenii”.

Giles Goat Boy: or the Revised New Syllabus (Giles băiatul-țap, sau Noua Programă Revăzută, 1966) duce autoreferențialitatea până la ultimele ei consecințe, într-o lungă prefață în care patru referenți întorc pe toate fețele argumentele pro și contra publicării acestui manuscris-revelație al unui iluminat. Comedia votului demască felul în care responsabili culturali acționează politic măcelărind literatura într-un fel de *hon Maiden*: Editorul A, puritan fundamentalist, respinge pretinsa imoralitate a manuscrisului; Editorul B, deși îl socotește minor, îl apără din motive de *political coreciness*, C respinge revelațiile profetului din rațiuni îngust estetice ce ignoră umanitatea textului, iar narcisistul D se citește doar pe sine în paginile acestuia. Textul e istoria idealistului Giles, copilul crescut de capre, care devine un profet al Campusului de Vest (metaforă străvezie pentru emisfera occidentală) și autor al Nou Programe Analitice (cum altfel să traducem *the New Syllabus*?) un soi de nou Nou Testament al cărui mesaj este că totul e relativ și că viața spiritului nu se poate disocia de viața cărnii. Vioiciunea epică nu trebuie să ne înșele nici aici, fiindcă, așa cum declara el însuși, acestea sunt „romane care imită forma Romanului, scrise de un autor care imită rolul Autorului”.

Fragmentarismul culegerii de povestiri intitulate *Lost*

in the Funhouse (1968) e doar aparent, fiindcă aceste texte despre scrierea unor texte sunt legate între ele prin mii de fire interesau posibil hipertextuale. În multe din cărțile ce au urmat, Barth se amuză să șteargă diferențele dintre genuri sau să pulverizeze frontiera dintre realitate și reprezentarea acesteia. Cartea înșelător intitulată *Letters (Scrisori)* nu reprezintă corespondența privată a lui Barth, ci un roman epistolar în tradiția *Clarissei* sau *Pamelei* lui Richardson, în care protagoniștii cărților barthiene anterioare, îmbătrâniți și devastați, conversează în scris cu personaje inexistente sau care nu le pot răspunde, supervizați de un autor obsedat de cifrurile și codurile oculte încastrate în text. Aluziile intertextuale devin din ce în ce mai încifrate și reclamă un cititor cu o competență culturală infinită în *The Last Voyage of Somebody the Sailor (Ultima călătorie a lui Cineva Marinarul, 1991)*, carte care l-a revoltat pe cronicarul de la *The New York Times* pentru felul în care comite toate păcatele stereotipiilor eurocentriste la adresa unui Orient văzut ca feminin, lasciv, leneș și retrograd, incriminate de Edward Said în clasicul său *Orientalism*. Ultimele sale cărți, *The Tidewater Tales* (1987), *On With the Story (Povestea continuă, 1996)*, au alimentat dezamăgirea vechilor admiratori și i-au îndepărtat din capul locului pe criticii din noua generație, datorită manierei devenite manierism, a pirotehniei naratologice din ce în ce mai aiuritoare, care au ajuns să lase impresia de autoplagiat sau de mecanism ce macină în gol.

De mai bine de patruzeci de ani, Barth tot recapitulează stilurile istorice ale prozei. A ajuns chiar să recapituleze, cu abia ascunsă ironie, nu doar stilurile trecutului, ci și cele ale viitorului, cele de-abia inventate (ficțiunea hipertextuală). Ambiția lui secretă pare aceea de a îmbarca totul pe arca lui secretă, de a nu lăsa nimic pe

dinafară, de la Sindbad la Don Quijote și de la romanțul picaresc la e-text.

A rămas ceva de dinafară din acest tablou al barthianismului care tinde să se apropie până la identificare de tabloul mendelevian al postmodernismului? Poate doar tema conspirațiilor (*conspiracy theory*), o obsesie ficțională atât de persistentă la postmodernii americani (ne gândim la *V* al lui Pynchon, la *Libra* lui Don Delillio sau la romanele lui Gaddis). Dar până și aceasta își află locul în burta încăpătoare a falsului roman de călătorie din 1982, *Sabbatical*, pe care o editură românească l-a publicat sub nefericitul titlu-momeală *Arhipelagul Cl. A.*, tocmai din cauza trecutului de agent secret al protagonistului Fenwick Turner.

Dacă, așa cum sperăm că am demonstrat, opera lui Barth este un *summum* al paradigmei postmoderne, înseamnă că întrebarea privind flotabilitatea operei plutitoare mai dobândește încă o semnificație. Răspunsul la aceasta se poate extinde – firește, cu precauțiile de rigoare – la întreaga paradigmă a ficțiunii postmoderne. Interogând *Opera plutitoare*, verificându-i etanșeitățile îmbinărilor chilei, manevrabilitatea cârmei, starea catargului sau a zburătorilor, controlându-i presiunea motoarelor, noi nu facem altceva decât – acum, în pragul mileniului trei – să chestionăm în mod implicit viabilitatea unui întreg mod de a concepe literatura, mod care, nu o dată, a fost acuzat de narcisism solipsist, de estetism gratuit și de abandonarea temelor majore ale existenței în favoarea jocurilor minore de cuvinte, precum și de relativizarea dizolvantă a Moralei, de discreditarea Istoriei prin reducerea ei la simplu text ori de demolarea psihologiei în favoarea unui simplu spectacol de oglinzi lipsite de adâncime.

De vreo cincisprezece ani încoace, arca încăpătoare

a lui Barth pare să ia constant apă pe la toate încheieturile și să plutească în virtutea inerției, la limita de avarie. Așa cum spuneam, criticii din generația mai tânără se întrec să-i recunoască ipocrit gemul, dar se grăbesc să vadă în acesta mai degrabă un defect, fiindcă produce opere infinit polisate, cizelate cu migală de orfevru, înțesate de aluzii și referințe încrucișate la toată istoria literaturii, opere care devin însă obositoare prin acea constantă *teasing of the reader*, sintagmă pe care ar trebui să o traducem atât prin „tachinarea cititorului” cât și prin „exasperarea cititorului”. (Aș remarca în treacăt cât de mult se aseamănă poziția actuală a lui Barth în ochii criticii cu poziția la fel de inconfortabilă în care se găsesc reprezentanții postmodernismului românesc. Multe din dilemele de mai sus sunt și cele ale reevaluării critice a literaturii românești a anilor '70-80.)

Și atunci ne întrebăm din nou: cât de plutitoare mai este opera lui John Barth? Cât anume supraviețuiește din inovația sa? Va rămâne Barth un nume de referință sau va fi relegat într-un muzeu al curiozităților simili-baroce ale secolului XX? Ce anume va prevala în perspectiva istoriei: ingeniozitatea sa stilistică, spiritul parodic, savanta artă catoptrică sau senzația de exasperare, frustrare și *tedium* provocată de această inventivitate cu orice preț?

Aici cititorul ar trebui supus unui chestionar, care în final să-i sugereze răspunsul pe care noi refuzăm să-l dăm. Chestionarul ar putea începe așa:

1. Cum vi se pare umorul lui Barth?

a) Obositor, bătrânesc, plin de glumițe răsuflăte. Un mod de anihilare a oricărei perspective coerente și de fragmentare a ideăției.

b) Vital, subtil, plin de aluzii malițioase. Un mod al relativizării adevărilor absolute și al dezumflării pretențiilor.

c) (Ca să parafrazăm un hit autohton): Jumătate a, jumătate b.

2. Geniul lui Barth este:

a) Indiscutabil; îl face să comită opere enorme pe care toți le citează și nimeni nu le citește, cu excepția profesorilor de literatură.

b) Indiscutabil; îl așază în rândul celor mai mari nume din proza americană a secolului.

c) Jumătate a, jumătate b.

3. Faptul că Barth este în același timp teoretician al postmodernismului și profesor de literatură este:

a) Un teribil handicap, care-l face să fie obsedat de procedee, tehnică, trucuri, pirotehnie narativă și jocuri minore.

b) Un mare avantaj, care-i permite să-și calculeze la milimetru efectele și să jongleze cu reacțiile cititorului precum un iluzionist priceput.

c) Jumătate a, jumătate b.

4. Autoreferențialitatea lui Barth este:

a) Acel element care îl împiedică să se ocupe de lucruri cu adevărat serioase, de Istorie, de Morală, de Ecologie. Un element care nu prezintă interes decât pentru confrății săi scriitori, mai ales cei suferind de *writer's block*.

b) Acel element care dă relief și patos intelectual romanelor sale și care trădează faptul că tot ceea ce citim este la urma urmei o simplă iluzie textuală.

c) Jumătate a, jumătate b.

5. Pasajele „filosofice” sau meditative din Barth sunt:

a) Pretențioase, grevate de amatorism, teribiliste, neconvingătoare. Devin cu atât mai false atunci când sunt exprimate de personaje robuste psihic precum Todd Andrews.

b) Profunde, niciodată peremptorii sau false, ele dau

adevărata greutate a cărților sale. Devin cu atât mai dramatice atunci când sunt exprimate de personaje robuste psihic precum Todd Andrews.

c) Jumătate a, jumătate b.

6. Faptul că aproape orice pagină din Barth abundă în trimiteri la alte texte:

a) Ne indică un autor complexat de trecutul cultural sau unul dornic să se așeze mereu, fie și la modul derizoriu-ironic, sub umbrela marilor nume.

b) E o intuiție a intertextualității fundamentale a continuumului cultural, un simptom al imposibilității de a scrie altfel decât rescriind vechile opere.

c) Jumătate a, jumătate b.

7. Atunci când Barth, printr-una din figurile atât de specifice lui, vă înșală așteptările pe care tocmai el vi le-a stârnit:

a) Vă simțiți abuzat, trădat, exasperat de atâtea lovituri oblice. Autorul ar trebui să fie, asemenea politicianilor, responsabil în fața cititorilor săi.

b) Simțiți cum dezorientarea inițială se schimbă încet în admirație pentru acest magician al jocului dublu, capabil să dea în vileag falsitatea credințelor noastre și fragilitatea convențiilor literare.

c) Jumătate a, jumătate b.

Cheia chestionarului este simplă:

Dacă predomină răspunsurile A, atunci verdictul dumneavoastră este: *Opera plutitoare* s-a dus de mult la fund, împărțând soarta acestei temporare mode literare care a fost - odihnească-se în pace! - postmodernismul.

Dacă predomină răspunsurile B, atunci putem exclamă: *Fluctuant nec mergitur*, *Opera plutitoare* plutește, semn că speranța de viață a postmodernismului nu s-a epuizat încă și că el ne mai poate rezerva încă multe și plăcute surprize.

Dacă în răspunsurile dumneavoastră predomină punctul C, atunci... atunci cred că vă aflați tocmai pe poziția în care Barth ar dori să vă aflați și că ați dat tocmai răspunsul pe care Barth însuși l-ar fi dat.

Aici este cazul să schițez o argumentație. În tot ceea ce a scris, Barth pare să fi evitat pozițiile extreme pentru a se plasa pe punctul de articulare a două opțiuni contrare. Astfel, el se vrea simultan Șeherezadă captivantă, dar și Sultan captiv. Autor și comentator. Jucător și arbitru.

Dorința aceasta de a fi simultan în două lunturi constituie de fapt substanța celui alt roman scris în același *annus mirabilis* 1954, astăzi uitatul *The end of the Road* (*Capătul drumului*). În acest roman ce avea să deschidă o adevărată serie a romanului în mediu academic (de la David Lodge la Malcolm Bradbury), un tânăr intelectual cade într-o paralizie cataleptică în clipa când, aflat în fața casei de bilete, trebuie să se hotărască asupra unei rute. El pur și simplu refuză ideea de alegere, care înseamnă automat sacrificarea uneia dintre posibilități în defavoarea celeilalte. După 24 de ore el este recuperat de un bizar doctor fără diplomă, care, la capătul unui abracadabrant tratament pseudopsihiatric (ce include Terapia Devoțională, Terapia prin Virtute și Viciu, ba chiar și Terapia prin Sex), îl readuce la linia de plutire și-l retrimite în lume. Pentru a evita recăderea în paralizia mentală, vraciul îi recomandă să ocolească trauma oricărei opțiuni. Jacob Horner izbutește în curând „să susțină în același timp cu egal entuziasm opinii total contradictorii asupra unui subiect dat”, să se vadă pe sine simultan ca „uriaș și pitic, *plenum* și *vacuum*, demn de admirație și demn de dispreț”, că prietenul său Joe este „strălucit și absurd”, iar soția acestuia, Rennie, era totodată „puternică și slabă”⁴.

⁴ John Barth, *The end of the Road*, Bantam Books, New York, 1969, p. 120 (tr. A.O.).

El ajunge în curând să aibă o intuiție a „ambivalenței Janusiene a universului”⁵, să perceapă „aparenta ambivalență a sentimentelor lui Rennie [...], care era doar o pseudoambivalență, a cărei sursă se află în limbaj, și nu în conceptele simbolizate de limbaj”, fiindcă „necazul începe atunci când [un sentiment] trebuie să fie etichetat cu un nume comun precum *dragoste* sau *ură*”⁶.

Tocmai de aceea nu se poate spune că relațiile adulterine din acest roman și din *Opera plutitoare* formează doar „încă un triumghi conjugal”. În ambele situații, protagoniștii activi ai triumghiului (Todd, respectiv Jacob) încearcă să stabilească o relație imposibilă, care să includă și gratificarea sexuală oferită de etern culpabila soție a prietenului, dar și păstrarea unei imposibile relații „normale” cu prietenul încornorat. Nu interesează aici deznodământul (catastrofal în *The end of the Road*, demistificator în *The Floating Opera*). Important este modul în care personajele simt că își pierd „simțul unității personale”, atunci când declară că „am prea multe păreri [și] sunt de partea tuturor”.

Este exact poziția lui Barth ca orchestrator al propriei ficțiuni. El își vrea cititorul în egală măsură subjugat de ficțiune dar și conștient de trucurile acesteia.

Ambiguitatea se regăsește în însăși imaginea *Operei plutitoare* a căpitanului Adam; foc ce umblă pe ape (mă gândesc la văpaia din focarul motoarelor cu aburi); moară cu zbaturi pornită să macine realitatea în ficțiune; spectacol care fuge *după* și *de* spectatorii săi; hardughie de fier care totuși nu se scufundă.

Așadar, revenim: Ce enervează și ce seduce la Barth?

⁵ Op. cit., p. 137.

⁶ Op. cit., p. 141.

În mod curios, în ochii detractorilor și fanilor săi, defectele și respectiv calitățile sale par a fi cam aceleași lucruri. Și poate că această *Operă plutitoare* este cea mai bună metaforă a postmodernismului, o arcă a lui Noe pe care am îngrămădit de-a valma toată memoria culturală, toate ticurile și convențiile trecutului literar, o ambarcațiune scârțâitoare a salvagădării acestora nu prin formalizarea și formolizarea lor pioasă în borcane muzeistice, ci prin viguroase injecții de umor relativizam, printr-o terapie a decontextualizării și defamiliarizării. Sau un vehicul amfibiu, un vapor cu zbat-uri ce se zbate pe uscat, încercând să ne dovedească faptul că locul ei e tocmai acolo. Sau o scenă ambulantă pe care supraviețuiește, într-un carnaval ușor spectral, viermuiala pestriță a culturii populare, reciclată cu egală nostalgie și ironie de artistul postmodern. Și, de asemenea, o invitație adresată cititorului de a fi spectator candid și dezabuzat totodată, doct și ignar, credul și sceptic, dornic să se lase captivat copilărește de iluzia groasă și strident grimată a divertismentului popular, dar totodată scrutând scena cu un ochi rece și sarcastic în căutarea acelei crăpături a fundalului prin care să zărească motorul cu aburi ale cărui pistoane pun în mișcare zbaturile iluziei. Spectator ce se vrea simultan inocent și vinovat, mijindu-și neștiutor ochii pentru a lăsa magia spectacolului să se închege, iar apoi sfâșiind recuzita pentru a surprinde biela și manivela, vilbrochenul și cuțineții care pompează această viață artificială. Spectator ce s-ar vrea simultan unul al plenitudinii Spectacolului-ca-Viață și al goliciunii Spectacolului-ca-Făcătură. Un carnaval al despuierii și împuierii, un joc de măști al acoperirii și descoperirii. Dezmiardare și *inmerdzre* a convenției. Dezvelirea procedeului despre care vorbeau formalistii ruși. Sau, mai exact, obscenă învelire și pudică dezvelire a procedeului.

De-a lungul anilor, Barth pare să fi devenit tot mai conștient de precaritatea poziției sale. Iar întrebarea pe care am pus-o chiar la început pare să-l preocupe intens: cât de plutitoare mai este *opera sa plutitoare*)

Că întrebarea asta l-a preocupat a devenit evident în 2001, când Barth a produs un nou „ultim” roman, intitulat fals-bombastic *Corning Soon!!!* Acest *Corning Soon!!!* sugerează textul de pe banderola aplicată pe afișele producțiilor hollywoodiene care urmează să fie lansate pe ecrane; traducerea românească ar putea fi *în curând pe ecrane*, însă aceasta retează coada de cometă a conotațiilor titlului englezesc. Fiindcă ceea ce *vineee în curând* este nu numai un nou roman de John Barth, ci și Millenium-ul, trăit aici în varianta sa electronică, de veselă apocalipsă Y2K. Exuberanța sugerată de cele trei semne ale exclamării a sunat fals în ochii unor comentatori, pentru că este una amară: fiindcă, dacă e să-l credem pe John Barth (dar poate el fi vreodată crezut pe de-a-ntregul?), ceea ce *vineee în curând* este Cea Mai Recentă Ultimă Carte (*the Latest Last Book*), formulă de reclamă autopersiflantă ce trimite la cochetăria artistului care – de un deceniu încoace – continuă să-și tot pună în scenă, cu un soi de narcisism masochist, retragerea de pe scenă. Această Ultimă Carte este o recidivă: lista cărților pe care Barth le-a anunțat ca fiind „ultima” este deja destul de lungă și sunt șanse ca ea să nu se încheie aici. Ceea ce *vineee curând* este noua literatură care va îngropa postmodernismul, literatura hipertextuală a noilor medii electronice; când strigă *vineee curând*, Barth o face cu amărăciune – fiindcă vede finalul unei ere, cea a Galaxiei Gutenberg –, dar și cu un soi de voioșie disperată – fiindcă e evident că literatura electronică e încă o barcă în care acest veteran al metamorfozelor arde de nerăbdare să se urce. Și, în sfârșit, în aceeași notă de deznădejde jubilantă,

vineee curând poate avea ca subiect însăși Moartea, acea Aproape-Moarte prezentă deja în prima sa carte, în numele quasifunerar al lui Todd Andrews, dar care acum, în ochii septuagenarului Barth, începe să pară din ce în ce mai puțin fictivă.

În *Corning Soon* asistăm la o confruntare între vârstnicul Romancier Emeritus, profesor, asemenea lui Barth însuși, la John's Hopkins University, și tânărul Romancier Aspirant, John's Hopkins Johnson. Primul, care sugerează un transparent *alter ego* al lui Barth, este un clasic în viață, un împătimit al ficțiunii pe hârtie. Tânărul Hop Johnson este un fan al ficțiunii interactive, un autor de *e-books* și de ficțiuni hipertextuale. Între cei doi are loc o confruntare ce debutează hilar printr-un concurs de urinat într-o toaletă publică, concurs care și el este un ecou cultural, amintindu-ne de similara întrecere excrementală din poemul eroi-comic *The Dunciad* a lui Alexander Pope (1721). Cei doi își vor măsura apoi potența artistică participând la un pariu a cărui miză este (re) scrierea romanului *The Floating Opera*. Totul începe de la imaginea unei nave dărăpănate ancorate în golful Chesapeake, navă numită *The Floating Opera II*, și pe a cărei proră atârână o banderolă anunțând fără obiect „*coming soon!!!*”

Eu cred că nu au dreptate cei care întrevăd în acest duel secreta dorință a lui Barth de a dovedi superioritatea p-romanului (a romanului tipărit, cum ar veni) asupra e-romanului și de a-și umili mai tinerii adversari prin virtuozitatea acestui cântec de lebedă pus în scenă într-o echivocă montare de operetă. Deși Romancierul Emeritus rămâne până la sfârșit un apărător al vechilor medii de expresie, un desuet cavaler al literaturii de hârtie – într-un mod care, ni se sugerează, este oarecum anacronic, dar totodată eroic, asemenea unui căpitan pe puntea unui Titanic de hârtie –, Barth nu minimalizează câtuși de puțin

potențialul reprezentat de e-literatură. Dimpotrivă, printr-o procedură care este mai mult decât o operație de chirurgie estetică, un *facelift* aplicat operei sale de debut, el se lasă contaminat – cu un surprinzător entuziasm tineresc – de estetica alunecoasă a literaturii hipertextuale.

Încetul cu încetul se pare că asistăm la un fel de deturnare piraterească a venerabilei ambarcațiuni a literaturii de către acest *hijacker* irreverent și lipsit de scrupule care este Romancierul Aspirant (*aspirant* și în sensul că aspiră tot, fără discriminare, asemenea unui aspirator). Paginile romanului de hârtie sunt acaparate de romanul hipertextual al tânărului autor; hârtia se transformă pe nesimțite într-un ecran înțesat de meniuri electronice, de opțiuni și de false butoane a căror apăsare nu duce nicăieri. Cititorul are libertatea de a selecta una din mai multe opțiuni: „Continuăm cu introducerea. OK?” sau „*Cancel*, Cane! La naiba cu introducerea!”. Libertatea este însă falsă, fiindcă, evident, butoanele de hârtie nu pot fi apăsată și nu ascund niciun *hyperlink*. La mijloc nu este, cred, o perversă subminare a hipertextualului de către un Barth sceptic și ironic, ci mai degrabă tatonarea limitelor literaturii pe hârtie. De altfel, Barth mai jonglase cu acest procedeu într-o povestire intitulată *Click* (publicată în *The Atlantic Monthly* în 1997), sau în *Hipertextualitatea vieții cotidiene* (*The Hypertextuality of Everyday Life*), al cărei subtitlu este la fel de derutant, fiindcă ne invită *să facem clic pe oricare din cuvintele de mai sus* (*click on any word on the above*), cu rezultate, firește, nule. Reflecția la care ne invită aceste jocuri aparent gratuite nu se referă atât la funcționarea hipertextului în mediile electronice, cât la subtilele aproximări ale nexurilor hipertextuale cu care ne confruntăm în viața noastră de zi cu zi.

Așadar, Barth – oricât ar vrea detractorii săi să ne convingă de contrariu – nu este totuși un personaj

refractor la ultimele evoluții în literatură, niciun experimentator amoral pierdut într-un *cocoon* de autocontemplare narcisistă. Dimpotrivă, el se arată foarte deschis la potențialitățile expresive oferite de ficțiunea interactivă. O face, să notăm însă, tot din perspectiva unui maestru al jocurilor parodice și al reciclărilor textuale. Pentru el hypertextul este interesant pentru că e un fel de potențare a intertextualității clasice. Barth nu urmărește și n-a urmărit niciodată – precum Federman sau Barthelme (cu stupefianta sa povestire cu panduri intitulată *The Dolt*) – să dezarticuleze trama narativă până la aruncarea în aer a narațiunii. Jocurile sale multiperspectivistice, cascadele sale de istorii imbricate după principiul păpușilor rusești, manipulările cronologiei și ruperile de ritm introduse de alternarea stilurilor istorice – procedee exemplificate cu strălucire în *The Sot-Weed Factor* – nu au însă ca ultimă consecință abandonarea narațiunii, ci dimpotrivă. Barth rămâne un povestitor înnăscut – înzestrat cu un gust pentru grotesc și comicărie bufonă care-l împiedică uneori să împuște și celălalt iepure, al realismului –, un povestitor care-și mărturisește deschis fascinația pentru Șeherezada. În vasta deltă de curenți și contracurenți ai postmodernismului, el se așază mai degrabă în acel braț fluvial care mi se pare cel viabil și mai puțin expus colmatării, și anume în tradiția pozitivă și *life-affirming* a redescoperirii narațiunii, a renarativizării. Oricât de amețitoare ar fi jocurile sale stilistice, ele se subsumează întotdeauna unei narațiuni coerente, cu o curgere deseori meandrată, e drept (ca în același *The Sot-Weed Factor*), dar încălzită de un Gulfstream submers care ne scoate la suprafață chiar și după sute de pagini de plutire în derivă (ca în *Sabbatical*). Așadar, un prozator din familia partizanilor refictionalizării literaturii, cum sunt Italo Calvino, Umberto Eco, Peter Ackroyd sau Kurt Vonnegut. În

această perspectivă, narațiunea hipertextuală capătă la Barth un accent distinct: ea trebuie să rămână *narațiune* înainte de a deveni *hipertextuală*. Hipertextualitatea vieții cotidiene nu este așadar contemplarea virtualităților nerealizate, a latențelor neexplorate; nu e păienjenișul infinit al drumurilor pe care nu le-am urmat, nici *panopticum-ul* spectral al întâmplărilor pe care nu le-am trăit. Hipertextualitatea de care vorbește Barth e mai degrabă un fel de alchimie medievală a relevării conexiunilor nebănuite dintre lucruri aparent neasemănătoare (nu tocmai îndepărtată de estetica poezilor metafizici, de la Mar-vell până la Crashaw). E curentul voltaic care lega între ele textele fragmentare din *Lost in the Funhouse*, ori sunt firele năvodului care strâng laolaltă grămada de plancton existențial și de lecturi dezordonate îngrămadite de Todd Andrews în *Ancheta* sa, incrongruul său proiect de salvare dacă nu a trecutului atunci cel puțin al unei singure zile esențiale. Ce altceva decât o viziune hipertextuală îl face pe Todd să adune în lădițele sale un asemenea deconcertant detritus cultural: „cărți de medicină, construcții navale, filosofie, arta menestrelilor, biologie marină, jurisprudență, farmacologie, istorie a Marylandului, chimie a gazelor”? În fond, viziunea lui Barth despre *link-uri* hipertextuale pare să reediteze pe alte coordonate teoria lui Laurence Sterne despre *hobby horses* ca metaforă a asociativității infinite ori cea despre digresiune ca adevărat motor al narațiunii, pe care o pune în mișcare prin acțiunea cuplului bielă-manivelă *digression-progression*.

Să încheiem această digresiune progresivă și să revenim la duelul dintre Romancierul Emeritus și Romancierul Aspirant. De care parte să fie Barth? Firește, ne este ușor să-l discernem sub trăsăturile ironic îngroșate ale Romancierului Emeritus pe Barth însuși, romancierul

canonizat și crucificat (în această ordine!) încă din timpul vieții, profesorul de *creative writing*, teoreticianul autoreferențialității etc. Am greși însă dacă ne-am pripri și am spune că bătrânul prozator aflat la capătul carierei este totodată un *porte-parole* al lui Barth. Tânărul prozator debutant, aflat la începutul drumului, exercită o fascinație echivocă asupra vârstnicei *faded glory*: jumătate oroare, jumătate încântare.

Aș avansa ipoteza că și aici, încă o dată, Barth încearcă să stea simultan în două luntre: pe de o parte, să rămână Romancierul Emeritus care-și asumă cu mândrie opera, oricât de ininteligibilă și depășită ar părea în ochii contemporanilor, și să pozeze eroic într-un ultim mohican al Galaxiei Gutenberg, într-un căpitan Dorgo ce păzește frontiera extremă a Literaturii, dincolo de care începe un nou Deșert al Tătarilor. Și, pe de altă parte, printr-o magică rejuvenare, să redobândească energia și intemperanta Romancierului Aspirant care era în epoca scrierii primei *Opere plutitoare*, pe care s-o combine cu forța celor mai recente strategii narrative ale noului mileniu. Barth s-ar vrea totodată bătrân copleșit de glorie, dar și tânăr anonim, însă vibrând de ambiție. Înțelept și candid. Blazat și entuziast. Nihilist și sfânt. Vital și suicidar. June bătrân. Veți recunoaște în această improbabilă mixtură tocmai trăsăturile lui Todd Andrews, cel care în spațiul a doar câteva zile a trecut prin cel puțin trei avataruri: un ticălos, un cinic și un sfânt. Veți recunoaște aici o ultimă cochetărie: în acest ultim roman, Barth vrea să ne convingă – sau poate doar să se convingă – că receptivitatea și potența lui creativă nu au scăzut defel și că, dacă Providența ironică a Postmodernității i-ar mai da puțină șansă și câțiva ani în plus, ar putea deveni unul din noii guru ai ficțiunii hipertextuale. În *Corning Soon!!!* Barth și-a înscenat minuțios un fel de mister medieval, un

spectacol ambiguu – *sepuku* artistic și reînviere, sau, în termenii săi *exhaustion and replenishment*, epuizare și reîmplinire – în care garda moare, dar nu se predă. În care opera *fluctuant nec mergitur*. Plutește, dar nu se scufundă.

Cititorul va remarca fără îndoială, cu îndreptățită frustrare, că nimic din cele mai de sus nu tranșează chestiunea: mai plutește sau nu *Opera plutitoare*? Răspunsul nu poate fi dat decât de formula lui Arhimede: atâta timp cât greutatea criticilor ce o trag în jos nu depășește greutatea volumului de admirație dislocată, mai sunt încă speranțe, *Opera* încă plutește.

Adrian Oțoiu

I

Acordarea pianului

Pentru unul ca mine, ale cărui îndeletniciri literare s-au mărginit, din 1920, mai ales la întocmirea de hârtoage avocățești și la scrierea *Anchetei* mele, lucrul care îmi dă cea mai mare bătaie de cap în cheștiunea de față (respectiv, să lămuresc ce a însemnat o zi din 1937, când m-am răzgândit într-o anume problemă) este de unde s-o apuc. Niciodată nu mi-am mai încercat puterile în daraveri din astea, dar mă cunosc destul de bine ca să-mi dau seama că, o dată ce am spart gheața, paginile or să curgă ușor, căci nu sunt de felul meu. un individ ticăit, așa că tot ce am făcut e să mă țin de firul povestirii și, în cele din urmă, să-mi pun singur pumnul în gură. Din pricina asta nu am nicio îndoială: știu aproape întotdeauna cum o să mă comport și tocmai fiindcă aici, în Cambridge, părerea generală este contrară, purtarea mea este de fapt consecventă. Dacă alții (de pildă prietenul meu Harrison Mack și soția lui, Jane) mă găsesc excentric și imprevizibil, asta se întâmplă din cauză că părerile mele nu se potrivesc cu principiile *lor*, în caz că ei au așa ceva; vă asigur însă că se potrivesc cu *ale mele*. Și chiar dacă principiile mele se mai pot schimba când și când (această carte, să nu se uite, are în vedere tocmai o atare schimbare) am, oricum, prea destule, mai multe decât pot duce, și, de obicei, vin toate la grămadă, așa că viața mea n-are cu nimic mai puțin logică, pentru simplul fapt că e neortodoxă. În plus, când încep un lucru îl și fac, de obicei.

De pildă. M-am apucat acum de cartea asta și, cu toate că s-ar putea să fiu încă depărțitor bine de începutul povestirii, măcar ne îndreptăm către el, iar eu unul m-am învățat să mă mulțumesc cu atât. Poate că, după ce voi fi

terminat cu descrierea acelei zile despre care am mai vorbit – să tot fi fost vreo 21 iunie 1937 –, poate că atunci când am să ajung la seara acelei zile, dacă am să ajung vreodată, am să mă întorc din drum și am să distrug aceste pagini de acordaj. Sau poate că nu: am de gând să mă prezint direct, să te previn asupra unor posibile interpretări ale numelui meu, să explic semnificația acestei cărți și să mai fac și alte lucruri plăcute ție, ca o gazdă care se frășuie⁷ în jurul musafirului, să te fac să te simți cât mai bine și să te înmoi ușurel în apa meandrică a povestirii mele – treburi folositoare, mai bune de pus deoparte decât de aruncat, în ciozvărte, la câini.

Să împing un pic mai departe lunecarea pe „apa meandrică”, dacă îmi este îngăduit: mi s-a părut întotdeauna, din romanele pe care le mai citesc când și când, ca autorii cu pricina cer foarte mult de la cititorii lor, rezezându-se în povestire ca bezmeticii, pornind chiar din miezul lucrurilor, în loc să se mai întoarcă sau s-o ia mai pieziș. Asemenea plonjon în fluviul Choptank la mijlocul lui martie nu prea poate fi, după părerea mea, deosebit de plăcut. Nu, urmează-mă, cititorule, și nu te teme pentru biata-ți inimă slabă; și eu am una, și știu cât prețuiește să-ți strecuri întâi un deget de la picior, apoi piciorul, apoi un braț, apoi, pe îndelete, șoldurile și burta și, până la urmă, să te scufunzi pe de-a-ntregul în povestire, luându-ți pentru toate astea un răgaz cât mai mare. De fapt, eu nu te poftesc la nimic altceva decât să faci o băiță, nu te scufund în cristelniță.

Dar unde rămăsesem? începusem să vorbesc despre semnificația, cum ar veni, a celui *videlicet* de mai adineauri, nu-i așa? Or să explic metafora mea cu „acordarea pianului”? or despre biata-mi inimă slabă? Doamne, Dumnezeuule, cum se scrie un roman? Vreau să

⁷ Se plânge, se văicărește.

zic, cum poate omul să se țină scai de povestire fără să fie deloc sensibil la semnificația lucrurilor? Eu unul văd de pe acum că să înșiri o poveste nu prea e o treabă după care să mă dau în vânt: fiecare propoziție pe care o scriu e plină de tropi și implicații, încât nimic nu mi-ar face o plăcere mai mare decât să le hăituiesc până-n vizuini, împreună cu tine, dar asemenea hăituiala ar însemna alte figuri de stil și alte hăituieli, așa încât mi-e limpede că n-am putea porni povestirea în veci, cu atât mai puțin s-o isprăvim, dacă mi-aș lăsa firea în voie, s-o ia razna. Nu că mi-ar păsa cine știe ce în genere (fiindcă pentru mine orice carte e la fel de bună ca oricare alta), dar țin morțiș să explic ziua (fie ea 21 sau 22) din iunie 1937, când m-am răzgândit pentru ultima oară. O să trebuiască să urmăresc albia, tu și cu mine, deși navigam într-o bărcuță care merge, trasă de curent, prin apa mică, și să lăsăm să treacă pe lângă noi golfulețele și pârlăiașele, oricât de drăguțe ar fi. (Această metaforă nu e gratuită – dar treacă de la noi.)

Deci. Mă cheamă Todd Andrews. Poți să-mi scrii numele fie cu un singur *d*, fie cu doi; primesc scrisori în care adresantul apare în ambele feluri. Aproape că te-am prevenit împotriva scrierii cu un singur *d*, de teamă să nu zici: „*Tod*, în germană, înseamnă moarte; probabil că numele e simbolic”. Eu însumi folosesc doi *d*, parțial ca să evit această simbolistică. Dar, vezi, până la urmă nu te-am mai prevenit deloc, fiindcă tocmai mi-a trecut prin minte că și dublul *d* din Todd este simbolic, în mod riguros. *Tod* înseamnă moarte și această carte nu are prea mult de-a face cu moartea; *Todd* este aproape *Tod* – deci aproape moarte, iar această carte, dacă o să fie scrisă, are foarte mult de-a face cu aproape-moartea.

O ultimă observație. Ai fost vreodată dezamăgit de povestiri care păreau să promită vreo revelație ca apoi s-o

dea pe după plop? Am rătăcit de mai multe ori decât avusesem de gând printre povestiri despre invenții miraculoase – un mecanism antigravitațional sau un telescop destul de puternic ca să vadă oameni pe Saturn, sau o armă capabilă să disloce întreg sistemul solar – dar modul de funcționare al antigravitaționalului nu e deloc explicat; întrebarea referitoare la posibilitatea de a locui pe Saturn nu primește niciun răspuns; nu ni se spune cum să ne fabricăm propriile noastre dislocatoare de sistem solar. Ei, nu e cazul acestei cărți. Dacă îți spun că am închipuit niște lucruri, am să-ți spun ce anume sunt aceste lucruri și am să le explic cât mai bine am să pot.

Todd Andrews, deci. Acum să vezi cum știu să mă mișc, când vreau cu adevărat: am cincizeci și patru de ani și înălțimea de 1, 83 m, dar greutatea sub 66 kg. Arăt cam cum cred că va arăta Gregory Peck, actorul de film, la cincizeci și patru ani, doar că mă tund destul de scurt, ca să nu fie nevoie să mă pieptăn, și nu mă rad în fiecare zi. (Comparația cu domnul Peck nu o fac ca să mă laud, e doar o descriere. Dacă aș fi Dumnezeu și i-aș zămisli fie pe Todd Andrews, fie pe Gregory Peck, aș schimba doar câte un fleac pe ici pe colo.) Sunt un om cu stare, după propriile mele criterii: sunt asociat la firma de avocatură Andrews, Bishop & Andrews – al doilea Andrews sunt eu – și munca mă absoarbe atât cât vreau, ca să ajung la un venit de până la zece mii de dolari pe an, poate nouă mii, deși nu mi-am chinuit niciodată mintea să aflu. Locuiesc și lucrez la Cambridge, capitala districtului Dorchester, pe Coasta Răsăriteană, în statul Maryland. Este orașul meu natal și al tatălui meu – Andrews este un nume cu tradiție în Dorchester – și n-am locuit niciodată prin alte părți, cu excepția anilor petrecuți sub arme în Primul Război Mondial și a celor petrecuți mai apoi la Universitatea John's Hopkins și facultatea de drept a Universității din

Maryland. Sunt celibatar. Locuiesc într-o cameră de o singură persoană la hotelul Dorset, cum treci Strada Mare dinspre judecătorie, și biroul meu se află pe Aleea Avocaților, din Intrarea Judecătoriei, câteva case mai încolo. Deși meseria de jurist îmi dă posibilitatea să plătesc hotelul, nu o consider a fi cariera mea cu nimic mai mult decât o sumedenie de alte lucruri cum ar fi: sportul nautic, băutura, cutreieratul străzilor, scrierea *Anchetei* mele, holbatul la pereți, vânătoarea de rațe și ratoni, umblatul după potcoave de cai morți, cititul, jocul de-a politica. Mă interesează oricât de multe lucruri; nu mă entuziasmează niciun lucru. Port haine cam scumpe. Fumez trabucuri Robert Burns. Beau whisky Sherbrook și suc de ghimber. Citesc des și nesistematic – adică, am propriul meu sistem, dar e neortodox. N-am nicio grabă. Pe scurt, îmi trăiesc viața – sau mi-am trăit-o, din 1937, în mare măsură în felul în care scriu acest capitol din *Varieteu pe apă*.

Era cât pe-acți să uit să-mi pomenesc bolile.

Adevărul e că nu stau prea bine. Mi-am amintit de asta tocmai acum, când visam cu ochii deschiși la titlul *Varieteu pe apă*, aici, la masa mea de la Dorset Hotel, înconjurat de dosarele *Anchetei*, din pricina faptului că am început să bat darabana pe masă, în ritmul galopant al unei firme de neon de afară. Ar trebui să-mi priviți degetele. Sunt singurul lucru diform dintr-un corp util, de altfel, după cum mi s-a mai șoptit în viață, nu fără grație. Dar degetele astea! Niște excrescențe butucănoase; cu unghii uriașe, gălbui-cafenii, buricate. Aveam (poate mai am) un fel de endocardită bacteriologică subacută, cu o complicație specială. Am avut-o de când eram tinerel. Din cauza ei îmi sunt degetele butucănoase și câteodată mă simt slăbit, nu foarte des. Dar complicația constă într-o tendință spre infarct miocardic. Asta înseamnă că în orice

zi pot să mor subit, fără preaviz – poate înainte de a încheia această frază, poate peste douăzeci de ani. Știu asta din 1919, de treizeci și cinci de ani. Altă neplăcere este o infecție a prostatei. Mi-a făcut necazuri când eram mai tânăr – mai multe soiuri de necazuri, cum am să-ți explic negreșit undeva mai încolo – dar de ani de zile iau pur și simplu o casetă hormonală (un miligram de dietilstilbestrol, un estrogen) în fiecare zi, și în afara câte unei nopți de insomnie din când în când, infecția nu mă mai supără. Am dinții sănătoși, dacă nu ținem cont de o plombă la molarul anterior din stânga jos și o coroană la caninul inferior drept (mi l-am rupt în balustrada unui ponton plutitor, în 1917, când mă luasem la trântă cu un prieten în timp ce traversam Golful Chesapeake). Nu mă constip niciodată, iar vederea și digestia îmi sunt perfecte. În sfârșit, am fost un pic înțepat cu baioneta de un sergent german, pe platoul Argonne, în timpul Primului Război Mondial. Mi-a rămas un mic semn pe pulpa stângă, unde un mușchi e atrofiat, dar mica cicatrice nu doare. L-am ucis pe sergentul german.

Fără îndoială, când o să mi se aplece de atâta povestit, am s-o iau mai repede și am să fac mai puține digresiuni.

Așa, cum ziceam, titlul, și apoi o să vedem dacă nu putem începe povestirea. Când m-am hotărât, acum șaisprezece ani, să scriu despre cum m-am răzgândit într-o noapte din 1937, nu aveam în cap niciun titlu. Într-adevăr nu poate să fi trecut mai mult de vreo oră de când m-am apucat de scris, când mi-am dat seama că povestirea poate să se întindă cât un roman, și m-am hotărât să-i dau un titlu de roman. În 1938, când am luat decizia fermă să pun pe hârtie povestirea, intenționeam să o consider ca pe o secțiune a studiului preliminar la un capitol din *Ancheta* mea, ale cărei note și date îmi ocupă cea mai mare parte

din cameră. Sunt meticulos. Primul lucru pe care mă jurasem să-l aștern pe hârtie în acea zi de iunie era să-mi amintesc – pe cât se poate – toate gândurile și acțiunile din acea zi, să mă asigur că nu lăsasem nimic la o parte. Acest lucru mărunț mi-a luat nouă ani – nu m-am dat peste cap – și notele au umplut șapte coșuri de piersici care se aflau acolo, lângă fereastră. Apoi a trebuit să citesc câte ceva: niște romane, ca să capăt sentimentul meseriei de narator și câteva cărți despre medicină, construcții navale, filosofie, arta menestrelilor, biologie marină, jurisprudență, farmacologie, istorie a Marylandului, chimie a gazelor și încă vreo câteva altele, pentru a realiza un „fundal” și a mă asigura că am înțeles cu aproximație ce se întâmplase. Asta mi-a mai luat trei ani – niște ani cam neplăcuți, căci, pentru a trece la acest gen de lectură, mai specializat, prin comparație, a trebuit să renunț la sistemul obișnuit de a-mi alege cărțile. Ultimii doi ani mi i-am petrecut reducând din amintirile despre acea zi, de la șapte coșuri de piersici la unul, scriind comentarii și material interpretativ, până când am ajuns iar la șapte coșuri de piersici, ca apoi să fac selecția comentariilor și să ajung de la șapte coșuri de piersici la două, din care intenționez să extrag comentarii, mai mult la întâmplare, cam din jumătate în jumătate de oră, în timpul scrisului.

Vai mie! Mă tem că totul e semnificativ și nimic nu are importanță până la urmă. Sunt destul de sigur acum că cei șaisprezece ani de pregătire nici chip să fie atât de folositori pe cât mă gândisem, sau măcar în felul în care mă gândisem: înțeleg evenimentele acelei zile destul de bine, cât despre comentarii – cred că am să încerc să nu comentez deloc și am să mă rezum pur și simplu la fapte. Astfel știu că o să mai divaghez cât cuprinde – tentația este întotdeauna imensă și devine irezistibilă când știu că sfârșitul va fi irelevant – dar cel puțin trag oarecare

nădejde să ajung la sfârșit, și când o să mi se mai împruțineze harul, în orice caz mă voi putea felicita pentru intenții.

De ce *Varieteu pe apă*? Aș putea să explic până în Ziua de Apoi și tot n-aș explica pe de-a-ntregul. Cred că a înțelege orice lucru pe de-a-ntregul, oricât de mărunț, presupune înțelegerea tuturor celorlalte lucruri din lume. De aceea mă dau bătut câteodată în fața lucrurilor celor mai mărunte. Asta e și pricina pentru care nu-mi pasă dacă-mi pierd o viață întreagă pregătindu-mă să-mi încep *Ancheta*. Deci, *Varieteu pe apă*. E parte din numele unui teatru plutitor care naviga pe lângă coastele Virginiei și ale Marylandului: *Originalul & inegalabilul varieteu pe apă al lui Adam*; Jacob P. Adam, proprietar și căpitan; intrarea 20, 35 și 50 de cenți. *Varieteul pe apă* era ancorat la Long Wharf, în acea zi din 1937, în care m-am răzgândit, și o parte a acestei cărți se petrece la bordul său. E un motiv suficient ca să fie folosit pentru titlu. Dar există și un motiv mai puternic. Întotdeauna mi s-a părut o idee grozavă să construiesc un teatru plutitor, cu numai o punte deschisă, pe care să se joace neconținut o piesă. Vasul n-ar fi tras la mal, ci ar sălta mereu pe creasta apei, purtat de flux și reflux, și spectatorii ar sta de-a lungul celor două maluri ale Golfului. Ei ar prinde din intrigă orice parte ce s-ar desfășura când vasul ar trece prin dreptul lor, și ar trebui să aștepte până la schimbarea fluxului ca să prindă altă bucățică, dacă s-ar întâmpla să mai șadă tot acolo. Pentru a umple golurile ar trebui să-și folosească imaginația sau să întrebe vecinii mai atenți, ori să audă vorbele purtate în sus și în jos. Cel mai adesea nu ar înțelege nimic din ce se întâmplă, sau din ce cred ei că știu, când de fapt habar nu au. De multe ori ar putea vedea actorii dar nu i-ar auzi. Nu trebuie să explic că așa cam stau lucrurile în viață: prietenii plutesc pe lângă noi; ne legăm sufletește de ei; ei

plutesc mai departe și trebuie să ne bizuim pe zvonuri sau le pierdem urma cu totul; se întorc înapoi, plutind, și atunci fie reînnoim prietenia – o aducem în noua matcă – [23]

fie ne dam seama că ei și noi nu ne mai putem înțelege. Și așa se va desfășura și cartea aceasta. E un varieteu pe apă, prietene, încărcat de curiozități, melodrame, minunății, învățături și distracții, dar plutește vrând-nevrând dus de apele în creștere și descreștere ale prozei mele hoinare: îl vei zări, îl vei pierde din ochi, îl vei dibui din nou; și s-ar putea să-ți ceară eforturi deosebite de atenție și imaginație – dimpreună cu ceva răbdare, dacă ești un individ oarecare – ca să urmezi subiectul, în drumul lui pe apă, arătându-se și pierind neîncetat.

II

Clubul exploratorilor din Dorchester

Trebuie să mă fi sculat la șase, în acea dimineață din 1937 (să-i zicem 21 iunie). Avusesem o noapte cam nesuferită – era ultimul an când avea să mă mai sâcâie prostata. Mă sculasem de câteva ori ca să mai trag un fum, sau să fac pași prin cameră, sau să mai notez câte ceva pentru *Ancheta* mea, sau să mă zgâiesc pe geam la Oficiul Poștal, de pe cealaltă parte a Străzii Mari, cum vii dinspre hotel, apoi reușisem să adorm chiar înainte de răsăritul soarelui, dar lumina, sau cine știe ce altceva, m-a trezit brusc la șase fix, cum mi se întâmplă în fiecare dimineață.

Aveam exact treizeci și șapte de ani atunci și, după cum obișnuiam, am întâmpinat noua zi cu o dușcă de

Sherbrook dintr-o sticlă de un litru de pe pervazul ferestrei. Mai am și acum o sticlă acolo, dar nu e aceeași; nici pe departe. Obiceiul de a saluta zorile prin înălțarea cotului se lega de clipele de mahmureală din zilele fraternității universitare. Ajunsese să-mi placă, dar m-am lăsat acum câțiva ani. Am abandonat obiceiul într-adins; de fapt, de dragul de a mă lăsa de obiceiuri.

Am deschis ochii și sticla și am tras un gât zdravăn, m-am scuturat din cap până-n picioare și mi-am privit camera. Era o dimineață însorită și, deși fereastra mea dă spre apus, se răsfrângea înăuntru destulă lumină ca să facă odaia să strălucească. Păcat: hotelul Dorset fusese construit la începutul secolului al nouăsprezecelea, iar camera mea, asemenea multor doamne mai trecute, arată cel mai bine la lumină scăzută. Atunci, ca și acum, mica fereastră era presărată cu inelușe de praf, rămase de la picăturile de ploaie uscate. Tencuiala verzuie de pe pereți era filigranată cu străvechi fisuri, alcătuind un fel de hartă în relief a mlaștinilor din Dorchester; o conservă goală de carne de vită în suc propriu, scrumiera debordând de mucuri (fumam țigarete pe atunci) de pe biroul meu - o mobilă bizară oferită de administrație; notele pentru *Anchetă*, aflată pe atunci în al șaptelea an de pregătire, umpleau abia trei coșuri de piersici și o cutie de carton ondulat cu inscripția tomate minunate producție MORTON. Un perete era parțial acoperit (ca și acum) cu o hartă de Prospekție Litorală și Geodezică a Districtului Dorchester, care nu avea atâtea indicații scrise ca acum. Pe un altul atârna o pictură în ulei făcută de un amator, reprezentând ceva ce părea să fie viziunea unui orb asupra a paisprezece lebede şuierătoare coborând simultan în Atlantic în timpul unei vântoase mai puțin aprige. Nu mai știu cum am dat cu ochii de ea, dar am lăsat-o să atârne în virtutea inerției. De fapt mai e și acum pe perete, dar

odată, beat fiind, prietenul meu Harrison Mack, un rege al industriei murăturilor, a desenat pe ea un fel de nud, cu creioane colorate. Pe podea (atunci, nu acum) erau răspândite planurile unei ambarcații pe care o construiam într-un garaj din preajma luminilor de aliniament ale pâraului. Adusesem planurile în cameră, cu o zi înainte, ca să mai lucrez la ele.

După mine, orice fel de a așeza lucrurile reprezintă o ordine anume. Dacă ai aceeași părere, atunci decurge că odaia mea era la fel de ordonată ca oricare alta, chiar dacă ordinea era una neobișnuită.

Să nu crezi că viața mea de atunci sau de acum este „boemă” sau e mai „alături cu drumul”. Dacă înțeleg bine acești termeni, nu este. În primul rând, până în 1937 nu mă entuziasma niciun fel de artă, deși toate îmi trezeau și îmi trezesc curiozitatea. Camera nu era nici murdară, nici neconfortabilă – doar ticsită. Era, probabil, în ajunul zilei în care cameristele veneau să facă curat: ele îmi strică ordinea așezând lucrurile „cum trebuie” – adică, în așa fel încât să nu le mai găsești. În sfârșit, trăiesc prea bine ca să pot fi numit boem. Un sfert de Sherbrook face patru dolari și patruzeci și nouă, și consum multe sferturi.

Deci, într-adevăr, e o cameră foarte potrivită și încă locuiesc în ea. M-am sculat în dimineața aceea, am tras un whisky, m-am uitat împrejur prin cameră, m-am ridicat ușurel din pat, și m-am îmbrăcat pentru serviciu. Îmi amintesc și hainele, cu toate că data – 21 sau 22 – îmi scapă, după ce am ținut-o minte șaisprezece ani: purtam un sacou ușor de bumbac, în dungi albe și gri, o cămașă sport, din olandă bej, o cravată cum s-o fi nimerit, ciorapi bej și pălăria de pai. Sunt sigur că m-am dat cu apă rece pe față, am făcut o gargară sănătoasă, mi-am șters ochelarii de citit cu hârtie igienică, mi-am frecat bărbia ca să mă autoconvinc că nu e nevoie să mă rad, și mi-am

aranjat părul cu palma în loc să-l pieptăn – desigur că așa a fost, fiindcă făceam toate astea, în ordinea asta, aproape în fiecare dimineață începând cam din 1930, când m-am instalat la hotel. Într-un anumit moment al acestui ritual – clipa în care apa rece mi-a atins fața pare probabilă – toate lucrurile din lumea asta mare s-au limpezit și mi-am dat seama că ziua aceea va fi ultima pentru mine; mă voi distruge în ziua aceea.

Mi-am îndreptat spinarea și am rânjit în oglindă la chipul meu, de pe care se scurgeau stropii.

— / Bineînțeles!

Euforie! Mi-a scăpat un chicot sugrumat:

— Să strig în gura mare!

Zi hotărâtoare! Inspirația de a fi închis ochii asupra vechii probleme; de a-i fi deschis înspre noua și ultima soluție!

— Sinucidere!

Am ieșit în vârful picioarelor din cameră ca să mă întâlnesc în hol cu colegii, membrii titulari ai Clubului Exploratorilor din Dorchester și să luăm cafeaua împreună.

Ca mai toate hotelurile din orășele, Dorset este mai mare decât trebuie. Pe timp de iarnă o bună parte din cele cincizeci și patru de camere sunt goale și, chiar dacă îi punem la socoteală și pe vizitatorii care stau toată vara, venind îndată ce se mai încălzește vremea, rămân destule camere goale în aproape orice noapte, ca să găzduiască oricare circ ambulant sau orice asociație a vânătorilor de bizami care ar veni în oraș pe neașteptate. Proprietarii își țin pe picioare afacerea, s-ar zice, doar fiindcă imobilul a fost plătit cu câteva generații în urmă și lăsat prin diată, neipotecat, celor ce îl administrează în prezent; căci prețurile globale și de întreținere sunt foarte mici; și pentru că destule doamne și destui domni în vârstă care au avut nefericirea să trăiască peste măsura ospitalității

cu care i-a primit această lume sunt forțați de împrejurări să-și aleagă hotelul drept ultim popas înaintea celui următor. Printre acești oaspeți excedentari se numără și membrii Clubului Exploratorilor din Dorchester – ședințe de lucru în fiecare dimineața, între 6 și 15 și 6 și 45. C.E.D.-ul, fondat și botezat de mine, încă ființează, cu toate că, dintre membrii titulari, doar eu mai sunt în viață.

În dimineața aceea, după câte îmi amintesc, erau prezenți doar alți doi: Căpitanul în retragere Osborn Jones, un fost pescar de stridii, în vârstă de optzeci și trei de ani, măcinat de artrită, și D-I Haecker, de șaptezeci și nouă, fost director de liceu, ulterior pensionat, dar, deși cu o stare a sănătății bună, fără familie – ultim vlăstar. Având în vedere că domnul căpitan Osborn avea dificultăți cu scările, ne-am întâlnit în camera sa, de la același etaj cu mine.

— 'Neața, căpitane Osborn, am zis, și bătrânul a mormăit ceva, ca de obicei.

Purta o șapcă cenușie cu lustru, o flanelă oarecare, de lână neagră și niște pantaloni albaștri de doc, aproape albiți de prea mult spălat.

— 'Neața, dom Haecker, zisei.

Domnul Haecker purta obișnuita sa haină de casă din serj negru, fără pată sau încrețitură, cravată de mătase și o cămașă curată, puțin uzată, cu dungi.

— Bună dimineața, Todd, răspuse el.

Îmi amintesc că își aprindea prima din țigările de foi, pe care le fuma diminețile, cu o mână și mesteca în cafea cu cealaltă. Cumpărasem o plită cu un ochi pentru Club cu câteva luni în urmă și, prin consens, rămăsese în camera căpitanului Osborn.

— Bună și fierbinte, îmi zise el întinzându-mi o ceașcă de cafea. I-am mulțumit. Căpitanul Osborn se porni să înjure mărunț, monoton, și să-și lovească piciorul drept

cu bastonul. Domnul Haecker și cu mine îl priveam în timp ce ne sorbeam cafeaua.

— Nu poți să-l trezești, ai? m-am amestecat eu.

În fiecare dimineață, îndată ce căpitanul Osborn se îmbrăca și se așeza pe scaun, piciorul îi adormea și el îl plesnea până când sângele se punea în mișcare. În unele dimineți treaba asta îi lua mai mult timp decât în altele.

— Bea-ți cafeaua, căpitane, spuse domnul Haecker cu vocea lui atât de blândă. O să-ți facă mai bine decât dracii care te zgândăresc.

Căpitanul Osborn era năuc de efort; l-am văzut strângând puternic brațele scaunului ca să-și revină. Suspina printre dinții încleștați și luă cafeaua pe care domnul Haecker i-o întindea, morfolind în gură mulțumirile. Apoi, fără o vorbă, turnă intenționat lichidul încins peste piciorul infractor.

— Hei, ce faci!? exclamă domnul Haecker încruntându-se, fiindcă asemenea spectacole îl tulburau.

Și eu am tresărit, de teamă să nu-l opărească pe bătrân cafeaua, dar el rânji și își mai lovi o dată piciorul cu bastonul.

— Mardește-l bine, l-am îndemnat admirativ.

Căpitanul Osborn abandonează lupta și se așează la loc pe scaun, în timp ce cafeaua aburindă mai picura de pe cracul pantalonului.

— Bine, zise el, respirând greu, bine, o să mor. Da' vreau să mor de-o dată, nu bucățică cu bucățică. Își contemplă cu dispreț piciorul.

— Mama lui de picior!

Îi lovi laba cu laba stângului.

— Mă-mpunge al dracului! Alt dat puteam să salt și să zbor cu picioru' ăsta. Chiar îmi cârmeam vasu' cu el, proptindu-mă în ălălalt și ținând câte o parâmbă în fiecare

mână!

Nu mai ține, s-a isprăvit!

— N-ar fi rău să moară în etape, i-am spus domnului Haecker, care-i turna căpitanului încă o ceașcă de cafea. Poate cioclul o să-l ducă la groapă bucată cu bucată, și am putea să-i plătim câte o rată lunară.

Gluma asta legată de senilitatea căpitanului Osborn era des repetată în Club și, de obicei, domnul Haecker, cu toată morga lui, participa la bășcălie, dar în dimineața aceea părea concentrat.

— Chiar ai să mori, căpitane, spuse el serios, dându-i căpitanului Osborn cafeaua proaspăt pregătită, așa cum spune Todd. Dar nu temporar, suntem siguri. De fapt, ești bătrân, ca și mine. Bătrânețe, asta e tot. De ce să te pui împotriva? Nu e chip de scăpare și pace.

— Nu prea-i, îngădui căpitanul Osborn, da' nu înseamnă că trebuie să-mi convină.

— De ce nu? insistă domnul Haecker. Asta e tocmai ce vreau să știu.

— De ce dracu' da? răbufni căpitanul Osborn. Să nu pot să fac treabă, nici să mă distrez. Să-mi dau duhul și gata. Asta să vă fie dăruit. Mie nu-mi treabă.

Scoase o batistă din buzunarul flanelei și își suflă nasul cu putere. Pernele scaunului său, sertarele mesei, buzunarele flanelei și pantalonilor lui – toate erau îndesate cu batiste; căpitanul, ca mulți marinari, suferea de o sinuzită acută, agravată de aerul umed din districtul Dorchester, și nu s-ar fi dus la doctor în ruptul capului. Singura lui terapie era cinzeaca de Sherbrook pe care i-o dădeam în fiecare dimineață înainte de a pleca de la hotel. Îl ținea într-o stare de amețeală dulce până aproape de ora prânzului, când sinusul îi era mai puțin congestionat.

— E-hei, spuse domnul Haecker, înțelepții niciodată n-au fugit de bătrânețe. Să vă citesc un pasaj pe care l-am

copiat ieri dintr-o carte; doar să vi-l citesc.

— Doamne, cu ce ți-am greșit!

— Are să te convertească, căpitane Osborn, l-am prevenit.

— Hî-hî-hî! chicoti bătrânul.

I se părea întotdeauna teribil de caraghios când sugeram că era un renegat.

— Nu, spuse domnul Haecker, desfășurând o fâșie de hârtie împăturită și ținând-o în lumină. Asta am copiat-o din Cicero și vreau să auziți ce spune Cicero despre bătrânețe. Uite ce spune Cicero: „... dacă vreun zeu mi-ar făgădui să mă reîntoarcă la copilărie de la vârsta de acum și să scâncesc din nou în leagăn, aș refuza cu hotărâre...” Ei, și cred că Cicero știa ce știa. Aud?

— Poate că da, spuse căpitanul Osborn, neîndrăznind să contrazică de-a dreptul cuvântul scris.

— E-he, zâmbi domnul Haecker. Atunci zic să ne bucurăm din plin. Cum e vorba? „Ultimele clipe ale vieții, pentru care au fost făcute cele dintâi”. Nu crezi? (Mă privi cu speranță.) Nu crezi?

— Nu mă întreba pe mine, domnule Haecker. Sunt încă în cele dintâi.

— Ascultă, spuse căpitanul Osborn, cu tonul pe care îl adoptă bătrânii ca să sugereze că, după ce au îngăduit destul să audă păreri stupide, sunt gata să spună verde adevărul. Vezi brațu' ăsta? (Își întinse brațul drept, numai piele și os.) Ei bine, dragă dom'le, dacă m-ar lega de un plop în clipa asta și ar pune vite înjugate să tragă de el din rădăcină, încet-încet, mama dracului, i-aș lăsa s-o facă și p-asta dacă m-ar aduce din nou la patru'j de ani și mi-ar da la buzunar bilet să mă distrez toată vara, să-mi fac de cap. Eh, ce zici!?

Se tolăni în scaun, obosit, dar pe față i se citea triumful.

— Crezi că aceasta este just? mi se adresa domnul Haecker. Este acesta felul în care vezi și tu lucrurile?

— Nu, am spus.

Domnul Haecker se luminase apreciabil, dar căpitanul Osborn strălucea.

— Vrei să zici că ți-ai petrece vremea citind prostii?

— Nu, am zis.

Acum și domnul Haecker păru dezamăgit.

— Păi, atunci, care este opinia ta în această privință? întrebă el posomorât. Sau nu ai niciuna?

— El? pufni în râs căpitanul Osborn, improșcând cu salivă. Asta are păreri despre toate!

— Mda, am una, am recunoscut. De fapt, m-am trezit cu ea azi-dimineață.

— Te-ai trezit cu ea azi-dimineață, nu zău! chicoti căpitanul Osborn. Pariez că e una de stă mîța-n coadă.

Domnul Haecker așteptă răbdător, deși cam fără chef, dar a fost scutit de această plăcere, pentru că, din râs, căpitanul dădu în strănut, începu să se sufoce, cum i se mai întâmpla, și noi doi a trebuit să-l batem pe spate până când, deși mai scuipa încă, își recapătă suflarea. De cum a reușit să respire ca lumea, am părăsit ședința clubului ca să-i aduc paharul de whiskey din camera mea, fiindcă, după părerea mea, avea mare nevoie de el.

Ușurel! îmi venea să dansez pe hol! Părerea mea? Părerea mea? Sinucidere! E-he, ușurel, ușurel, cititorule! Să-ți spun: întreaga mea viață sau cel puțin o mare parte din ea a fost orientată către rezolvarea unei probleme sau stăpânirea unui fapt. E o chestiune de atitudini, de perspective, de măști. În timpul vieții mele am adoptat vreo patru sau cinci din acestea, bazate pe anumite concluzii, căci mi se pare că am, din păcate, tendința să atribui ideilor abstracte semnificații de viață și moarte. Fiecare perspectivă, mi-am zis atunci, reprezenta

răspunsul la dilema mea, stăpânirea faptei mele; dar mereu se întâmpla ceva care să-i demonstreze inadecvarea sau perspectiva devenea pur și simplu tot mai neconvingătoare, încetul cu încetul, până când, dintr-odată, nu mai era bună de nimic – schimbare cantitativă, după Marx, devenind dintr-odată schimbare calitativă – și apoi eram nevoit să mă apuc din nou de schimbatul măștilor – proces lent și, pentru mine, dureros, dacă nu adeseori involuntar. Mulțumește-te, rogu-te, să înțelegi că, timp de câțiva ani, înainte de 1937, am adoptat o perspectivă care, credeam eu, reprezenta o soluție reală și durabilă pentru mine; că în prima jumătate a lui 1937 această perspectivă își pierduse din eficacitate; că în noaptea de 20 iunie, noaptea dinaintea povestirii mele, am devenit dintr-odată perfect conștient de inadecvarea ei – mă întorsesem, de fapt, de unde pornisem în 1919; și că în sfârșit, în chip miraculos, după nu mai mult de o oră de somn înainte de ivirea zorilor, m-am trezit, mi-am dat cu apă rece pe față și mi-am dat seama că aveam răspunsul adevărat, final, infailibil; ultimul cuvânt posibil; perspectiva care să încheie toate perspectivele. Dacă n-ar fi trebuit să merg în vârful picioarelor și să vorbesc în șoaptă, aș fi jucat un *trepak* și aș fi cântat un „altă dată o s-o facem și mai lată!” Nu ți-am spus că eu nu forțez lucrurile? Că răspunsurile mele erau ale tale? *Sinucidere!*

Bietul domn Haecker, precis că așteaptă să-mi cunoască părerea (așteaptă, suflete oropsit, mă tem că până-n Ziua de Apoi!), dar nu și tu, cititorule. *Sinucidere* a fost răspunsul meu. N-ai să-l apreciezi până n-am să dezvălui toată problema, și negreșit am s-o dezvălui, bucată cu bucată, după obiceiul meu care, nu uita, nu este sistematic, ci pur și simplu coerent în termenii propriului meu (poate neor-todox) sistem.

Atunci, pentru numele lui Dumnezeu, ce este

sistemul meu? Răbdare, prietene; nu am intenția să te induc în eroare sau să te aduc la exasperare. Nu uita că sunt un novice în materie de spus povestiri și, chiar dacă n-aș fi, tot aș face după cum mi-e felul. Îți sugerez să pui în locul întrebării tale pe aceasta: de ce n-am dus whiskey-ul căpitanului Osborn cu mine când am plecat prima dată din camera mea, ca să nu trebuiască să mă întorc după el? Este o întrebare mai particulară și mai cuminte, și mai puțin ambițioasă, iar răspunsul la ea implică răspunsul la cealaltă. N-am luat whiskey-ul cu mine în primul rând fiindcă nu-mi stătea în obicei, și una din urmările răspunsului meu lămuritor este că ziua aceasta - acest 21 iunie (sunt aproape sigur) ar trebui, din pricina caracterului ei deosebit, să fie trăita întocmai ca oricare altă zi din viața mea mai recentă, pe cât se poate. Așadar, deși știam foarte bine câtă nevoie are căpitanul Osborn de doctoria lui, am lăsat-o în cameră și m-am întors după ea după ce am luat cafeaua, cum făceam întotdeauna.

E acesta un răspuns? Mai degrabă la prima întrebare decât la a doua; încă nu știi cum s-a născut acest obicei, nu știi cu nimic mai mult decât mine, dar știi că sistemul pe care l-am aplicat pentru a trăi această zi extraordinară consta în a o trăi cât mai banal cu putință, cu toate că fiecare acțiune trebuia, în chip necesar, să primească o nouă semnificație. Și, în mod similar, metoda de a spune această povestire va fi aceea de a relata evenimentele din ziua respectivă cât mai sec cu putință, fiindcă știu că în timpul povestirii am să pierd șirul destul de des ca să poți afla sau bănuiești întreaga istorie a chestiunii, de vreme ce publicul teatrului meu plutitor nepriponit de mai așază la un loc bucățile melodramei sale - și jur pe toate roșiile coapte din Dorchester că, în momentul în care va începe agitația, vasul va pluti chiar prin fața ta și negreșit că nu vei pierde nimic.

Cum spuneam, am traversat holul până la camera mea, am deschis încetișor ușa și am pășit înăuntru în vârful picioarelor ca să iau paharul de whiskey. Intenționez să clătesc bine paharul, să-l umplu pe jumătate și să plec cât mai repede, dar, cum am deschis robinetul de la chiuvetă, care a scos obișnuitul său *la bemol* deasupra lui *de de sus*, Jane Mack a deschis minunații ei ochi verzi și s-a ridicat în capul oaselor în patul meu; părul ei, întunecat și lins, ca de zibelină, i se prelinse în jurul umerilor, și cearșaful îi căzu până în dreptul șoldurilor; își ridică brațul drept ca să-și împingă părul spre spate; prin această mișcare i se îndreptă stomacul și i se înălță un sân într-un fel care mă făcu să strâng din coapse, incitat. Țineam încă sticla de Sherbrook în mână dreaptă și paharul în stânga. Jane mă întrebă, cu o voce somnoroasă, dacă nu era deja ora opt; i-am spus că nu era. Se scarpină în cap, căscă, se răsturnă pe pernă la loc, suspină și cred că adormi din nou imediat. Cearșaful o acoperea încă până la șolduri și ea se lungi cu spatele întors la mine. Cred că un vânticel cald se simțea prin cameră și îmi amintesc limpede că o rază de soare se reflecta de undeva de afară și se desena strălucitoare pe pielea spatelui ei ars de soare, în locul în care mijlocul i se subția tot mai mult, deasupra unghiului pe care-l făcea cu vârful rotunjit al coapsei, împinse în sus de salteaua tare a patului meu. Medicamentul căpitanului Osborn l-am băut eu, împotriva obiceului, i-am turnat o altă doză și am ieșit afară în vârful picioarelor.

III

Coitus

Dacă mă mai urmărești încă, nici n-o să-mi dau

osteneala să-ți explic de ce n-aș putea să-ți spun că Jane Mack era amanta mea decât după ce aș anunța că ziua aceea era ieșită din comun: fie ești obișnuit cu practicile climactice și anti-climactice, caz în care nu e nevoie de nicio explicație, fie nu, și atunci știi mai puține despre tehnica povestirii decât mine însumi, caz în care orice explicație ar fi inutilă. Era, într-adevăr, amanta mea, și încă o amantă să-ți lingi degetele. Pentru ca triumphiul să fie echilateral, Harrison Mack era minunatul meu prieten, și eu al lui. Fiecare din cei trei îi iubea pe ceilalți doi atât de deplin pe cât fiecare era în stare, iar în cazul lui Jane și al lui Harrison iubirea era într-adevăr deplină. Cât despre mine... ce să zic; am să mă explic într-un alt capitol. Iar Harrison știa foarte bine că între 1932 și 1937 soția lui petrecuse multe, multe ceasuri în camera și în patul meu. Dacă nu știa că făcusem dragoste cu ea de exact șase sute șaptezeci și trei de ori, asta se datora faptului că Jane nu ținea socotelile atât de conștiincios ca mine.

Am să explic acum: e vorba de o poveste bine țesută și căpitanul Osborn poate să-și mai aștepte preț de un capitol whiskey-ul.

L-am întâlnit prima oară pe Harrison Mack în 1925, la o petrecere dată de un coleg de clasă de-al meu de la Facultatea de Drept a Universității din Maryland. Era o întrunire bazată pe relații de bețivăneală, care se ținea undeva în Guilford, o zonă selectă din Balti-more. Pe atunci, am să explic, mă munceau primele cazne ale unui ermetism mizantropic, care a durat din 1925 până în 1930. Renunșasem, pentru diferite motive, la strădaniile și plăcerile lumești și, deși îmi continuam studiile juridice (purtat, îndeosebi, de inerție), nu mai aveam de a face cu aproapele meu și valorile lui decât în măsura în care nu aveam încotro. Mai degrabă un sfânt am fost, în acei cinci ani, un sfânt budist, de speță esoterică. Era unul din

răspunsurile mele provizorii la întrebarea particulară legată de viața mea, și multă vreme după ce îl depășisem îmi aminteam cu plăcere de aceasta perspectivă.

Orice s-ar spune, asta mă făcea să apar ca un individ misterios, rămânând îndepărtat și străin în cadrul unui bovindou, fumând o țigară, cu un aer de seninătate înțeleaptă, în timp ce, în jurul meu, cheflii țipau și hăhăiau. Câțiva oameni liniștiți și plăcuți, printre ei și Harrison Mack, au chibzuit că eu trebuie să fiu în posesia unor răspunsuri care lor le lipseau și mi-au căutat tovarășia; femeile mă considerau de o timiditate fermecătoare și câteodată nu se opreau de la nimic ca să-mi „străpungă carapacea de spaimă disprețuitoare”, după cum se exprimase una din ele. Cel mai adesea ajungeau ele să fie străpunse.

În noaptea acelei petreceri deosebite m-am trezit împrietenindu-mă cu un om extraordinar de arătos, care a venit până la fereastră mea, s-a prezentat ca fiind Harrison Mack și a privit lung și fix pe lângă mine timp de aproape o oră fără să-mi vorbească; după un timp am observat că Harrison adoptă, fără să vrea și în mare măsură, starea de spirit și purtarea oricui s-ar afla împreună cu el – tendință pe care i-o admir, fiindcă asta presupune că nu are stări de spirit și purtări care să-l caracterizeze. După un timp ne-am apucat dintr-odată să vorbim despre o serie de lucruri: clasa muncitoare, drept, afacerea Sacco-Vanzetti și despre Maryland. A reieșit că Harrison era înstărit; tatăl lui, Harrison Mack senior, era președinte al unei companii de murături. De când castraveții, care fuseseră clocofiriți științific în așa fel încât să devină murăturile Mack, se cultivau pe coasta de sud, de unde erau transportați ca marfă cu ridicata la uzinele din Baltimore pentru prelucrare extra, familia Mack avea case de vară răspândite prin toată peninsula, iar Harrison nu era deloc

străin de locurile prin care îmi petrecusem tinerețea. Am avut o discuție rece despre murături și bunăstare.

Harrison, un aristocrat bine clădit, musculos, bronzat, cu ochi blânzi, nas clasic, alimentat cu friptane, școlit la Gilman, limbă dulce, costume șic – era, pe vremea aceea spre îngrijorarea ușor de înțeles a familiei lui, comunist. Și nu un comunist de salon; ci un revoluționar sadea, autor de foi volante, care își vânduse vedeta rapidă, automobilul Stutz și Dumnezeu mai știe ce ca să aibă din ce trăi când tatăl său l-ar fi dezmoștenit; care își petrecea zece ore din zi scriind orori partinice de doi bani și distribuindu-le printre muncitori, inclusiv celor angajați la fabricile Murătura Mack; care o lua pe cocoasă împreună cu ceilalți, când spărgătorii de grevă sau alte soiuri de încurcă-lume, inclusiv angajații speciali ai fabricilor Murătura Mack, aveau obiecții în privința activităților lui; care la vremea aceea era pe cale să se însoare cu cel mai zgâit specimen de bolșevism intelectual pe care mi-a fost dat vreodată să-l văd, cu toate că nu-mi credeam ochilor, pentru simplul motiv că din punct de vedere ideologic era pură; și a cărui singură urmă de bun simț, pe cât mi: am putut da seama în seara aceea, era refuzul de a deveni un adevărat membru cotizant al Partidului, fiindcă se temea că asta s-ar putea dovedi o garanție pentru îndeplinirea planurilor lui.

S-a întâmplat ca Harrison să facă exact (poate din întâmplare) singurul lucru care m-ar fi putut determina să îl plac în seara aceea: de la bun început a lăsat să se vadă limpede că mă plăcea foarte mult. Era un ins îndatoritor, ca și acum, și nu am văzut nimic rău în faptul ca un sfânt să aibă un prieten. Simpla opoziție dintre entuziasmul său și tot ce puteam gândi la ora aceea că ar fi cumva demn de entuziasm – deși nu cu multă vreme înainte mă interesaseră destul de mult problemele sociale – m-a atras

la el și, după cum aveam să aflui, pe el îl preocupase la mine „respingerea transcendențială” (termenul lui) a ceva ce însemna pentru el viața. Pe scurt, am devenit repede prieteni și ne-am îndreptat fără să mai știm de noi către hogeacul meu, ca să mai găsim ceva de băut, cântând „Internaționala” în franțuzește, pe străzile mărginite de vile și tufe de ienupăr din Guilford.

Am ajuns să-l cunosc foarte bine în anul următor, sau până la data când am absolvit facultatea de drept. Am fost un sfânt tot timpul acestei perioade – această mască s-a mai păstrat încă patru ani – și deși câteodată discutam în contradictoriu zile în șir, niciunul din noi nu era suficient de rațional, ca să se lase convins de punctul de vedere al celuilalt. Spun asta fiindcă știu precis că toate modificările părerilor din viața mea nu au fost rezultatele unei gândiri coerente cu sine, creatoare, din partea mea, ci mai degrabă ale unor simple accidente – evenimente exterioare care mi s-au impus atenției – cărora apoi le-am dat o formă rațională transformându-le în noi măști. Și am impresia că Harrison pur și simplu își însușea cu timpul nuanța intelectuală a anturajului.

De pildă, când ne-am luat la revedere în 1926 – eu ca să-mi fac meseria, el ca să colaboreze la o tipografie de partid din Detroit credeam că surprind la el o atitudine necurată din punct de vedere ideologic, față de colegii lui care colaborau la foi volante. De fapt, ajunsese să-i fie scârbă de ei și mi se părea mie că începuse să prefere să-i distrugă pe *menșevici* cu mine, la mine în cameră, decât să-i susțină pe *bolșevici*, împreună cu ei, în vreo fabrică murdară. Nu era deloc încântat de noua lui sarcină și s-ar fi spălat pe mâini de toată treaba asta, dacă asemenea defectiune n-ar fi făcut ca frazele lui despre frăția universală să sune găunos. Despărțirea noastră l-a tulburat pe Harrison mai mult decât pe mine, a cărui

nirvăna nu prea putea fi șifonată de o împrejurare atât de pedestră cum este pierderea unui prieten.

Apoi l-am văzut în 1932, în împrejurări cu totul diferite. Fusesem cooptat de firma Andrews & Bishop și în anii 1927 și 1928 adusesem atât mie cât și firmei beneficii cam de vreo patruzeci de dolari pe lună (oamenii din Cambridge au înțelepciunea să nu se încreadă în doctori și avocați noi, chiar dacă aceștia sunt la a cincea generație de prin partea locului). Locuiam cu tatăl meu văduv în casa lui din East Cambridge. În 1929 tata și-a pierdut la bursă toate economiile și proprietatea și s-a spânzurat de o grindă din pivniță. După aceea am strâns și mai mulți bani pe seama firmei, de vreme ce clienții tatii m-au moștenit, mai mult sau mai puțin, ca avocat; iar după ce casa părintească și pământul, o casă de vară din Fenwick Island, statul Delaware, și vreo două proprietăți forestiere din district s-au vândut pentru achitarea datoriilor tatii, m-am mutat în camera 307 de la Dorset Hotel, unde locuiesc de atunci înapoi.

Și am devenit un cinic cosmic, cu toate că nu mi-am dat silința să îi aduc la cunoștință faptul lui Harrison în mai mare măsură decât o făcusem înainte, adică fără să-i spun nimic mai mult decât că eram un sfânt.

Într-o după-amiază a intrat foarte solemn în biroul meu din Aleea Avocaților (cum treci de judecătorie), și a pus pe biroul meu o sticlă de gin. Era mai voluminos și arăta puțin obosit, dar bronzat și bărbat bine.

— M-am întors, a spus arătând spre gin, și în restul după-amiezii am băut gin calduț și ne-am plimbat de-a lungul celor câteva străzi din Cambridge, reînnoind prietenia.

— Ce s-a întâmplat cu revoluția ta de la Detroit? l-am întrebat la un moment dat. Văd că tot se mai fac mașini pe-acolo.

— Eh, ridică el din umeri. Sunt până-n gât de cioflingarii ăia împuțiți.

— Și frăția omenească? I-am întrebat mai târziu.

— Dracu' s-o ia de frăție omenească! răspunse el. Nu-mi trebuie ăștia nici ca mână de lucru la câmp, da mite ca frați.

— Ce mai face domnișoara Moscova? I-am întrebat după încă un răstimp, referindu-mă la logodnica lui din 1926.

— Amor liber, izbucni el. Eu credeam că toți oamenii sunt frați, ea credea că toți bărbații sunt soți. Am renunțat la toată bălăcăreala.

Și așa și făcuse căci, în timpul discuției, a reieșit că devenise un sfânt în ultima vreme, cam în felul în care fusesem eu mai demult. Nu prea mai avea de-a face cu problemele lumești.

— Dreptatea socială? I-am întrebat.

— Imposibil de realizat, irelevantă dacă se realizează, răspunse, și continuă explicând că oamenii nu merită salvați de capitaliștii exploataitori.

— Ar fi la fel de răi dacă s-ar afla ei la putere, declară el. Mai răi, de fapt: noi, capitaliștii de acum, suntem niște fiare bine crescute, iar tovarășii mei ar fi niște fiare fioroase.

Ceea ce conta, îmi spuse, era „armonia interioară” a „omului deplin”. Adevărata revoluție trebuie să se petreacă în sufletul și spiritul individual, iar entuziasmul materialist colectiv nu face decât să-ți distragă atenția de la tulburările propriului suflet.

— Marxismul, spuse el, este opiul poporului. Insistă să vin la el să luăm masa.

— La Baltimore? am exclamat, în seara asta? El roși.

— Acum locuiesc aici, Toddy.

Îmi spuse că odată cu lepădarea de erezia marxistă,

tatăl său îi dăruise iarăși grațiile familiei premiindu-l cu cele mai mari dovezi de încredere ale ei și îi dăduse în grijă toate parcelele de castraveți și fabricile de semiprelucrare rudimentară de pe Coastă.

— Am cumpărat o casă în East Cambridge, spuse, lângă apă. Tocmai ne-am mutat și noi. Vino să încercăm împreună să mai dezmoțim atmosfera.

— Noi?

— M-am căsătorit, spuse roșind din nou. Cea mai minunată făptură pe care ai văzut-o în viața ta. Janie. Stilul „Insula Ruxton și Gibson”, mă-nțelegi, dar cu multă înțelegere a lucrurilor. O să vă iubiți unul pe altul.

Ce să-i faci, după ce ne-am cherchelit bine, am ajuns și la locuința lui Harrison în seara aceea, și îmi amintesc că am spus: „Ține-mă, Doamne!” când mi-am dat seama că achiziționase casa veche a tatii, cea în care mă născusem, și crescusem, și pe care o părăsisem plin de silă.

— N-am știut că era locuința familiei tale până când am cumpărat-o și am căutat titlul de proprietate, se făli Harrison, radios.

Era bucuros cum nu se mai poate: de atunci auzise despre datoriile tatii, despre faptul că eu pierdusem casă, împreună cu cealaltă proprietate, și fusese o plăcere pentru el să o salveze, ca să zicem așa, din mâini necurate, și să mă poată pofti să o transform în propriul meu cămin de câte ori aş dori. I-am mulțumit și, fără prea mult chef, l-am urmat înăuntru.

Jane, probabil de douăzeci și șase de ani la vremea aceea, ne-a întâmpinat în ușă cu un zâmbet blând, și s-au făcut prezentările. Era într-adevăr stil „insula Ruxton și Gibson”, o combinație de frumusețe și atletism. Purta costum de baie apretat și arăta de parcă tocmai ieșise de sub duș, după o partidă de înot. Părul brun închis, aproape negru, era uscat de soare, ca și pielea. În seara aceea mi-a

tot pomenit de bărci cu pânze și la fel avea să facă mereu de atunci. Mi-o închipui cocoțată pe rama punții unei bărci cu pânze în plină viteză, cu vântul în față, poate îndeletnicindu-se cu trinca, dar cu siguranță privind, cu pleoapele pe jumătate închise, la soarele dintr-o lume străluminată și albastră, un soare care încinge lemnul de esență rară de sub coapsele ei și îi usucă stropii de pe față și brațe, și încălzește vântul Chesapeake-ului care îi mângâie obrații, îi zburlește părul și umflă pânzele lucitoare. Și, de fapt, pielea ei, mai ales când parcurgeai netezimea stomacului, într-adevăr mirosea, cum aveam să-mi dau seama mai târziu, a lumină solară și părul a boabe de sare; iar niciodată, timp de cinci ani, când mi se învârtea prin minți mirosul ei, nu scăpăm de acea euforie năucitoare pe care, copil fiind, o simțeam întotdeauna când, în excursiile cu familia, mă apropiam de Ocean City și întâia întâlnire cu năvalnica spumă a Atlanticului îmi îmbăta simțurile. Ea susținea că nu ar fi fost decât rezultatul faptului că nu își spăla părul atât de des cât ar fi trebuit; de fapt era o marinăreasă pasionată.

La masă ni s-au servit piepți de pui și ceva legume. Harrison era prea beat ca să-și dea silința să participe la discuția despre nimicuri; mânca și dădea ordine politicoase fetei în casă. Iar eu eram prea plin de gin și de persoana lui Jane ca să fac altceva decât să mă zgâiesc la piepții puilor și ai ei. Din fericire Harrison îi spusese că sunt timid – era impresia care îi rămăsese din cauza fostei mele calități de sfânt – așa că ea luă atitudinea mea drept o imposibilitate datorată timidității de a o privi în față, ceea ce era, de fapt, un fel mai ascuns și admirativ (dacă nu și puțin afumat) de a privi cocoșește drept mai jos. N-am nici cea mai mică idee despre ce s-a spus în seara aceea, dar îmi amintesc limpede că, așa cum mi se întâmpla de obicei când poftele sexuale mi se deșteptau și rămâneau

nesatisfăcute, blestemata de prostată îmi pricinuia dureri, și în noaptea aceea n-am putut să dorm.

Bineînțeles că voiam să mă culc cu ea – nu cred să fi fost vreo fată atrăgătoare pe care s-o fi văzut vreodată în tinerețe și pe care să nu fi vrut să mi-o iau în pat, iar tânăra doamnă Mack, deși cam dădea importanță lucrurilor ca și soțul ei, avea mult mai mult farmec și minte decât majoritatea femeilor pe care le întâlnisem în cei treizeci și doi de ani ai mei. N-aveam nici scrupule în privința adulterului – nu uita că eram un cinic. Totuși sunt conștient că, de capul meu, n-aș fi fost în stare să îndrăznesc mai mult decât să mă zgâiesc libidinos și să-i spun, pe jumătate serios, în prezența lui Harrison, că mă îndrăgostisem de ea. Pur și simplu nu voiam să aduc vreun prejudiciu prieteniei mele cu Harrison, la care țineam, sau să fac ceva care, dacă reușea, ar fi tulburat ceea ce părea o căsătorie reușită. Fără îndoială, am tras concluzia în primele săptămâni ale prieteniei dintre noi trei, căci se dovedise o prietenie strânsă, că, în felul lor de a acorda multă importanță lucrurilor, Jane și Harrison se iubeau.

Dar problema mi-a fost preluată în timpul unui *weekend* de august. Harrison promise una din casele de vară ale tatălui său, la Todd Point, mai jos de Cambridge, și toți trei ne petreceam adeseori *week-en* J-urile acolo, fie în bărci cu pânze, fie înotând, fie pescuind, fie bând și flecărind. În dimineața celei de-a doua sâmbete din august, m-au luat pe sus din patul de la hotel, m-au încărcat, împreună cu ei și două lăzi de bere, în tărtăreața lor, și au luat-o spre casa de vară. Pe drum, m-a izbit faptul că erau neobișnuit de exuberanți, parcă intenționat, Harrison urla cântece deocheate din străfundul rărunchilor; Jane, așezată la mijloc, ne înconjura cu brațele pe amândoi; și soțul și soția îmi spuneau „Micuțule Toddy”. Am suspinat în sinea mea, m-am decis să nu mă mir și am

golit trei sticle de bere înainte să se fi parcurs cele cincisprezece mile până la destinație.

Toată dimineața am înotat și am băut, iar exagerata voioșie și intimitate au continuat fără nicio întrerupere. Era lucru stabilit ca, după ce luăm prânzul, să încărcăm restul de bere în vasul cu pânze al familiei Mack – o minunăție de ambarcație, de-ți lua ochii – și să navigăm spre Sharp's Island, în Golf, la gurile Choptank-ului, ca să avem de unde să ne întoarcem. Harrison o sărută îndelung de „la revedere” pe Jane și se duse să caute gheață, care, declară el, ne trebuia în mari cantități. Jane, în costum de baie, începu să se îndeletnicească cu spălatul vaselor de la prânz iar eu m-am dus să mă culc în camera cu un singur pat din casa familiei Mack. Absența lui Harrison – ne lăsa prima oară singuri (ca să vezi!), din cauza presupusei mele timidități – era cu ochi și cu sprâncene și, pe când era să adorm, am devenit extrem de conștient de prezența lui Jane de partea cealaltă a plăcii de prefabricate. Am adormit închipuindu-mi coapsele ei bronzate, răcoroase – negreșit că sunt răcoroase! – frecându-se una de alta, probabil, în timp ce umbla prin bucătărie; auriul care îi învăluie brațele, către umeri; mirosul ei de sare și lumină solară. Soarele strălucea printr-o fereastră de lângă pat; locuința mirosea a căldură și rășină. Eram obosit de înot, somnoros din pricina berii. Visul mi-a fost violent carnal... și neterminat. În chip penibil. Căci am simțit o mână răcoroasă, adevărată, mângâindu-mi stomacul. Ai fi zis că e gheață, atât de puternic mi s-au contractat ventrele; m-am sculat în fund dintr-odată, ca proiectat de explozie. Cred că am bălmăjit un „Doamne, Dumnezeu!” În orice caz, ceva am bălmăjit eu, și am apucat-o cu amândouă mâinile pe Jane care stătea goală – de necrezut! – pe marginea patului; mi-am îngropat fața într-a ei, așa de înfiorat eram; am tras-o în jos odată cu mine, pielea aceea

se lipea de a mea; și *mirabile dictu!* într-adevăr am explodat, atât de puternic încât am rămas fără simțire și putere.

Blestemat vis! Să mă trezească neajutorat! Mă sufocam de poftă și eram furios pe propria mea impotență. Jane era iritată; după prima încercare, pentru care îi fusese necesar tot curajul, se prăbuși pe spate lângă mine și abia dacă își întredeschise ochii.

Camera era orbitor de luminoasă! Eram atât de șocat de ce se întâmplase încât aproape îmi venea să plâng. Ce piele uluitoare, catifelată, întinsă, perfectă! Mi-am lipit fața de fața ei, nu puteam să mă mai desprind nici pentru o clipă. Simt și acum o tremurare, după douăzeci și doi de ani, când scriu, și nu pot nici măcar să mă mir de ce sărmana-mi inimă nu a crăpat atunci.

Dar n-aveai ce-i face! M-am lăsat lângă ea, înnebunit de neputința mea și umilit că tăiasem maioneza. Faptul că m-am culcat lângă ea s-a dovedit a fi exact ce trebuia: autoculpabilizarea mea i-a redat lui Jane curajul.

— Nu te necăji, Toddy.

Mă sărută - cât de dulce! - și mă mângâie pe față.

— N-are niciun rost, am șoptit.

— O să vedem, spuse ea blând, pe deplin sigură de sine acum, când păream din nou timid.

Am hotărât să mă comport ca un timid tot restul vieții.

— Nu-ți face griji. Aranjez cu lucrurile.

— Nu, n-ai cum, am gemut eu.

— Ba da, am, șopti ea, sărutându-mă pe ureche și ridicându-se în pat, lângă mine.

Milostive Doamne, cititorule! Insulă Marry Ruxton și Gibson, te acuz! O amantă atât de imaginativă, documentată, voluptuoasă, n-a avut niciun bărbat vreodată, jur; adeseori izbucnea într-un râs spontan,

agitat...

Destul. Zău că nu cred în spiritul cavaleresc cu nimic mai mult decât în orice altceva... dar am să mă opresc aici. E de ajuns să afli că nu peste multă vreme am putut să comitem un adulter de succes. Pe urmă, am fumat și am stat de vorbă.

— Cum rămâne cu Harrison? am întrebat.

— Nicio problemă.

— Nicio problemă?

— Da.

— Cum adică?

— Nu-l deranjează.

— Nu îl *deranjează* sau nu îl *va deranja*?

— Nu-l deranjează.

— Știe? am întrebat neîncrezător.

— Aprobă.

— Voi nu vă iubiți?

— Sigur că da, zise ea. Nu fi stupid.

— Cum mama dracului!

— Am discutat despre asta, explică ea, din nou stânjenită. Harrison are o părere minunată despre tine, și eu la fel. Noi doi nu vedem de ce o femeie n-ar face dragoste cu cineva la care ține foarte mult, doar din plăcere, fără cine știe ce complicații. Tu nu crezi?

— Ba sigur că da, am răspuns repede.

— Ne-am dat noi seama, spuse ea. Acum eram curios și puțin amuzat.

— Între mine și Harrison este o iubire deplină, continuă ea serios, scărpinându-și ciupitura de muscă de pe un picior. Ne iubim atât de mult încât nici în ruptul capului vreunul din noi n-ar putea fi gelos. Dacă ai crede măcar o clipă că nu-l iubesc fiindcă am făcut ce am făcut, aș muri.

— Nici vorbă, am asigurat-o la fel de serios. Înțeleg

perfect.

— Slavă Domnului.

Suspină și își odihni capul pe trupul meu.

— Am discutat despre asta mult timp. Mi-era o teamă îngrozitoare, încă nu știu dacă ar fi trebuit să o fac. Dar Harrison e extraordinar. E atât de *obiectiv*.

— Te-am iubit din clipa în care te-am văzut, am spus, și deși intenționasem să sune convingător, seriozitatea cu care am vorbit m-a făcut să roșesc.

— Mai bine n-ai spune asta, zise Jane. Nu cred că trebuie să fie vorba de iubire la mijloc. Îmi placi foarte mult, ca prieten, dar asta e tot, Toddy.

— Nu și pentru mine.

— Vorbesc serios, spuse ea. Mi-a plăcut să fac dragoste cu tine și sper că ți-a plăcut și ție. Cred că asta e extrem de mult și nu trebuie să falsificăm lucrurile cu romanțiozități.

— Așa să fie, dacă așa vrei tu, am zis eu împăcat. Ai fost cea mai minunată ființă din lume.

La acestea, se învioră dintr-odată. Se duse la lada cu gheață ca să aducă bere (observai că erau cel puțin douăzeci și cinci de kilograme de gheață înăuntru) și, când m-am apropiat de ea pe la spate, strângând-o în brațe, și mi-am frecat nasul de ceafa ei, a râs și mi-a lipit mâinile și mai tare de ea cu mâinile ei.

— Nu știu cum am să dau ochii cu Harrison, am spus ca să-i fac plăcere.

— A, nu e cazul să-ți faci gânduri, Toddy. El e extraordinar în privința asta. Era la fel de dornic ca și mine. Te consideră într-adevăr minunat.

— Mă uluiește, am spus. (Jane părea să se teamă că nu apreciez îndeajuns măreția lui). E un adevărat sfânt!

— Te admiră foarte mult.

Stătea cu spatele la mine în timp ce deschidea

berea.

— Dar e mai bun decât mine în toate privințele, i-am declarat calendarului de pe perete. Cum aş putea să mă recompensez?

Trebuie să mărturisesc că această ultimă întrebare era plină de miez; cum sunt avocat, eram curios să aflu în ce măsură Harrison îi sugerase soției sale să se culce cu prietenul său.

— Nu se așteaptă la nicio recompensă, mă asigură ea. Vreau să spun că nici eu. Nu trebuie să te simți obligat *deloc*, Toddy. Totul este să nu dai lucrurilor mai multă importanță decât au; am făcut-o de plăcere; asta-i tot.

— Nu pot să cred că un bărbat l-ar mai place pe un altul după așa ceva, am spus cu îndoială.

— Îți jur că o să te placă, Toddy! strigă Jane, pe un ton foarte agitat pentru cineva hotărât să facă lumină în întreaga chestiune. Cum să te conving? Zău, a fost și ideea lui și a mea.

Am scuturat din cap pentru a arăta fie dificultatea pe care ar avea-o oricine când e vorba să înțeleagă o situație atât de neortodoxă, fie evlavia de care e neapărat pătruns un muritor de rând, slab de înger și voință ca mine, în fața unei atât de sfinte milostenii ca cea a lui Harrison Mack.

— Hai, fruntea sus, zâmbi Jane și mă sărută pe nas în timp ce îmi întindea berea.

Eram sigur că atitudinea mea era cea mai bună cu putință. Ea era în continuare plină de grijă, mă menaja și mă încuraja. Cu oarecare intenție, dar se pare că spre binele meu, își scoase halatul cu care se îmbrăcase și începu să-și pună, cu gesturi agile, costumul de baie pe care și-l scosese mai înainte de a veni la mine. Spectacolul cred că era parte din darul pe care mi-l făcuse Sfântul Harrison. Era un spectacol fermecător și l-am savurat împreună cu berea.

După ce mi-am mai revenit din șocul de a fi fost sedus, m-am așezat într-un vechi scrânciob din mica verandă înconjurată cu sită împotriva insectelor, ca să privesc către Choptank printre pomi. Jane apăru și ea și îmi zâmbi ca și cum ar fi vrut să spună din nou: „Te rog, nu te mai necăji. Îți jur că Harrison e de acord” și, luând-o în josul pajiștii, ajunse la debarcader și la barcă. Am urmărit-o cu plăcere cum scotea apa cu pompa din sentină, cum freca puntea și carcasa și cum lăsa vela mare și trinca pe vergă. Tot ce făcea era plin de grație, eficient și tulburător. Am scuturat din cap, uimit de tot ce se petrecuse și se petrecea.

Am auzit mașina apropiindu-se și după câteva clipe Harrison intră în casă prin spate, se ocupă zgomotos cu scoaterea gheții de prisos și după un timp veni pe verandă lângă mine, îmi mai dădu o bere și se așeză pe scrânciob. Era, desigur, cam încurcat și, fără să vrea, tot ce făcea era extrem de artificial: felul cum își aprinse țigara și apoi pe a mea, cum trase înghițituri lungi de bere, cum își întinse picioarele, suspinând, căscând. Nici vorbă că știa foarte bine că făcusem dragoste cu soția lui. Cam evitam să ne uităm unul la altul sau la Jane, al cărei trup zvelt se afla departe înaintea noastră. Am zâmbit la ideea că Harrison ar scoate un pistol din cămașă și m-ar termina din trei plumbi. Am început să-mi amintesc consecințele violente ale adulterelor despre care auzisem în viața mea de om al legii și cititor al presei de scandal. Era oare această prostituție ospitalieră ceva nou, sau pur și simplu nu se auzise de ea?

— Păi – vorbi Harrison hârâit, cu o voce care cred că voia să sune plină de sinceritate – putem să nu spunem nimic în privința asta, ca doi gentlemani, sau să vorbim deschis, cum mi-ar face plăcere, ca să fie limpede dacă ne înțelegem.

— Bineînțeles, am spus și am început să curăț eticheta de pe sticla mea de bere.

— Face bine dragoste, nu? rânji Harrison.

— A, da, cum să nu! am spus.

Clipa de liniște Harrison nu o lăasă să dureze.

— Te asigur că în ce mă privește nu e nicio problemă, zise el, tot cu un glas nefiresc. Am fost de acord la fel de mult ca și Janie. Ține la tine foarte mult, și eu la fel. După părerea mea, a avut o idee de zile mari.

Acum eram convins că fusese ideea lui Harrison.

— Între mine și Janie este o iubire deplină, continuă el, dorindu-și să-l ajut. Nu suntem atât de absurzi încât să ne încurcăm în gelozie sau convenții. [Pauza] Atracția sexuală poate să nu aibă legătură cu iubirea. Nouă ne place să facem dragoste împreună. [Pauza] Dacă m-ar atrage vreo fată, Janie n-ar fi atât de proastă încât să se împotrivească să mă culc cu ea, pentru că ar ști că n-ar fi vorba de iubire.

— Sigur că nu, am spus.

— E cam cum ai juca tenis, râse Harrison. Doar de dragul distracției și al mișcării. Unii ar fi geloși dacă soția lor ar juca tenis cu un alt bărbat sau ar dansa cu el. De fapt, mi se pare că sărutul reprezintă o ofensă mai mare decât să faci dragoste, pentru că nu este distractiv în sine, ci simbolizează altceva.

Am scuturat din cap a recunoștință.

— *Nu te simți îndatorat*, spuse Harrison. Doamne, Dumnezeu, nu-mi mulțumi pentru nimic. Simte-te bine. Totul e să n-o iei prea în serios. Altfel se schimbă proporțiile.

Drept să spun, eu n-o luam în niciun fel.

— S-a schimbat ceva cu vreunul dintre noi? continuă el.

— Cu mine da, am răspuns serios.

Pentru mine era clar că, indiferent dacă el își dădea seama sau nu, Harrison voia să-i mulțumesc și să-i fiu obligat; am hotărât să-l fac să se simtă foarte bine.

— A, da, sigur, rânji el. Dar înțelegi ce vreau să spun.

— Dar tu nu înțelegi ce vreau eu să spun, am zis. În cazul meu a fost prima oară.

— Cum?

— Asta e. (M-am uitat fix la sticla curățată de etichetă.) Eram virgin.

— Nu se poate!

Trase aer în piept dându-și seama că acest fapt cu totul ieșit din comun nu era de râs.

— Câți ani ai? Treizeci?

— Treizeci și doi, am spus. Am avut necazuri cu prostata multă vreme.

Harrison aruncă o privire în direcția din care se întoarse Jane, venind dinspre debarcader către casă.

— Dar, spune-mi, te rog, sper că noi nu ți-am pricinuit nicio neplăcere.

Era foarte impresionat și flatat.

— Nu, am spus. A fost minunat, Harrison. Sigur, n-am termen de comparație.

— Da' ascultă, spuse repede, fiindcă Jane se apropia. Pentru numele lui Dumnezeu, să nu te simți îndatorat față de mine. Mi-am zis că e o idee de zile mari. Am făcut-o - noi am făcut-o - fiindcă ne ești drag. Și să nu crezi cumva - fiindcă am auzit de țipi din ăștia - să nu crezi că sunt genul care să-și împingă soția în brațele prietenilor.

— Bineînțeles că nu.

— Uite, vine Janie, spuse ușurat. Acum, fruntea sus. Și, pentru numele lui Dumnezeu, *nu te simți îndatorat*.

— Bine, am spus.

În după-amiaza aceea briza se întetise și un soi de pace se așternu peste noi trei. Cât despre mine, mă

îndeletniceam din plin cu privitul în gol, de parcă aş fi fost cufundat în gânduri. Harrison şi Jane şi-au zis că meditam la măreţul lucru care se petrecuse cu mine şi se simţeau flataţi şi stingheriţi şi vorbeau cu glasuri voioase, în gol. Am observat că Harrison plesnea de dorinţa de a-i spune lui Jane că fusesem virgin. Amândoi erau grijulii şi arătau o consideraţie exagerată sentimentelor mele: vă asigur că familia Mack făcea tot ce putea ca să fie generoasă, aşa că am zâmbit în sinea mea; nu era nimic fals la mijloc în afară de felul lor de a se manifesta şi această falsificare se datora situaţiei încordate, pe care eu o agravam prin tăcere. Îmi dădeam seama destul de bine unde ducea totul.

Îmi este permis să mă explic?

Cum să-ţi spun, Harrison şi Jane erau oameni foarte obişnuiţi, doar ceva mai inteligenţi şi mult mai arătoşi şi bogaţi decât majoritatea. Aveau prieteni puţini, aleşi de ei, preferând să fie în relaţii intime doar cu câteva persoane. Căldura lui Jane nu era afectată – era afectuoasă prin natura ei –, iar inteligenţa lui Harrison, deşi cam dezorientată şi, de fapt, nu prea ascuţită, era în stare să-i convingă pe amândoi că cele mai multe convenţii sociale sunt arbitrar. Totuşi, îl cunoşteam destul de bine pe Harrison ca să ştiu că afectele îi erau adeseori în contradicţie cu inteligenţa: îşi dădea seama de caracterul iraţional al prejudecăţilor rasiale, dar nu reuşea să-i îndrăgească pe negri, şi cred că şi Jane avea conflicte, interioare similare. Fără îndoială că se gândiseră mult la acest gest, fiecare excitat la gândul aventurii; poate discutaseră chestiunea în pat, pe întuneric, când stânjeneala – sau nerăbdarea – nu se vedea. Niciunul din ei n-ar fi vrut să par prea entuziast, cred, de teamă să nu-i deştepte celuilalt suspiciuni că Jane ar fi nesatisfăcută sau Harrison pervers: niciuna din două nu era adevărată. Sunt

sigur că au pus la punct fiecare detaliu, savurând fapta înainte de a se fi comis, imaginându-și surpriza și plăcerea și recunoștința mea. Mi-era cu adevărat drag Harrison, și din acest motiv îmi părea rău că el inițiasse acțiunea, fiindcă anticipam unele consecințe neplăcute. Dar ce era făcut nu mai putea fi desfăcut; Jane era amanta mea în mod oficial, pentru un timp – eram sigur că va fi în repetate rânduri – și m-am hotărât să mă bucur de situație atâta timp cât ar dura, pentru că Jane era tot ce și-ar dori un bărbat – timid sau nu – ca parteneră de pat.

La toate astea mă gândeam în timp ce dădeam ocolul lui Todd Point și navigam la mustață, drept spre Sharp's Island. Jane ținea echea – bineînțeles, era un cârmaci excelent –, eu vegheam trinca și Harrison stătea tolănit pe spate, ca un pașă, în sentină, de partea cealaltă a derivorului central, cu picioarele înainte, ținând cu o mână vela mare și cu cealaltă o țigară de foi, vorbind cu Jane, odihnindu-și capul pe picioarele ei goale. Am înotat puțin când am ajuns la insulă, ne-au urzicat meduzele, am vorbit ceva politică și am fumat. După un timp eu m-am prefăcut obosit și m-am întins să dorm pe o pătură așternută pe nisip. Jane și Harrison au anunțat că se duc să se plimbe în jurul insulei.

La un moment dat i-am simțit mâna, dar o auzisem întorcându-se pe plajă, așa că nu mi-am pierdut deloc bărbăția, fiindcă nu fusesem luat pe nepregătite. Am tras-o imediat lângă mine și am sărutat-o.

— Unde e Harrison? am întrebat-o.

— La celălalt capăt al insulei, îmi spuse, dar o și dezbrăcasem pe jumătate de costumul de baie înainte să fi putut adăuga: „S-a dus după vreascuri”.

— Să mergem în crâng, zise ea, cam iritată. Am putea fi văzuți de la Cook's Point, dacă au binocluri de câmp.

— Nu-i nimic, am spus. Îndatorează-mă.

— Nu spune asta, zise ea.

Harrison se întoarse pe înserate, trăgând după el o legătură de vreascuri și ne găsi stând jos pe pătură și discutând. Nu era atât de vesel ca înainte și se apucă, tăcut și preocupat, să pună de foc, iar spinarea lui aplecată aproape mă acuza că îl las să facă singur toată treaba. L-am lăsat să facă singur toată treaba. Rămase posomorât tot restul serii și apoi, în timp ce ne întorceam spre căsuță, Jane făcu oarecare încercări să mai învioreze lucrurile, dar se cufundă în tăcere când nu se văzu încurajată. Îi priveam senin, întrebându-mă ce se întâmplase cu obiectivitatea generală.

Până a doua zi, proasta dispoziție se risipise, înlocuită de voia-bună obișnuită a lui Harrison; dar faptul că ea existase, deși pentru scurt timp, mi se părea că dovedește apariția unor fisuri în platoșa de sfânt. Desigur, eu am tendința de a găsi în toate semnificații.

„A fost doar de dragul plăcerii; asta e tot”, îmi spusese Jane.

„Poți să simți atracție sexuală, fără să fie vorba de iubire”: „Îmi spusese Harrison.

Totuși: „Adevărul e că de fapt te iubesc într-un fel, Toddy”, îmi spuse Jane după o săptămână, în camera mea de hotel. „Nu la fel cum îl iubesc pe Harrison, dar e mai mult decât simplă prietenie și de-asta e mai nostim când faci dragoste, nu-i așa?”

— Bineînțeles, am spus.

Și: „O femeie poate să iubească doi sau mai mulți bărbați în același fel și în același timp”, a afirmat Harrison mai târziu, într-o seară când luam masa la el, „sau în diferite feluri în același timp, sau în același fel în momente diferite, sau în diferite feluri în diferite momente. Ideea de «numai-unul-și-același-pentru-totdeauna» e doar un motiv

conversațional”.

— Bineînțeles, am spus.

Nici nu eram prea ipocrit, cu toate că la fel de bine aş fi acceptat mai devreme afirmația că iubirea și împreunarea sunt lucruri diferite. Adevărul e că, în timp ce știam foarte bine ce este împreunarea și ce senzații dă, personal n-am înțeles niciodată ce este iubirea și ce senzații dă. Sunt, oare, diferențele de iubire pentru – să zicem – soție, amantă, părinți, pisici, națiune, preocupările tale, specia ta, cărțile tale și mediul înconjurător, diferențe calitative, calitatea lor este definibilă în măsura inteligibilului? Dacă sunt diferențe de grad, atunci definiția (în chip necesar generală), care să le cuprindă, este oare atât de generală încât să fie lipsită de sens? Ține aceasta de natură, ca setea, sau este o pură invenție a civilizației umane? Dacă este îndrăgostit cel care hotărăște, pur și simplu, să spună: „Sunt îndrăgostit”, atunci eu n-am cunoscut niciodată iubirea, căci de câte ori am spus „Sunt îndrăgostit”, le-am spus-o doar femeilor care așteptau din partea mea să le-o spun, niciodată pentru mine însumi. Cât despre împreunare, fie între ființe umane, fie între alte soiuri de animale, ea mă face să zâmbesc.

În pofida acestui fapt, puteam să fiu de acord cu oricare din seriile de aserțiuni ale soților Mack, fără probleme de conștiință, pentru că ei se referă doar la „o persoană”, nu la toată lumea; cine eram eu să spun că o „persoană” poate sau nu poate să separe iubirea de împreunare, când eu nu înțelegeam iubirea? Că o „persoană” poate sau nu poate să iubească mai multe altele în același timp, când eu nu înțelegeam iubirea? Să fiu de acord chiar simultan cu aserțiuni contradictorii nu m-a deranjat niciodată în mod deosebit, iar cele ale soților Mack nu erau simultane. Nu m-a interesat și nu mă interesează adevărul sau falsitatea afirmațiilor.

Ceea ce *într-adevăr* mă interesa, când mă mai gândeam la toate astea în săptămânile care au urmat, era faptul că soții Mack își schimbaseră vederile, căci asta corespundea speculațiilor mele despre desfășurarea evenimentelor. Nu prea mă consideram implicat; curiozitatea mea se îndrepta în întregime spre caracterul lui Harrison și, în mai mică măsură, al lui Jane. Când m-am întors acasă în acel *weekend* din august, după ce îmi pierdusem castitatea, m-am lansat în unele ipoteze, pe care le-am completat cu niște adnotări. Iată una din schițele pe care le-am făcut trăirilor psihice ale lui Harrison:

ANTE COITUM FELIX

I Dorință de aventură. II Cochetare cu ideea de viață sexuală extramaritală.

III Reținere la a sugera ideea soției.

IV Iubire pentru prieten – sugerarea ideii de viață sexuală ex-mar pentru soție cu prieten.

V Cochetarea cu ideea.

VI Discuție obiectivă cu soție despre gelozie, adulter etc. VII Plănuirea legăturii reale dintre prieten-soție.

ACTUL

VIII Obiectivitate disperată: „*Nu te simți îndatorat!*”
IX Luptă reală cu gelozia, în ciuda toleranței intelectuale.

Pretenții neobișnuite de la afectele soției. X Proastă dispoziție când soției i-a plăcut relația și refuză să audă de întrerupere.

XI Insistența soției de a continua relația cu prietenul și gelozie crescândă când ea continuă.

XII Inconsecvență exceptând momentele când soția întreabă ce nu e în regulă; atunci, voie bună și obiectivitate, neapărat, altfel soția încheie relația și de aici prilej de martiriu.

Fazele I până la X, dacă nu și XII, țineau de istorie,

ușor decelate până când m-am apucat de scris lista. Dar am continuat după cum urmează:

POST COITUM TRISTE

XIII Soția, pentru liniștire, hotărăște că-l iubește pe prieten „într-un fel”.

XIV Soțul se îndoiește că prietenul apreciază norocul chior peste care a dat.

XV Atât's. cât și-s. – le au pretenții mai mari față de prieten; este proprietatea lor: geloși pe el, dacă nu unul pe altul. XVI Vor declarații de iubire de la prieten. XVII Prietenul refuză – prietenia răcită. XVIII Antipatie activă față de prieten pentru ingraturdine. XIX Suspendarea legăturii.

XX Perioadă de liniște mutuală; s. și-s. – le se iubesc mai mult – ca autoapărare.

Asta e ce am putut să constat cu oarecare certitudine, dar de aici am trasat câteva direcții posibile pe care le-ar putea urma evenimentele:

I Neînțelegerea permanentă (probabil). II Restabilirea relației pe bazele inițiale (foarte posibil).

III Restabilirea relației din punctul de vedere al soției, împotriva voinței soțului (foarte îndoielnic).

IV Restabilirea unei înțelegeri restrânse, dar cu excluderea problemei sexului (foarte posibil).

Am mai făcut și alte schițe în zilele următoare, dar aceasta, cel puțin până la stadiul XX, s-a dovedit cea mai corectă. Mai întâi, după cum am mai sugerat, când coarnele de pe fruntea lui Harrison erau în vârstă de abia câteva zile, Jane și cu mine ne-am îngrijit să le mai lungim un pic (fie instigați de el, fie nu, asta nu pot decât să presupun). Mă întorsesem în camera mea ca să trag un pui de somn după prânz, cum obișnuiam chiar și pe atunci. Ea mă aștepta, și nu mult după aceea îmi spuse:

— Adevărul e că, de fapt, te iubesc într-un fel, Toddy.

Nu la fel cum îl iubesc pe Harrison, dar e mai mult decât simplă prietenie, și de-asta e mai nostim când faci dragoste, nu-i așa?

— Bineînțeles, am spus.

Eu stăteam pe marginea patului. Ea stătea în picioare, chiar în fața mea. Eram încredințat că voia să-i spun că o iubesc.

— Te iubesc, am spus.

Avusesem dreptate; într-adevăr, voia să-i spun că o iubesc.

Cam tot anul următor, relația a continuat intens. Janie începuse să-și petreacă practic fiecare marți și vineri în camera mea – nemaipomenit cum se organizase! – și Harrison trecea pe la mine la birou de cel puțin două ori pe zi. Țineau neapărat să cinez cu ei în fiecare seară și Harrison mi-a sugerat să mă mut la ei.

— Poți să te întorci în vechiul tău dormitor, spuse el. Întotdeauna am avut sentimentul că e casa familiei Andrews, și că noi suntem musafiri.

Menționarea vechiului meu dormitor, în care dormisem de la zero la șaptesprezece ani, mi-a amintit de o anumită aventură și am râs.

— Ce să fac, asta e ce simt, zâmbi Harrison puțin stingerit.

— Nu, nu, nu despre asta e vorba, am rânjit eu, dar evident că i-am respins propunerea. De necrezut! Totuși el era, sunt sigur, mai tare decât mine în toate privințele – era vorba de generozitate și nimic altceva, pot să jur!

Ei, și în curând lucrurile începură să o cam ia razna, după cum mă temusem. Jane era la fel de încântătoare și destoinică, așa cum o știam, dar prea iubitoare, prea nesătulă. Harrison plănuia să facem toți trei, în vară, o călătorie în arhipelagul Bahamas. O vreme Jane vorbea vag despre faptul că ar fi bine să mă însor cu o fată *inteligentă*,

dar în curând nu mai spuse nimic în privința asta, Harrison făcu și el o dată o astfel de aluzie, ceea ce presupunea că toți patru vom putea trăi întocmai ca o familie fericită. Toate astea din cauza nespuse de marii lor iubiri pentru mine. Venise vremea să iau măsuri. O dată el trecu pe la birou când tocmai pregăteam o acțiune *a vinculo matrimonii* în favoarea lui Dorothy Miner, o negresă durdulie de optsprezece ani, care scobește carnea din crabii la una din cârciumile cu profil de pescărie. Era o fată fără pic de școală, o prietenă a mea; divorța de soțul cu care se luase de o lună, un anume Junior Miner, și care o părăsise. Dorothy avea piele, dinți și ochi superbi și plescăia din gumă de mestecat. Relațiile dintre noi erau platonice.

— Ura, Harrison, l-am salutat. Ți-o prezint pe Dorothy. Dorothy zise „Bună!” printre dinți și dădu onorul cu un plescăit.

— Bună ziua, spuse Harrison fără să-i dea aproape nicio atenție. Vii să mâncăm, Toddy?

În ultima vreme mă scotea în oraș la prânz.

— Imediat, am zis. Dorothy divorțează și eu mă ocup de acțiunea ei.

— A-ha!

Se așează pe un scaun, își aprinse o țigară de foi și vru să se apuce să citească o revistă.

Am aruncat o privire în antecameră. Secretara plecase deja la masă.

— E săracă, am continuat, așa că mă plătește în natură. Harrison smuci din cap de parcă l-aș fi palmuit și înroșindu-se până în vârful urechilor, mă privi zâmbind strâmb.

— Te ții de bancuri?

Privi pe furiș către Dorothy care, auzind ce spusese, își lipise palma de gură ca să își înăbușe râsul și să nu scuipe guma de mestecat.

— Nu, deloc. Am să fac treabă ca lumea. Nu-i așa, Dorothy?

— Cum spuneți dumneavoastră, domnule Andrews, chicoti Dorothy, era o glumă cum nu s-a pomenit.

— Ce dracu', Toddy! râse Harrison mânzește.

— De fapt, am spus îndreptându-mă spre ea, cred că datoriile ei au ajuns la scadență chiar acum.

Dorothy se hlizi și își ciufuli părul. Dar se ridică șovăitor din scaun, își netezi fusta nervos și rămase în picioare față în față cu mine.

— Ce? Cum? Toddy! izbucni Harrison, ridicându-se din scaun.

— Scuză-mă, am zis. Tu du-te la masă și am să vin și eu imediat.

— Ce dracu', Toddy! exclamă Harrison, îngrozit și furios. La revedere.

Ieși din birou fără să mai stea pe gânduri nicio clipă, lac de apă din pricina umilinței și a stingherelii. M-am dus la fereastră și l-am privit cum o lua la picior pe trotuar.

Între timp Dorothy îmi studie chipul ca să prindă vreun semn care ar putea-o lămuri.

— Ce puneți la cale, domnule Andrews? mă iscodi ea și după ce întrebă se porni pe râs ca proasta.

Nu-mi amintesc ce am răspuns, dar sunt sigur că Dorothy a râs, indiferent ce am zis, pentru că mă socotea nebun. M-am dus să mă întâlnesc cu Harrison.

— Ce dracu', Toddy? spuse el în timpul mesei, probabil pentru a treia oară. În locul tău m-aș simți prost!

Se scuza pentru ceea ce se temea că eu aș putea să iau drept fasoane, Doamne păzește de așa ceva, și poate se mai și chinuia singur pentru că pierduse ocazia; dar mai presus de toate – am văzut limpede – era profund jignit.

— N-am prejudecăți; pur și simplu n-aș putea avea de-a face cu o negresă.

Asta a spus, dar gândea: „*Ne-ai trădat pe Jane și pe mine; te-ai mânjit pe tine însuși și ne-ai mânjit și pe noi încurcându-te cu negroteii*”.

— Faci în mod regulat treaba asta? mă întrebă.

— Unii plătesc în ouă, am răspuns vesel. Dar câte ouă să consume omul!

— Hai, dă-o-n colo, Toddy!

— Da' ce-ai vrea, omule? am râs. Să nu pun în practică ce am învățat?

— Poți să faci absolut orice vrei, bineînțeles, zise Harrison. Întotdeauna am spus-o.

— Dă-o dracu', Harrison, doar știai că nu sunt fecior. Și Jane știa. Ce credeți că am făcut până la treizeci și doi de ani?

Dar evident că nu știau: credeau orbește tot ce le spuneam. Harrison nu putu decât să scuture din cap. I se tăiase pofta de mâncare.

— Nu trebuie să iei lucrurile în serios, am spus jovial. Oricum ai da-o, tot ce facem e ridicol.

Am râs din nou, cum mi se întâmplă întotdeauna când îmi amintesc ce s-a petrecut în dormitorul meu când aveam șaptesprezece ani.

— Prietenia nu e un lucru ridicol, spuse Harrison cu emoție în glas. Nu înțeleg de ce ai hotărât să ne jignești pe Jane și pe mine.

— Prietenia poate că este sau nu este ridicolă, dar în orice caz e imposibilă.

— Nu, nu e, spuse Harrison gata să plângă, cred, și asta arăta ridicol la un zdrahon că el. Tot ce aș fi dorit era să nu ne jignești. Nu exista niciun motiv. Nu sunt supărat. N-aș fi vrut să o faci, asta e tot!

— Prostii, am zis. Eu n-am spus nimic.

— Crezi că iubirea e ridicolă? întrebă Harrison.

— Totul e ridicol.

— De ce ai mințit că ești fecior? N-aveai niciun motiv.

— Așa v-a trebuit, fiindcă asta v-ați așteptat să auziți și fiindcă v-a făcut plăcere s-o auziți, am zis.

Harrison mai-mai să se prăvălească pe masă. Sunt sigur că îl dădusem gata.

— Nu ții la noi, rosti el deznădăjduit.

— Ținte-ți firea, omule, e degradant! am zis. Ce contează toate astea? Sigur că am jucat teatru, dar toți voiati să jucăm. Cum crezi că s-ar fi simțit Jane dacă i-aș fi spus adevărul? Sunt de-ai voștri.

— Ești pe dracu', mârâi Harrison; era destul de furios pe mine acum, ca să se scoale și să iasă din restaurant. M-a mai și lăsat să plătesc.

Era marți, și era foarte probabil ca Jane să se afle în camera mea așteptându-mă să vin să-mi fac siesta. Am luat-o ușor de-a lungul lui Long Wharf, înainte de a mă îndrepta spre hotel, ca să-i las timp lui Harrison să-și salveze soția din ghearele mele. Când, până la urmă, am intrat, nu am găsit pe nimeni, dar am simțit în aer mirosul pielii ei. Probabil că mi s-a părut. Am suspinat și, pentru prima oară de la acel *weekend* din august, m-am destins. Păcat: soții Mack erau oameni drăguți și ziua aceea nu avea să le tihnească.

IV

Mărturisirea căpitanului

Deci, ce făceam? Cred că nu am explicat cum de-a ajuns Jane din nou în patul meu înainte de 1937, nu-i așa? Păi, am să termin povestea mai încolo, pe măsură ce înaintăm: până acum m-am ținut de subiect destul de mult timp. Stai puțin: privind în urmă, văd ca singurul scop al digresiunii a fost de a lămuri cum de eram incapabil de o

mare iubire pentru oameni, sau cel puțin de o iubire serioasă. Și uite că n-am explicat încă, fir-ar să fie! A doua jumătate a acestei cărți mă tem că nu se va alcătui din nimic altceva decât din explicațiile pe care le-am tot promis și le-am amânat. să lăsăm asta pe moment și să-i ducem căpitanului Osborn paharul de whiskey, pe care l-am ținut în mână în tot acest timp, până nu moare de sete și de bătrânețe.

Buun: m-am dus până în camera mea în vârful picioarelor ca să n-o tulbur din nou pe Jane din somn și i-am dus bătrânei pușlamale băutura, pe care a înghițit-o cât ai zice pește, împrôșcând cu scuipat din belșug și pufnind pe nări.

— E-he, să trăiești, băiete, îmi mormăi el când termină. (Deja prinsese culoare în obraji.) Păi, dacă ieși, o să mă țin și i-o dă brațu' tău, s trăiți.

Domnul Haecker ne urmărise fără prea multă atenție în tot acest timp. În dimineața aceea părea mai neliniștit și mai răscolit de gânduri decât de obicei și - zău dacă ce spun e doar o impresie pe care mi-am făcut-o mai târziu - cred că bănuiam din cine știe ce motiv că acea zi de iunie, 21 sau 22, avea să fie la fel de hotărâtoare pentru el ca și pentru mine.

— Ies chiar acum, căpitane, am zis. Căpitanul Osborn se ridică în picioare răsuflând din greu și se apropie șchiopătând să mă ia de braț, ca să-l ajut să coboare scările.

— Mergem la plimbare, azi, domnule Haecker? am întrebat.

— Nu, băiete, suspină domnul Haecker.

Părea că vrea să spună mai mult; ca și cum, din pricina acestui „mai mult” țeasta îi era gata-gata să plesnească. Mă fulgeră cu o privire cumplită, cuprinsă de panică. N-am uitat-o. Am așteptat o clipă să izbucnească.

— Nu, spuse domnul Haecker din nou, de data aceasta sec, și se ridică pentru a se întoarce în camera lui.

Căpitanul Osborn și cu mine plecarăm și o luarăm încetișor pe scară în jos. Am încercat cu toată grija să pipăi fiecare treaptă, atât eram de pătruns de minunea acelei zile; de noul și definitivul meu răspuns, de gândul că fusesem atât de prost încât nu îl găsisem eu am în urmă.

Dar eu nu sunt un cugetător, nici n-am fost vreodată. La mine, cugetarea vine după consumarea faptului, ca efect al împrejurărilor în care mă aflu, niciodată invers.

„Asta e treapta a noua”, mi-am spus. „Nu-i așa că e o treaptă încântătoare? Asta e treapta a zecea, cum vii de sus, sau a optsprezecea, cum vii de jos. Nu e măreț!? Asta e treapta a unsprezecea sau a șaptesprezecea...” și așa mai departe. Aveai timp cu prisosință să guști bucuriile oferite de fiecare treaptă, din cauza șchiopătării căpitanului Osborn. Mă simțeam grozav de bine.

La treapta a șaptesprezecea de sus în jos sau a unsprezecea de jos în sus căpitanul Osborn mă ciupi de braț, de cel care îl sprijinea, și chicoti încetișor.

— Cum a fost azi-noapte, Toddișor? L-am privit surprins și amuzat.

— Ce?

Căpitanul râse în barbă.

— Doar nu crezi că o vulpe bătrână ca mine nu știa care-i chestia. Ai?

Mă înghionti cu cotul și chiar îmi făcu și cu ochiul.

— Potaie bătrână și libidinoasă! am rânjit. Pariez că ai stat și ai ascultat la ușă!

— Ne-ne, băiete, am eu urechi pentru d-astea. Vacs! Da' să nu crezi că mă interesează treaba nici până-n gard. S-ar ține ciotcă după mine până-n cameră, dacă n-aș fi c-un picior în groapă.

N-am zis nimic, mirându-mă doar de ce-și dăduse

osteneala să-mi spună.

— Vă ascult de mulțisor, spuse el serios, dar clipind din ochi. E gagică a-ntâia și are pe vino peste mine. Știi cum e să fii bătrân...

— Cum e?

Căpitanul Osborn horăi și mă plesni cu palma pe umăr.

— Așa, trăiți, uite că nu mai puteam să tot ascult, Toddișor, și tu să nu știi. Nu ar fi fost cinstită chestia. Chiar îmi mai și lăsam ușa deschisă în câte o noapte; ca să vezi ce parșiv sunt! Crezi ce vrei; acu ți-am zis-o și mi-am luat o piatră dă pă inimă.

Părea într-adevăr ușurat; sigur, era și cam pilit. → - De când ascuți? l-am întrebat. Din 1932?

— Cam p-acilea, recunosc el posac. Jur că totuși n-am făcut niciodată nimic mai mult decât să-mi las ușa deschisă. Da' nu-mi pasă. Poți să mă și urăști, dacă ai chef.

Acum nu mai îndrăznea să mă privească în ochi. Nu mai putea scoate o vorbă de rușine. Eram aproape de capătul scării.

— Și zici că are pe vino peste mine, ai?

Schimbarea din vocea mea îi dădu curaj, dar încă se simțea prost.

— Am avut femeii căcălău, Toddy, îmi șopti grav. Nevastă-mea, Dumnezeu s-o odihnească, sărmana, era o femeie minunată, cu toate că nu prea era o frumusețe nici pă dăparte; și când umbli pă mări, știi cum e, dai de tot felul de marcoave care vor s-ajute o vită deșălată să-și cheltuiască marafeții. Unele erau al dracu' dă zvăpăiate pentru un târgușor, trăiți! Și am fost și-n orașe mari, pân' tractire, de ce să mint!

Zâmbi, amintindu-și, apoi deveni grav din nou.

— Da' jur dinaintea lu' Dumnezeu acu, în clipa asta,

în fața ta, să mă trăsnească pă loc dacă mint, că n-am văzut în viața mea o femeie care să merite măcar să-i pupe tălpile lu' gagica asta a ta, Toddy. E o frumusețe. Am zis!

— Țap bătrân, spusei după câteva clipe.

— Nu mai fac, Toddy, spuse el smiorcăit.

— Chiar că n-ai să mai faci, am răs eu și lui îi veni curând inima la loc.

Avusesem o idee extraordinară, o idee din cele care ar trebui să-ți vină în fiecare zi. O, avea să fie o zi memorabilă, de toată frumusețea.

— Bună dimineața, te las, căpitane, i-am spus când am ajuns în hol. Poate că te calc mai târziu, astăzi. Acum mă duc să-mi plătesc cazarea.

Dar căpitanului Osborn nu-i venea să mă lase încă să plec. Se ținea de brațul meu și câteva clipe își morfoli în dinți mustața pătată de cafea, chibzuind ce trebuie să spună. Am așteptat respectuos, fiindcă nu mă grăbeam deloc.

— Crezi toate palavrele alea ale lui Haecker? Întrebă până la urmă. Că ce plăcut e să îmbătrânești?

— Nu.

— Dorm iepurește, zise apoi, privind pe lângă mine, către fereastra dinspre stradă. În unele zile nu închid un ochi, dă la o zi la alta, trăiți, da' nu obosesc sau poate că sunt la fel dă obosit mereu, ori că dorm, ori că nu dorm. Așa ajungi când îmbătrânești. N-ai nevoie dă somn, fiindcă nu ești în stare să faci nimic când ești treaz ca să obosești mai mult decât ești obosit. Bătrânii aud ce n-ar trebui să audă, și n-aud nici jumate din ce ar trebui. Te-am auzit pă tine și pă domnița ta, dă-mi venea să zbier dacă nu mi-ar fi fost capu' prins dă guturai și ochii roșii dă bronșită și încheieturile înțepenite dă reumatism și mă blestemam că ascult și nu mă puteam abține. Mă blestemam că nu mă

scol să închid ușa, da' când ești bătrân ca mine, e un chin să te scoli, te aduni cu greu și p'ormă toată ziua aștepți să te-ntorci în pat, da' nu poți să dormi, fiindcă știi că s-ar putea să fie ultima oară când te târăști până la patu' ăsta în care dormi. Poți să cânti orice cântec dă leagăn, că nu-i bun să te-adoarmă, Toddy. Și când mă sculam și mă duceam la ușa, eh, atunci vă auzeam și mai bine și-mi spuneam că acolo să face o treabă pe care i-o n-o s-o mai fac cât oi trăi!

Se opri ca să răsuflă; mă uimea cât de volubil e.

— Mda, trăiți, Haecker s-ar putea să aibă dreptate; el e mai deștept ca mine pân' la genunchiu' broaștei, da ți jur că nu știu la ce dracu' e bună bătrânețea asta. Sânușii îți umplu nasu' până te simți de parcă te-ar înghiți valurile, și ochii-ți lăcrimează și picioarele-ți adorm dacă stai nemișcat, și oasele tă dor dacă te miști. Mai bine să fiu de patruj' de ani și mândru ca bradu' și prost ca gardu' și bun de treabă, decât toată ziua mai mult mort decât viu, decât să mă doară mereu toate alea și să trebuiască să-mi suflu nasu' până-mi sar ochii și să-mi lovesc picioarele cu bastonu' până-l frâng, ca să meargă sângele, decât să știu io câte-n lună și-n stele.

— Domnul Haecker e un biet copil, am zâmbit, încântat să-l aud pe căpitanul Osborn vorbind.

— N-are decât șapteji dă ani și e zdravăn ca un taur, spuse bătrânul, găjâit. Și eu aș fi zis la fel la șaptezeci, dacă m-aș fi apucat să mă gândesc la asta, da' nu m-am apucat să mă gândesc până la opt-zăci. Și acu' pot să-ți zic că e lucru' dracu' să te gândești la chestia asta cu *muritu*, și mai bine să mă sufocă dă sânușită și să nu fiu în stare să mă mai dau jos din pat și să mă țin cu plosca și să mănânc pesmeți dacă să mor, trăiți. Cine-ți spune că o să-ncepi să te împaci cu gându' că-mbătrânești, află că te minte, și ți-o zic io acuma, uite-așa, când o să vină clipa, am să-njur

dă toți paștii și dumnăzeii.

Ei, și-a ținut-o tot așa, iar eu îmi amintesc totul, dar destul cu căpitanul Osborn deocamdată, probabil că ție nu-ți plac bătrânii tot atât cât mie. După ce își răsturnă sacul – și uitase, sunt sigur, pentru ce își ceruse iertare – ieși în stradă ca să-și ocupe locul pe banca lâncezilor de la marginea orașului, lângă cei apropiați lui, prăjindu-se la soare. Îl iubeam, cred, dacă iubeam cumva pe cineva; pentru el moartea ar fi fost spațiul acoperit de cratimă dintr-un monolog dezlânat, de analfabet, variantă potrivită dacă ești ca mai toată lumea. Se păcălea singur și nu se păcălea, în privința asta, așa că până la urmă nu se păcălea deloc, deci nu era necesar să-l compătimești, îmi părea foarte rău, în felul meu mai detașat, de domnul Haecker, cu peanii lui închinați bătrâneții și binecuvântatei morți; el într-adevăr se păcălea și puteai spune cu anticipație că nu-i va cădea deloc ușor într-o zi. Până atunci trebuia să-și consume toată energia, legănându-se cu propriile iluzii, căci încăpățânarea și afectarea lui nu-i atrăgeau parteneri; Osborn, dimpotrivă, se smiorcăia, horăia și scâncea și scuipa și înjura și se jelea și nu trăia nicio zi mohorâtă.

Mi-am amintit de micul meu plan și m-am dus la recepție. Jerry Hoge, administratorul hotelului, era de serviciu. Mi-era prieten și, numai datorită faptului că el înțelegea cum e făcută lumea, Jane putuse să vină în camera mea oricând în ultimii cinci ani, în pofida uzanțelor de la hotel. I-am dat bună dimineața ca de obicei; luându-i cu împrumut o coală de hârtie din dotarea hotelului, am scris în fugă o notiță pentru Jane.

— Asta e pentru juna doamnă, Jerry, am spus, împăturind-o și dându-i-o.

— În regulă.

Apoi, așa cum făcusem în fiecare dimineață,

Începând din 1910 (și la fel fac și acum), am completat un cec pentru suma de un dolar cincizeci, achitați hotelului Dorsel pentru cazarea din ziua aceea.

V Raison de coeur

ASTA E SITUAȚIA, îmi plătesc hotelul zilnic și mă și înregistrez zilnic cu toate că hotelul oferă posibilitatea plății în rate săptămânale, lunare și chiar sezoniere oaspeților pe termen lung. Nu e vorba nici de excentricitate, nici de vreun semn de parcimonie din partea mea; am un motiv excelent ca să procedez așa, dar este o *raison de coeur*, dacă pot spune astfel – un motiv care ține de inimă, nu de minte.

Întocmai cum zic, literalmente. Uite: mușchiul inimii mi s-a contractat de unsprezece ori în timp ce scriam cele patru cuvinte din fraza precedentă. Poate de șase sute de ori de când am început să scriu acest capitolaș. De șase sute treizeci și două de milioane o sută treizeci și șase de mii trei sute douăzeci de ori de când m-am mutat la hotel. Și de nu mai puțin de un miliard șaiszeci și șapte de milioane, șase sute treizeci și șase de mii, o sută șaiszeci de ori mi-a bătut inima dintr-o anume zi, în 1919, când eram la Fort George G. Meade, dată la care un medic militar, căpitanul John Frisbee, m-a informat, în cursul unui control medical, înaintea lăsării mele la vatră, că fiecare blândă bătaie a inimii mele bolnave ar putea fi cea din urmă a inimii mele bolnave. În situația asta, dacă tot am început fraza, s-ar putea să nu apuc s-o termin; dacă mi-am turnat băutură, s-ar putea să nu apuc s-o gust, sau s-ar putea să și moștenesc pământul; dacă mă cuprinde somnul, s-ar putea să nu mă mai trezesc sau dacă m-am trezit, să nu

mai apuc să dorm vreodată decât somnul cel lung – acesta a fost datul existenței mele timp de treizeci și cinci de ani până acum, faptul care mi-a marcat viața; și astfel fusese deja timp de optsprezece ani sau cinci sute patruzeci și nouă de milioane, șaiszeci de mii, patru sute optzeci de bătaii de inimă până în iunie 21 sau 22 din 1937. Aceasta este întrebarea capitală, în o mie și una de forme derizorii (Dacă aud „tic”, voi mai auzi „tac”? Dacă servesc la volei, am să și joc mingea? Dacă pun zahărul în cafea, am să pun și frișca? Dacă mă mănâncă pielea, am să mă și scarpin? Dacă-mi dreg glasul, am să-i trag o cântare?), către răspunsul căreia s-au îndreptat toate visele și energiile mele, toate gândurile și faptele. Aceasta este problema căreia, după ce i-am găsit rezolvarea de trei ori fără să o fi rezolvat, i-am găsit cheia, trezindu-mă cu ea în această memorabilă dimineață în mod gratuit, pe degeaba, pur și simplu! Această întrebare, acest fapt care mi-a marcat viața este, cititorule, faptul care marchează și cartea mea: întrebarea, deși a primit răspuns, este încă neexplicată; ea răspunde, cititorule, la toate, explică totul.

Mă rog, poate nu totul, sau poate nu prea clar. De pildă, nu explică direct, de ce ținam și țin să-mi achit camera în fiecare dimineață în loc să plătesc săptămânal sau sezonier. Să nu crezi, te conjur, că mă tem că n-am să trăiesc atât cât să acopăr suma achitată, dacă plătesc cu prea mult înainte: s-ar putea să pierd bani, dar să mă *tem* că-i pierd, nici vorbă. Nu am nimic comun cu domnișoara Holiday Hopkinson, vecina mea nonagenară și decan de vârstă al C.E.D.-ului, care își cumpără vitaminele din care trebuie să ia o pilulă pe zi în flacoanele cele mai mici cu puțință – ceea ce înseamnă, pentru ea, dimensiunea însăși a economiei – și doarme îmbrăcată din cap până-n picioare, cu mâinile împreunate pe piept, pregătită pentru îngropăciune, ca să le dea celorlalți cât mai puțină bătaie

de cap când va muri. Nu, eu îmi plătesc cuvenitul dolar și jumate ca să-mi reamintesc – vai, dac-aș uita vreodată! – că închiriez de la veșnicie încă o zi, cu păsuirea dobânzii pentru timpul împrumutat, mereu luându-mi dreptul de folosință a patului, cheazăia norocului de a trăi să mai dorm în el cel puțin cât un început de noapte. Asta mă ajută să păstrez o perspectivă corectă: mai fac asta ca să-mi reamintesc că planurile pe termen lung, chiar și cele pe termen scurt, nu au, cel puțin pentru mine, nicio valoare.

Desigur, nimeni nu vrea să trăiască de parcă fiecare zi i-ar fi cea din urmă. Îți trebuie, chiar și în situația mea, ceva care să contrabalanseze imperativul unei existențe coimprimată în limitele fiecărei zile, o viață concepută în etape omogene. Iată, deci, de ce îmi scriu *Ancheta*, tocmai bună pentru a pregăti măcar începutul, cred eu, a ceea ce i-ar lua un răstimp de mai multe vieți unui budist leneș pentru a accede la Nirvāṇa. *Ancheta* mea este atemporală, în ultimă instanță; așa că o desfășor de parcă aș avea înaintea o eternitate pentru a ancheta. Și fiindcă procesele prelungite tind să devină finaluri în sine, îmi e de-ajuns să lucrez o oră, două la *Anchetă*, în fiecare seară după cină, ca să mă simt ceva – ceva mai în afara timpului și a bățăilor de inimă.

Deci, îmi încep ziua cu un gest de cinism și o închei cu unul de credință; sau, dacă preferi, mi-o încep amintindu-mi că, cel puțin pentru mine, scopurile și obiceiurile nu au valoare, și o închei demonstrând că faptul este irelevant. Gest de vremelnicie, gest de veșnicie. În această tensiune dintre cele două gesturi mi-am trăit perioada adultă a vieții.

VI

Biscuiți presați tip Maryland

Acum îmi știi secretul, sau bună parte din el. Nimeni altul – în afară de dr. Frisbee, cred – nu l-a știut vreodată, nici măcar minunatul meu prieten Harrison. De ce să-i fi spus? Niciodată nu i-am spus că sunt un sfânt, și totuși a devenit *el* sfânt în curând. Nu i-am spus limpede că sunt un cinic, și acum este *el*, după câte știu. Dacă i-aș fi spus despre starea inimii mele, ar fi încercat să se îmbolnăvească și el, iar eu nu doresc neapărat să fac pe nimeni nefericit. Nu-nu, am învățat demult că bolile fiecăruia sunt totodată mai plăcute și mai folositoare, dacă le păstrează forma exactă pentru sine. Prietenii, nesiguri de cauza purtării și suferințelor tale stranii, îți atribuie un caracter misterios, adesea convenabil. Nici Jane n-a bănuțit vreodată că am o inimă suferindă și cu toate că știa bine – din atâtea nopți chinuitoare! – că ceva nu e în regulă cu mine, nu i-am spus nici despre infecția mea la prostată. În consecință, își atribuia adesea ei însăși unele nereușite din contactele noastre, care mi se datorau incontestabil mie, iar Jane – trufașa Jane! – nu e niciodată mai încântătoare decât când o muncesc remușcările.

Destul. Mi-am plătit nota la hotel, apoi, și am ieșit în Strada Mare tocmai când orologiul clădirii People's Trust bătea ora șapte. Aerul se încălzise deja; se anunța o zi căinoasă, ca și cea dinainte, când și temperatura și umiditatea ating culmea. Foarte puțină lume se afla primprejur și doar câte o mașină răzleață străbătea pustietatea liniștită a străzii. Am traversat până la colțul de la Christ Episcopal Church, ale cărei pietre plăcute ochiului erau ușor înverzite, și de aici mersei în pas lejer de-a lungul părții stângi a Străzii Mari, spre Long Wharf, luându-mi micul dejun în timpul plimbării.

Vă recomand trei biscuiți presăți, tip Maryland, pentru micul dejun. Sunt tari cum e conștiința unui

năvodar, uscați ca o limbă de dragor și-ți stau în burtă ore în șir ca balastul în cala unei ambarcații fragile. Costă puțin, în buzunar ocupă loc puțin și nu lasă firimituri iar dacă îi uiți și mucezes, nu sunt nici mai tari nici mai puțin comestibili decât proaspeți. În plus, dacă îi consumi dimineața pe burta goală și adaugi o țigară de foi, îți fac o sete de pescuitor de crab, pe care nu ți-o poate potoli toată apa mării joase și cred că nimeni nu va nega efectele miraculoase pe care le are apa asupra măruntaielor dimineața. Biscuiți presați, prietene: bătuți cu dosul toporului pe un butuc ferăstruit, în spatele bucătăriei de vară; e necesar un adevărat sistem sclavagist pentru producerea de biscuiți presați calitate prima, dar este o doamnă de culoare care șade pe pârâu în jos, imediat cum treci de atelierul de drage... Dacă vreodată, condamnat la moarte, mi s-ar fi oferit, ca ultim mic dejun, să-mi aleg orice oferă arta gastronomică, nu mi-aș fi ales altceva.

Puține lucruri sunt durabile pe lumea asta. Starea matinală a stomacului tău, cititorule, încărcat cu balastul celor trei biscuiți presați tip Maryland, va fi durabilă.

Strada Mare, pe care mă plimbam, nu seamănă cu nicio altă stradă din Cambridge sau din tot cuprinsul peninsulei. O stradă lată și netedă, un bulevard în toată legea, plăcut pavată cu cărămidă galbuie, își dezvăluie partea cea mai atrăgătoare între Christ Church și judecătorie, până la Long Wharf, parcul municipal, cu vreo două șiruri de case impunătoare mai încolo. Aș înclina să o descriu ca pe o stradă mărginită de vile, înainte de a le cerceta pe timp de iarnă, când frunzele s-au dus și copacii sunt mohorâți ca spânzurătorile. Vile există vreo două-trei, dar cele mai multe imobile sunt mătăhăloase și de prost gust. Ceea ce dă tot farmecul Străzii Mari sunt copacii și strada însăși. Copacii sunt uriași: stejari și plop americani

care foşnesc trufaşi deasupra capului, ca flamurile de pe vârful falnicelor catarge; ei, când sunt înfrunziţi, preschimbă casele cele mai puchinoase în vile; ei deschid crăpături în betonul trotuarelor largi prin lenevoasa insinuare a rădăcinilor. O magistrală cu pavaj din cărămizi gălbui are singurul pavaj demn de asemenea copaci şi, asemenea lor, conferă măreţie lucrurilor înconjurătoare. Maşinile, trecând peste cărămizi, lasă în urmă un zvon şoptit, ca fâsăitul liniştitor al iahturilor; oamenii care se plimbă pe trotuarele largi cum s-au mai văzut, pe sub copacii înalţi şi groşi cum nu s-au mai văzut, îşi pierd orice însemnătate. Bulevardul se sfârşeşte într-o stradă circulară la Long Wharf – se sfârşeşte, de fapt, m şi mai grandiosul bulevard al Choptank-ului. Daniel Jones, pe plantaţia căruia se află acum oraşul Cambridge, şi-a înălţat casa pe unde trece această stradă. Colonelul John Kirk, împuternicitul lordului Baltimore pentru districtul Dorchester, a construit, în 1706, prima casă din oraş cam prin locurile pe unde trece strada. Vezi îngrămădiri de coşmelii pentru sclavi; vezi coloane de portaluri făcute din catarge de corabie; vezi nume străvechi târâte mai departe de progenituri lăncede; vezi şoproanele unor locuinţe locuite de babalâci fără servitori, fără neamuri, fără prieteni; vezi parăzi deşănţate cu alai de alămuri şi pescăruşi mândri, distincţie şi tâmpenie; vezi stoluri duminicale de porumbei şi vapoare de agrement şi portocale de mucava – toate pline de măreţie prin graţia grandioşilor copaci şi a cărămizilor fin smălţuite ale străzii. Restul oraşului Cambridge nu prea prezintă interes.

Ca de obicei, mă duceam în pas uşor spre strada circulară şi mai departe, dincolo de debarcader. Fluviul lucea sticlos şi nici urmă de ambarcaţie, prea liniştit ca să agite balizele din largul canalului, la distanţă de o milă. Doar un singur camion matinal traversa fără grabă podul

lung și jos. Steagul înfipt deasupra clubului de iahting prevestea vreme bună. Cu un adânc sentiment de vigoare fizică și mulțumire sufletească am azvârlit a doua jumătate din micul meu dejun tare ca tovalul, într-un cuplu de crabi care se împreunau în tihnă foarte aproape de suprafața apei. După obiceiul *lor*, domnul înota în timp ce plăpânda doamnă de sub el, ținându-l strâns cu toate piciorușele, îi îngăduia plăcerea, care ar fi putut dura și paisprezece ore. Pescuitorii de crabi consideră masculul și femela astfel cuplați ca pe un singur crab, o „dublă”, întocmai cum Platon își imagina prototipul uman ca fiind bărbătescul și femeiescul reunite într-o singură făptură. Biscuitele se fixă la tribordul amantilor, iar domnul, păstrându-și sângele rece, manevră șase țoli la babord, apoi execută submersia, cu iubita cu tot, în căutarea proiectilului care aproape îi sabordase amorul. Am râs și mi-am notat în minte să notez pe hârtie, pentru *Ancheta* mea, similitudinea dintre pescuitorii de crabi și Platon, și să-i atrag atenția lui Jane că există ființe la care lucrurile durează mai mult decât la mine.

Mi-am aprins primul trabuc și am închis cercul, întorcându-mă în locul cel mai apropiat de pârâu. Începuse lucrul la fabrica de cherestea și la șantierul naval, dincolo de gura golfului, față de poziția mea. Un *bugeye* hârbuit, purtând semnele a vreo patruzeci-cincizeci de ani de când tot dragase stridii, era săltat cu greu pe șine de metal, și un întreg echipaj răzuia crustacee și plante de mare de pe fundul lui. Am privit operația cu un ochi critic și cu plăcere, dar nu cu mai multă preocupare decât de obicei, în pofida faptului că s-ar fi putut să nu mai văd niciodată așa ceva, căci eram hotărât să păstrez caracterul tipic al acestei zile mărețe. Scuturasem primul scrum al trabucului și eram gata să o iau pe Strada Mare, o bucată de drum, până la garajul în care ambarcația era în lucru, când privirea mea,

edificată asupra celor înconjurătoare, surprinse ceva nou în peisaj: un afiş cu litere în culori ȕipătoare ȕintuit de nişte stâlpi în capătul cel mai îndepărtat al cheiului, unde pârâul se vărsa în fluviu, şi la picioarele stâlpilor – un balot legat cu sârmă. M-am deplasat până acolo ca să cercetez.

ORIGINALUL & INEGALABILUL VARIETEU PE APĂ AL LUI ADAM, anunţa afişul: *Jacob P. Adum, proprietar & căpitan*, 6 NUMERE ULUITOARE! continua reclama: TEATRU, TRUBADURI, VODEVIL! *Moral & rafinaţi* ASTĂ-SEARĂ, ASTĂ-SEARĂ, ASTĂ-SEARĂ, ASTĂ-SEARĂ! *Intrarea 20 cenţi, 35 cenţi, 50 cenţi* ASTĂ-SEARĂ, ASTĂ-SEARĂ! GRATIS! *Concertul începe la 7.30 PM Spectacolul începe la 8.00 PM!*

Legătura de la picioarele stâlpilor conţinea fiţuici tipărite în care se făcea o reclamă mai detaliată a spectacolului; evident fusese lăsată acolo, temporar, de producătorul teatrului plutitor. Am luat o fiţuică din legătură, am vârât-o în buzunarul de la haină ca s-o citesc pe îndelete mai târziu şi mi-am continuat plimbarea de dimineaţă.

Am fumat în timpul drumului de întoarcere pe Strada Mare, cu fiţuica împăturită în buzunar şi mintea mişunând de idei, toate mişcându-se ca nişte şoareci bezmetici. În treizeci de secunde uitasem cu totul de afiş, de fiţuică şi de originalul & inegalabilul

VARIETEU PE APĂ AL LUI ADAM.

VII

Ambarcaţiile mele neisprăvite

Când mă gândesc la Cambridge şi la districtul Dorchester, lucrurile care îmi vin mai întâi în minte sunt, se înţelege, pescuitul de crabi, stridii şi peşti, vânătoarea

de bizami și rațe sălbatice, sportul nautic și înotul. Este practic imposibil ca un băiat din district, indiferent de condiție socială, să ajungă la pubertate fără să încerce majoritatea acestor activități și să nu atingă performanțe în măcar una-două din ele.

Practic așa este, dar nu în toate cazurile. Eu, de exemplu, deși nu am fost un copil corcolit, am reușit să ajung la vârsta de douăzeci și șapte de ani fără să fi pescuit niciodată crabi, stridii sau pești, fără să fi vânat bizami și rațe sălbatice, fără să fi practicat sportul nautic și nici măcar înotul. Pur și simplu nu m-au interesat. Mai mult, niciodată n-am gustat stridii. Nu-mi place carnea de crab. N-aș mânca niciodată pește, dacă ar fi după gustul meu, îmi repugnă vânatul de orice fel, fie că e vorba de rozătoare, fie de păsăret; și deși colonelul Henry Morton, proprietarul celei mai mari fabrici de tomate conservate de pe fața pământului îmi este prieten, roșiile care dau peste răscol în lăzile lui, îmi zăpăcesc digestia. Dar ca să nu trag concluzia pripită că asta ar reprezenta, în cazul meu, vreo chestiune de atitudine fermă, am să adaug că *am practicat* sportul nautic în oarecare măsură, de când am început să lucrez ca avocat aici, în 1927 – cu toate că nu pot încă să mă descurc singur pe un vas cu pânze – și ajunsesem, la drept vorbind, un fel de înotător de performanță la vremea când am început această povestire. Iar aceasta reflectă, în mică măsură, o anumită atitudine filosofică a mea, sau cel puțin o practică generală; adică: sunt mai mult decât inconsecvent, în mai toate privințele, așa încât orice afirmație cu caracter general în legătură cu mine este, probabil, inadecvată. Desigur, mulți fac oricum asemenea afirmații (am impresia câteodată că asta constituie o preocupare a intelectualității orașului, sătisfite de toate, dar am satisfacția deloc neglijabilă de a ști că se înșală și de a-i

auzi cum se contrazic între ei și, în consecință, trag eu concluzia, se anulează una pe alta).

Am făcut acest ocol, ca introducere la construirea de ambarcații, fiindcă primul meu gest, după ce mi-am încheiat plimbarea de dimineață în jurul lui Long Wharf, a fost să mă desprind de Strada Mare, intrând pe o alee care ducea la micul golf. Acolo, într-un garaj pentru două mașini, pe care mi-l împrumutase un prieten și client de-al meu, lucram în fiecare dimineață la ambarcația pe care o începusem de câțiva ani.

Ambarcațiile mele... ce să spun despre ele? Am construit două în viață. M-am apucat de prima când aveam, cred, doisprezece ani. Mâncasem pe pâine toate revistele de iahting pe care pusesem mâna. Cerusem soluții și indicații suplimentare, visasem și mă perpelisem cu gândul la carcase, vergi și vele, până când îmi pierdusem mințile de atâtea nădejdi. Să construiesc o ambarcație – mi se părea o înfăptuire aproape sfântă, atât era de intens râvnită. Să încarc în ea tot ce trebuie și apoi, dis-de-dimineață, să mă desprind ușor din dană, s-o iau în josul apei scânteind în soare până în arcul larg al golfului; până în nemărginirea oceanului. Niciodată nu mi-am considerat copilăria altfel decât ca pe ceva plăcut, iar acest dor mistuitor de a evada trebuie pus pe seama atracției în sine, nu a aspectului neatractiv al lucrurilor înconjurătoare. Pe scurt, alergam *spre* ceva, nu fugeam *de* ceva, cel puțin așa cred.

Dar nu m-aș mulțumi niciodată cu nimic din ceea ce aș putea realiza într-o perspectivă îndepărtată. Tatăl meu, încântat de ideea mea de a construi o ambarcație, mi-a sugerat mai multe modele de schifuri, gabare, pramuri, șalupe și baze plutitoare, și chiar umile catboturi. Mă ajuta, bineînțeles, la curățirea cu abur a scheletului și filelor de bordaj. Dar cum! Să mergi la Singapore într-o șalupă! Să

înfrunți ghețarii neguroși ai oceanului arctic într-un schif cu vâsle? Pentru mine, o problemă reală era să mă hotărâsc între o goeletă auxiliară de cincizeci de picioare și un bric auxiliar de cincizeci de picioare.

Velatura unei goelete, îmi spuneam pe atunci, se lăsa mai ușor manipulată de un singur bărbat care pleacă pe mări și n-are nevoie să apeleze la ajutorul fetelor zăbăuce, pe care într-un fel le și vedeam pierzându-și vremea pe punte; pe de altă parte, în timpul unui taifun, să zicem, aș rămâne fără catarge și cu asta, adio și n-am cuvinte, frate, dacă mi-aș pune toată nădejdea într-un singur lucru, cum ar fi cazul cu velatura goeletei. Ceva între o goeletă și un keci, în ordinea preferințelor mele, mi-ar fi lăsat oarecari speranțe să mă târăsc vitejește până în port cu unicul arbore care ar fi rămas. Desigur, aceste judecăți șubrede trebuia să le țin pentru mine. Îi îngăduiam tatii să-mi cumpere destul lemn pentru un schif și îmi amintesc foarte limpede cum regretam pe atunci că el și doamna Aaron, menajera noastră, nu erau morți, ca să-mi pot începe lucrul la goeletă nestânjenit de tachineria lor.

Până la urmă, m-am apucat, de bine de rău, să lucrez la schif, declarând că va servi ca barcă de salvare pentru goeletă. Dar vai, eram destul de stângaci în mânuirea uneltelor, pe cât de meșter în a visa cu ochii deschiși. Măsurătorile îmi ieșeau prost, certate cu cerințele firului cu plumb și ale simetriei, tăiam cu ferăstrăul grosolan și câș, cuiele intrau strâmb. M-am îndeletnicit toată vara cu treaba asta, îndreptând o greșală prin alta, schimbând lungimea și forma unei file de bordaj prost tăiate ca să intre într-un cadru prost măsurat, așezam o stinghie crăpată peste o sudură căscată, lăsând erorile fatale în uitarea neființei, mușamalizând incompetența prin competență și făcându-mă să cred că simpla trudă și

proporțiile lucrului îndreptau, într-un fel, greșelile fundamentale făcute de la primul pas (cu stângul), de când începusem construcția. Am făcut cunoscut că nu-mi doream nici ajutor, nici sfat, iar tatăl meu, socotind că ce a dat pe lemn e pe măsura învățăturilor pe care le-am dobândit, m-a lăsat în pace.

Când a venit toamna, mi-am pierdut interesul pentru construcția de ambarcații. Ce să tot dau în brânci lucrând la o șalupă prăpădită, când eu voiam o goeletă? Și goeletă bineînțeles nu puteam să fac într-un loc unde sunt urmărit și sâcâit. Lăsat singur, eram sigur că am să pot face una și să-i las pe toți mască punându-i în fața produsului finit. Doar după produsul finit trebuia să fiu judecat, nu după etapele de fabricație: va fi măreață pădurea, ca să zic așa, care va transcende și izbăvi de orice meteahnă fără însemnătate copacii luați în parte. Pe tot timpul iernii, carcasa cu scheletul pe jumătate montat s-a coșcovit în curtea din fund, începând să arate ca un hoit în putrefacție, cu coastele pe jumătate ieșite la vedere; până în primăvară nu m-au interesat altceva decât caii. Schif-ul rămase în curte ca o dojană nerostită pentru nestatornicia mea, timp de șase ani, cred. Apoi, într-un an din vremea când eram sub arme, un uragan a smuls ambarcația din crăcane și scândurile putrede au sărit din cadrul metalic. Tata le-a folosit, cred, ca lemn de foc.

Îți povestesc istorioara asta pentru că este grăitoare în privința multor caracteristici ale copilăriei mele. Visele mele, concepțiile mele despre cum ar trebui să stea lucrurile erau fără excepție sublime, le elaboram cu fervoare și întotdeauna în taină. Dar talentul de a executa corect măruntele lucruri care alcătuiesc mărețul întreg - lipsea ca un făcut. Nu stăpâneam deloc principiile elementare, așa că produsul finit, dacă era, poate, impresionant pentru neinițiați, le părea întotdeauna

mediocru cunoscătorilor. Și pentru cât de multe din realizările mele precoc este valabil acest lucru! Le luam ochii doamnelor în vârstă cu recitalurile de pian, dar n-am stăpânit niciodată cu adevărat gamele; câștigam titlul de campion la tenis pe liceu (un liceu care n-avea nimic de-a face cu tenisul), dar niciodată nu am stăpânit cu adevărat racheta. Ieșeam cel dintâi la terminarea fiecărui an școlar, dar nu am învățat cu adevărat să gândesc. Și așa mai departe. E o listă de tristă amintire.

Sigur că acest cusur, care fără îndoială că își are rădăcina în dorința mistuitoare de a străluci în ochii celor din jur, e greu de înlăturat, și sunt sigur că l-aș mai avea și azi, dacă războiul nu m-ar fi lecut de el.

Nu războiul în sine, nu, Doamne! Războiul în sine a fost o experiență cumplită din toate punctele de vedere. M-am înrolat dintr-un impuls neexplicabil în 1917 și mi-am dat seama înainte ca autobuzul să părăsească orașul Cambridge prin ce experiență cu adevărat neplăcută aveam să trec. Și chiar am și trecut; toate necazurile care i se puteau întâmpla unui soldat în războiul acesta nebunesc mi s-au întâmplat mie, în afară de înghițitul gazelor toxice și de moarte. Desigur, nu eram patriot. Nu aveam absolut niciun sentiment în ceea ce privește țelurile implicate, dacă exista așa ceva (n-am fost niciodată prea curios să le aflu).

Mă rog, asta nu este o carte despre peripețiile mele din război, deși aș putea scrie o carte lungă, nu glumă, despre ele, și n-ar semăna cu nicio carte de război pe care ai citit-o vreodată. Cu excepția unui singur incident – și am să-ți spun îndată despre el –, viața mea de soldat n-a avut, în mare, nicio influență asupra restului existenței mele. Acest mic incident, din timpul bătăliei din codrii Argonne, mi se pare semnificativ în două privințe, cel puțin: într-un fel m-a vindecat de acea înclinare pe care am descris-o

mai sus, și mi-a dat ultima din cele două dovezi de neuitat ale animalității mele.

Bătălia de la Argonne începuse de mult, când dispozitivul din care făceam parte a fost trimis să înlocuiască o companie de pușcași care fusese distrusă. Bineînțeles că nu eram bun de luptător (ce băiat inteligent este, de altfel?), dar pe când camioanele ne duceau spre front, nu eram mai speriat decât oricare altul din camarazii mei și socotesc că nu m-am purtat niciodată ca un laș în chestiunile de violență fizică. Era după-amiază târziu când am ajuns, și germanii opuneau un foc de baraj incredibil pozițiilor noastre și am fost împinși afară din camioane, la pământ, senzație care a fost pentru mine cam ceea ce mi-aș imagina despre saltul dintr-un avion: calm relativ și pe urmă bum! zăpăceală îngrozitoare. Eram cu toții paralizați.

Niciunul nu-și amintea nimic, nimic din ce ni se spusese. Teribil! Cumplit! Aerul, vă jur, era pur și simplu făcut arșice de artilerie. Pământul – nici nu te puteai ține în picioare pe el, oricât de tare urlau ofițerii. Cu toții ne-am prăbușit, pur și simplu. Aș zice că din fericire pentru noi. Bănuiesc că cei mai mulți dintre voi, dacă sunteți oameni ai acestui veac, ați trecut prin așa ceva, dacă nu prin altele mai rele. N-am nici cea mai mică idee despre ce am făcut. E foarte adevărat că adeseori m-am întrebat cum de au câștigat aliații războiul, dacă or fi fost mulți soldați ca mine. Dumnezeu mi-e martor cât a cheltuit guvernul cu instruirea mea, cu toate că era atât de grăbit, și apoi eu, toți, am clacat. Nu era vorba deloc de lașitate, de teamă (nu încă); pur și simplu ne-a pierit toată vloga din pricina zgomotului.

Puțin înainte de lăsarea întinericului, îmi amintesc că m-am trezit întins pe burtă pe un soi de ridicătură. Jur-împrejur erau cioturi de copaci, făcute harcea-parcea, înalte de vreo trei picioare. Habar n-aveam ce căutam

acolo. Soarele aproape apusese și cerul era plin de fum. Niște siluete în uniformă păreau că se îndeletnicesc cu cine știe ce treabă de-a lor, într-o groapă, mai jos de mine. Barajul, cred, încetase, sau surzisem eu de tot.

„Priei”, mi-am zis eu de parcă aș fi fost beat, „oamenii ăștia sunt soldați germani. Țsta e dușmanul”.

Nu-mi venea să-mi cred ochilor. Doamne, Dumnezeule! Soldați germani! Mi-a venit în minte că treaba mea era să-i omor. Nici măcar nu m-am uitat în jur ca să văd dacă restul armatei Statelor Unite era în preajma mea. Pur și simplu am tras cât am putut în oamenii care lucrau în groapă. Niciunul nu a căzut mort, nici măcar nu păreau să-și dea seama că se află în pericol. Cred că ar fi trebuit să contraatace, sau să se adăpostească, să facă ceva. Nici vorbă. Îmi amintesc că încărcăm din nou, conștiincios, și trăgeam, încărcăm și trăgeam, încărcăm și trăgeam. Era un război teribil de ușor, dar ce dracului trebuia să faci ca să omori soldați germani? Și unde erau toți ceilalți? Următorul lucru care s-a petrecut (pentru că scenele se perindau în bătlia asta ca în vis) s-a petrecut în întuneric. Dintr-odată s-a făcut noapte pentru un timp. De data asta eram eu într-o groapă, în patru labe, într-o pâlnie de obuz, pe jumătate plină cu apă și noroi. Pușcă mai aveam, dar era goală, și dacă mai posedam ceva muniție, nu-mi aminteam cum s-o bag în pușcă. Stăteam acolo, proptit în mâini și în genunchi, cu capul atârând în jos, holbându-mă la apă. Totul se liniștise iarăși. Doar câteva rachete luminoase mai scoteau câte un şuierat pe când, rătăcind prin aer, se lăsau la pământ. Și acum spaima adevărată se instala repede, dar nu dintr-odată, o senzație pur fizică. Mă străbătea în valuri de tremurături, de la coapse și fese până la umeri și fălci și iarăși înapoi, ca și cum ar fi tresăltat prin mine vălătuci de carne. Nu era la mijloc niciun pic de lașitate. De fapt, mintea nu-mi era

implicată deloc, ori că mă gândeam la ceva, ori, mai probabil, eram doar buimac. Lașitatea presupune posibilitate de alegere, dar spaima nu are de-a face cu alegerea. Când valurile îmi ajungeau la șolduri și coapse, mi se deschideau sfincterele; când îmi treceau prin stomac și piept, vărsăm și icneam; când îmi năvăleau în față, falca mi se lăsa moale și ochii îmi lăcrimau. Apoi o luau din nou în jos, apoi se întorceau, n-am cum să știu cât a durat asta – poate doar un minut. Dar a fost senzația cea mai pură și mai puternică pe care am trăit-o vreodată. De fapt am putut, o parte din timpul cât a durat totul, să mă observ obiectiv: un animal șocat, năuc, într-o groapă cu noroi. Una e să fii de acord, la modul intelectual, cu afirmația că omul este o specie animală și cu totul alta să-ți dai seama, pe deplin și pentru totdeauna, de propria animalitate, în asemenea măsură încât să nu mai fi niciodată în stare să opui termenii *om* și *animal*, nici măcar atunci când arunci vorbele la întâmplare, să nu-l mai poți socoti pe aproapele tău decât ca pe o *faună* mai mult sau mai puțin inteligentă, mai mult sau mai puțin sănătoasă, mai mult sau mai puțin periculoasă, să nu-i mai poți socoti împlinirile decât ca pe trucuri ale unor fiare mai mult sau mai puțin dresate. În cazul meu, acesta a devenit un adevăr din acea noapte și n-am mai putut de atunci să-i socot altfel, nici pentru o clipă, nici pe tatăl meu, nici pe Jane, nici pe mine însumi.

Partea a doua a incidentului a urmat imediat. Cele două armate se întoarseră de pe unde or fi fost ascunse și atunci mi-am dat seama că bătălia era în plină desfășurare. Țăcănitul de mitraliere s-a năpustit pe deasupra gropii din ambele părți; oameni – câte unul, câte doi și câte trei, se deplasau fie țațoși, fie târându-se, fie alergând peste tot în jur, strecurând câteodată o privire întâmplătoare în groapa mea. Rachetele luminoase

țâșneau tot mai des și răsunau o groază de împușcături, strigăte, țipete și înjurături. Toate astea trebuie să fi durat ore în șir. Într-un fel gândurile mă îndemneau fără nicio rezervă să particip la luptă, deși eram zăpăcit. Dacă cineva mi-ar fi urlat ordine în urechi, sunt sigur că le-aș fi urmat. Dar fusesem lăsat cu totul singur, și singur trupul meu nu se putea mișca. Valurile spaimei trecuseră, dar mă lăsaseră vlăguit de puteri, în aceeași poziție ca mai înainte.

În cele din urmă artileria se dezlănțui din nou, parcă îndreptându-și focul chiar în direcția gropii, unde se concentrase lupta. Probabil că ambele tabere se hotărâseră să termine odată cu hărțuiala asta împutită, punând în acțiune obuze cu forță de distrugere mare, și să o ia de la capăt. Cele mai multe explozii păreau să se producă la un mai mult de câteva sute de picioare, și spaima mă copleși iar. N-aveam în minte altceva decât că am să fiu ucis; ceea ce mă înspăimânta era conștiința că moartea mea putea foarte bine să se prelungească și să fie dureroasă și că ar trebui s-o îndur de unul singur. Tot ce-mi puteam dori era să se afle cineva lângă mine, să-mi țină tovărășie cât timp aveam să trec prin chinuri.

Chestiune sentimentală? Fără-ndoială, și așa am considerat întotdeauna de-atunci încoace. Chiar asta simțeam, și simțeam îngrozitor de tare, și n-ar fi cinstit dacă n-aș vorbi despre asta. Era o nevoie atât de puternică, încât atunci când un om rășărit de cine știe unde sări în groapa cu noroi alături de mine, m-am repezit îndată asupra lui și l-am strâns în brațe cu toate puterile. Logic, el credea că îl atac, și scoțând un țipăt de spaimă, se smulse din strânsoare. Iar m-am repezit asupra lui, înainte să-și ridice pușca, dar reuși, în timpul încăierării, să-și înfigă vârful baionetei, nu prea adânc, în pulpa mea. I-am urlat în ureche că nu vreau să mă lupt cu el; că îl

iubeam; și în același timp – fiindcă eram mai mare la trup ca el și, se pare, mai puternic – am trecut în spatele lui și i-am imobilizat mâinile și picioarele. Se zbătu mult, vorbind în germană, așa că mi-am dat seama că e soldat inamic. Cum puteam să-l fac să priceapă totul? Chiar dacă aș fi putut să-i vorbesc și să-i explic ce intenție aveam, precis că m-ar fi crezut fie laș fie nebun, și oricum m-ar fi ucis. Trebuia să priceapă totul imediat.

Bineînțeles că l-aș fi putut omorî, și sunt sigur că înțelegea asta era în mâinile mele. Până la urmă mi-am tras pușca spre mine cu o mână, după ce îmi întorsesem tovarășul cu burta în jos în apa murdară, și apoi i-am proptit vârful baionetei *mele* în ceafă, până când îi pătrunse puțin în piele și lăsa să se scurgă o picătură de sânge. Prietenul meu să lăsa moale – de fapt cedă cu totul –, și ceea ce scânci în germană am luat drept un semn că se predă, sau o rugămintă de îndurare, sau și una și alta. Nevrând să las nicio ambiguitate, l-am ținut așa timp de câteva minute, poate înfigând un pic mai mult baioneta, până când se pierdu cu firea, își scăpă de sub control funcțiile fiziologice, cum mi se întâmplase mie mai înainte, și plânse. Trecea, cred, prin aceeași spaimă. Era, desigur, un animal șocat.

Unde era restul armatei Statelor Unite? Cititorule, n-am aflat *niciodată* unde și-au petrecut vremea armatele aliate în bătălia asta!

Și acum citește acest paragraf eliberându-te de orice prejudecăți; nu-ți pot atrage atenția prea des să nu mă judeci pripit și simplist, dacă te interesează ca lucrurile să-ți fie clare. Pe urmă mi-am pus deoparte pușca cu baionetă, m-am lungit înnoroi lângă acest animal pe care îl paralizasem și l-am îmbrățișat cu atâta foc, ca un bărbat care-și îmbrățișează amanta. L-am acoperit cu sărutări chipul murdar și neras. Se holba la mine, gâtul îi tremura.

De necrezut mi se pare acum, când lucrurile îmi revin în minte – mi-a răspuns în același fel! Teama îl părăsise, ca și pe mine, și timp de o oră, nu mă înșel, ne-am ținut strâns unul de altul.

Dacă ți-a pătruns în minte ideea de homosexualitate, cred că ești normal. Dacă tragi concluzia că sergentul german sau eu eram homosexuali, ești un tâmpit.

După îmbrățișare, tremurăturile ne-au lăsat pe amândoi și ne-am desprins unul de altul. Între noi s-a împlinit o înțelegere desăvârșită, și, după știința mea, unică. Eu, de fapt, mă comportam pentru prima dată oarecum normal, de când sărisem din camion. Acum eram în deplinătatea tuturor facultăților. O mulțime de obuze țiu-iau pe deasupra, dar niciunul nu exploda foarte aproape de noi, și lupta părea să se fi concentrat în altă parte.

Neamțul și eu ne aflam în puncte opuse ale pâlniei de obuz. Probabil la o distanță de vreo cinci picioare, zâmbindu-ne în deplină înțelegere. Din când în când încercam să comunicăm prin gesturi, dar în cea mai mare parte comunicarea era inutilă. Eu aveam țigări uscate. El nu avea deloc. El avea ceva provizii. Eu n-aveam deloc. Niciunul nu aveam muniție. Amândoi aveam bandaje și iod. Amândoi aveam baionete. Am împărțit țigările și proviziile. Eu i-am bandajat rana de la gât, el mi-a bandajat rana de la picior. El mi-a arătat fundul pantalonilor și s-a ținut de nas. Eu i-am arătat fundul pantalonilor mei și am făcut la fel. Amândoi am râs până ne-au dat lacrimile și am căzut iar unul în brațele celuilalt – deși doar pentru un minut, de data asta. Teama ne dispăruse și o stânjeneală firească îi luase locul. Ne gândeam cu simpatie unul la altul. Probabil am dormit.

Niciodată în viață nu m-am bucurat de atâta intimitate, de atâta limpezime a comunicării cu o ființă

umană, bărbat sau femeie, cum m-am bucurat alături de sergentul german. Era un tip mărunț, cu fire de păr cărunte, neplăcut la vedere, considerabil mai în vârstă decât mine. Fără îndoială un soldat profesionist. L-am văzut mai bine pe măsură ce se iveau zorii. În timp ce dormea încercam un sentiment de gelozie și grijă, cred că *exact* la fel de puternic ca o leoaică față de puiul ei. Dacă vreun american, chiar și tata, ar fi sărit în pâlnia de obuz în clipa aceea, l-aș fi ucis fără șovăială, ca să nu apuce să-mi ucidă prietenul. Ce temeuri artificiale legate de națiune sau familie s-ar fi putut invoca, față de o legătură ca a noastră, mă întrebam? Ce conta că aveam să ne urmăm fiecare calea noastră, fără să fi aflat măcar cum ne cheamă, el ca să omoare alți americani, eu – probabil ca să omor alți germani. Între el și mine se stabilise un armistițiu separat. Ce conta (mă întrebam) dacă s-ar fi întâmplat să ne întâlnim din nou, față în față, din întâmplare, dintr-una din nenumăratele întâmplări pe care le aduce războiul și, fără măcar un zâmbet de recunoaștere, ne-am fi îndreptat unul spre altul cu baionetele? Timp de câteva ore fusesem un singur om, și ne înțeleseserăm dincolo de prietenie, dincolo de iubire, așa cum un înțelept se înțelege pe sine.

Dar să termin povestea. Întrebarea mea retorică, după cum poate că ai anticipat, a făcut să încolțească în mintea mea, după un răstimp, sămânța îndoielii. Desigur, înțelegeam perfect ce simțeam eu despre relația noastră. Dar, la urma urmei, eu o inițiasem. Tovarășul meu o acceptase, e drept, dar cu vârful baionetei mele în ceafă și cu fața în noroi. Mai mult – nu mă atacase, deși avusese multe ocazii să o facă de când suspendasem ostilitățile. Dar, după cum am observat, părea un bătrân soldat profesionist, iar eu, nu uita, nu aveam decât optsprezece ani. Cum puteam fi sigur că simpatia noastră incredibilă nu

exista cu adevărat decât în imaginația mea și că nu zâmbise tot timpul în sinea lui, luându-mă drept nebun sau drept un homosexual năvălit și nu își drămuise timpul odihnindu-se, fumând, dormind – până când se va simți pregătit să mă omoare? Numai un profesionist bătut putea să aibă un somn atât de sănătos și dulce într-o groapă cu noroi, în timpul unei bătălii. Îi licărea chiar un zâmbet pe buze. Nu era cumva și o urmă de batjocură în el?

În lumina crescândă începu să se mai domolească atmosfera de coșmar. Fără îndoială bătălia se deplasase mult mai departe de locul în care ne aflam. Eram eu în teritoriu german, sau era el în teritoriul Aliaților? Chiar că avea o înfățișare neplăcută. Banală și ursuză. Nici urmă de inteligență pe chip. Cerul mi-e martor că părea incapabil să conceapă sau să aprecieze o *relație* de felul celei pe care o concepusem eu. Dacă nu m-ar fi împuns în picior? Sigur că așa fi lovit eu primul...

Deveneam tot mai nervos și strecurai o privire în afara gropii. Nu se vedea nici urmă de om viu, dar o mulțime de trupuri zăceau la pământ, mai mult sau mai puțin întregi, în diferite poziții, agățate în sârmă ghimpată, peste cioturile de arbori crâmpoțiți, prin alte gropi. Aerul era plin de fum și gaz și de aburii dimineții și ciupea puțin. Piciorul mă durea. M-am așezat înapoi în groapă și l-am privit fix, iritat, pe ofițerul german, așteptând să prind vreun semn că s-ar trezi. Chiar mi-am luat pușca (și am îndepărtat-o pe a lui) ca să fiu mai sigur. Eram tot mai agitat și începuse să mă cuprindă grija că panica s-ar putea să pună din nou stăpânire pe mine.

Până la urmă m-am hotărât să mă furișez ușurel afară din groapă și să mă îndrept spre americani, dacă i-aș fi putut găsi, lăsându-l pe neamț să doarmă. Perfectă soluție. M-am ridicat în picioare, cu pușca în mână și fără

să-mi dezlipesc ochii de la soldatul german, îndată acesta deschise ochii și, cu toate că nu-și mișcă deloc capul, chipul îi fu străbătut de expresia groazei. Imediat m-am repezit și l-am lovit în piept cu baioneta. Lovitura l-a lăsat împietrit, iar greutatea mea apăsând pe armă îl ținea pironit, dar lama se proptise în stern și nu pătrundea mai departe.

Dumnezeule! mi-am zis înnebunit. *Nu pot să-l omor}* își încleșta amândouă mâinile pe țeava puștii mele, căznindu-se să o îndepărteze, dar eu stând în picioare, aveam o poziție favorabilă. Pentru o clipă amândoi ne-am încordat tăcuți. Ochii mei erau fixați pe baionetă; ai lui – mă tem că pe chipul meu. Până la urmă vârful alunecă în sus, din pricina încordării de ambele părți – ultimul lucru care ne-a unit! – și, cu un sunet firav, cumplit, anunțând străpungerea, îi pătrunse în gât și trecu prin el, și omul începu să-și dea duhul. Am lăsat pușca (nicio putere din lume nu m-ar fi făcut s-o trag înapoi) – și am luat-o la sănătoasa, tremurând, peste gropanul răvășit. Doar printr-un noroc, primii soldați pe care i-am întâlnit erau americani, și bătălia se sfârși pentru mine.

Asta e povestea mea de război. Am spus-o... apropo de ce? A, da, fiindcă m-a lecuit. De fapt, m-a lecuit de mai multe lucruri. Rareori mai visez cu ochii deschiși, chiar și pentru o frântură de secundă. Nu mă mai aștept la cine știe ce din partea mea sau a aproapelui meu într-o animalitate. Aproape niciodată nu caracterizez oamenii printr-un cuvânt sau o expresie, și rareori îi judec în vreun fel. Nu caut să câștig stima sau aprobarea nimănui. Fac lucrurile mai încet, mai sistematic și mai temeinic. Desigur, nu consider acest incident traumatic, după cum s-a dovedit, ca singură cauză a schimbărilor care s-au petrecut în mine; de fapt, unora nici nu le știu deloc pricina. Dar când mă gândesc la aceste schimbări, îndată

Îmi vine în minte incidentul (îndeosebi, trebuie să mărturisesc, acel neînsemnat zgomot la străpungerea gâtului), și acest lucru mi se pare semnificativ, cu toate că nu resping posibilitatea ca totul să nu fie decât o judecată de tipul *post hoc, ergo propter hoc*, cum spun logicienii. De fapt, nu-mi prea pasă.

Deci, când am fost lăsat la vatră în 1919 și am intrat la Universitatea John's Hopkins, am început să reînvăț, corect, o serie de lucruri pe care înainte le învățasem pe jumătate; printre altele – tehnica de a gândi limpede. Am descoperit, de exemplu, că atunci când mânuiam o rachetă de tenis corect, nu prea dovedeam aptitudini pentru tenis. Pe de altă parte, la golf am devenit considerabil mai bun. M-am lăsat de cântatul la pian. Și când, în 1935, am simțit din nou un oarecare interes pentru ambarcații, am conceput totul corect de la bun început. Nu că așa crede, cum cred mulți, că există vreo valoare etică intrinsecă în a face lucrurile ca lumea sau ca nelumea. Nu subscriu, ca premisă etică, la propoziția după care orice lucru care merită făcut merită făcut bine. Pur și simplu sunt incapabil, începând din 1918, din motive temperamentale, să fac lucrurile altfel decât corect, tot așa cum până la acea dată eram aproape incapabil să fac ceva, orice, cum trebuie.

Ambarcațiunea mea are treizeci și cinci de picioare, un „contra-torpilor” cu puntea îngustă, în stilul vaselor chino-banditești la modă. Are scheletul, cala și podelele din stejar alb masiv, dar scândurile de pe laturi, punte și de pe fund sunt din cedru alb garantat. Un mic vas, bun să înfrunte mările și construit cu grijă, pe-ndelete și corect, în această dimineață din 1937 se împlinesc doi ani de când o construiesc, cam timp de o oră pe zi. Îmi amintesc că am petrecut multe dimineți în garaj, zgâindu-mă la ea (gândind foarte serios care ar fi cel mai înțelept lucru de

făcut mai întâi), sau la pereți (negândindu-mă la nimic).

În acea dimineață anume mă ocupam cu bătutul câtorva scânduri: terminasem de căptușit laturile și fundul, și trecusem la partea dreaptă a carcasei. Ca de obicei, nu catadicsisem să-mi schimb îmbrăcăminte și nici măcar să-mi suflec mânecile; cu pălăria pe cap, cu haina pe mine și cravata la gât, m-am pus pe lucru,prinzând într-o îmbinare cu lambă și uluc scândurile de cedru de 3/4X3 pe grinzile podelei, fixându-le cu șuruburi de bronz și cuie din sârmă galvanizată, zincuite și masticuite. Tăiasem scândurile în ziua precedentă, așa că la sfârșitul orei de lucru puntea era în cea mai mare parte pardosită și nici măcar nu transpirasem. Mi-am periat genunchii pantalonilor (nu erau murdari, fiindcă îmi păstram lemnăria curată), mi-am aprins cel de-al doilea trabuc al zilei, mi-am examinat rodul muncii timp de câteva minute, și apoi am plecat la birou, închizând ușa garajului în urma mea. Dacă cineva, oricine, și-ar fi luat sarcina să termine ambarcația mea, mi-am zis fără urmă de tristețe, s-ar fi făcut cu un vas excelent.

VIII

O precizare, un avertisment

O precizare, UN avertisment, dacă nu vă e cu supărare.

De la tata am moștenit obiceiul de a munci fizic îmbrăcat cu hainele bune. Tata făcuse întotdeauna un fetiș din asta, asemenea chirurgilor din secolul al nouăsprezecelea care se găteau în costumele de seară pentru sala de operație și își făceau un punct de cinste din a executa operații dificile fără să-și păteze cu sânge plastroanele apretate și prinse cu butoni.

„Asta te învață să fii atent”, afirma tata, „și să lucrezi ușor. Să muncești din greu nu înseamnă întotdeauna să muncești bine”.

În aceeași ținută se prezenta și în curtea casei, cu floare la butonieră și tot dichisul. Tata săpa în grădina de zarzavaturi, înainte de cină, șprițuia arborii de catalpa împotriva omizilor (mestecând singur în varul nestins) și poate că văruia și pilonii de susținere ai fundației casei sau spăla cu furtunul mașina. Când, într-o zi din 1930, m-am întors acasă de la birou și l-am găsit pe tata în pivniță, cu un capăt de la curea prins de grindă și celălalt strâns în jurul gâtului, nu avea nici urmă de murdărie pe el; cu toate că pivnița era plină de praf, hainele îi erau călcate ca la carte, fără nici cea mai mărunță cută, și cu toate că la față era vânat și ochii îi ieșiseră din cap, pieptănătura era îngrijită, fără cusur.

Sunt de acord cu tata că să faci muncă fizică în hainele pe care le porți și la birou te învață să lucrezi cu atenție și îngrijit, și îi urmez exemplul în mod aproape consecvent. Dar am o bănuială că el atribuia acestui obicei o valoare finalistă; cred că se lega de o anume filosofie a lui.

Nu e cazul meu, și te avertizez să nu lași să-ți pătrundă în nări cine știe ce miresme filosofice din pricina acestei practici ale mele. În mare măsură, rutina zilnică a existenței mele implică, în mod legitim, ideile mele despre lucruri, dar să nu urmezi căi greșite, căci altfel o iei razna. Poate că nici n-ar fi trebuit să menționez că lucrez la ambarcație în hainele bune.

IX

Fițuica

N-AM ales calea justiției drept carieră, decât poate în mod pasiv. Era un lucru de la sine înțeles, după cum îmi spun cele mai timpurii amintiri, că urma să studiez pentru a fi admis în Colegiul Avocaților din Maryland și să intru la firma tatii, și nu m-am opus niciodată. Hotărât lucru, niciodată nu m-a atras nimic în mod deosebit, deși, ca și în multe alte privințe, mi-am păstrat întotdeauna un interes cumpătat față de semnificațiile legale și față de activitățile din tribunale.

Mi s-ar îngădui oare să spun că sunt, poate, cel mai bun avocat de pe Coasta Răsăriteană? Poate n-ar trebui s-o fac, pentru că ai lua afirmația drept laudă de sine. Dacă aș considera că munca în domeniul juridic este extrem de importantă, atunci afirmația ar fi la fel de bine o fanfaronadă sau o simplă descriere. Dar adevărul este că nu consider avocatura, jurisprudența, chiar justiția, a avea mai multă importanță intrinsecă decât, să zicem, desfacerea stridiilor. Și ai înțelege, nu-i așa, că, dacă unul ca mine ar afirma cu zâmbetul pe buze că este cel mai bun desfăcător de stridii din peninsulă (nu sunt), sau cel mai bun la răsucitul țigaretelor, sau cel mai grozav la jocuri de noroc automate, nu s-ar face vinovat de semeție deșartă?

Sunt, în treburile juridice, echivalentul unui practicant al tuturor ramurilor medicinei. Mă ocup de cazuri penale, de prejudicii, testamente, giruri, acte de constituire a unor societăți anonime, toate câte pot să cadă în mâna unui avocat. Am pledat în fața tribunalelor pentru protecția orfanilor, a tribunalelor districtuale, a tribunalelor federale, a tribunalelor maritime și a curților de apel; o dată - la Curtea Supremă a Statelor Unite. Rareori pierd procese, dar, în schimb, rareori pledez în procese pe care nu prea m-ar încânta să le pornesc. Mărturisesc cinstit că îmi racolez și selectez posibiii clienți,

nu ca să găsesc spețe ușoare, ci interesante.

Din fericire pentru firmă, partenerii nu sunt prea mofturoși; au ocupații serioase și venituri bune. Harry Bishop, unul dintre fondatorii firmei Andrews & Bishop, avea treizeci și șase de ani la vremea la care se referă povestirea (a murit în 1948). El și tata au fondat firma în 1904, când amândoi erau destul de tineri. Jimmy Andrews (nu e niciun fel de rudă cu mine) – este celălalt partener. În 1937 avea douăzeci și șapte-douăzeci și opt de ani, abia intrat în meserie, iar eu sugerasem cooptarea lui mai mult fiindcă n-ar fi stricat să putem păstra același antet pe care îl folosisem înainte ca tata să se spânzure.

Sediul nostru, spre care m-am îndreptat până la urmă, după ora de lucru la ambarcație, e o construcție fără pretenții. Avem fiecare biroul lui, dar sala de așteptare, grupul sanitar și secretara sunt comune.

Aceasta din urmă, doamna Lake, o doamnă de cincizeci de ani, bătea la mașină, când am intrat și am exprimat complimentele obișnuite.

— Nu mă așteaptă nimeni, nu? am întrebat.

— A trecut doamna Mack, spuse doamna Lake.

— A! Ce dorea?

— A lăsat un bilet, spuse doamna Lake. L-am pus în biroul dumneavoastră.

Mi-am potrivit cravata, folosindu-mă de oglinda din sala de așteptare.

— Nicio vorbă de la Charley în dimineața asta?

— Nu încă.

Charley era Charley Parks, un avocat al cărui birou se afla imediat lângă al nostru. Era un vechi prieten și partener de poker de-al meu, și acum eram adversari într-un litigiu complicat provocat de un fleac de accident rutier. Acțiunea era deja veche de câțiva ani și nici măcar nu fusese încă pusă pe rol: ambele părți fiind bogate și „în

litigiu”, cum spuneam noi, pledanții, Charley și cu mine, făceam exerciții de scrimă în teren cu floreta disputelor procedurale. Am să descriu cazul, până la urmă.

— Ce se aude cu barilul de murături? am întrebat, strivind mukul trabucului în scrumiera doamnei Lake și scoțându-mi corespondența din biroul ei.

— Mi se pare că e o scrisoare de la Baltimore, spuse ea.

Aici era vorba de cel mai important proces al meu la data respectivă, altul cu o vechime respectabilă, în care se implica testamentul contestat al lui Harrison Mack senior, regele murăturilor, care murise în 1935. Și asta era o chestiune labirintică: e de ajuns deocamdată să spun că Harrison mă împiedicase să-i salvez milioanele grav periclitare (aproape trei milioane, de fapt) și că din ianuarie lucrurile păreau să încline în favoarea adversarilor noștri, ceea ce-l frământa pe Harrison, dacă nu și pe mine.

Am luat scrisorile în birou, apoi am început ultima mea zi de lucru pe tărâmul juridic. Două din scrisori erau reclame. Alta era un cec de o mie șapte sute de dolari de la William Butler, clientul meu în litigiul cu automobilele, despre care am mai vorbit – o rată în contul pe care i-l țineam. Am pus-o deoparte ca să se ocupe de ea doamna Lake. Alta era o notă personală de la Junior Miner, fostul soț al tinerei din capitolul III, de divorțul căreia mă ocupasem în urmă cu cinci ani. Citez parțial:

„Te omor, f... Dumnezeu... Paște... mormânt... p... mă-tii, pui de pârtotină, dacă treci pe Pine Street f... Dumnezeu... Paște... mormânt... p... mă-tii, știi tu de ce. J. M”.

Nu pot să-mi dau seama nicicum de ce Junior nu scria întregi aceste cuvinte în scrisorile pe care mi le adresa săptămânal. Poate că din fandoseală. Își închipuia că mă preocupa divorțul lui Dorothy ca să mi-o fac amantă

și îmi trimitea scrisori de amenințare de soiul ăsta cam la șapte-opt zile, de mai mulți ani. Am pus-o pe aceasta deoparte, ca s-o îndosarieze doamna Lake împreună cu celelalte, sperând, ca întotdeauna când se întâmpla asta, că Junior n-o fi chiar atât de descreierat încât să-și ducă la îndeplinire amenințarea. Consilierul nostru unional, Jarman James, era un negrocton înrăit, și m-ar fi durut să-i ofer o speță atât de simplă. Bineînțeles, dacă Junior nu-și onora amenințarea în următoarele câteva ore, era scăpat.

Pe expeditorul următoarei scrisori l-am identificat îndată după scrisul de pe plic - mi-o adresasem singur.

Avea ștampila *Baltimore*, și era, sau putea fi, teribil de importantă. Dar nu eram încă presat s-o citesc. Am lăsat-o sprijinită de lampa de birou.

Celelalte scrisori se refereau la diferite probleme în lucru. Le-am citit, luându-mi, după fiecare, un răgaz de câteva minute, ca să contemplu, prin geam, zidul închisorii districtuale și să fac observații mentale. Apoi le-am pus deoparte și am citit mesajul lui Jane.

„Dragul meu, dacă ai sperat cumva să mă chinui din nou cu bilețelul în vreun fel, află că ai dat greș. Nu sunt deloc tulburată.

Am să fac exact ce-mi sugerezi, dragă, dacă o să-i faci o vizită lui

Marvin Rose, pentru un consult medical complet, ca să vedem de ce ești chiar atât de papă-lapte. Te iubesc. Jane”.

Într-adevăr, Jane se schimbase mult de când o întâlnisem prima oară. Trebuie să explic că Marvin Rose este doctor și un prieten de-a4 meu ca partener la golf, și că a-mi programa o vizită la el, drept condiție pentru garantarea pretenției mele (amintește-ți de notița pe care i-o trimisesem mai înainte prin intermediul lui Jerry Hoge), o făcea pe Jane să se creadă în siguranță: din

1924 nu mai fusesem la un doctor decât în ocazii sociale, și Jane știa că refuzul meu nu era mai puțin întemeiat pentru simplul fapt că nu era înțelept.

Am pus și notița lui Jane deoparte, ca s-o îndosarieze doamna Lake, după ce am băgat-o la loc în plic. Cred că pot sugera fără să greșesc, cititorule, că nimeni, dar nijneni în Cambridge nu ar putea să-mi intenteze proces cu vreo speranță rezonabilă de a câștiga. În cazurile în care nu reușesc să conving judecătorul sau juriul prin retorică sau gambit juridic, am de obicei prin dosarele mele ceva care să poată fi luat drept un lucru cu valoare probantă. Sigur că nu-mi puteam închipui nicio circumstanță în care această notiță s-ar fi dovedit folositoare, mai ales fiindcă neînsemnatul meu amestec în treburile acestei lumi urma să înceteze chiar în acea zi. În ciuda acestui fapt, am pus-o deoparte pentru doamna Lake.

Apoi am sunat la doctor.

— Aș dori o programare la doctorul Rose înainte de prânz, i-am spus surorii de cabinet.

— Regret, stimată domn, domnul Rose este ocupat până seara.

— Fiți amabilă și spuneți-i că la telefon este Todd Andrews, am rugat-o. Aș dori o consultație completă. Poate reușește să mă examineze în timpul său de odihnă.

Știam că Marvin obișnuia să moțăie în cabinetul său, întins pe masa de consultații, înainte de prânz.

— Nu închideți.

Am auzit-o acoperind receptorul și vorbind cu Marvin.

— Alo! Todd? Acum vorbea Marvin.

— Da. Ce-ai zice să-mi rezervi astăzi un pic din timpul tău de odihnă?

— Ce dracu', Toddy, tu și bolnav?! Întrebă neîncrezător.

— Nu.

— M-a dat cineva în judecată?

— Nici. Vreau doar o consultație.

Rămase mut. Ani întregi avusesem dispute la golf sau la poker, despre medicină și drept, sau mai degrabă despre sănătate și dreptate, și deși n-avea nici cea mai mică bănuială în legătură cu tulburările mele cardiace, știa că nu sunt sănătos și că nici nu mă gândesc să consult un doctor.

— Bine, Toddy, hai bătrâne, râse el. Ia zi, mă iei peste șiret?

— Nu. Vreau o vizită completă. La unsprezece?

— Hai să fie unsprezece și un sfert, zise Marvin. Vreau să-mi pun la punct instrumentele. Nu pun eu des mâna pe tine.

Am mai vorbit câteva minute despre altele, apoi m-am întors la dosare, l-am scos pe cel cu litigiul proprietății Harrison Mack senior și am fost gata să mă apuc de lucru serios.

Dar m-am întrerupt din nou. Rupsesem cu dinții capătul celui de-al treilea trabuc și, văzând că nu mai e niciun chibrit în cutie, am început să-mi lovesc buzunarele hainei cu palmele, ca să dau de alta. Și am dat peste fițuica pe care o luasem cu mine mai devreme pe Long Wharf și uitasem s-o citesc. Am despăturit-o și am întins-o pe birou.

NE VIZITEAZĂ

MAI MARE & MAI TARE CA ORICÂND

AL LUI

ADAM

ORIGINAL ȘI INEGALABIL

VARIETEU

„PE APELE OCEANULUI” *Jacob R. Adam, proprietar & căpitan*

LA: Long Wbarf, Cambridge, pe [21 sau 22] iunie
Biletele se vând toată ziua la casa de bilete
INTRAREA: 20, 35, 50

* * *

NUMĂR DE LOCURI: 700 * *

CEL MAI MARE TEATRU PLUTITOR DE PE COASTA DE

EST

(60.000 \$ deja investiți)

O

Trupă de interpreți de mâna întâi

Prezintă ce e mai bun în TEATRU

MUZICĂ ARTA MENESTRELI.

VODEVIL

SE RÂDE ÎN HOHOTE!

Mare spectacol moral Cota maximă a voioșiei,
cântului și baladei

N N

U

M

O

u

T

Comedianți ultimul trăsnet, dansatori uluitori
cântăreți cultivați

MORAL

ȘI RAFINAT

NEMAIVĂZUT

În răcoarea brizei marine

Sunteți invitați cordial să vizitați cel mai bun și mai
sigur

Teatru plutitor de astăzi al Americii

[Pe verso-ul hârtiei împăturite erau informații
suplimentare despre virtuțile Varieteului pe apă al lui
Adam și un program al serii.]

— Concertul GRATIS începe la 7, 30 PM; spectacolul începe la 8,00 PM

IREZISTIBILA ORCHESTRĂ MARITIMĂ DIN ATLANTIC ȘI GOLFUL

CHESAPEAKE A PROF. EISEN, VALORÂND 7.500 \$

Alcătuită din cei mai buni muzicieni din S.U.A.

Ascultați FLAȘNETA CU ABURI!

Priviți PARADA ORCHESTREI!

TOATE PROMISIUNILE FĂCUTE CU SFINȚENIE ȚINUTE

Veniți devreme pentru concertul orchestrei și rămâneți Pentru cel mai bun spectacol de pe Coasta de Est

* * VENIȚI * *

SĂ VEDEȚI PE MARY PICKFORD A GOLFULUI CHESAPEAKE!! D-RA CLARA MULLOY!!

ÎNTR-O nouă comedie într-un act să crăpi de râs

Hazliu!

Merge la suflet!

Moral!

* * VENIȚI * *

Să-i vedeți pe neprihăniții și inimitabili

MENESTRELI ETIOPIENI AI COASTEI!

CEI MAI MARI UMORIȘTI MĂSLINII DIN S.U.A.

* * VENIȚI * *

Să-l vedeți pe J. Strudge, Minunatul Declamator

Etiopian, Un Demostene de culoare, în

Parodia originală, discurs electoral

Dulcea Sally Starbuck, interpretează subretă, de modii de inimă albastră, dor de acasă și de-ai tăi

T. Wallace Wbittaker, celebru tenor din Sud, cântă cântecele pastorale despre câmpurile de grâne și bumbac

NUMĂR SPECIAL

Burleyjoe Wells, imitator de renume mondial, cu redarea impresiilor culese de la flașnetă cu aburi, joagăre, motoare Ford model T, câini de vânătoare și celebra

întrecere dintre timonierii *Natebez & Robert. E. Lee*, încheind și culminând cu explozia vasului *James B. Taylor* tragedie care s-a petrecut la Natchezul-din-Vale, statul Mississippi, pe 19 februarie 1892.

În încheiere o
MINUNATĂ PANITHIOPLICONICĂ
NU PIERDEȚI OCAZIA
NU SCĂPAȚI DIN VEDERE
DATA!

Aduceți-vă copilașii Aprobate de presă, public și cler în egală măsură.

Mda. În ruptul capului nu vreau să ratez Minunata Panithiopli-conică.

— Doamnă Lake, am strigat, vreți să-i telefonați doamnei Mack în cursul dimineții și s-o întrebați dacă pot s-o iau pe Jeannine să vadă teatrul plutitor când o să tragă la țarm?

— Sigur, zise doamna Lake. La ce oră?

— Cred că târziu după-amiază. Pe la patru? Am ceva de făcut după patru?

— Să mă uit... Nu.

Celebra întrebare dintre timonierii *Natebez* și *Robert E. Lee*, nu putea fi nici ea pierdută cu niciun chip. Dar am uitat să nu scap din vedere data, cum sugera reclama căpitanului Adam; am mototolit fițuica și am aruncat-o pe loc și n-am mai putut să-mi amintesc de atunci dacă toate astea s-au întâmplat pe douăzeci și unu sau douăzeci și doi iunie. În orice caz, oricând în cursul celor nouă ani pe care i-am petrecut amintindu-mi evenimentele acestei zile, aș fi putut cu un mic efort să mă duc la colecția ziarului Drapel și să scot la iveală reclamele teatrelor plutitoare ca să recuperez data. Dar niciodată n-am făcut-o. Indienii Navajo sunt, oare, cei care țin neapărat să lase o imperfecțiune în lucrătura covoarelor lor sau altor piese

artizanale, un punct sărit sau un cocoloș de lut, ca să nu concureze cu zeii? Cred că da. Dar eu nu am zei, așa că nu pot să-mi justific lipsurile, ca un navajo. Totuși, de la bun început mi s-a părut neînțelept să verific data. Nu cred că pot explica de ce.

Și nici n-am să încerc.

X

Dreptul

Himera aceasta, dreptul! De unde să încep să vorbesc despre ea? Este dreptul totalitatea prevederilor legale sau a interpretărilor date de judecători, sau de către juri? Este el precedentul sau speța? Norma sau practica? Am impresia că nu mă interesează ce este dreptul.

Bineînțeles, totuși, că mă interesează unele lucruri pe care dreptul poate fi determinat să le facă, dar asta în mod dezinteresat, fără să mă implic. Copilul dă peste un tractor de jucărie, îi învârtește arcul și îl pune să suie pe o carte. Tractorul urcă ușor. Copilul aduce încă o carte aici și o înclină pe prima. Tractorul le escaladează cu greutate. Copilul deschide prima carte, o proptește pe a doua oblic și își așază pantoful în spatele celor două. Tractorul încearcă, împinge, rulează, huruie și cade ca o țestoasă pe spate, își mișcă roțile în gol, accelerând fără rost. Copilul se duce la creioanele colorate și la jocul de basme în bucățele, fără să i se miște un mușchi pe față. Zău că nu știu ce înțelegeți dumneavoastră, când vorbiți de justiție.

S-ar putea să fi ajuns să credeți, ca și căpitanul Osborn, că am păreri despre toate, absurde în cazul de față. Foarte bine. Dar în privința majorității lucrurilor despre care oamenii au o părere sau alta, nu am absolut niciuna, decât prin implicație. Iată ce vreau să spun:

dreptul de exemplu, dă prescripții asupra unor lucruri care să nu se facă, sau asupra modului în care să se facă, dar în privința celor mai specifice acte umane nu se pronunță într-un fel sau altul.

Totuși aceste acte extralegale, sau cele mai multe din ele, sunt cu siguranță influențate sau condiționate, implicit, de legile care țin de alte lucruri. De pildă, oamenilor nu li se îngăduie să ne omoare în timp ce facem acte extralegale. În mod asemănător, deși eu nu am vreo părere într-un sens sau altul despre sinucidere – dacă este sau nu un păcat –, am anumite păreri despre o serie de alte lucruri care au făcut posibil să am în vedere sinuciderea în 1937 și să-mi hotărăsc, de fapt, autodistrugerea.

În regulă. N-am nicio părere generală despre drept sau despre justiție și, dacă așez câteodată obstacole, cărți și pante în calea tribunalelor, o fac doar pentru că sunt curios să văd ce se întâmplă. În situațiile în care mașinăria dreptului cade neputincioasă cu labelle în sus, îmi notez în minte și, fără să-mi schimb deloc impresia, mă reîntorc la ambarcație sau la *Anchetă*. Nu mă interesează câtuși de puțin dacă pierd sau câștig într-un litigiu, și cred că n-am făcut niciodată un secret din asta față de clienții mei. Ei mi se adresează, așa cum se adresează legii, pentru că *ei* sunt cei care cred că au un caz juridic. Legea și cu mine suntem neimplicați.

Încă ceva, înainte de a explica în ce consta conflictul legat de testamentul lui Harrison Mack senior: dacă ai urmărit capitolul până aici, ai putea întreba, pe drept cuvânt: „Oare atitudinea ta – care, la urma urmelor, este iresponsabilă – nu permite înfrângerea, chiar pedepsirea celor nevinovați și, câteodată, victoria celor vinovați? Și asta nu te privește?” într-adevăr, permite persecutarea nevinovăției, deși poate că nu chiar atât de frecvent pe că

ai crede. Și această persecuție *mă privește*, în sensul că îmi reține atenția, dar nu neapărat și în sensul că mă deranjează. În anumite împrejurări, care vor fi explicate mai târziu, nu-mi repugnă să-i pun pe nevinovați la stâlpul infamiei, să arunc și eu cu piatra, împreună cu mulțimea, în vreun biet martir. Iresponsabilitate, da; insist asupra iresponsabilității mele fundamentale și ireductibile. Da, hotărât lucru.

Nu m-a interesat niciodată prea mult, după cum am mai spus, dacă Harrison și-a luat în primire moștenirea sau nu, deși aș fi avut un profit de vreo cincizeci de mii de dolari în caz că ar fi reușit. În orice lume în afară de a noastră, cazul proprietății Mack ar fi unul fantastic; chiar și într-a noastră i s-a făcut o publicitate apreciabilă, în presa din Maryland.

Bătrânul Mack, pe care am ajuns să-l admir teribil, deși nu l-am cunoscut niciodată, a murit în 1935, după ani lungi de slăbire a sănătății fizice și mentale. A lăsat o avere mare: efecte la Murătura Mack Co., însumând 50 de procente din totalul acțiunilor, și valorând, poate, două milioane de dolari în vremuri bune; efecte în alte afaceri, unele mai prospere decât altele; un mare imobil în Ruxtun, altul în West Palm Beach, și vile în Nova Scoția și Maryland (inclusiv cea în care am fost ademenit); întinse terenuri agricole, în special plantații de castraveți, a căror recoltă era cumpărată de Murătura Mack Co; probabil vreo sută de mii de dolari bani gheață; automobile, mici vase de croazieră, cai și câini și, prin deținerea celei mai mari părți a capitalului, președinția potențială a companiei de murături, post care aducea un salariu anual de douăzeci și cinci de mii de dolari. Indiscutabil, era o moștenire pentru care mulți ar fi considerat că merită să te lupți în justiție.

Dintre cele câteva trăsături caracteristice ale lui Harrison *pere*, trei erau importante în cazul moștenirii:

avea obiceiul să-și folosească averea ca un mijloc de a-și ține neamul în primele rânduri; îl stăpânea, se pare, viciul redactării de testamente; și, mai ales în ultimii ani de viață, era posedat de o iubire teribilă pentru produsele minții și trupului său și nu permitea să fie distrus niciunul.

Îți amintești cumva, când spuneam că, în 1925, când l-am întâlnit prima oară pe Harrison junior, acesta trecea printr-o criză de comunism și, drept rezultat, fusese dezmoștenit? Se pare că dezmoștenirea, sau amenințarea cu ea, era măsura disciplinară favorită a bătrânului, aplicată nu numai fiului, dar și soției. Când tânărul Harrison frecventa Dartmouth în loc de John's Hopkins; când studia ziaristica în loc de mersul afacerilor; când a devenit comunist în loc de republican; era dezmoștenit până când își îndrepta purtările. Când bătrâna Mack se ducea în Europa în loc de West Palm Beach; când prefera șampania roșie în loc de whisky cu sifon, Dulaney Valley în loc de Ruxton; Roosevelt & Garner în loc de Hoover & Curtis; era dezmoștenită până când se lepăda de erezii.

Toate aceste ieșiri din și reintrări în grații presupuneau, desigur, amendamente la testamentul bătrânului Mack, și o serie de împrejurări extrafamiliale de asemenea cereau revizuirea frecventă a datelor. În clubul cu teren la țară este admisă o persoană pe care nu o place: clubul trebuie dezmoștenit. Un șofer pe camioane cu murături insultă un polițist federal care verifică supraîncărcarea: șoferul trebuie apărut în justiție și prevăzut explicit în testament. După moartea bătrânului, când i s-a deschis seiful, s-au găsit în total șaptesprezece testamente complete și distincte, aranjate cronologic, fiecare începând cu o revocare a celui precedent. Nu-l lăsase inima să-și arunce în foc niciunul din copiii de suflet.

Această situație, deși bineînțeles neobișnuită, n-ar fi putut să reprezinte în sine o problemă de administrație

deosebită, căci legea prevede limpede că, acolo unde sunt mai multe testamente, ultimul va fi considerat reprezentativ pentru intențiile reale ale testatorului, tot restul fiind indiferent. Și fiecare din aceste testamente îl revoca în mod explicit pe precedentul. Dar vai, în ce-l privește pe dl. Mack, nu tot restul era indiferent. Nu i se deteriorase numai starea fizică în ultimii ani, trecând prin artrită și leucemie, până la mormânt; sănătatea mintală i se deteriorase și ea treptat, prin faze care au mers de la normalitate relativă, până la excentricitate marcată și, în cele din urmă, inarticulare și imbecilitate. În primele etape se mulțumea să-și dezmoștenească rudele și societatea; în cele următoare nu mai mergea la lucru, pretindea din partea surorilor și distracție și îngrijire și nu îngăduia ca nimic din creația sa - inclusiv părul și unghiile tăiate, urina, fecalele și testamentele - să fie aruncat; în etapele ultime abia mai putea să se miște și să vorbească, nu mai avea absolut niciun control asupra funcțiilor fiziologice și nu mai recunoștea pe nimeni. Desigur, etapele nu erau spectaculos distincte, ci treceau una într-alta în mod imperceptibil.

Din cele șaptesprezece testamente (care nu reprezentau în niciun caz totalitatea testamentelor scrise de Mack, ci doar pe cele scrise de când îl apucase mania păstrării testamentelor), numai primele două erau concepute în perioada în care sănătatea mintală a bătrânului era aproape indiscutabilă, adică înainte de 1933. Prin cel dintâi lăsa jumătate din avere lui Harrison junior și jumătate bătrânei Mack, cu condiția ca în justiție să nu se poată demonstra că ea a băut vreun strop de șampanie roșie din 1920. Acesta era datat 1924. Prin celălalt, datat 1932, lăsa necondiționat jumătate din proprietăți doamnei Mack și restul lui Harrison junior cu condiția ca în justiție să nu se poată demonstra că în

perioada stagiaturii de cinci ani, 1932 – 1937, Harrison ar fi făcut, scris sau spus ceva care ar putea fi interpretat în chip plauzibil ca dovadă de simpatii comuniste. Această clauză apărea și în cele mai multe din testamentele următoare.

Din celelalte cincisprezece documente, zece erau concepute în 1933 și 1934, ani în care sănătatea mintală a testatorului era susceptibilă de discuții. În legătură cu ultimele cinci, toate scrise în primele trei luni ale lui 1935, se putea stabili fără mare dificultate, în justiție, că erau capriciile unui nebun: printr-unul lăsa totul Universității John's Hopkins cu condiția ca universitatea să-și schimbe numele în Hoover Collège (universitatea refuză politicos); prin celelalte, tot mălaiul urma să fie moștenit de Oceanul Atlantic sau de A.F.L.⁸

Din fericire pentru gloria dreptului din Maryland, erau doar doi concurenți principali și patru secundari la proprietăți. Elizabeth Sweetman Mack, văduva testatorului, avea interesul să susțină Testamentul 6, creație a sfârșitului de an 1933, considerat și ultimul act testamentar: prin el, moștenirea îi revenea practic în întregime dacă îndeplinea condiția șampaniei roșii, cum s-a arătat mai sus. Harrison junior prefera Testamentul 8, rod al începutului de an 1934; prin el toate bunurile și beneficiile îi reveneau *lui*, dacă îndeplinea condiția de a ieși basma curată, cum de asemenea s-a arătat mai sus. Domnișoarelor Janice Kosko, Shirley Mae Greene și Berenice Sil-verman, toate trei surori luate în evidență, care îngrijiseră pe bătrânul Mack în prima, a doua și respectiv a treia fază a invalidității sale, le plăceau Testamentele 3, 9 și 12, în ordinea menționării; prin acestea se părea că fostul lor patron le remunerase pentru servicii în afara obligațiilor profesionale. Ultimul concurent

⁸ A.F.L. = *American Football League* (Liga americană de fotbal).

era pastorul de la biserica din parohia familiei Mack: prin Testamentul 13 averea trecea în întregime în proprietatea bisericii, cu nădejdea expresă că, pe cât va deveni mai bogată și mai eficient organizată religia, pe atât va fi lepădată mai repede de popor.

Era un tablou pilduitor. Doamna Mack îi angaja pe domnii Dugan, Froebel și Kemp, din Baltimore, ca să-i apere drepturile legale; fiul ei îi angaja pe Andrews, Bishop & Andrews; surorile și pastorul își angajară avocați separați. Cu toții se temeau oarecum să aducă afacerea în fața judecății îndată, și timp de câteva luni a fost o brambureală de prosteli juridice, amenințări, contra-amenințări, între cele șase firme implicate. Cinci din noi ne-am unit forțele ca să-l azvârlim pe cleric afară din joc – era de ajuns ca cele trei surori să fie de acord asupra neîndoioasei alienări a lui Mack la vremea când fusese conceput Testamentul 13. O lună mai târziu, tot cam prin aceeași mașinație, domnișoarele Kosko și Greene o determinară pe domnișoara Silverman să se retragă, cu condiția solemn exprimată ca, în cazul în care una din ele câștigă, ea să primească 20 la sută din pradă. Apoi, printr-o manevră surpriză, Bill Froebel, de la Dugan, Froebel & Kemp, dădu la iveală depozițiile a doua servitoare negrese din casa Mack, care mărturiseau că ele o văzuseră pe domnișoara Greene dedându-se unor practici „nenaturale și animalice” cu răposatul – practicile erau descrise în detalii picante – și îi sugeră tinerei că, dacă nu ajunge la Concluzia că această competiție nu merită osteneala, va da depozițiile pe mâna presei. Niciodată nu am aflat cu certitudine dacă depozițiile erau false sau adevărate, dar, oricum ar fi fost, au fost eficiente. Adăugându-se atractivitatea câtorva mii de dolari, plătibili când doamna Mack avea să câștige procesul, domnișoara Greene a fost convinsă să-și caute fericirea în afara tribunalelor.

Terenul era curățat, deci, în 1936, de jumătate din virtualele intrări în posesie. Rămaseră doar domnișoara Kosko, Harrison junior și doamna Mack. Fiecare din aceștia trebuia neapărat să dovedească două lucruri: că Mack tatăl era întreg la minte din punct de vedere legal când testamentul ales de ei fusese scris și că, la vremea când fuseseră scrise următoarele testamente, nu mai știa de el. Pe această bază domnișoara Kosko avea, așa zice eu, poziția cea mai tare, de vreme ce testamentul ei (datat februarie 1933) era cel mai vechi din cele trei. Dar ce i-a venit de hac a fost dragostea: și-a luat ca avocat iubitul, un tip cu studiile de drept abia terminate, pe care nu-l prea ducea mintea departe. După primele noastre altercații în afara sălii de judecată, eram aproape convins că nu avea deloc stofa lui Froebel sau a mea și când, spre sfârșitul lui 1936, refuză, din motive etice, o mită cu adevărat generoasă din partea lui Froebel, am fost sigur.

Și, în chip destul de firesc, când primele spade s-au încrucișat la Curtea de Atestare din Baltimore, în mai 1936, Froebel putu, fără prea mult efort, să insinueze că tânărul avocat era un dobitoc; că sora Kosko era o pașachină pornită să jecmănească biete văduve de moștenirile lor legale, seducând bătrâni senili; că doamna Mack, din bunătatea inimii ei zdrobite, îi și oferise putorii o compensație mai îndatoritoare decât ar fi meritat (această veste a fost, bineînțeles, taxată ca neprobatorie); și, în cele din urmă, că simplul fapt de a apleca urechea cu îngăduință la atari dovezi ale avariției rău camuflata era tributul plătit răbdării și indulgenței mult-încercaților jurați. În plus, Froebel trebuie să mai fi adăugat și niște argumente serioase, căci tribunalele supleante, chiar și la Baltimore, sunt vestite pentru competența lor, iar judecătorul decise în favoarea lui. După aceea, când Froebel îi oferî domnișoarei Kosko altă sumă, considerabil

mai modestă decât prima, tânărul pledant o acceptă cu umilință, primindu-și înfrângerea și nici măcar nu-i trecu prin minte să facă recurs până când n-avea să fie prea târziu.

Apoi, în luna iunie a aceluiași an, Froebel intenta acțiune în favoarea doamnei Mack, susținând pur și simplu că domnul Mack nu mai avea mintea întreagă când a scris Testamentul 8, cel al lui Harrison, și că nu se mai însănătoșise de atunci niciodată. Dacă hotărârea judecătorească ar fi fost în sensul acesta, atunci testamentul doamnei Mack, 6, ar fi fost cel autentic, în condițiile în care domnișoara Kosko ieșise din cursă. În cazul în care hotărârea judecătorească era împotriva lui, documentul nostru, 8, îl revoca automat pe al lui.

Nu era prea mare diferență între starea sănătății mintale a lui Mack la sfârșitul lui 1933 și începutul lui 1934. Am prezentat afirmații ale domnișoarelor Kusko și Greene, după care în amândoi anii le ceruse să păstreze conținutul țucalului său în borcane de murături cu mărar, care apoi erau depozitate în pivnița de vinuri, și mi s-a părut că judecătorul – un ins potolit – avu credința că Mack nu fusese zdravăn de la bun început. Ziarele, la rândul lor, exprimară părerea că nu existau dovezi clare de nicio parte și că, în afară de asta, era înjositor ca o mamă și fiul ei să se târguiască într-un mod atât de egoist. Se făceau toate presiunile pentru o înțelegere în afara justiției pe o bază de egalitate, dar atât Harrison cât și mama lui – care nu se plăcuseră niciodată prea mult – refuzară, la sfatul avocaților. Froebel credea că poate câștiga, și voia banii; eu credeam că pot câștiga *eu*, și voiam să văd rezultatul.

Prin Testamentul 6, amintește-ți, întreaga avere îi revenea doamnei Mack, cu condiția să nu fi gustat șampanie roșie din 1920. Prin testamentul nostru, banii și proprietățile îi reveneau lui Harrison dacă s-ar fi îndepărtat

de Moscova din 1932 și pe deasupra îi dăruia doamnei Mack câteva sute de borcane de murături din cele deja menționate. Ambele documente cuprindeau prevederea extraordinară conform căreia, în cazul neîndeplinirii condițiilor separate, termenii urmau să fie inversați.

Argumentele lui Froebel erau, în esență, două: 1) Că un om nu și-a pierdut neapărat simțul afacerilor dacă o dată introduce o clauză prin care inversează complet situația testamentară, ca în cazul Testamentului 6, afirmând că este dușmanul de moarte al șampaniei roșii; dar dacă își schimbă radical atitudinea în răstimp de câteva luni, înseamnă că ceva i-a plesnit la cap, din moment ce nu se petrecuseră schimbări spectaculoase care să justifice noul testament. 2) Că mențiunea borcanelor de murături nu apărea în niciun testament înainte de 8, dar apărea în toate de la 8 la 16 inclusiv, și că această mențiune constituie o dovadă a faptului că Mack nu mai înțelegea natura averii lui.

— Nu neapărat, am sugerat, doar dacă presupunem că nu-și iubea soția.

— A, replică îndată Froebel, dar a lăsat borcanele de murături de fiecare dată altei persoane, nu doamnei Mack mereu.

— Dar nu uitați, am spus, că a păstrat necurățeniile fiindcă ținea la ele. Testarea lor este, deci, un act de iubire. După dumneavoastră, iubirea este un semn de nebunie?

— Nu, desigur, răspunse Froebel. Dar dacă ar fi iubit-o, i-ar fi lăsat și proprietatea, nu numai... excrementele.

— Nu tocmai, am ripostat eu. Țineți minte că printr-unul din documente el își testa toți banii bisericii, pentru că nu iubea biserica. Nu s-ar putea ca testarea pentru clientul meu să fie un astfel de act, și testarea pentru clienta dumneavoastră să fie darul adevărat?

— S-ar putea, într-adevăr, rânji Froebel. Vreți să spuneți că aceasta e situația?

— Nu, nu vreau, am zis. Doar sugerez posibilitatea.

— Și astfel, susținu Froebel, sugerați că Testamentul Numărul Opt dovedește tot atâta alienare mintală ca Testamentul Numărul Treisprezece, testamentul pentru biserică, pe care l-ați menționat. Cine testează trei milioane ca pedeapsă, sugerez eu, nu poate fi întreg la minte.

O, Bill Froebel era un avocat și jumătate. Când era vorba de cazuistică juridică, el și eu nu aveam egal în tribunalele din Maryland.

Argumentele mele erau: 1) că mențiunea borcanelor de murături nu putea constitui probă suficientă a pierderii puterii de judecată, dacă Mack începuse să le colecționeze încă de la Testamentele 3 sau 4; 2) că, în consecință, testatorul era fie sănătos mintal când le alcătuisese pe ambele, fie nesănătos; 3) că, în cazul în care fusese sănătos de ambele dăți, Testamentul 8 era valid; 4) că, în cazul în care fusese nesănătos de ambele dăți, vreun testament anterior este valid și trebuie făcut public, altfel soarta lui Mack fiind de a rămâne netestator (caz în care Harrison ar lua toți banii, doamnei Mack înapoindu-i-se doar zestrea).

Judecătorul, Frank Lasker de la tribunalul din Baltimore, încuviință. Froebel făcu recurs, prin Curtea de Apel, la Curtea Supremă a statului Maryland, și ambele curți ratificară hotărârea curții inferioare. S-ar fi zis că Harrison se îmbogățise. Rămânea doar să așteptăm până în ianuarie 1937 – sfârșitul stagiaturii lui –, ca apoi să se demonstreze că Harrison încheiase cu simpatiile comuniste din 1932. El mă asigură că nu s-ar putea sugera nimic care să fie interpretat ca acțiune tovărășească, nici pe departe. Froebel amenință un timp cu intentarea unei

noi acțiuni, pentru Testamentul 2, dar rămase cu amenințarea.

Ultima ședință de judecată avu loc sub forma unei audieri, Harrison și cu mine ne-am prezentat în fața tribunalului din Baltimore la începutul lui ianuarie. Judecătorul Lasker dădu citire Testamentului 8 și declară că, dacă nimeni din cei prezenți nu poate face dovada unor încălcări de felul celor interzise în document, era gata să considere chestiunea lămurită și să decidă executarea testamentului. Atunci apăru Froebel, spre marea mea surprindere, și anunță că el deține atari dovezi, suficiente pentru a motiva inversarea testărilor prevăzute în testamentul nostru și le poate prezenta instanței.

— Mi-ai spus că nu există nimic, i-am amintit lui Harrison, care se făcuse alb.

— Jur că nu există! Îmi șopti el, și totuși începu să transpire și să tremure puțin.

M-am lăsat pe spate în scaun, așteptând să văd ce pusese la cale Froebel.

— Ce vreți să dovediți? îl întrebă judecătorul.

— Că nu mai demult decât anul trecut, domnule judecător, când tatăl său se afla în mormânt – poate prematur ajuns acolo, cine știe, din pricina regretabilei iresponsabilități a fiului – în chiar acest ultim an, domnule judecător, acest fiu, care e acum atât de nerăbdător să-i ia mamei sale ceea ce i se cuvine de drept, sprijinea activ și subvenționa, cu mari sume de bani, acea doctrină împotriva căreia pleda atât de elocvent întreaga viață a tatălui său. Închipuindu-și, fără îndoială, că va putea ascunde bolșevismul său clandestin până în ziua când va dedica întreaga avere Mack răsturnării modului de viață care făcuse posibilă strângerea ei!

Froebel fusese cândva un as în folosirea propoziției nominale extrapuse; atât judecătorul cât și spectatorii fură

mișcați.

— Pentru Dumnezeu, șopti Harrison. Doar nu crezi că se referă la donațiile mele pentru Spania!

— Dacă ai fost cumva atât de prostănac să faci asemenea donații, pot spune că la ele se referă, am replicat, îngrozit încă o dată de naivitatea lui Harrison.

Și, într-adevăr, chiar la „donațiile pentru Spania” se gândea Froebel. Aduse ca probe fotocopii după patru cecuri, a o mie de dolari fiecare, destinate unei agenții de subscripții reprezentând Guvernul Loialist spaniol. Erau date 10 martie, 19 mai, 2 septembrie și 7 octombrie și toate erau semnate *Harrison A. Mack, Jr.*

Judecătorul Lasker cercetă fotocopiile și se încruntă.

— Ați completat dumneavoastră aceste cecuri? îl întrebă pe Harrison întinzându-i pozele.

— Bineînțeles! sări Harrison. Ce dracu' e toată...

— Liniște! interveni judecătorul. Nu știți că mișcarea loialistă este condusă de partidul comunist? Dirijată de Kremlin?

— Ei, asta-i acum! se împotrivi Harrison, până ce îi dădai un cot și se așază.

— Aș sublinia, dacă îmi este permis, continuă Froebel afabil, că un cadou făcut loialiștilor nu numai că este în esență un cadou făcut Moscovei, dar această agenție de subscripții este o organizație de partid aflată sub supraveghere F.B.I. Cineva poate să doneze loialiștilor dintr-un liberalism cinstit, deși vag, aș spune. Dar nu trimite cecuri acestei oficine a subvențiilor decât dacă nutrește simpatii pentru Comintern. Tânărul domn Mack, asemenea prea multor din aristocrații noștri care lăncezesc, are, mă tem, „sânge albastru, dar inimă Roșie”.

Cred că acestei metafore finale i-a datorat Froebel obținerea deciziei favorabile. Îi și vedeam pe reprezentanții presei scoțându-și pălăria în semn de

recunoștință și mâzgăbind cuvintele nemuritoare pentru prima ediție a ziarelor lor. Chiar judecătorul zâmbi cu bunăvoință la auzul figurii de stil. Mi-am dat seama că ajunsese de-a dreptul la prejudecățile lui și ele îi făcuseră o bună primire.

Au mai fost discuții, dar nimeni nu le ascultă cu atenție. Toată lumea își repeta, cu un zâmbet de autosatisfacție, că prea mulți aristocrați tineri aveau sânge albastru, dar inima Roșie. *Sânge albastru, dar inimă Roșie!* Cum ar putea biata justiție să facă față poeziei? Cred că pe oameni îi atrage întotdeauna mai degrabă *le bon mot* decât *le mot juste*, iar judecătorii, nu mai puțin decât alți oameni, sunt adesea mișcați din considerente estetice mai mult decât juridice. Chiar și eu eram impresionat, și regretam doar că nu aveam jurați care să se extazieze în fața acestei minunate flori a dumbrăvilor avocațești. *Sânge albastru, dar inimă Roșie!* Cum să opui bunul simț muzicii? Să mai nădăjduiesc că aş putea înclina balanța de partea mea cu pricăjita logică, în timp ce pe talgerul lui Froebel se afla Parnasul? În zadar i-aș atrage atenția judecătorului Lasker că, prin intermediul presei, toată America și împreună cu ea și Europa îi așteaptă decizia.

— Clientul meu, iubitor al libertății și demnității umane, am rostit, și-a adus obolul pentru sprijinirea loialiștilor oprimați, din obligație morală, sentiment ce animă orice bun american, pentru a se opune acelor rebeli care vor să strivească independența spiritului uman și să zdrobească libertatea sub tălpile cizmelor lor bătute în ținte! Cum îl puteți acuza că apără anarhia și răsturnările violente, când într-un singur an el oferă patru mii de dolari pentru a sprijini guvernul spaniol împotriva celor care vor să-l răstoarne?

Și am mai ținut-o așa câteva minute, încercând să speculez confuzia din Spania, unde radicalii reprezentau

statu-quo-ul și reacționarii rebeliunea. Era un superb subiect de cazuistică, dar știam că pierdusem partida. Cred că doar Froebel mai avea urechi pentru retorica mea, pentru restul încăperii răsuna doar *sânge albastru, dar inimă Roșie*.

Iar judecătorul Lasker era, cum cred că am mai arătat, un conservator renumit. Deși nu era în niciun caz fascist – probabil nu se pronunțase pentru niciuna din părți în revoluția spaniolă –, întruchipa opoziția nediferențiată a clasei sale față de tot ce avea o nuanță mai rozalie decât marginea albastră a spectrului luminii: opoziție familiară mie, care mă înfuriase pe vremea când, înainte de 1924, mă interesaseră problemele legate de dreptatea socială. Când, în cele din urmă luă decizia, o luă în favoarea lui Froebel.

— Nu contează dacă există vreo diferență între variantele de comunism de la Moscova și de la Madrid, spuse el, sau dacă instanța sau oricine altcineva este sau nu de acord cu darurile împricinatului sau cu acea cauză căreia i-au fost destinate. Fapt este că agenția de subscripții în cauză este o organizație comunistă supravegheată de guvern și un dar făcut ei este un dar făcut comunismului. Nu este nicio îndoială în privința simpatiei donatorului față de ceea ce reprezintă agenția și ceea ce reprezintă ea este comunismul. Testamentul pe care îl am în față prevede ca, în cazul în care se demonstrează o atare simpatie, ceea ce s-a întâmplat aici, termenii documentului să fie inversați. Instanța hotărăște această inversare.

Și iată-ne din nou săraci. Harrison se simțea rău, și când i-am oferit o țigară era cât pe-acți să vomite.

— De necrezut, horeai el, transpirând din pricina șocului.

— Te dai bătut, l-am întrebat, sau fac recurs? Se

agăță de această speranță.

— Putem face recurs?

— Sigur, am zis, n-ai văzut ce illogic a fost raționamentul lui Lasker?

— Ilogic? A fost așa de logic că m-a făcut praf.

— Deloc. A spus că agenția de subscripții are simpatii comuniste. Tu dai bani agenției; deci tu ai simpatii comuniste. E ca și cum ai spune că, dacă dai bani unei fete din Armata Salvării, care se întâmplă să fie vegetariană, simpatizezi cu vegetarienii. Comuniștii îi susțin pe loialiști. Tu îi susții pe loialiști. Deci tu ești comunist.

Harrison se simți extrem de ușurat, dar era atât de slăbit că abia putea sta drept. Râse scurt.

— Bun! Deci așa intrăm din nou în joc, nu? Mi-am zis un timp că... Doamne, Toddy, iar m-ai scos din găleată! Mama lui de judecător! Acum am scos-o la capăt, frați!

Am clătinat din cap și el s-a albit din nou.

— Ce dracu' nu e-n regulă?

— Am să fac recurs, am zis, dar o să pierdem din nou, cred.

— Cum adică? Să pierdem din nou! râse și apoi i se tăie respirația.

— Lasă logica, am zis. Nimănui, de fapt, nu-i pasă de logică. Se hotărăsc într-un fel sau altul după prejudecățile lor în legătură cu Spania. Cred că aici ai fi pierdut și fără metafora lui Froebel. Ar trebui să-l convertesc pe Lasker la liberalism ca să câștig procesul.

Am continuat explicându-i că din cei șapte judecători de la Curtea de Apel, care ar reconsidera hotărârea, trei erau republicani, cu aplecări antiliberale pronunțate, doi erau curat liberal democrați, unul era un „democrat sudist”, mai antiliberal decât republicanii, și al șaptelea, un democrat neentuziast, era relativ lipsit de prejudecăți.

— Îi știu pe toți, am zis. Abrams, Moore și Stevens,

republicanii, or să voteze împotriva ta. Forrester, democratul sudist, ar vota pentru tine, dacă ar fi la mijloc interese de partid, or nu sunt; se va alătura republicanilor. Stedman și Barnes, liberalii, vor fi cu tine, și cred că și Haddaway, fiindcă îi plac eu, și nu-i place logica proastă a lui Lasker.

— Fir-ar să fie, asta înseamnă patru la trei! strigă Karrison. Așa că pierd.

— După cum ți-am spus.

— Ce zici de Curtea Supremă a statului Maryland?

— Nu pot să prevăd nimic, am zis. Nu știu să se fi pronunțat în privința Spaniei și nu-i cunosc personal. Dar au ratificat aproape toate verdictele importante ale Curții de Apel, în ultimii trei ani.

Harrison era strivit.

— E nedrept! Am zâmbit.

— Știi cum merg lucrurile astea.

— Ah, da' ce dracu'!

Scutură din cap, își lovește picioarele cu palma, nervos, strânse din buze, suspină sincopat. Mă așteptam să leșine, dar se ținu bine, cu toate că abia putea vorbi. Adevărul era, bineînțeles, că una e - și e ușor lucru - să fii de acord la modul „noțional”, cum spune cardinalul Newman, cu o propoziție ca „Nu există dreptate”, și alta, o chestiune mai dificilă, să fii de acord în mod „real”, s-o înveți dureros, să te rănească drept în inimă, prin implicare. Îmi amintesc că speram ca Harrison să fie destul de tare încât cel puțin să se educe prin pierderea asta usturătoare. Am făcut recurs.

— Doar ca să las o porțiță deschisă, am explicat. Poate îmi vine vreo idee.

În seara aceea, înainte de a pleca din Baltimore cu Harrison, am luat masa la clubul lui Bill Froebel, invitați de el. Eu i-am lăudat inspirația și el mi-a lăudat mânuirea logicii. Harrison era ciufut și, deși bău zdravăn, refuză să

participe la conversație. La plecarea acasă nu putu să conducă mașina. Pe drum mă strângea de mână și gemea:

— Trei milioane, Toddy! L-am privit cu răceală.

— Fir-ar al dracu', se revoltă, știu ce crezi, dar ar trebui să mă cunoști mai bine. Nu-mi doresc banii cum și i-ar putea dori un altul, așa, ca să-mi pierd mințile din pricina lor. Gândește-te ce am putea face cu trei milioane, noi trei!

Era prima oară de când eu și Jane ne reluasem relația, în 1935, când Harrison vorbea din nou de „noi trei”, cum făcuse înainte.

— Câte un milion de căciulă, am întrebat, sau într-un fond comun?

Harrison simți împunsătura și tresări, și tot drumul spre casă se simți obligat să se poarte de parcă pierderea celor trei milioane de dolari nu-i atingea deloc sufletul filosofic. I-am urmărit efortul cu coada ochiului și m-am minunat cu tristețe de dezorientarea lui.

Până la urmă nervii îi cedară, când traversam fluviul Choptank, la intrarea în Cambridge. Apa era acoperită cu o crustă albă și îți dădea fiori reci. Drept înainte, la capătul bulevardului în care dădea podul, corporația Tomate Minunate Morton își desfășura reclama de neon roșu pe cer, iar eu zâmbii. Luminile orașului se înșiruiau continuu, de-a lungul malului apei, de la farul Hambrooks Bar, strălucind la dreapta, până la locuința familiei Mack din East Cambridge, cu ferestrele de la parter încă luminate, unde aștepta Jane.

— Mă dau bătut, Toddy, spuse răspicat. N-am stofă de filosof. Nu pot spune că n-aș fi fost fericit cândva fără bani - doar știi că *am făcut* ce-am făcut într-adins ca să fiu dezmoștenit de câteva ori. Dar când am fost atât de aproape de ei și totul părea atât de sigur...

— Ce s-a întâmplat? am vrut să știu.

— Ah, Doamne... Janie și cu mine, ce planuri ne făcusem! (Se sufocă la gândul planurilor.) Cum dracu' să-ți spun? Nu mai am chef să mai trăiesc.

— Ce *zici*? am rânjit eu. Ce ai de gând să faci, să te spânzuri în pivniță? E acolo un cui de douăzeci de penny, într-o grindă. A mai fost o dată folosit. Știu și un cioclu care-ți face obrazul din negru alb, la loc.

— Bine, bine, spuse Harrison. Nu-mi pasă ce crezi. Am spus că n-am stofă de filosof.

— Las-o-n colo de filosofie, am spus. Nu de filosofie duci lipsă tu. Duci lipsă de bărbăție. Probabil ai să-mi ceri să mă însor cu Jane după aceea, ca să te pomenim amândoi. Te tăvălești în mocirlă, Harrison. Ești un porc.

— Sunt slab, Toddy, zise el. N-am ce-i face. Să nu crezi că nu mi-e rușine.

— Atunci schimbă-te.

— Nu poți să te schimbi așa, dintr-odată, se înfurie Harrison, și am simțit cum devenea mai puternic. Mi-e imposibil să mai cred că oamenii se pot schimba.

— Nu vrei să te schimbi.

— Cum să nu vreau! Și nu contează dacă vreau sau nu. Nu pot. Sunt slab în unele privințe, Toddy. Nu înțelegi asta.

Mi-am scuturat țigara prin gura de ventilație, stârnind o ploaie de scântei. Trecusem de pod, și alunecam de-a lungul coastei, pe autostrada dublă, în mașina încăpătoare a familiei Mack.

— Știu ce e slăbiciunea. Dar tu îți faci singur greutate, Harrison. E greu fiindcă nu te-ai gândit niciodată ca la un lucru ușor. Ascultă-mă pe mine. Un act de voință e cel mai ușor lucru, atât de ușor că-ți vine să râzi când vezi cum oamenii fac din țânțar armăsar.

Harrison aproape că nu se mai gândea la pierdere și îmi urmărea ideea.

— Știi tu mai bine, spuse. Nu poți neglija psihologia.

— Nu vorbesc de psihologie, am afirmat. Psihologia nu mă interesează. Acționăm de parcă am avea posibilitatea de alegere, și chiar o avem, de fapt. Ca să fii tare, nu trebuie decât să încetezi de a mai fi slab.

— Imposibil.

— N-ai încercat niciodată.

Și, din păcate, nu voia să încerce nici atunci, îmi dădeam seama foarte limpede. Am intrat ca să bem un ultim pahar. Jane aflate veștile; bineînțeles, prin telefon, și plânse un timp. I-am spus verde că nu simțeam nimic pentru niciunul din ei când se purtau așa.

— Dar *tu* ce dracu' ai face! strigă ea enervată. Am râs.

— Eu n-am pierdut niciodată trei milioane, am zis, dar am să-ți spun ce-am făcut odată, după ce tata s-a spânzurat fiindcă pierduse câteva mii.

Atunci le-am povestit pentru prima oară peripețiile prin care am trecut cu colonelul Morton, poveste pe care am să mă opresc să ți-o spun și ție, cititorule, mai devreme sau mai târziu, dar nu chiar acum. Mă hotărâsem să nu-l las pe Harrison să-și muncească mintea cu banii pierduți: nu părea pregătit să fie tare prin hotărâre proprie, așa că am creat premisele pentru a-l transforma într-un cinic emul al meu. Oricum era copt pentru asta, după părerea mea, și chiar acea povestire, singură, putea fi de ajuns ca să-mi fac jocul.

Slăbiciunea, cititorule, nu-și prea are rostul; te simți, poate, mai liber, față de liniștea pe care ți-ar da-o cunoașterea faptelor.

Când eram pe punctul să plec, Jane mă întrebă:

— N-ai tu niciun truc pus deoparte, Toddy?

— N-am de gând să mă dau de gol, am spus. Dar Harrison poate foarte bine să creadă că a câștigat trei

milioane de dolari, cel puțin pentru un timp.

— Ce-are să facă? întrebă ea neliniștită. Ți-a spus ceva în drum spre casă?

— Ori se ține tare, ori se spânzură, am prezis eu. Dacă se ține tare, n-are importanță dacă pune mâna pe bani sau nu, și în cazul ăsta nu m-ar deranja să văd că reușește. Dacă se omoară din pricina lor, aș fi la fel de bucuros să-l văd mort, sincer îți spun. Slăbăturile mă deranjează. Asta e valabil și pentru tine. Nu sunteți pregătiți pentru trei milioane. Nu le meritați.

Apoi am plecat. Dacă vreodată aș pierde eu trei milioane, aș urla ca o vită înjunghiată. Sau poate că nu. Nu poți să spui până nu ți se întâmplă.

Ei, și cazul testamentului a încetat să mai fie în atenția presei. Curtea de Apel nu urma să judece recursul mai devreme de cel puțin șase luni, deși bănuiam că vor aștepta mult mai mult decât atâta. Între timp, Lizzie Mack, mama lui Harrison, nu putea folosi proprietatea bătrânului (decât ca să achite cheltuielile casei), deși era temporar a ei.

Am dirijat, în următoarele câteva luni, o acțiune de investigare destul de intensă a caracterului judecătorului de la Curtea de Apel. Ceea ce am descoperit mi-a confirmat aprecierea inițială a situației. Pe cât îți puteai face o idee, dacă erai bine informat, decizia ar fi urmat să fie patru la trei în favoarea Lui Lizzie, dacă audierea ar fi avut loc când se proiectase în principiu.

Dar dacă n-ar fi fost așa? Am zăbovit asupra întrebării, așezat la biroul meu și căscând ochii la peretele pentru căscat ochii pe pereți din fața mea. Ce avantaj ar fi fost să întârzii procesul, dacă ar fi putut exista vreun avantaj? Și cum s-ar fi putut amâna recursul? Avantajul era unul negativ. Vreau să spun că eram sigur de eșec, dacă n-ar fi fost nicio întârziere. Dacă ar fi fost, ar fi fost

totuși foarte posibil să eșuez, dar ar fi rămas mai mult timp ca să se ivească vreo schimbare. Cam în felul acesta, cred, condamnatul la moarte se agață de păsuirea cu o zi, încă sperând că un înger din cer îl va duce departe și, chiar sub spânzurătoare, cu funia în jurul gâtului, își ațintește ochii la cer implorând sosirea caleștii salvatoare. Cine știe? Poate și cu gluga trasă pe cap și atârând în laț, mai așteaptă, în răstimpul de o clipită al agoniei, să-l salte mâinile Domnului, până când lațul frânge și gâtul și speranța, cu o singură trosnătură sinistră. Desigur, în cazul nostru era doar o chestiune de bani, dar principiul este același. Până în septembrie loialiștii s-ar putea să câștige, ar putea deveni un lucru periculos la noi să-i simpatizezi pe fasciști, dacă ne luăm după felul în care se purta Hitler. Până în octombrie ar putea să câștige Franco, iar bieții loialiști, striviți, s-ar putea să fie compătimiți, atunci când n-ar mai reprezenta o amenințare. S-ar putea întâmpla orice lucru ca un vot să treacă în favoarea noastră. Noiembrie venea la sfârșitul unui an fără activitate electorală intensă - vreo rațiune de partid ar fi putut să-l alieze pe John Forrester, democratul reacționar, colegilor săi mai liberali. Poate...

Am zâmbit, m-am deplasat de la birou și m-am dus la dosar. M-am uitat pe datele fiecărui judecător, verificând cât trebuia să stea în funcție și câți ani de slujbă îi mai rămâneau fiecăruia.

— Aa, Freddie Barnes, bătrâne codoș, am chicotit, anul ăsta trebuie să-ți câștigi iar postul, nu-i așa?

Faptul conta prea puțin, de vreme ce Roosevelt stătea bine înfipt, și Barnes era o figură populară în Maryland. Avea să fie reales fără probleme. Dintre ceilalți democrați, Forrester mai avea doi ani, Haddaway patru, iar Stedman șase. I-am verificat pe republicani: Abrams mai avea doi ani, Stevens șase, Moore...

— Hopa! am reușit. Ei, Rollo, pungașule! A venit vremea să te zbați iar, nu?

La cererea mea, doamna Lake și-a petrecut restul după-amiezii dând telefoane, în numele meu, la diferite persoane din Baltimore, unele sus-puse, altele obscure, unele cinstite, altele flexibile, unele prietenoase, altele manevrabile. Până la ora plecării, eram una din cele șapte persoane, probabil, care știau cu certitudine, dincolo de orice speculații ieftine, că judecătorul Rollo Moore, în pofida faptului că era susținut de republicanii din Baltimore, avea să piardă în apropiatele alegeri, la o limită bine aranjată, în favoarea lui Joseph Singer care, să-i dea Dumnezeu sănătate, suferea de un liberalism cronic, deși cam nelimpezit – un om pe gustul lui Harrison.

O să învingem, pe tot ce am mai sfânt, aproape sigur, numai de-am putea întârzia apelul până în noiembrie! Nu, până în ianuarie 1938, după ce noii magistrați vor fi depus jurământul. Aproape un an! Mi-am stors creierii, în felul meu perfecționist dar neentuziast, ca să născocesc vreo manevră pentru a trage de timp, dar dintre puținele pe care le-am putut imagina, niciuna nu era satisfăcătoare. Ce îmi trebuia mie era ceva incitant, ceva subtil și întortocheat, pe care să-l pot complica la nesfârșit, dacă era nevoie. Nimic direct nu putea fi de ajutor. Manevra mea, oricare ar fi fost, trebuia să fie rafinată, chiar dacă mobilurile ei erau clare pentru ochiul avizat, fiindcă altfel ar fi pierdut respectul și probabil și votul unora ca judecătorul Haddaway, de pildă, ale cărui hotărâri erau, cel mai adesea, influențate de lucruri cum ar fi simetria și eleganța logică a unui dosar, mai degrabă decât de considerente mai pământești ca, de pildă, opțiunile politice ale apelantului.

Eh, prostii, nu ieșea nimic. Lunile treceau. Venise primăvara. Luna august și judecata se apropiau

amenințător, Harrison transpira, dar tăcea. Jane plângea puțin și câteodată uita să vină în camera mea când o așteptam, dar tăcea. Amândoi învățau; amândoi se țineau tari, sau erau atât de naivi încât să aibă în mine o încredere de câini. Cel puțin tăceau în privința asta, deși adesea i-am surprins privindu-mă adânc, la cină sau cu alte prilejuri. De fapt, adeseori stăteau cu ochii cășcați la mine, și câteodată nici nu observau că i-am observat.

Cât despre mine, stăteam cu ochii cășcați la peretele meu. Am în birou, de cealaltă parte a mesei, un excelent perete pentru căscat ochii pe pereți, un perete pe care îl las absolut gol, pentru căscat ochii, și căscam ochii la el. Am rămas cu ochii cășcați toată luna februarie, apoi martie, aprilie, mai și în prima săptămână a lui iunie, fără să citesc pe suprafața lui nudă măcar o singură idee.

Atunci, în chiar ziua fierbinte de 17 iunie 1937, buna noastră doamnă Lake, care este în general un model de bună cuviință, intră în biroul meu transpirând cuviincios, aducându-mi mazagran într-o ceașcă de carton cerat, mi-o puse cuviincios pe masă, îmi primi mulțumirile, scăpă o batistă pe jos când se întorcea către ieșire, se aplecă cuviincios să o recupereze și – cât de nedelicat, vai, cât de necuviincios – scăpă un părț, practic direct în mazagramul meu.

— Vai, *vă rog* să mă scuzați! abia reuși să bolborosească, și roși, și dispăru în grabă.

Însă vai, părțul plutea greoi în atmosfera jilavă, mult după ce doamna o ștersese. Plutea, se lăbărța, se învălătucea, se întrepătrun-dea cu fumul trabucului meu, îmi mângâia broboanele de seboree de pe pielea nasului, se tolănea obscen pe tăblia biroului meu, printre dosare și hârtii. Era pretutindeni, dar învățasem, încă de atunci, să trăiesc în armonie cu natura și cu aproapele meu animalul. Nu m-am lăsat înfrânt. Nu m-am clintit din loc.

Străpungând cu privirea acea nevăzută prezență, am contemplat zidul oracular, de data aceasta cu folos.

— Doamne, asta era! am strigat.

Am auzit un zgomot slab dinspre încăperea de afară.

— Doamnă Lake! m-am repezit spre ușă. Unde e tot rahatul?

— Vai, domnule Andrews! se tângui ea și își acoperi fața cu brațele.

Harry Bishop și Jimmy Andrews trăgeau cu ochiul, din ușa birourilor lor.

— Nu! am spus, bătând-o cu palma pe creștet, nervos, pe doamna Lake. Nu, vreau să spun borcanele de murături ale bătrânului Mack. Unde s-au aflat până acum? Unde le ține Lizzie?

— Nu știu, zise doamna Lake, smiorcăindu-se și ștergându-și ochii.

— Cât era?

M-am repezit la dosar, am început să dau la o parte tot ce-mi stătea în cale și până la urmă am găsit inventarul bunurilor lui Mack.

— O sută douăzeci și nouă de sticle în pivnița de vinuri.

— Mă rog, observă domnul Bishop și se întoarse la treburile lui.

Jimmy Andrews se ținea prin apropiere ca să vadă despre ce e vorba.

— Sun-o pe Stacia, i-am spus doamnei Lake. Nu-nu, ce dracu', n-o suna... Dau o fugă până la Baltimore. M-am uitat la ceas.

— Mă repezi până la autobuz, Jim? Pariez că pot să-l prind pe cel de patru.

— Sigur, zise Jimmy.

Conduse ca un nebun. Am ajuns la autobuz cu două minute înaintea plecării și în curând am pornit spre

Baltimore.

Eustacia Callader era o bătrână servitoare negresă a familiei Mack, pe care o cunoscusem în timpul afacerii litigioase. Se ocupase efectiv de creșterea lui Harrison junior. Era în mod discret de partea noastră în cursa pentru dobândirea proprietății, cu toate că pricepea destul de puțin din controversă. Ea era cea pe care o căutam de data asta. Ajungând la Baltimore după patru ore, m-am oprit la un debit ca să cumpăr plicuri și timbre și pe urmă am luat un taxi până la Ruxton, oprindu-mă la alea care ducea spre locuința familiei Mack. Soarele tocmai apusese, iar eu m-am pitit în spatele casei – era totul atât de teatral – și am așteptat, cred, să iasă Stacia din bucătărie, cu vreo treabă. Era un plan cam nechibzuit, dar tot ce pusesem la cale, începând de la bănuiala mea, era nechibzuit. Când planturoasa negresă chiar ieși, după exact patruzeci și cinci de minute, îndreptându-se către pubele, trecând pe lângă garaj, am considerat apariția ei un semn bun. Urmând-o până la o distanță de la care să nu se poată auzi în casă, m-am apropiat de ea.

— Doamne-Dumnezeule, domnule Andrews! se hlizi ea uimită din cale afară. Ce faceți acilea? Veniți s-o vedeți pe Lizzie?

— Auzi, Stacia, i-am șoptit intrând direct în problemă, am o întrebare de cinci dolari.

I-am dat banii și ea a râs pe înfundate cu un aer neajutorat.

— Unde ține Lizzie îngrășămintele bătrânului? am întrebat. Mai sunt în pivnița de vinuri?

— Îngrășăminte? chicoti Stacia, ce îngrășământ?

Avea un râs atât de prostesc încât am fost sigur că nu înțelegea.

— Rahatul, Stacia, am lămurit-o ce vreau. Ce crede Lizzie despre toate sticlele alea cu rahat?

— A, *astea* e îngrășămintele!

— O sută douăzeci și nouă de borcane, am spus. Erau în pivnița de vinuri. Mai sunt acolo?

Când Stacia reuși să-și mai stăpânească râsul, recunoscă că nu știe, dar îmi promise că o să vadă și o să-mi spună. I-am dat un pupic pe obraz și m-am adăpostit într-un pâlc de măslini din apropierea pubelelor, în timp ce Stacia se întoarse în clădire ca să-i descoasă pe ceilalți servitori. Eram pregătit ca, la nevoie, să ung pe cineva ca să distrugă în taină acele borcane de murături, dar nu mă încânta gândul de a face acest pas, pentru că ar fi deschis calea șantajului. Totuși, mi se părea foarte improbabil ca doamna Mack să fi poruncit ea însăși să fie îndepărtate, deși aceasta era chiar posibilitatea care îmi trecuse prin minte cu prilejul cu care doamna Lake făcuse acel *faux pas*.

Am fost plăcut surprins când, după trei ore (era după miezul nopții) Stacia își târî hoitul înapoi aducând vestea că, deși sticlele se mai aflau, într-adevăr, în pivnița de vinuri, doamna Mack îi atrăsese atenția lui R.J. Collier, tipul șontorog și murdar care îngrijea de grădină, că, după unele indicii, borcanele nu erau etanșe și sugerase posibilitatea ca într-o zi să se descotorosească de toată colecția. Într-adevăr, Stacia se convinsese că, odată cu venirea căldurilor, borcanele începuseră să miroasă considerabil, și că damful se strecura câteodată până la parter. Cu două zile înainte, R.J. Collier hotărâse cu de la sine putere să îngheșuie toată căldăria în cel mai îndepărtat colț al pivniței de vinuri și să o acopere cu o prelată umedă sperând că, în acest fel, va împiedica răspândirea miresmei îmbătătoare, dar experiența lui nu dădu roade apreciable. Doamna Mack începu să se enerveze. Chiar în acea zi R.J. Collier sugerase cam fără înconjur că ciudatele rămășițe ale fostului său patron ar

putea fi folosite la grădinile de flori – în special straturile de cârciumărese ar putea beneficia de această hrană, afirmase el. Toți servitorii consideraseră că sugestia era mai mult înduioșătoare decât lipsită de tact, și chiar și eu, la rândul meu, întrezăream o sămânță de poezie în simțul practic al grădinarului. Dar Lizzie nu se hazarda.

— Auzi, Stacia, am spus, să nu scoți o vorbă despre borcanele de murături sau despre venirea mea aici. Îți dau zece dolari, scumpeteo...

— O-ho, domnule Andrews!

— ...uite aici, zece lovele. Da' să fii cu ochii pe borcane. Să te asiguri că știi tot ce face Lizzie, R.J. Collier sau oricine altcineva cu ele. Uite, îți las toate plicurile astea timbrate. Îmi sunt adresate mie, așa că ține-le ascunse. Ai și hârtie în ele. Așa, și de câte ori chiar și una singură din sticle e mișcată din locul în care e acum, îmi scrii și îmi spui. S-a înțeles?

Stacia chicoti, se scutură, mormăi ceva, dar eram absolut sigur că înțelegea.

— Jurată să fii că nu scoți o vorbă! i-am repetat. Dacă totul iese bine, Harrison o să-ți dea o mașină nou-nouță. Una galbenă cu portbagaj îți cumpără. În regulă?

Stacia abia se putea ține să nu râdă. Dar își îndesă bine plicurile între sânii ei nemăsurați și se îndreptă spre casă, bodogănind, dând din cap în semn că nu eram în toate mințile. Am ieșit în șosea și am mers cu o ocazie două mile până la un telefon. A doua zi eram iar la birou, fumând trabucul și stând cu ochii cășcați la peretele meu. Nu am catadicsit să-i spun lui Harrison nimic despre escapada mea – poate nici n-avea să iasă nimic la urma urmelor.

Și în afara sporadicelor discuții în doi peri cu Charley Parks, avocatul din biroul alăturat, despre procesul cu automobilul – îți amintești, cred, că l-am menționat mai

Înainte – n-am făcut nimic altceva, nu am lucrat la niciun caz, absolut deloc, de atunci; timp de aproape o săptămână. Așteptam scrisoarea Staciei și mă gândeam neconținut la planuri alternative de acțiune. Hotărâsem să las lucrurile așa până la 1 iulie. Dacă nu se întâmpla nimic cu borcanele până atunci, aveam să-mi asum riscul de a-l corupe pe R.J. Collier ca să distrugă câteva din ele.

Apoi, în dimineața aceea, a sosit scrisoarea Staciei, într-unul din plicurile autoadresate pe care i le dădusem. Putea să conțină orice, de la o prostie crasă până la soluția pentru a câștiga cele trei milioane, și doar în virtutea unui exercițiu de disciplinare nu m-am grăbit să o citesc înainte de a citi celelalte scrisori și „fițuica”, și de a-l fi sunat pe Marvin Rose. Dar nu voi aplica aceeași disciplină pedantă și cu tine, cititorule. Iată scrisoarea:

„Domnule Andrew. Doamna Mack apus borcane de murături în seră. R.J. Coler a pus cârciumărese. Eustacia M. Callader. R.J. Coler a pus 72 de sticle pe cârciumărese. Eustacia M. Callader”.

Am pus scrisoarea în dosar alături de celelalte documente privind cazul testamentului Mack, am pus hârtiile la loc în dosar și am încuiat dulăpiorul cu dosare. Timp de aproape două ore am căscat ochii pe perete, apoi am părăsit biroul și am luat-o agale spre marginea orașului, unde urma să mă întâlnesc cu Harrison.

O dimineață de lucru rodnică, cititorule. Am deschis câteva scrisori și am pus una la dosar. O dimineață de lucru minunată, aș zice, pentru o ultimă dimineață pe care o trăiești pe pământ.

Prietenul meu Harrison e mai bogat cu trei milioane de dolari datorită ei.

O observație instructivă, deși sofisticată

Termometrul din exterior al redacției ziarului *Drapel* arăta optzeci și nouă grade Fahrenheit, când am trecut pe lângă el în drum spre marginea orașului. Pe străzi era puțină lume. La o cotitură, în fața unor birouri de pompe funebre, era parcat un furgon cernit, cu ușa pentru încărcarea sicriilor închisă, iar câteva persoane în doliu, împreună cu slujbașii instituției, în costumele lor negre, se aflau răspândite prin curte, în atitudini reținute. Când m-am apropiat, o cățea de vânătoare bătrână, din soiul specific Golfului Chesapeake, țâșni dintr-un tufiș drept pe trotuar și de acolo în veranda ciocliilor, urmărită îndeaproape de un setter corcit, tare fudul și cu nările fornăitoare. Am văzut cățeaua de Chesapeake oprindu-se ca să se ușureze în fața ușii. Setterul s-a cățarat pe ea imediat, cu limba scoasă de un cot. Chiar atunci s-a deschis ușa și dricarii au ieșit ducând un coșciug. Câinii le stăteau în drum. Câțiva din purtători zâmbiră vinovat. Unul din slujbași îi trase în fund setterului un picior deloc obsecvios. Cățeaua se rostogoli afară din verandă, purtându-și încă amantul pe jumătate în spinare și se propti în mijlocul trotuarului, lângă furgon. Apoi perechea își reluă partida erotică, în lumina orbitoare a soarelui, spre stânjeneala întregii adunări, care se făcea că nu-i vede, în timp ce ușa furgonului se deschise și coșciugul fu introdus cu grijă.

Am zâmbit și am trecut mai departe. Uneori natura, prin coincidențele ei, te covârșește cu simboluri. Câteodată pare să-ți *dea pur și simplu la cap* cu semnificații cum ar fi cele din acest scenariu vulgar al „vieții față în față cu moartea”, atât de ostentativ încât devenea penibil. Mereu se ivește ceva, cum ar fi soarele

izbucnind printre nori tocmai când echipa orașului preia mingea; dezlănțuiri de tunete prevestind nenorociri când stai în casă și-ți clocește mintea vrute și nevrute; mărețe răsărituri de soare la începutul acelor zile când te-ai hotărât să-ți îndrepti viața pe făgașuri noi; uragane care fac țândări casa celui rău și o lasă neatinsă pe a vecinului său bun, sau viceversa. Piste de raliu purtând semnul „viteză redusă”; alei către cimitire cu semnul „sens unic”. Cine are un mod de a percepe mai puțin rudimentar, papile obișnuite cu feluri de mâncare mai alese, nu poate decât să zâmbească silnic și să treacă mai departe, amintindu-și că bunul gust este o invenție a omului.

Dar nu e ușor să-ți ții firea în fața ingenuității fără margini a lumii. De pildă, când am ajuns la întretăierea Străzii Mari cu Strada Plopilor și m-am oprit să mai schimb o vorbă-două cu căpitanul Osborn și doi din companionii lui, instalați pe banca lor de tăiat frunză la câini, în fața prăvăliei lui George Melvin, a trebuit să trec cu vederea un panou cât toate zilele pe care scria fericiți lucrătorii, lângă o gaură de canal care se căsca în mijlocul străzii, chiar dinaintea lor; un ceasornic senil în geamul prăvăliei, care, la fel cu prăvălia și cu bătrânii, încetase să mai arate scurgerea vremii; afișul unui cinematograf, drept în spatele căpitanului Osborn, purtând două reclame: pentru *Viața începe la patruzeci de ani* și *Bravii căpitani*, un porumbel neastâmpărat, cocoțat pe plăcuța cu parcare interzisă... și aș putea să mă întind pe încă o pagină. Zău, să rezști ispitei de a folosi asemenea simboluri răsuflăte, date mură-n gură, este o mare încercare a integrității morale, și sunt sigur că, dacă aș scrie povestiri pentru a-mi câștiga pâinea cea de toate zilele, mi-ar scădea rezistența. Îmi amintesc că am citit odată o povestire care se sfârșea cu imaginea eroului mort, zăcând pe podea (era oare vorba de sinucidere sau de crimă?) lângă o mașină de

înregistrare dintr-un magazin, pe care scria: aici se înregistrează suma pe care o datorați. Mașina, după cum probabil au și interpretat cei familiarizați cu ironiile de prost gust ale vieții, arăta zero, iar eu unul consider drept indiciu al unei lipse de subtilitate din partea autorului faptul că nu s-a putut abține să observe acea mașină sau nu a pus-o să înregistreze 4, 37 \$ sau orice altă cifră lipsită de semnificație. Altfel totul e prea simplu, ca și folosirea clișeeilor.

Așa că, cititorule, dacă te vei trezi vreodată scriind despre lume, ai grijă să nu te lași ademenit de multele simboluri îmbietoare pe care ea ți le așterne în cale la fiecare pas, altfel vei cădea în ispita de a spune lucruri pe care nu le crezi cu adevărat, mâhnindu-i pe aceia cărora le dorești cel mai mult să le deștepți interesul. Folosește-te, dacă poți, de tehnica dricarilor și a mea: zâmbește; desigur – câinii care fac dragoste sunt într-adevăr amuzanți – dar treci mai departe și nu spune nimic, de parcă n-ai fi observat.

XII

Un cor de stridii

Atât din punct de vedere social cât și economic, căpitanul Osborn și colegii săi de pe băncuța pe care vegetau, erau exclusiv consumatori. Se hrăneau, se îmbrăcau, fumau trabucuri, dar nu produceau nimic. Ședeau nemișcați pe venerabila băncuță ca o ghirlandă de stridii cu valvele aspre și zbârcite și sorbeau din ochi tot ce li se perinda pe dinainte, dar fără să participe în vreun fel. Viața Cambridge-ului trecea pe lângă ei și prin ei ca apa mării prin branhiile stridiilor: sugeau din ea orice le cădea bine, din ce se nimerea, digerând oamenii și faptele, mai

fornăind pe nări, mai făcând un comentariu, dar nu se urneau din loc. Erau un cor de stridii bătrâne, învăluind cu dulcea lor nepăsare peștii care străbăteau înot spațiul ce nu le depășea puterea de pricepere. Vocile lor, auzite rareori, erau trăgănate, nazale, stridente și senile.

De pildă, o mașină de un albastru țițător huruia prin dreptul lor.

— E-te, trece tânărul Mowb Henly! remarca unul din ei.

— Mare zvăpăiat, adăuga altul. Băiatu' lu' bătrânu' Mowb. Nimic n-o să iasă din tinerelu' ăsta.

— Nici vorbă, consimți un al treilea.

— Eh, băiatu' lu' bătrânul Mowb! repetă primul și horcăiturile îi fură curând însoțite de o găgâială băloasă, plină de voie bună și scuipat.

— Os rău, ca și tat-su, observă cel de-al doilea.

— Vorba aia, croncăni al treilea, la așa tătic, așa odraslă. Atunci primul începu să se sufoce, să se înece, ochii urduroși îi clipeau întruna, fața roșie, crâmpoțită, i se schimonosea toată, firi-șoarele de salivă i se prelingeau printre dinții înnegriți și buzele subțiri, apoi îi dădu iarăși drumul la refren:

— Eh! Hâm! Hrr! Ptiu! Bătrânu'... phua! Hrr! Ț-I! Bătrânu' Mowb Henly! A-ptiu!

Aveam câteva minute libere, așa că m-am așezat în partea umbrită a băncii (bătrânilor le plăcea la soare) și am ascultat un timp muzica lor găgâită. La un moment dat furgonul ducând corpul neînsuflețit trecu prin fața noastră, urmat de două mașini cu farurile din față aprinse. Procesiunea se opri la intersecție, apoi își continuă drumul, trecând pe roșu, luând-o spre cimitirul Greenlawn, pe calea care duce spre terenurile clubului.

— Pe cine îngroapă? am întrebat.

— Păi, asta-i nevasta lui Clarence Wampler, nu-i așa,

Osborn?

— Mda, încuviință căpitanul Osborn. A murit luni seară.

— Asta e aia de pe Henry Street, venită de la Golden Hill? Întrebă al treilea.

— Ne-e, aia care crezi tu e nevasta lui *Lewis Wampler*, preciza căpitanul Osborn. Tu te gândești la bătrâna Jenny Fairwell.

— Bătrâna Jenny? se hlizi primul. Bătrâna Jenny?

— Bătrâna Jenny, rânji căpitanul Osborn, întinzându-și piciorul. Mare zvăpăiată.

— Bătrâna Jenny! fornăi primul cusatisfacție.

— Asta care trece e nevasta lui Clarence Wampler, lămuri căpitanul Osborn. Locuia pe Ross Street, pă din jos dă apă.

— Păi da, zise primul. Mi se pare că era de-ai lu' Canion, nu?

— Stai să vedem, căzu pe gânduri căpitanul Osborn. Era fata a mai mare a lu' Canion... trebuie că era Louise Mae.

— Louise Mae Canion. Ce dracu', nu era chiar așa căzătură, vorbiți serios?

— Louise Mae Canion, repetă căpitanul Osborn. Era a mai mare din fetele lu' bătrânu' Will Canion, de la Golden Hill. Louise Mae Canion să tot fi avut douăzeci de ani când a luat-o Clarence Wampler. Țin minte că în anu' ăla căpitanu' Canion și-a prăpădit goileta în ghețuri... Tocmai mă făcusem cu un vas al meu în iarna aia, cu *June Phillips*, îl cumpărasem dă la bătrânu' George Phillips, pă din jos de Fishing Creek. Asta să tot fi fost prin 1885, parcă.

— Goileta căpitanului? Întrebă al treilea bătrânel, care până atunci tăcuse. Vrei să zici *Samuel T. Brice*?

— Ne-ne, ăsta a fost vasu' lui *vechi*, sublinie căpitanul Osborn. Mi se pare că *Samuel T. Brice* a luat foc

odată, când era tras la Long Dock, la Baltimore. Ăstălalt era vasu' nou al căpitanului Will... cum îi zicea? La *Verne Canion*? După nevastă-sa. Ei, fraților, și căpitanul Will nu-l mai scosese la apă niciodată până atunci. Era ca o zvârlugă, cu toate nou-nouțe până la ultima parâmbă, înainte să vină geru' ăla strașnic în Golf și mai că a degerat înăuntru' goiletei și ghețurile au făcut-o praf, p-atuncea nu erau spărgătoare dă gheață.

— Nu, precis nu erau, asta mi-e crucea, că era cât o aci s-o pierd pe *June Phillips* în iarna aia, în apele dă pă lângă Sharp's Island. Mama ei de apă, îngheța așa repede că să încheaga sub ochii tăi, și cum să pornea vântu'. Pă urmă mai dădea un pic de briză și mai rupeam târâș-grăpiș o bucățică de drum. Mai aveam și un lanț gros în loc dă subarbă obișnuită ca să țină bompresu' ca lumea, slavă Domnului. Îl pusesem pe Walter Jones să pună unu' țăpăn când a echipat vasul, și zău dacă știam cine o să învingă, noi sau gheața. Cu ajutoru' Domnului s-a pornit briza și am ieșit la liman tot cronțănind gheața, nu știu dacă vreo subarbă oricât de zdravănă ar fi spart ghețurile câtu-i hău, zău așa.

— E-he, zise primul morfolind vorbele. În ziua dă azi nu te mai prinde înghețu' ca pă vremea noastră!

— Bătrănu' căpitan Jamie Snyder... îl țineți minte pe căpitanu' Jamie? Căpitanu' Jamie Snyder îmi zice, l-ai văzut pe Walter Jones cum a pus ditamai lanțu' ca subarbă la bompresu' lu' *Jane Philips*, la el pă șantier, zice, Osborn, zice, o să trebuiască să îmbarci șase cioroi pă șalupta ta, doar ca să plutească drept! Păi, să trăiți, îi zic lu' căpitanu' Jamie; căpitane Jamie, io zic că să cam lasă îngheț în iarna asta, zic, și mai bine îmbarc șase cioroi pă șalupă dăcât să trebuiască să las vasu' baltă și să mă întorc acasă pă jos. – i-hî!

— Da, chiar așa!

— Da, chiar așa, nu m-am gândit ce-o să mai fie, continuă căpitanul Osborn. Și atunci au venit ghețurile alea mari și *June Phillips* s-a întors acasă dinspre Sharp's Island ronțâind gheață - am mers până după ce să întunecase de-a binelea - cu subarba aia care mesteca gheață cum roade la știuleți porcu' hămesit și la proră îngrămădisem o groază dă stridii, ca să fie grea. Și a doua zi l-am văzut pă căpitanu' Jamie la intrarea în golfuleț, cum își plimba privirea pă unde gheața roses vopseaua dă pă pintenu' lu' *June Phillips*, jur-împrejurul lanțului ăluia, cum dădea din cap. „Osborn” mi-a zis, când a văzut că mă uitam la el „nu știu ce-a fost în capu' meu atunci”, zice, „da' știu că tu m-ai tăiat”. „Cum adică”, zic... „Păi”, zice, „nu știi că alaltăieri am lăsat-o pă *B. John Gore* prinsă în ghețuri dincolo de Horn Point, ca un peștișor în năvod? N-am bătut io tot drumu' dă la *B. John Gore* până la ferma lu' Sim Riley, ca să fac rost d-un cal?” Uite, chiar așa a spus. Și p-ormă, uite, asta mi-e crucea, că a răs dă toată chestia și m-a cinstit cu un șnaps. Țsta a fost pentru mine bătrănu' căpitan Jamie.

— Bătrănu' căpitan Jamie!

— Hrră peiu!

Biata Louise Mae Canon Wampler; stridiile o vor cânta, poate, în altă zi”.

M-am ridicat să plec și atunci căinii care îi aduseseră ultimul omagiu fostei doamne Wampler se strecurară până în dreptul băncii beșnițelor. Cățelușa de vânătoare ajunsese, bălăbănindu-se, până în dreptul căpitanului Osborn, ca să fie scărpinată după ureche. Setterul cu urechile date pe spate, cu limba de-un cot, gâfâia în urma ei, în nerăbdarea lui, să o străpungă dintr-o parte.

— Hei, ia uite, fraților! șuieră unul din bătrân. Asta nu!

— Phua! horeai altul, oțărât. Ia uite-i, ce zici de ei! îi

strălucește puțșoara ca farul de la Cedar Point! Marș de-aici!

— Nu-i strica distracția, îl muștră căpitanul Osborn rânjind. O să îmbătrânească și el dăștul dă curând sau o să-l calce o mașină. Lasă-l să ia și el ce mai pică.

— I-hî-hârr!

— Hâm, ptiu! Hârr! ciu!

Căpitanul Osborn chiar îl ajută un pic pe setter, frecându-i zdravăn coapsele cu piciorul, până în locul în care strădaniile i-ar fi putut fi răsplătite. Setterul se gudura, în timp ce căpitanul Osborn o scărpină drăgăstos pe cățelușă după ureche, iar stridiile chicoteau.

M-am hlizit și eu și aș fi mai stat să casc gura, dar era deja unsprezece și un sfert. Tot drumul am chicotit și eu, mergând pe Strada Plopilor către biroul lui Marvin Rose, gândindu-mă la animale *în coito* și la ce se întâmplase în dormitorul meu, cu ocazia celei de-a șaptesprezecea aniversări a zilei mele de naștere. În urma mea auzeam stridiile foarte preocupate cu ingerarea Cambridge-ului:

— Hârr!

— PtIU!

— P'ciu!

XIII

Viața în fața oglinzii

După ce mama a murit când aveam șapte ani, am trăit sub tutela învălmășită a tatii și a mai multor rânduri de slujnice și menajere. Tata a avut întotdeauna grijă să nu duc lipsă de nimic și să primesc o educație corespunzătoare, dar, fie pentru că nu avea încotro, fie pentru că nu avea pricepere, rareori îmi acorda mai multă

atenție personală. Cât despre slujnice și menajere, unele mă îndrăgeau, altele nu, dar fiecare le avea pe ale ei de care să-și vadă în timp ce tata lucra, așa că mare parte din timp eram lăsat de capul meu.

N-am fost niciodată un copil rău. Eram potolit, dar nu și ursuz; reținut dar nu și singuratic; impetuos, câteodată, însă rareori entuziast. Mi s-au impus puține restricții în privința purtării și nici nu era nevoie de prea multe. Eram (și sunt) înclinat, prin temperament, să mă supun regulilor – rar se întâmplă ca dorințele mele să depășească limitele lor. Și pentru că i-am dat atât de puține motive să se ocupe de mine nici pe tatăl meu nu-l interesa cu ce mă îndeletniceam.

În consecință, când într-adevăr voiam să fac un lucru cu care eram sigur că nu va fi de acord, nu-mi era greu să-l fac.

Viața mea sexuală, până la șaptesprezece ani, a fost atât de nespectaculoasă încât nici nu merită descrisă. Am făcut toate lucrurile după care se dau în vânt tinerele antropeide în perioada creșterii; amorurile mele de liceu se limitau la săruturi fierbinți, cu buzele larg deschise și multă conversație licențioasă... până la *unirea* mea cu domnișoara Betty June Gunter.

La cei șaptesprezece ani ai ei, Betty June era o creatură slăbuță, aproape o prizăritură, dizgrațioasă până peste măsură, cu fața ascuțită, ochii plăcuți, dinții scâlâmbi, părul blond, aspru, pielea mătăsoasă, cât despre coapse și sâni, nici nu se prea putea vorbi. În cercul meu nu trecea drept lipsită de vino-ncoace, deși, socialmente vorbind, era cam de joasă speță. Betty June nu strălucea deloc la școală, era însă isteată și avea o limbă ascuțită care trăda o agerime a minții mult superioară unui număr considerabil de fete din clasa noastră mai școlite decât ea. Pe deasupra – și de fapt asta era punctul ei forte – Betty

June era sofisticată, și o fată de comitet, la curent cu toate, lucru la care nu putea să aspire niciuna din fetele extrem de respectabile pe care le cunoșteam. Era orfană de tată, iar maică-sa – ce mai, nu prea știai ce să crezi despre ea. Fata nu avea prea mult de-a face cu colegii de clasă, mai ales cu celelalte fete, deși existau și câteva excepții demne de luat în seamă: vreo două fete din elită pretindeau că-i sunt prietene intime. Sigur că nouă, băieților, ni se scurgeau ochii după ea, dar puși în fața stilului ei rece, și experienței ei bogate, ne simțeam stângaci și timizi. Ne socotea pe toți niște puști cu caș la gură. Sunt sigur.

Relația dintre mine și Betty June s-a declanșat în clipa în care ea s-a îndrăgostit de un oarecare Smitty Herrin, un hândrălau de 27 de ani, care locuia la două case de mine. Smitty pur și simplu n-o percepea ca ființă, ea îi era devotată, și în iarna aceea ajunsese ca regulat să-și petreacă o groază de vreme la mine sau în preajma casei mele, în speranța că Smitty o s-o bage în seamă. Cât despre mine, eram în culmea fericirii. Betty June îmi mărturisea toate necazurile ei – și chiar că erau cumplite și *reale*! Nu a existat, gândeam eu, femeie care să fi iubit un bărbat cum îl iubea ea pe Smitty, și totuși el nu-i dădea niciun dram de atenție. Ar fi acceptat orice – putea s-o bată sau s-o înjure (excitantă idee pentru o puștancă de șaptesprezece ani) – numai cu condiția să-i recunoască devoțiunea, dar el o ignora cu desăvârșire. Ar fi suportat să fie și torturată de dragul lui (ne imaginam împreună ce gen de torturi ar fi dispusă să îndure, luând-o pe fiecare în parte în serios), și-ar fi dat și viața pentru el (am discutat în amănunt tot felul de morți neplăcute), pentru cea mai mică fărâmiță de dragoste împărtășită. Dar Smitty continua să n-o bage în seamă. O compătimeam cu înfocare, și ajutând-o să dea glas suferințelor ei am

descoperit că sunt în stare să comunic cu ea mai lesne și mai firesc decât cu oricare altă ființă din experiența mea de până atunci: nici urmă de stânjeneală izvorâtă din teama de a mă face de râs, ca în prezența altor fete, și nici nevoia de a face impresie bună, care altera comunicarea mea cu parteneri de același sex. În plus, lucrurile despre care vorbea Betty June țineau de ceva nou și incitant – mă simțeam matur și înțelept și sigur pe mine, discutând aceste chestiuni, și descopeream că sunt capabil să gândesc cu mai puține reticențe și mai deplină cumpănire și judecată decât mi-aș fi închipuit vreodată.

De fapt, cititorule, ar trebui să-ți mărturisesc că asta a fost punctul în care mi-am pierdut inocența. Ce contează că am sfârșit prin a mă culca cu ea? Dar Betty June, slăbănoaga de Betty, mi-a destupat mintea, care funcționase înainte de a o cunoaște ca o mașină hodorogită; mi-a răpit virginitatea spirituală, care nu înseamnă decât candoare și naivitate, și mi-a deschis ochii către universul bărbaților și al femeilor – înfăptuind toate acestea lin și tandru. Ce mai noroc dăduse peste un flăcău ca mine să plonjez direct în brațele ei uscățive și în treburile ei amoroase; a fost o adevărată desfătare să pierd ceea ce mi-a răpit ea.

Trecea pe la mine aproape în fiecare după-amiază după școală, și stătea până apărea menajera să-mi pregătească cina. Adesea își petrecea sâmbăta cu mine, de dimineață până seara. Stăteam în *tête-à-tête*, în *living* sau în biroul tatii – preferam biroul –, eu pregăteam băuturile pentru amândoi, adăugând mai întotdeauna rom sau coniac șterpelit din camera valetului. Ne uita Dumnezeu vorbind, vorbele curgeau de la sine, cu înțelegere reciprocă, îmbinând experiența ei cu puterea mea de a-mi găsi vorbele. Simțeam că mă relaxez și că mă maturizez în baia oferită de ființa ei sfrijită, contractându-

mi mușchii rațiunii și judecății. N-am cum să aflu cam ce era în sufletul lui Betty June în acele clipe – dacă-și dădea seama de forța ce creștea în mine sau mă privea doar ca pe un mânz neprihănit.

Dar vai, aveau să vină și clipe când, depășind faza de mânz, aveam să mă simt armăsar sadea! – și-i contemplam atunci trupul uscățiv, cocoțat pe canapea, cu nărilor fremătând, nu alta. Erau clipe penibile. Mă temeam că dacă cumva o s-o ating vreodată, o să se spulbere acea relație atât de specială dintre noi. Pe deasupra prăpastia se căsca tot mai mult, misterul – dar dac-o să-mi cedeze totuși?

— Ai început să te-ncălzești, obișnuia să remarce Betty June, iar eu mă scufundam de fiecare dată în paharul meu cu băutură.

Până în acel punct – iarna era pe sfârșite, ajunsesem prin februarie, cred – mă menținusem destul de obiectiv în această privință. Înțelegeam că Betty June era îndrăgostită de Smitty, și că eram pentru ea un fel de frate de suferință; că atât ea, cât și Smitty erau un gen de oameni pe care de fapt îi disprețuiam; și că, în fine, una din principalele ei fascinații era, printre altele, *posibilitatea* care se deschidea: chinuitorul fapt că Betty June, prin contrast cu majoritatea fetelor din grupul meu, era o tipă cu experiență, și că, prin urmare, nu era *complet* imposibil să...

Câte nopți dureroase, câtă transpirație n-am jertfit pe altarul acelei posibilități!

Într-o după-masă, pe când ședeam pe scaunul capitonat din biroul tatii, s-a apropiat de mine să-mi aprindă țigara. Ținea cu dibăcie chibritul, și când am tras primul fum și-a trecut jucăuș mâna prin părul meu. I-am prins brațul, după care mi-a căzut în poală, am aruncat țigara din gură și i-am strivit buzele cu un sărut pătimaș.

S-a fâțâit un pic, a joacă, dar nici gând să-și părăsească poziția, și am potopit-o cu sărutări lacome. Nu puteam să cred c-a dat asemenea noroc peste mine; îmi luase piuitul. Betty June continua să chicotească dulce, iar eu îi răspundeam cu o sărutare – îmi mai făcuse vreo fată așa ceva? – și mă ciupea de urechi și-și freca nasul de ele, m-apuca ușor cu dinții ba de nas, ba de urechi, ba de sprâncene. Am dat să-i pipăi pieptul plat cu stângăcie, negreșit c-o să-mi tragă o palmă (mi-am zis), dar s-a întins pe spate și nu mi-a opus nicio rezistență. Să vezi și să nu crezi! O zi epocală. La trei și jumătate a plecat, lăsându-mă pradă uimirii c-am fost așa de băftos.

Din ziua aceea relația noastră a luat altă întorsătură. Continua să mă socotească un tip inofensiv, asta-i sigur, însă acum joaca luă locul conversației. Era o distracție grozavă; în fiecare după-masă sfârșeam prin încălcarea granițelor care se impuseseră tacit, implorând-o să-mi cedeze – încredințat fiind că n-o s-o facă. După asta părăsea terenul.

Ce schimbare de optică! Masca obiectivității mi-a căzut dimpreună cu furoul ei, zvârlită fiind ca netrebuincioasă într-un colț. Am ajuns să-mi fie scârbă de Smitty; să-l blestem în sinea mea – căci Betty June nu îngăduia nicio vorbuliță rea la adresa lui; să urzesc planuri complicate de a-l distruge. Plângeam de mânie ori de câte ori se referea la iubirea ce-o nutrea pentru el, iar ea îmi strângea fața udă la pieptul ei teșit. Consideram că dragostea mea – n-o exprimasem încă vreodată – este un lucru inviolabil, intangibil; o împerechere fierbinte, virginală, de suflete. Umblam aiurea, palid la față și cu mintea dusă, mereu pe gânduri, cuprins de tristețe. Prietenii mei se mențineau la o distanță plină de respect; niciunul nu știa, cred, de vizitele lui Betty June. Socoteam că noi doi suntem niște suflete pierdute, condamnate de

Moire (Clotho, Lachesis și Atropos - mi-am amintit că le-am căutat în dicționar și am plâns realizând cât de justificate sunt numele lor) să nu-și consume iubirea în veci, despărțite fiind de făgăduielile anterioare și de barierele impuse de poziția socială și de castă (fiți siguri că asta nu i-am pomenit-o niciodată!) *et caetera et caetera*.

Și am dus-o așa până pe 2 martie 1917 - a șaptesprezecea aniversare a zilei mele de naștere. O așteptam pe Betty June de-abia după-amiază și hotărâsem să-mi petrec dimineața - s-ar fi convenit să fie o sărbătoare - demontând scheletul coșcovit al ambarcațiunii mele neisprăvite, care continua să putrezească în curtea din spate. Dar de-ndată ce tata a plecat la tribunal, iar menajera s-a dus la sora ei, ca întotdeauna, hop și Betty June dând buzna în casă și plângând ca scoasă din minți. Am îmbrățișat-o strâns, dar văzând că nu vrea să se potolească, am zgâlțâit-o de umeri - asta dădea impresia unui gest bărbătesc și și-a făcut și efectul. Continua să suspine și să scâncească, însă mai domolit.

— Ce-i cu tine? am întrebat-o, atât de alarmat de starea ei, încât mi s-a făcut pur și simplu rău și-mi tremurau genunchii.

— Smitty e-nsurat, ți-pă ea.

— Ce?

Confirmă din cap, smiorcăindu-se și tremurând din tot corpul.

— E însurat în secret de un an cu Mona Johnston, adăugă ea, iar eu am fost toată vremea asta...

— Tac! i-am poruncit. Să nu mai scoți o vorbă! Hotărâsem să fiu tare.

— A lăsat-o grea, și ai ei îi obligă să facă public evenimentul.

— Foarte bine! spusei dur. Așa-i trebuia porcului.

— Nu! făcu Betty June, pornindu-se iar pe bocit.

Acum s-a-n-rolat în armată pentru că n-are ochi s-o mai vadă pe Mona! O să plece peste ocean, Toddy! N-o să-l mai văd niciodată!

Era pe punctul de a claca.

— Al dracului noroc! rostii batjocoritor, peste măsură de mândru de forța proaspăt dobândită.

Betty June fugi în birou și se prăvăli pe canapeaua de piele. Am pufnit, m-am îndreptat cu pași mari spre camera valetului, am tras o dușcă zdravănă de whiskey, drept din sticlă. Mi-a opărit stomacul, mi-a ațâțat sângele. I-am mai lăsat câteva minute de bâzâit lui Betty June și un răgaz să se întrebe ce-i cu mine; am mai tras un gât de whiskey, m-am înecat, am așezat sticla la loc și m-am întors cu pași fermi în birou. Cu ochii roșii de plâns, Betty June își ridică întrebător privirea spre mine.

N-am scos nicio vorbă (n-aș fi putut, nici să fi vrut). M-am așezat cu grijă pe marginea canapelei și i-am desfăcut bluza cu un gest brusc. N-aveam chef de glumă!

— Nu mi-o rupe! scânci Betty June, redobândindu-și aplombul.

— Asta te privește! am mormăit, zdrobindu-i buzele cu o sărutare. Scoate-ți țoalele singură, dacă nu vrei să ți le rup!

S-a ridicat în capul oaselor cât ai zice pește și și-a dezbrăcat bluza și furoul. M-am sculat în picioare, urmărind-o fără să clilesc.

— Și cu asta basta? am întrebat-o sarcastic, ca să închei cu formalitățile.

Betty June m-a privit pentru o clipă cu o nouă expresie pe «față». S-a ridicat apoi în picioare și descheindu-și nasturii dintr-o parte, a lăsat să-i lunece fusta lungă pe podea. Și-a scos iute și jupa, și fără cea mai mică ezitare pantofii, ciorapii, chiloții bufanți, și mi s-a înfățișat goală-goluță din cap până-n picioare. Cât pe ce să mă apuce

leșinul. Din fericire am avut prezența de spirit s-o îmbrățișez imediat, așa că i-am ieșit din cadru.

— Du-mă sus, mi-a șoptit.

Eram înmărmurit, acum că prilejul era la-ndemână. S-o duc sus! Căutam febril prin minte vreo scuză plauzibilă.

— Dacă se-ntoarce cineva acasă? am bolborosit.

— Am să mă ascund în baie, spuse ea.

Era limpede că nu era câtuși de puțin novice în materie.

— Hai, ia-mi lucrurile.

Se smulse de lângă mine și-o luă la goană pe scări în sus, rozalie toată. I-am recuperat hainele și-am urmat-o, speriat de moarte; curând după asta, în dormitorul meu înțesat ca un muzeu cu relicvele fecioriei mele, ea a intrat în posesia acelei feciorii cu multă bucurie sărutându-mă, cum îmi plăcea să cred, în semn de mulțumire că i-am dat-o-n custodie. Ar fi trebuit s-o sărut și eu, căci niciun cocoșel focos nu poseda cunoștințe mai subtile. Am fost din cale-afară de norocos cu femeile, nestrălucind, sunt sigur, prin nicio calitate specială.

Ceea ce veți auzi mai departe este indiscret, dar asta-i poanta întregii povestiri.

Un puști de șaptesprezece ani este nesățios. Pofta lui aduce cu o buruiănă înaltă, care, deși zdrobită din nou și din nou de aparatul de tuns iarba, scoate iar capul în sus, verde și țeapănă. Se excită ușor și își satisface iute poftele și se excită din nou. Proaspăt intrat în treaba cu pricina, țipam ca un țânc, behăiam ca un țap, răgeam ca un leu. Sosise ceasul, prima lecție, care m-a transformat într-adevăr într-un armăsar.

Dar peste o clipă mi s-au oprit ochii în oglinda de pe toaletă, plasată chiar lângă noi – o oglindă neobișnuit de mare, care ne reflecta imaginea în mărime naturală – ia

uite la noi; Betty June cu fața îngropată-n pernă, și cu fundulețul ei sfrijit săltându-se spre cer; eu, bălălău ca un ogar și răgind ca un măgar. Am izbucnit în hohote de râs!

— Ce te-a apucat? întrebă tăios Betty June. Țopăiam, mă rostogoleam și mă prăpădeam de râs.

— Nu văd nimic caraghios!

Imposibil să-i răspund. Nu i-am putut alina lacrimile nervoase care-i curgeau șiroaie, cu toate că jur c-am încercat s-o fac. N-am fost în stare s-o ajut în niciun fel. Și dă-i înainte cu hohotele cât mă țineau bojocii, pufnind pe nări de râs, mult după ce Betty June s-a evaporat din patul meu, din camera mea, din casa mea, pentru totdeauna. Am râs tot timpul mesei de prânz, amuzându-l (și mai apoi enervându-l) pe tata. Am râs în noaptea respectivă când m-am despuiat de haine.

Am afirmat mai sus că experiența trăită în Argonne, la scurt timp după cea precedentă, a constituit a doua din cele două mari demonstrații ale animalității mele. Asta a fost cea dintâi. Nimic nu mi se pare a fi un caraghioslâc mai frecvent, mai profund și mai cutremurător decât noi, animalele, în actul împreunării. Cititorule, dacă ești tânăr și ți-ai dori să-ți întemeiezi viața pe iubire; dacă, pe culmile la care te înalți în timpul împreunării, simți că tu și ființa dragă sunteți modele demne de mâna unui Phidias, ai grijă să nu-ți împopoțonezi cuibul amoros cu vreo oglindă plană de bună calitate. Căci o oglindă nu poate reflecta decât ceea ce vede, iar ceea ce vede este un caraghioslâc. se în fine. N-am avut prilejul să mai râd de biata Betty June, pentru că doar la câteva zile după aniversarea mea m-am înrolat în armată. Smitty a fost ucis. Eu nu. Mona Johnston s-a măritat cu altul. Betty June a devenit, după cum am aflat la întoarcere, prostituată în timpul războiului, mai întâi la Cambridge, și mai apoi – când, după încheierea Armistițiului, culcatul cu soldații nu mai era socotit un act

patriotic - la Baltimore, Când am reîntâlnit-o mai târziu, împrejurările au fost total diferite. N-am mai auzit vești despre ea de ani de zile.

Socotiți-mă un ins lipsit de suflet - puteam să-mi doresc să fiu altfel -, dar chiar în clipa în care scriu acum toate acestea, cu treizeci și șapte de ani mai târziu, deși inima mea mai palpită încă după Betty cea miloasă, Betty cea generoasă, nu izbutesc să-mi șterg din amintire oglinda aceea; doar ce-mi apare în gând, și nu mă pot abține să nu surâd. Să vezi o pereche de crabi, de câini, de oameni - până și pe grațioasa de Jane... dar nu pot, cititorule, nu mai pot să țin rândurile drepte când scriu: mă cutremur de răs; vărs lacrimi de răs pe fiecare pagină!

XIV

Sticle, ace și cuțite

Un bun obicei de deprins, dacă te preocupă să-ți disciplinezi forța, e obiceiul de a te lăsa de obiceiuri. În orice caz, dacă îți schimbi obiceiurile, în mod deliberat, asta te ferește să fii pe deplin consecvent (cred că am explicat mai înainte virtuțile inconsecvenței limitate). Pe de altă parte, te ferește să devii mai dependent decât trebuie. Fumezi? Nu mai fuma câțiva ani. Îți faci cărare pe stânga? Încearcă să nu-ți mai faci deloc. Dormi pe partea stângă, în dreapta soției? Dormi pe burtă, în stânga ei. Ai sute de obiceiuri: în privința îmbrăcăminții, purtărilor, vorbirii, mâncării, gândirii, gustului estetic, ținutei morale. Lasă-te de ele din când în când și fă-ți altele în locul lor pentru un timp. Câteodată îți vor crea greutate, dar vei tinde să devii tot mai puternic și să te simți liber. În orice caz, nu te lăsa de *toate* obiceiurile. Lasă câteva neatinse pentru totdeauna; altfel, ai să fii consecvent.

Hotărând să mă duc la Marvin Rose pentru o vizită medicală, realizez două lucruri dintr-odată: caracterul întâlnirii era neobișnuit, iar faptul aducea un element de inconsecvență în acea ultimă zi a mea pe lumea aceasta, și pe care hotărâsem să o petrec în mod banal. În același timp, rupeam cu un obicei de care mă ținusem de treisprezece ani: acela de a nu mă duce la doctor.

Marvin Rose mă examinase ultima oară în 1924, când mi-a stabilit tratamentul pentru prostată. Tocmai mă înscrisesem la Facultatea de Drept și el era intern la Spitalul John's Hopkins; fusem buni camarazi ca studenți și devenisem prieteni apropiați, dacă nu intimi. Fusesse o dimineață îngrozitoare cea în care m-am dus la el beat, plin de sânge, semiinconștient, chinuit de dureri, la secția pentru pacienți externi a vechiului viespar maroniu. El m-a spălat, mi-a dat să înghit cine știe ce pastilă, poate mi-a făcut și vreo injecție. La sfârșit mi-a spus: „Rămâi aici câteva zile, Toddy”.

Am vrut să refuz, dar se pare că am leșinat și, când mi-am venit deja mai în fire, eram spitalizat. În câteva ore cât am fost consultat (Doamne, cu ce dureri!), infecția a fost descoperită. Deși nu eram conștient de ea pe atunci, cuvintele lui Marvin au încheiat o etapă din viața mea, căci după externare, cu o lună mai târziu, eram o cu totul altă ființă. Când m-am prăvălit acolo eram o vită beată, când am ieșit eram un sfânt. Povestea nu este nici religioasă, nici lungă.

Dintre zgomotele pe care le rețin din viață, unul din cele mai puternice este cel al neînsemnatei împunsături de baionetă în gâtul sergentului german – acel sergent alături de al cărui suflet vreau să cred că s-a aflat, pentru câțiva vreme, sufletul meu. Dacă vreodată mi-ar fi trecut prin cap prostia să încerc, sunt sigur că ar fi fost de ajuns să închid ochii și aș fi auzit la fel de limpede ca atunci

împunsătura și, apoi, alunecarea ușoară a lamei de metal în gâtul lui. Față de răstimpul unui asemenea zgomot, treizeci și șase de ani sunt o clipită.

Dintre vocile pe care le-am auzit vreodată, una din cele care îmi răsună mai puternic în minte este vocea somnolentă, hârâită, a căpitanului John Frisbee, medicul militar care m-a consultat după un atac de cord, chiar înainte de a fi lăsat la vatră. Iată vorbele lui:

— Dumnescrisu' mă-sii, caporale, ai făcut o endocardită! Cum! Cum mama dracu' o făcuși în armată, băiete? Ești prea tânăr pen-tr-un atac de cord, dă-o-n colo!

Clătină din cap, mă mai cercetă o dată ca să se asigure, și apoi scrise diagnosticul pe care mi-l explică, cu toată blândețea pe care i-o îngăduia firea lui frustă.

— Endocardită nu-i chiar așa de rea, băiete. Din cauza ei ți s-au butucit degetele și din cauza ei ar fi trebuit să rămâi în civilie. Da' nu se înrăutățește. Prost e că se cam poate să faci o infecție miocardică... și asta cam poate să te omoare. Cam în orice clipă. Poate să vină peste un an; poate să nu vină niciodată. Da' acu să știi măcar care e chestia. Da' io nu m-amestec în rahatu' ăsta cu secretoșenia, nu zic nimic; nici tu, nu?

Poți oare înțelege dintr-odată (eu nici nu pot, nici nu vreau să mă explic) că m-am simțit ușurat? A spune că acea împunsătură mă zdruncinase nervos ar fi prea simplist, dar, uite, asta e – m-am simțit ușurat să știu că fiecare minut pe care îl trăiesc ar putea fi cel din urmă.

Prima dorință, după liberare, a fost să mă reped acasă și să-mi iau adio de la tata și de la orașul meu înainte de a-mi da duhul. De câte ori trenul se oprea, la schimbări de macaz, mă suceam și mă răsuceam pe toate părțile, gândindu-mă că precis n-o să mai ajung viu la Cambridge. Tata m-a primit călduros și părea atât de bucuros să mă vadă întors acasă întreg, încât n-am avut

curajul să-i spun vestea tragică imediat, deși, bineînțeles, nu trebuia să aștept prea mult, fiindcă moartea mea subită l-ar fi surprins, l-ar fi găsit nepregătit. M-am hotărât să mizez pe noroc timp de o săptămână, timp în care am dus-o într-o agitație fără folos prin căsoiul părintesc, incapabil să mă concentrez asupra nici unei trebi.

Dar la sfârșitul săptămânii, când tata m-a chemat în biroul său și m-am decis să-i spun totul pe loc, mi-a stricat planul, luând cuvântul primul.

— Toddy, fruntea sus, băiete! râse el (trebuie că eram întunecat la față). Nu te-am chemat ca să te cert, cum făceam când trăia mai-că-ta. Ce mi-am pus în minte este un lucru important, dar nu grav.

Era foarte afectuos. Îmi întinse o țigară de foi, eu mă așezai pe divanul de piele și începui să o fumez.

— Todd, în primul rând, dacă n-ai nimic împotriva, aș vrea să-ți iei o vacanță; până în toamnă. Nu te simți obligat să stai decât dacă ai chef. Du-te unde vrei. Pentru cheltuieli ai o sumă frumoasă în obligațiuni pe care le-am depus în bancă în lipsa ta.

L-am ascultat, sperând că inima o să-mi reziste până când va termina, ca să-i pot explica.

— Pe urmă, în septembrie, dragul meu, nimic nu m-ar face mai bucuros decât dacă ai merge la facultate.

Rânji.

— N-aș vrea să mă refer la John's Hopkins, dar trebuie să spun că din acest lăcaș de cultură vin, în ultima vreme, mințile cele mai strălucite. Așadar, dacă vrei *într-adevăr* să-mi aduci mulțumire în suflet, studiază dreptul. Și fă-o cum trebuie, la o facultate de drept. Nu într-un birou, cum am făcut eu. Dar repet, nu mă refer neapărat la drept. Doresc din tot sufletul să urmezi o facultate, însă, dragul meu, după o vacanță. Vezi dacă poți să-ți cheltui tot contul din bancă până în septembrie!

Trebuie să mărturisesc că în acele clipe am fost încântat de tata. Grija lui pentru mine, modul atât de diplomatic (din punctul lui de vedere) de a pune problema, generozitatea lui, toate astea, îmi dau seama acum, sunt sentimente comune, nu au nimic neobișnuit în sine. Dar pe atunci aparțineam și eu unui soi foarte comun de tineri, iar sentimentele, chiar dacă erau și ele obișnuite, erau totuși neobișnuit de puternice. Inima suferindă mi se urcase în gât. Nu mai aveam glas.

Văzându-mi ezitarea, tata se preocupă de trabucul lui. Zâmbetul îi încremeni, poate, o clipă, dar nu dispăru.

— Nu-mi răspunde, spuse apoi. Nu-mi spune încă nimic, nici da, nici nu.

— Nu, am protestat. E vorba de...

— Nicio vorbă, insistă tata, din nou sigur pe sine. Ce bădăran sunt și eu, să te chem aici fără niciun preaviz și să-ți trântesc în față proiectul unei vieți întregi! Și tu, ce să-ți spun, ai fi o minunăție de fiu, dacă ai accepta un lucru hotărâtor ca ăsta, fără măcar să te gândești puțin înainte!

Era din nou bine dispus.

— Acum du-te, îmi porunci cu bonomie. Du-te și trage-i o pileală sau fă ce-ți trece prin cap, cum îi șade bine unui veteran. N-ascult o vorbuliță de la tine cel puțin până mâine, dacă nu până săptămâna viitoare. Acum du-te, hai, valea!

Și se afundă, chipurile, în hârtiile de afaceri de pe birou.

Ei, m-am tot zbuciumat timp de vreo zi sau cam așa ceva, și la fel a făcut și el sărăcuțul, zicându-și că nu-mi surâdea propunerea lui, iar până la urmă am hotărât că, de vreme ce eram în viață, la urma urmei, și poate aveam să mai fiu și în următoarele luni, n-ar fi rău să-i fac o bucurie tatii, mergând la facultate. Ar avea satisfacția să știe că a

făcut pentru mine tot ce-i stă în putere unui tată. Chiar mai mult: de ce să-i spun de rezultatele mele cu inima? De ce să sufere din cauza mea și ea și el, când oricum nu era nimic de făcut?

— Mă duc la colegiul Hopkins, tată, l-am anunțat într-o dimineață la micul dejun, și pe urmă la Facultatea de Drept a Universității Maryland, cum îți e dorința. Nu știu dacă-mi pot îngădui să mai pretind ceva, dar m-ar bucura ca la terminarea studiilor să mă stabilesc aici în oraș, cum ai făcut și tu, poate în calitate de avocat junior, cam așa ceva.

Tata nu scoase o vorbă. Era atât de fericit încât îi dădură lacrimile și trebui să-și împăturească șervetul și să se ridice de la masă. Negreșit, eram bucuros că spuseseam ce spuseseam.

Așa că m-am dus la John's Hopkins, înscriindu-mă la cursurile preparatoare de drept. La sugestia tatii, am intrat într-o asociație studentescă – ordinul Beta Alfa, o organizație sudistă – și am locuit în imobilul acestei asociații. Trebuie spus că, pentru cine este nevoit să meargă la facultate în condițiile în care am fost eu, începutul deceniului al treilea a fost cea mai bună perioadă. Mi se părea că aproape toți camarazii mei din asociație se așteptau, ca și mine, să se prăpădească în orice clipă, fiindcă își petreceau fiecare zi de parcă ar fi fost cea din urmă. Modul lor de viață era tocmai pe gustul meu, așa că am devenit repede de-al lor. O țineam într-o beție, câteodată zile în șir. Dădeam foc closetelor din baruri de noapte, aprindeam fumigene în mijlocul străzilor, aduceam vaci în locurile cele mai neașteptate. Ne luam la harță și ne băteam, tulburam ordinea peste tot, petreceam nopți în pușcărie până ce ne mai treceau aburii beției. Violând regulamentul universitar și pe cel intern, găzduiam peste noapte, în clădirea asociației, femei: stripteaseuze

din baruri, prostituate, cucoane excentrice, colege de la facultăți, și plăteam amenzi din cauza asta; unii din noi eram exmatriculați în mod justificat. Ieșeam în weekend-uri în excursii neavizate la Washington și New York, făceam chefuri pe litoral, la Beaver Dam și Betterton, și o dată am organizat o vânătoare de broaște râioase în mlaștinile din Dorchester, la sud de Cambridge. Cădeam din automobile în plină viteză și eram spitalizați; câteodată ne înfruntam chiar și în dueluri, pentru chestiuni de onoare și eram spitalizați. Unul dintre noi a murit într-un accident de automobil, beat. Alți doi au fost siliți să se însoare cu fete pe care le-au lăsat însărcinate din neglijență. Trei dintre noi au fost retrași de la Universitate de către părinți exasperați. Unul dintre noi s-a sinucis cu somnifere, iar la autopsie s-a descoperit că era sifilitic. Trei dintre noi au devenit alcoolici cronici. Probabil că vreo zece dintre noi au fost exmatriculați pentru absențe la cursuri.

Sună oare toate acestea a pamflet la adresa vieții de student la începutul anilor '20? Într-adevăr, ea a stârnit ușor serii de pamflete, dar nu uitați că pamfletele n-au apărut din senin: au fost scrise în cea mai mare parte de oameni care au dus ei înșiși acest gen de viață. Și mie îmi sună a pamflet – dar asta a fost realitatea.

Să adăugăm însă un lucru, care ne-a deosebit pe cei din asociația noastră de alte grupuri de studenți, la fel de exuberanți, de la alte facultăți din acea vreme: aceia dintre noi care nu au fost exmatriculați pentru examene picate au izbutit să capete o bună instrucție – e și greu să-ți petreci mult timp la Hopkins și să scapi fără o bună instrucție. Noi eram cei care urmam adevărata tradiție a camaraderiei studențești și, întrucâtva, a Universității însăși: *studentenleben*, în stilul vechilor universități germane. Beam vârtos, trăgeam chefuri pe cinste, dădeam în brânci învățând, și dormeam foarte puțin; toceam în

draci în ajunul examenelor, beam cafele, fumam la țigări, luam amfetamina – și citeam o serie de cărți, apoi, zile în șir ne înfundam unii pe alții cu întrebări, și mai citeam un rând de cărți, și puneam alte și alte întrebări. Cei care nu treceau examenele nu erau de fapt de-ai noștri: scopul principal era să bei cât mai mult whiskey, să te culci cu cât mai multe fete, să dormi cât mai puțin posibil și să obții notele cele mai mari. Cât despre mine, sunt și azi recunoscător că studiul făcea parte din tacâm, altfel nici nu mi-aș fi bătut capul cu asta, știind că nu voi apuca să-mi iau licența. Neîndoios, cei mai mulți nu-și mai aminteau o iotă la două zile după examenele de sfârșit de an; unii dintre noi însă făceam excepție. Totul se datora profesorilor, acelor minți rafinate, liberale de la John's Hopkins, absenței restricțiilor, însuși aerului binefăcător de Homewood, din care se hrăneau semințele rațiunii ce sălășluiau în trupurile noastre decăzute; acelei înțelepciuni detașate care refuza să perceapă prezența noastră ridicolă în sălile de curs; acelei gândiri ce se adresa, parcă, sie însăși, părând a nu-i păsa mai deloc când unii dintre noi începeam să ascultăm captivați.

Așa s-au scurs pentru mine anul 1920, anul 1921, anul 1922, anul 1923. Vara stăteam la căminul rezervat celor din asociație, și lucram ca zidar, vânzător de bidinele, muncitor la fabrică, salvamar la unul din ștrandurile orașului, profesor particular de istorie chiar și o singură dată ca simplu om cu sapa. Spre marea mea uimire am ajuns să trăiesc și ziua acordării licenței, deși nu pe de-a-ntregul treaz, și am supraviețuit astfel încât să prind clipa când am părăsit Terasa Gilman cu diploma în mână – galben la față, stors și instruit. Pierdusem între timp vreo zece kile, nenumărate prejudecăți, o doză mare de provincialism, îmi pierdusem și castitatea (ce mai rămăsese din ea), și chiar religia. Câștigasem o mare

disponibilitate pentru muncă și băutură; puterea de a îndura mardeli; cunoștințe în domeniul jocurilor de cărți, a societății înalte și a bordelurilor; gust pentru artă și pentru marxism; și o deprindere de a gândi, care m-a propulsat cel puțin dincolo de limitele acestuia. Anii de facultate sunt pentru mine la fel de interesanți ca și cei de armată, dar relevante sunt în acest punct numai și numai lucrurile mai sus menționate.

Deoarece la sfârșitul verii eram încă întreg, trebuind să-mi găsesc o îndeletnicire, mi-am continuat programul și am început să studiez dreptul la Facultatea de Drept a Universității Maryland, plasată aproape în centrul Baltimore-ului. Nu mai locuiam în imobilul fraternității – într-un acces de romantism îmi propusesem să amendez regulamentul asociației, astfel încât să fie admiși și evreii și negrii, și mi-am ridicat în cap toată mânia îndreptățită a Ordinului Beta Alfa. În schimb, m-am instalat într-o splendidă garsonieră de la etajul patru dintr-un șir de imobile vechi – cândva trebuie să fi fost un adevărat palat – de pe Monument Street, în imediata vecinătate a Spitalului Hopkins: o garsonieră pe care mi-a sugerat-o Marvin Rose. Vecinii și prietenii mei erau studenți la medicină; atmosfera era încinsă, trepidând de muncă, epuizantă – încă și mai cumplit de serioasă decât înainte, poate, (căci eram simpli studenți), însă deloc mai puțin alcoolizată. Mergeam cu salvarea împreună cu Marvin în garda de noapte, am învățat cum să dau primul ajutor, m-am făcut și mai rezistent în fața unei măcelăreli egale cu cea din Argonne, m-am culcat cu unele din surori și cu paciente mai ciudate și am tras la măsea.

Am parcurs lucrările judecătorilor Holmes și Cardozo și pe cele de filosofie a dreptului de sorginte spaniolă și italiană; am studiat dreptul penal, prejudiciile, testamentele, latina folosită în limbajul juridic. În compania

studentilor de la medicină, succesele profesionale, competența, până și rezultatele de excepție făceau parte din distracție: mă extenuam bând mult, citind mult, dormind puțin. Când fusesem lăsat la vatră cântăream aproape 82 de kile, în ziua absolvirii colegiului Hopkins aveam vreo 73; am scăzut la vreo 68 de kile la sfârșitul primului an ca student la drept.

— O să le dau mai puțin de lucru la ciocli, îmi spuneam – căci nimeni în afară de mine nu știa că inimă mea se află sub sabia lui Damocles.

Într-o noapte pe la mijlocul lui decembrie 1924 (cred că era ultima noapte dinainte de vacanța de Crăciun a studenților la drept și medicină), Marvin și alți câțiva colegi de-ai lui au propus să ieșim să luăm masa în oraș, și cum se întâmpla să am la mine 30 de dolari, am consimțit. Pofta mea de băut sporise din cauză că toată ziua respectivă simțisem niște dureri ciudate, ca de cuțit, în partea de jos a abdomenului – prea jos pentru a semna o apendicită. Nu-mi trecuseră nici cu mersul, nici stând la orizontală, așa că abia așteptam să-mi aplic o plăcută anestezie generală.

— Luăm masa! ne anunță Marvin, și șase din noi am luat două taxiuri până la Restaurantul Frații Miller ca să mâncăm homar imperial. Tot timpul mesei am avut dureri mari.

— Băătură! anunță el mai apoi, și am luat un autobuz până la o cârciumă ilicită de lângă spital, patronată de studenții de la medicină, și m-am amețit destul de tare. Mă bălăbăneam pe picioare și mă zvârcoleam de durere.

— *Divertissement!* anunță cineva peste câteva ceasuri – rămăseserăm doar cinci în acel moment, căci Marvin a trebuit să plece fiind de gardă pentru restul nopții la o secție pentru pacienți externi – și toată gașca a luat-o spre o casă de toleranță despre care auzisem de la

altcineva, pe North Calvert Street, cam la jumătatea drumului spre Universitate.

Ne-am deplasat cu un taxi. Careva turnase ceva în sticla de whiskey din care am băut mai toți - nu sunt toxicolog, așa că nu știu ce-a fost. Când ne-am dat jos eram gălăgioși, măgari, dar fleșcăiți cu totul. Aproape c-am leșinat de două ori în următoarea jumătate de oră, nu din pricina băuturii, ci a durerilor înfiorătoare din abdomen. Abia așteptam să pun mâna pe o femeie, căci pe lângă fericirea de a mă întinde în pat, băutura îmi dădea senzația că un contact sexual mi-ar ușura durerile.

Trebuie că altcineva a ales fata; sunt sigur că n-am văzut-o pe cea cu care am urcat sus și că puțin îmi păsa de ea.

Dar mă auzii strigat de jos din vestibul: „Toddy!” de către unul din camarazi, exact în clipa în care eu și fata intram în dormitor.

— Stai, bă!

— Nu, i-am strigat politicos.

— Băăă! răcni din nou, și se apropie clătinându-se pe coridor, trăgând o fată după el.

— Am dat d-o fată, te știe d-un veac, frate!

— Of! făcui, intrând în camera unde mă aștepta fata mea.

— Pă dracu' O! urlă studentul la medicină, intrând cu pași mari după mine în odaie.

— De ce să-ți iei pă una nou-nouță când ai o gagică veche! Hai să facem schimb!

Fata nou-venită își tot cerea scuze de la a mea că a fost târâtă înăuntru.

— Mă băieți, or vă potoliți imediat, ne repezi a mea, or îl chem pe Cozy să vă facă vânt!

M-am prăbușit pe pat, atât de amețit că-mi venea să vărs. Aveam senzația că mi se-nfige un ac încins, o

baionetă încinsă – unde? în ficat? în splină?

Peste o clipă mă găseam în picioare în mijlocul camerei, ținându-mă de un picior al patului ca să nu cad, iar Betty June Gunter, de parcă n-ar fi trecut nicio secundă din 1917, stătea pe marginea patului, cu o țigară în mână, bătând un papuc într-un picior și zâmbindu-mi batjocoritor.

Deodată mi-a căzut fisa: mă simțeam de fapt mult mai treaz, însă, desigur, suferința mea intrase în faza de delir.

— Ce plăcere să te văd, Toddy, spuse Betty June pe un ton sarcastic.

— N-am de gând să discut, dacă nu te superi, rostii prudent. Nu ajungem întotdeauna să dăm glas tuturor gândurilor, și dacă nu te deranjează, eu...

Și imediat mi-am pierdut cunoștința. După ce Betty June și-a scos rochița de prostituată, am luat-o în brațe. Nici dram de schimbare după șase ani de prostituție, cel puțin eu o găseam aceeași. Mi-amintesc cum regretam că nu sunt complet treaz și că nu mă lasă durerile ca să pot gusta pe deplin coincidența grotescă de a o fi reîntâlnit, și-mi părea rău că nu pot să vorbesc cu ea coerent. După cât îmi aduc aminte, leșinam mereu de durere. La un moment dat, m-a întrebat:

— Te doare rău, Toddy dragă?

— Îmi sar ochii din cap, am recunoscut.

În momentul următor s-a aplecat deasupra mea și a început să mă frecționeze pe piept și pe brațe cu spirt medicinal.

— Ce naiba!

— Intră-n preț, rânji ea.

Afară, pe culoar și pe scări, era un scandal îngrozitor. Colegii mei de la medicină cred că distrugeau tractirul.

Mi-a revenit în minte planul meu inițial de alinare a

durerii, dar se pare că problema nici nu se putea pune: durerea mă făcea impotent. Eram learcă de transpirație.

Acum Betty June ședea cocoțată-n pat la picioarele mele, masându-mi pulpele cu spirt. Am observat că meseria nu-i dezvoltase bustul, dar nici nu-i înăsprise ochii plăcuți. Aș fi dat orice să fiu treaz ca să pot să apreciez mai bine ce simțea față de mine. Oricum era evident că se purta destul de drăgăstos cu mine. Ce coincidență incredibilă! Mă întrebam dacă a aflat că a murit Smitty.

— Știi, Smitty a murit, am menționat.

Expresia de pe chipul ei - un zâmbet șui - nu se schimbă. Privirea-i urmărea propriile mâini, în timp ce continua să-mi fricționeze picioarele.

Spusei în cele din urmă - destul de tare, căci zarva de afară nu încetase nicio clipă:

— Fir-ar să fie, scumpo, îți datorez niște scuze. Îmi pare rău că mă doare așa de tare, acu fără glumă, aș vrea să te fac să te simți bine. Atunci la mine în cameră, pe vremuri, jur că eu...

Exact în clipa aceea, fără să-și schimbe cătuși de puțin expresia, Betty June a golit toată sticla de spirt medicinal în locul cel mai puțin dezirabil.

Am urlat și am țâșnit din pat; m-am chircit și m-am rostogolit pe podea. Atroce durere! Cele două dureri combinate depășeau orice imaginație! Turnând gaz peste foc, Betty June se aruncă peste trupul meu, cu același zâmbet. Mă-mpungea cu sticla de spirt, cu sânge rece, concentrându-și dramul de putere în fiecare lovitură, și deși am reușit să parez aproape fiecare lovitură, mi-ajungea ca pedeapsă plesnitura sticlei peste braț sau umăr. M-apăram de ea împingând-o și dând din picioare, dar mi-era imposibil să mă ridic. Simțeam că iau foc.

Între timp Betty June spărsese sticla și mă asalta cu gâtul ei ciobit. M-am ferit rostogolindu-mă și-am dat s-o

lovesc, dar lupta era fără șanse. Fiecare încercare de a para mă costa o tăietură la braț, una peste falange, alta în palmă. Când în cele din urmă am înșfăcat-o de încheietura mâinii, m-a lovit cu picioarele și m-a mușcat. Ceea ce voiam să fac, ceea ce încercam să fac, era să-i frâng brațul, dacă se putea, pentru ca s-o domolesc. Asta încercam să fac când lumea a năvălit în cameră.

— Cozy! țipă Betty June.

Era un vacarm. N-am îndrăznit să dau drumul brațului lui Betty June, cu toate că eram prea neputincios să-l frâng. Eram amândoi plini de sânge. Mă lua cu somn; simțeam un impuls extrem de puternic să rostesc: „Hai să ne-mpăcăm!” Și să mă culc apoi pe brațul ei, braț uscățiv, chiar acolo pe podea. *De ce nu e totul ca într-o barcă cu pânze?* mă-ntrebam cu uimire, mi-amintesc, luptând cu durerea care mă răstignește; în barcă aș putea să dau drumul la toate – cârmei și velelor – în vreme ce ambarcația ar pluti în bătaia vântului, iar eu aș putea să dorm liniștit.

Cozy trebuie să fi fost o huidumă foarte eficientă. Îndrăznesc să afirm că mi-a tras o scatoalcă zdravănă, judecând după împrejurări și după durerea suplimentară din ceafă când m-am trezit mai apoi, însă când m-am prăbușit, aproape că n-am simțit lovitură. Cozy mă înghesuise pe bancheta din spate a unui automobil parcat al cine știe cui. Cămașa, pantalonii și pantofii se mai aflau încă pe mine, fluturând, dar nici urmă de lenjerie de corp, cravată, ciorapi, haină sau palton. În jurul brațului hăcuit răsuciseră o bandă adezivă lată de șapte centimetri – patroana lui Cozy nu voise să-mi dau duhul în apropierea stabilimentului – și cum nu-mi fusese retezată nicio venă importantă, sângerarea se opri, practic, dar nu înainte de a-mi mânji hainele. Gâtul îmi pulsa dureros; „continuu să ard de febră, deși nu chiar așa de rău ca înainte –

cumplite momente! –, iar durerea inițială, a cărei cauză rămânea un mister, nu mă lăsa deloc.

După un timp m-am târât afară din mașină. Ceasul de la mână nu se pierduse, arăta patru dimineața. În ce zonă a orașului mă aflam? M-am ținut aproape de zidurile caselor înșiruite, ca să mă mai sprijin și ca să mă apăr de frig, și am mers până la felinarul cu gaz din colț. Cum se întâmplă cel mai adesea în cartierele sărace, indicatoarele pentru străzi din jurul stâlpului erau smulse. Am dat colțul și am străbătut fără să scot un sunet un număr nesfârșit de cvartale nelocuite, toate mărginite de șiruri nesfârșite de case fără chip, fără expresie, fără identitate, și de trepte de marmură ca ivite dintr-un coșmar, ca niște dinți rânjiți. Atunci se petrecu a doua coincidență a acelei nopți: trecusem printr-un pasaj neluminat, cufundat în liniște și beznă ca o bortă îndepărtată a universului; aproape am căzut din picioare când dădeam colțul și iată-mă pe Monument Street: stradă civilizată, luminată din plin, mișunând de automobile și tramvaie, chiar și la ora patru. Căldăria victoriană cafenie a Spitalului Hopkins se înălța chiar de-a curmezișul străzii, scuișând ambulanțe una după alta înspre oraș și înghițind altele. M-a învăluit un vârtej de lumini și o mulțime de mirosuri puternice, apoi deodată m-am trezit stând într-un scaun tare, pe un coridor al spitalului; era multă frășuială, vânzoleli nezgomotoase de cărucioare, brancarde, surori, infirmieri, sunete înăbușite de instrumente medicale și sticlă, râsete îndepărtate, agitație, roboteală de jur-împrejurul scaunului tare în care ședeam, ținându-mi capul strâns în mâini. Toată lumea veghea în spital. Mă simțeam atât de în siguranță, încât am vrut să vomit.

Marvin Rose spunea:

— Rămâi câteva zile aici, Toddy.

Apoi mă aflam în secție - dormisem mult și nu

aveam dureri mari – și când am ridicat ochii, o soră slăbuță îmi ținea brațul stâng. Până să apuc să-i spun ce simțeam atât de imperios că trebuie explicat, acul seringii ei străpunsese pielea, cu acel pocnet ușor (mai mult simțit decât auzit, desigur), pătrunzând în rețeaua subcutanată a antebrațului meu și leșinai din nou.

Puține lucruri, îndrăznesc să spun, sunt mai neplăcute pentru un bărbat decât o biopsie cu seringă. Abominabilul instrument îi dezvălui doctorului care mă îngrijea secretul durerii. O infecție gravă a prostatei – lucru extrem de neobișnuit la un bărbat de douăzeci și patru de ani. Iar sănătatea îmi era în general ruinată. Am rămas în secție timp de o lună, neavând cine știe ce altceva de făcut decât să gândesc.

Iată cam la ce mă gândeam, stând ore în șir nemișcat, cu ochii închiși: la moartea mea iminentă și instantanee; la inutilitatea planurilor și țelurilor, în ceea ce mă privea; la zâmbetul chinuit al lui Betty June (nu râsese); la pocnetul pielii străpunse. Uneori gândeam coerent, uneori învălmășit, trecând de la un subiect la altul și apoi luând-o iar de la capăt. N-aș încerca să fac o clasificare a cauzelor și efectelor meditației mele de o lună, dar când am fost, în sfârșit, externat, eram pătruns de ideea că „am ieșit din joc”, că strădaniile, țelurile, entuziasmele acestei lumi a oamenilor nu sunt și ale mele. Atitudinea mea de până atunci fusese greșită, am conchis. Lucrul care avea să-mi însoțească permanent existența nu trebuia irosit în whiskey și violență, nici măcar în muncă. E de datoria mea, am cugetat, să nu-l pierd o clipă din vedere; să-l privesc cu deplină luciditate, drept în față. Și alte modificări țineau de noua mea atitudine, dar era vorba mai mult de reșezarea unor abstracții, neimportante aici. Efectele vădite asupra comportamentului meu au fost în principal acestea: Am

continuat să beau, dar nu m-am mai îmbătat. Am continuat să fumez, dar nu cu frenezie. Am continuat să mă culc cu femeii, dar numai în cazurile rare, când inițiativa o aveau ele. Am continuat să fac o muncă grea și temeinică, dar nu intensă. Vorbeam mai puțin. Am început, cu toată seriozitatea, ceea ce avea să fie un lung proces de control sever asupra mea însumi: înlocuiam măruntele energii specifice cu mărunte slăbiciuni specifice, privindu-le pe cele din urmă cu neplăcere dar fără patimă, cum privești un fir de praf pe mâneca hainei, înainte de a-l înlătura liniștit. Fără să-mi dau seama, am început să-mi consider semenii, în mod diferențiat, ca animale mai mult sau mai puțin pacifice, printre care, în general, te puteai mișca în siguranță (în măsura în care se respectau anumite reguli acceptate în mod tacit), sau ca pe un ospiciu de nebuni mai mult sau mai puțin potoliți, printre care, în general, puteai trăi în siguranță (în măsura în care te preocupau, cel puțin aparent, unele aspecte ale nebuniei lor).

Au mai apărut și alte schimbări de atitudine în cursul vieții mele, dar niciuna nu mi-a afectat felul de a fi și purtările în asemenea măsură ca aceasta. Eram neimplicat; eram imperturbabil; eram un sfânt. Eram, așa credeam pe atunci, asemenea acelor fluturi din America de Sud care, știindu-se neajutorați, se prefac a fi la fel cu speciile mai bogat reprezentate printre care trăiesc: în speță, asemenea așa-ziselor „grețoase” Danais, al căror gust și miros le mențin în relativă siguranță. Cel puțin când mergeam pe străzile lor, trebuia să par că sunt la fel cu ceilalți fluturi, dar în sinea mea știam că aparțin altei specii, poate una mai puțin grețoasă.

Așadar mi-am continuat studiile de drept, ca parte din mimetism. Așa cum îmi prescrisese Marvin, am început să iau câte o capsulă de dietilstilbestrol pe zi. Și am

început să aștept mai liniștit clipa morții. În perioadele mele bune meditam, în mod dezinteresat, la zâmbetul și al făpturii umane de sex feminin care încercase să mă omoare. Iar în următorii treisprezece ani, deși prostata m-a mai durut adeseori, n-am mai împărtășit doctorilor această durere. Cine-a mai auzit ca un sfânt să strige după doctori?

— Măi, măi, măi! strigă Marvin (în 1937), când am pășit în cabinetul lui.

Își frecă mâinile vesel.

— Te întorci acasă să mori, nu? Care-i chestia, Todd? Ce dracu', ai rămas gravid?

— Vreau doar un consult medical obișnuit, Marv, i-am spus.

— Ai de gând să-ți faci vreo asigurare, frate? Sunt gata să mint pentru tine. Da' să fiu al dracului, scrupule, dacă nu te lichidez eutanasic.

— Nu te băga! Hai, consultă-mă.

Dar întâi am fumat un trabuc, iar Marvin depănă amintiri din Baltimore. Când vru să se apuce de consult i-am spus:

— Ai fi de acord să mă acoperi într-o treabă, Marvin?

— Unde e cadavrul? Ce-ai făcut, Todd?

— Consultă-mă cât îți poștește inima, am zis, dar să nu scoți o vorbă din ce vezi sau descoperi; nici măcar să nu ți se clinească un mușchi pe față.

— Păi nici măcar nu te consult, dacă mă iei așa, fătălău sperios. O chem aici pe Shirley și o pun să se ocupe ea de tine.

— Scrie totul pe o hârtie, am zâmbit, și trimite-o prin poștă pe adresa mea, sau las-o la hotel. Toată chestia e că nu vreau să știu nimic, cel puțin până mâine. Bine?

Marvin rânji:

— Văd că tu ești medicul.

Apoi trecu la consultația de rutină, vorbind mereu în timp ce mă măsura, mă cântărea, îmi examina ochii, urechile, nasul, gâtul și dinții. Apoi mă dezbracă până la brâu și îmi cercetă inima, pulsul și tensiunea arterială, cu stetoscopul și tensiometrul, păstrând o față imobilă, așa cum îl rugasem. Apoi îmi ciocăni ușor pieptul și spatele, ascultând să depisteze vreo congestie și îmi palpă și vertebrele. Până la urmă mi-am scos pantalonii și lenjeria ca să-mi ciocănească genunchii, să mă caute de ataxie locomotorie, de hernie, de hemoroizi și platfus, totul fără să-și schimbe câtuși de puțin expresia feței.

— Facem și o analiză a sângelui și a urinei? mă întreția. I-am oferit o probă de urină, dar am refuzat să mi se ia sânge.

— Cum merge treaba veche, cu prostata? Ți-ai reglat-o mereu?

— Nicio problemă, am spus.

— Orice s-ar zice, a făcut urât de tot atunci, nu-i așa? Jur că am vrut să ți-o scot. Ai fi scăpat de griji. Da' zărghitu' ăla de Hodges - ți-l mai amintești? internul? - în anul ăla fi zădăra pe O'Donell, chirurgul, pe niște chestii de politică, și nu lăsa să fie nimeni operat. Mama lui de Hodges. Zău dacă n-ar fi încercat să amputeze un picior cu mijloacele prăpăditei lui de medicină internă! Ce adunătură!

Notă câte ceva pe o fișă de control, pe care o puse într-un plic.

— Na, băiete, aici e scris tot necazul. Ce-ai zice de o mică biopsie în stil clasic? Să-ți vedem puțin infecția aia veche. Te fac să joci ca ursul pe tăciuni aprinși.

— Las-o baltă, am zis și am început să mă îmbrac.

— Deci fără seringă? Păi atunci de unde să știu cum stau lucrurile? Da' de o radiografie ce zici? Să-ți mai salt nota de plată cu câțiva marafeți.

— Trimite hârtia oricând începând de mâine, am spus, lăsându-l pe Marvin să-mi mai aprindă o dată trabucul care se stinsese. Te rog, mergi pe burtă, să nu te scapi cu nimic din toată afacerea, Marv.

— Nu te condamni, zise Marvin, în timp ce mă conducea spre ușă, ținându-mă cu un braț pe după umeri. Și mie mi-ar fi rușine.

Ne-am strâns mâinile.

— Dă-o-ncolo, Toddy. Data viitoare nu mai aștepta atât. Și ascultă ce-ți zic eu: dacă mai ai dureri la prostată, ți-o scot. Trebuie să ai grijă.

Am zâmbit și am dat din cap.

— Ce zici? Vii luni la spital pentru radiografie? Pe urmă pot să ți-o scot frumușel, cât ai zice pește.

— Așteaptă până luni, i-am zis. Da' nu te da de ceasul morții. Ne-am luat la revedere și Marvin se întoarse ca să mai tragă un pui de somn pe masa de consultații. Era (o spun cam târziu) un tip vânos și scund, cu păr blond și rar, piele stacojie, cu obraji străbătuți de vine roșietice. Brațele și mâinile îi erau atât de pline de cărnă, încât ai fi zis că pielea de pe ele o să crape ca la crenvurștii ținuti prea mult la fiert. Ar fi plăcut să putem adăuga că mâinile lăboase ale lui Marvin, cât păreau ele de stângace, îndată ce se strecurau în mănușile chirurgicale căpătau dibăcia și forța gingașă a celor care mângâie corzile viorii. Cam asta auzim de obicei. Dar adevărul e că acele mâini, care arătau greoaie, când se strecurau în mănușile chirurgicale arătau tot cam la fel de greoaie, dependente de niște brațe destul de greoaie și, în ultimă instanță, de o minte puțin cam greoaie. Adevărul e că sublimul Spital Hopkins nu dă, în mod infailibil, cadre medicale fără cusur; din nefericire adevărul este că, la drept vorbind, eu însumi n-aș fi fost deloc încântat (chiar dacă nu m-aș fi împotrivit din principiu) să-l las pe minunatul meu prieten Marvin să-

mi facă o incizie cu bricele lui nu tocmai izbăvite pe vecie de primejdia greșelii. Sentimentele nu trebuie să împiedice obiectivitatea.

XV

Zâmbetul șui

Nu se poate să trecem mai departe fără să dăm puțină atenție acelui zâmbet chinuit, zâmbetul șui al lui Betty June. Beția și durerea nu sunt în niciun caz scuze pentru faptul că nu mi-am dat seama, până în clipa când m-a atacat cu sticla, că îi oferisem lui Betty June un motiv de crimă (apropo, sunt pe deplin convinși că Betty June *a fost într-adevăr* cea din bordelul de pe Calvert Street, deși eram, bineînțeles, beat). Acum îmi dau seama că a vrut să mă omoare fiindcă râsesem atunci, în dormitorul meu.

Iată cum văd eu lucrurile; în dimineața aceea din 1917 aflase că Smitty Herrin, față de care se umilise fără nicio rezervă, fusese în toată acea perioadă însurat cu Mona Johnston, de pe Henry Street, și o lăsase pe Mona gravidă. În disperare, Betty June venise la mine și încercase – inconștient, așa zice – să-și reafirme eul rănit, umilindu-mă pe mine prin darul trupului ei, receptacul firav al neprihănirii mele. Dar în timpul țopăielilor împreunării râsesem, și încă atât de strașnic, încât îmi pierdusem virtutea bărbătească și nu putusem nici măcar să-i potolesc lacrimile de ciudă, pur și simplu fiindcă nu mă simțisem în stare de așa ceva. Fusese sigură că râdeam da ea, de ceva ridicol în legătură cu ea, cu toate că nu era *întocmai* adevărat. Și pe urmă – ce-a mai fost? Și eu și Smitty ne-am înrolat în armată, el a murit și ea s-a făcut prostituată. În mod normal, probabil că i-ar fi fost ușor să-și justifice comportarea, mai întâi ca gest patriotic și apoi

ca mijloc de a-și câștiga existența pe seama „celeii mai vechi profesii din lume”. Dar în urechi îi rămăsese râsul meu, care-i amintea, de fiecare dată când își scotea rochița în fața unui client, că era ceva caraghios în ce făcea. Pentru oameni de tot felul, și Betty June se numără printre ei, aceasta bănuială este aproape de nesuportat. Deci: după șapte ani de când se băgase până în gât în cloaca meseriei, cu toate viciile aferente, cloacă din care n-ar fi putut ieși chiar ca o floare, după șapte ani iacătă-mă și pe mine venind la bordel, beat de la un chef – arătând, pentru ea, fără-ndoială, fălos și norocos nevoie mare –, acceptând-o ca târfă a mea fără să mă opun deloc, și abia pe urmă, după ce i-am permis să mă maseze, referindu-mă cu vag regret la acel moment când râsesem de ea.

Nu ești și tu de părere că așa trebuie să fi stat lucrurile? Altfel nu-mi pot explica pornirea ei asasină. (Deși trebuie să adaug, cu toate că nu prea pot să explic de ce cred asta, că dacă n-aș fi făcut mențiunea cu pricina, Betty June ar fi acceptat contactul pentru care plătisem.) Mi se pare, însă, că lucrul cel mai notabil nu este intenția ei de a mă ucide – chiar și rușinea de a fi descoperită astfel ar fi fost o justificare – ci faptul că eu nu am înțeles imediat; că nu mi-am dat seama ce implica în mod vădit acel zâmbet șui.

Și iată ce am vrut, de fapt, să spun, pentru că mi se pare foarte important (chiar extrem de important) pentru înțelegerea întregii povestiri: adeseori, lucruri care sunt evidente pentru alții, eu nici măcar nu le întrezăresc. Asta nu mă deranjează prea tare, cu excepția momentelor când mă face inapt să mă feresc de animale periculoase ca biata Betty. Singura explicație la care mă pot gândi este că din aproape orice situație eu reușesc să extrag serie de semnificații posibile, adeseori divergente, câteodată

contradictorii. De ce, la urma urmelor, nu s-ar fi putut ca Betty June, după șapte ani de prostituție și după o serie de experiențe nefericite, să fi ajuns să-și dea seama de caracterul esențial grotesc al acestei trebi – pentru numirea căreia însuși verbul în patru litere este, printr-o sugubeață întâmplare, onomatopeic – și, când ne-am aflat împreună, să-și fi arătat acordul zbânțuindu-se cu mine ca la carte, și râzând împreună cu mine pe săturate? Sau, într-un mod mai puțin neașteptat, de ce nu s-ar fi putut să uite ce se întâmplase în dormitorul meu și să zâmbească doar fiindcă mă vedea beat sau doar la gândul că o să-mi încingă pielea cu alcool medicinal? Sau, mai puțin drăguță, și văzându-mă în ultimul hal, să fi zâmbit știind că o să câștige șapte dolari fără să-mi ofere alte voluptăți decât o frecție. Nu spun toate astea în primul rând ca să mă apăr; poate că în locul meu altcineva ar fi observat că în situația descrisă existau factori care să excludă toate aceste alternative; sau poate un altul s-ar fi gândit de la început la aceste alternative. Cred sincer că, pentru majoritatea bărbaților (și pentru orice femei), intențiile lui Betty June ar fi fost evidente. Pe de altă parte, lucruri pentru mine limpezi sunt câteodată de neînțeles pentru alții – ceea ce a dus la scrierea acestui capitol, dacă nu chiar a cărții întregi.

XVI

Prânzul de la Jude

Eu și Harrison obișnuiam să ne luăm gustarea de prânz la o patiserie de pe Race Street, lângă vechea clădire a operei. Localul era ținut de un judecător în problemele drepturilor orfanilor, o persoană îndatoritoare, care nu voia în ruptul capului să servească gustări calde

din rațiuni pur estetice; îi dispăcea mirosul de gătit în local. Acest gen de integritate ar fi fost destul ca să mă câștige de client, dacă proprietarul n-ar mai fi avut o groază de alte idei similare; ca și mine, obișnuia să-și activeze comportamentul pe baza unor rațiuni sănătoase, neortodoxe și deseori pronunțate *post facto*, rațiuni pe care obișnuia să le exprime pe larg și cu glas tare clienților săi obișnuiți, pentru că era ușor surd.

Spre acest local m-am îndreptat după ce m-am despărțit de Marvin. Race Street părea un cuptor încins de o lumină prăfoasă; trecea puțină lume. Câțiva copii murdari jucau leapșa pe treptele late, „crăpate, ale teatrului de operă, dându-se huța în susul și-n josul balustradei cafeniu-roșcate, de aramă, care ducea sus la casa de bilete, cu obloanele trase. Pe ambii pereți interiori ai fațadei cu arcadă, acoperite de crusta unor turte dulci arhitecturale coșcovite de vreme, vedeai afișe care făceau reclamă *Originalului & inegalabilului varieteu al lui Adam*.

Numai în clipa în care am intrat realmente în patiserie – clipă în care Judele, un om mărunț, spilcuit, chel, cu floare la butonieră, m-a salutat, și am remarcat politicos că arată de parcă ar fi deținut suma de un milion de dolari – mi-am amintit că, dacă cumva mi-aș pune în minte, aș avea posibilitatea să-l fac pe amicul meu Harrison să dețină aproape trei milioane. Poate părea de necrezut să-ți scape din vedere un asemenea lucru, dar aproape că asta se și întâmplase. Cred că dacă Judele nu mi-ar fi stârnit curiozitatea, aș fi uitat complet de toată povestea, și mi-aș fi amintit-o, poate, prea târziu. Și m-am bucurat că mi-a revenit în minte.

Vedeți, deși conform informațiilor Eustaciei, trebuia să nu mă-n-doiesc de câștigarea procesului (era doar nevoie să-mi asigur dobândirea, în urma unui proces bazat pe dreptul cutumiar, a unei hotărâri care să oprească

recursul până se va da socoteală de elementele lipsă. Lucrul se putea complica la nesfârșit, iar după alegerile viitoare, când Joe Singer îl va fi înlocuit pe Rollo Moore pe banca Curții de Apel, eram încredințat că se va abroga decizia Tribunalului Districtual) – cu toate că eram stăpân pe situație, nu decurgea deloc necesarmente că o voi și rezolva. Era cât se poate de posibil ca eu să hotărâsc să țin secrete informațiile noi, să las chestiunea să moară în chiar acea zi, dimpreună cu mine, în loc să i-o pasez tânărului Jimmy Andrews sau domnului Bishop să-și bată capul cu ea după decesul meu. Mai întâi de toate, amintiți-vă că pe acea vreme eram un cinic desăvârșit, mai ales în privința banilor; în plus – și aici nu încăpea nicio notă de cinism – credeam că Harrison nu merita banii respectivi, dacă nu se lecuia de slăbiciunea anterioară. Eram de părere că pentru a se dovedi demn de moștenire, trebuia să arate o tărie de caracter care va face ca pierderea acesteia să fie considerată drept lipsă de importanță: iată o opinie destul de nobilă pentru un cinic. Oricum, am hotărât să nu menționez scrisoarea primită de la Eustacia.

Întârzasem câteva minute; Harrison mă aștepta vorbind Judelui. Ne-am întors la masa noastră.

— Janie s-a dus puțin la uzină chiar înainte de a mă întoarce acasă cu mașina, spuse el. Ce-o montezi să faci?

— O montez?

— Biletul ăla pe care i l-ai trimis azi-dimineață, spuse Harrison blând. Știi despre ce e vorba.

— Acum îmi amintesc, zâmbii eu. Uitasem.

Am dat comanda fetei care a venit la masa noastră; Harrison făcuse comanda mai înainte.

— Să știi că n-am glumit pe de-a-ntregul, Harrison. Căpitanul Osborn nu mai are decât cel mult vreo 2 – 3 ani. Închipuie-ți c-ai fi în locul lui: ție, de pildă, nu ți-ar plăcea un stimulent ca Janie? Ce dracu', n-ar avea cum s-o atingă

nici cu un deget. Te irită ideea?

— Înainte nu m-ar fi iritat, rânji Harrison, pentru că eu credeam că pur și simplu vrei să fii răutăcios. Dar dacă serios vrei ca ea să-și arate trupul boșorogului ăluia libidinos, cred c-ar fi cazul să-mi ies din minți.

I-am întins un foc să-și aprindă trabucul. Deocamdată îmi convenea de minune reacția lui.

— Foarte bine, dacă așa vrei, zisei râzând. Dar să știi că lui Jane i-a căzut foarte bine, cred. Ți-a spus ceva despre biletul ei)

— Nu.

— A zis că o să facă tot ce-i cer dacă o să mă las consultat de Marvin Rose, să descopere de ce sunt așa de pământău. O citez întocmai.

Harrison chicoti, ceva mai ușurat.

— Destul de corect, spuse el. Ce-a vrut să spună *prin pământău*? Sau nu se cade să întreb?

— Poți să întrebi, însă pe un ton mai blând. Realitatea e că azi-noapte mi-am petrecut cea mai mare parte a timpului privind pe fereastră și restul vremii citind o carte.

Harrison păru îngrijorat.

— Ai început să te senilizezi?

— Poate că vreau să ies din scenă cât mai țin steagul sus, spusei cu un zâmbet. De fapt nu cred că Marvin a observat că ar fi ceva foarte în neregulă cu mine, cel puțin nu în zona de sub curea. Doar am fost la el.

Lui Harrison i se spulberă pacea sufletească.

— Ai făcut ce ți-a spus ea? - îhî.

Fata ne aduse gustarea: un sandvici cu șuncă și roșii, și ceai cu cuburi de gheață pentru Harrison, iar pentru mine orez cu măslina tocate și șvaițer, plus un mazagran.

— Păi, acum, știu și eu ce să zic? întrebă Harrison. Sigur, în unele chestiuni își mai schimbă omul părerea.

Am dat din umeri.

— Da' nu-i problema ta, ci a lui Jane. Oricum căpitanul Osborn n-o să priceapă diferența.

Harrison se porni cu protestele, dar mai apoi își schimbă părerea, și în loc de altceva mușcă din sandvici.

— Bine, zise el, cu gura plină. N-am de gând să-mi bat capul cu asta.

— Bun băiat.

Apoi Harrison schimbă subiectul, vorbind relaxat despre o posibilă grevă a muncitorilor de la fabrica lui de castraveți murați. Era tot cu gura plină, iar pe buza de jos avea câțiva stropi de maioneză. În timp ce-mi vorbea, scui pă fără să vrea spre mine și o firimitură de pâine. Admirai două lucruri: mârlnia neintenționată pe care o întâlnești adesea la animale bine crescute ca Harrison, și faptul că descrierea de către el a greutăților ivite în fabrica lui, în problemele muncii nu sugera nicio prejudecată moștenită din vremea când era marxist, dar nicio atitudine antisindicală determinată de poziția lui actuală. Starea lucrurilor îl interesa, dar era destul de cinic atât față de liderii sindicali, care-l scoteau de stăpân de sclavi, cât și față de personalul lui administrativ, care susținea că trebuie dați cu toții afară și că trebuie angajați „negrotei proaspeți” în locul lor. Mi s-a părut că cinismul, cu care nu se deprinsese încă pe deplin, îl prindea mult mai bine decât pioșenia lui din tinerețe. L-am ascultat cu un oarecare interes, contemplându-i chipul încă atrăgător (avea, cred, vreo patruzeci și trei de ani, în timp ce Jane abia trecuse de treizeci), și stropii de maioneză pe care și i-a lins în cele din urmă.

Ne-am terminat sandviciurile și am fumat un timp, savurându-ne băutura. Localul Judelui nu avea aer condiționat, însă era dotat cu trei ventilatoare mari pe tavan, așa că era răcoare și plăcut.

— Apropo, spuse Harrison, Jane nu era acasă când a sunat secretara ta azi-dimineață; dar servitoarea noastră a preluat mesajul; iar apoi se pare că în clipa în care a sunat din nou Jane, tu ieșiseși. Zicea că o să treacă să ți-o lase pe Jeannine la birou la ora trei, dacă nu e prea devreme. Se duce la un coafor de la periferie pe la ora aia.

M-am simțit cam tulburat, nu din pricina schimbării de oră (plănuisem s-o duc pe Jeannine să vadă teatrul plutitor la ora patru), dar datorită faptului că indicațiile pe care i le dădusem d-nei Lake - s-o sune pe Jane - constituiau al doilea lucru pe care-l uitasem în numai câteva ceasuri. Ba nu, dacă stau să mă gândesc, avusesem trei lapsusuri: scrisoarea Eustaciei, mesajul către Jane și rugămintea făcută d-nei Lake. Faptul era căt se poate de grav, căci putea fi luat ca semn de nervozitate, de neliniște la gândul autoanihilării mele chiar în acea zi. Îmi păsa, desigur, de această decizie, dar senzația mea era mai degrabă una plăcută, determinată de găsirea unei soluționări definitive a problemei mele, decât un sentiment obișnuit de frică. Și, fie că la mijloc era plăcere sau frică, am socotit ca pe un semn al unui control deficitar faptul că eram atât de sensibilizat încât să am amnezii neobișnuite într-o zi despre care hotărâsem să fie una destul de obișnuită.

— Mă gândeam s-o duc să vadă teatrul plutitor când acesta va trage la mal, zisei. Cum se mai simte cu amigdalele?

— E bine, cred. Oricum nu era vorba de amigdalită. A venit Marvin și s-a uitat ieri în gâtul ei și-a zis că se pare că n-o să fie nevoie să i le scoată, dacă nu cumva dorim ca el să anticipeze lucrurile și să meargă până la capăt. Avea o infecție în gât, și din cauza asta i s-au umflat amigdalele, cum se întâmplă de obicei. Nu știu ce-a hotărât Jane. Amândoi am avut amigdalită când am fost mici.

— Mai bine să nu vă atingeți de ele, am sugerat eu. Ale mele se umflau din când în când, ori de câte ori mă durea în gât, dar asta n-a avut nicio consecință.

Remarca mea era puțin cam lipsită de tact, cum am să lămuresc de îndată, și tocmai de aceea am făcut-o cu nonșalanță. Harrison și-a scos trabucul din gură și-a cercetat scrumul.

— Nu știu, spuse el.

— Marvin se cam pripește cu cuțitul. Pe vremea când eram la facultatea de drept, iar el era intern, își pusese în minte să mă transforme în eunuc.

Harrison își reluă trabucul și trase din el, în timp ce ne sculam de la masă.

— Asta ar fi fost prea de tot, remarcă el, și lăsă pe masă douăzeci și cinci de cenți pentru fată.

A adus apoi pălăriile noastre de pai, și ne-am plimbat prin fața localului. Vi l-am descris pe Harrison? Nefiind scriitor profesionist, se întâmplă uneori să-mi scape detalii de acest gen. Era un munte de om – cântărind către o sută de kile – dar arăta încă bine, deși dădea semne de îngrășare excesivă din cauza lipsei de mișcare. Trăsăturile lui, care, pe vremea când îl cunoscusem pentru prima oară, erau frumos tăiate, începuseră să se rotunjească nițel, iar obrajii și stomacul păreau mai lăsate, nu ca atunci când călărea și juca mult tenis. Capul îi era încă aureolat de părul blond, foarte creț, contrastând plăcut cu un ten în care bronzul se îmbina cu îmbujorarea (îndrăznesc să afirm că tensiunea lui se ridica la o cotă între a mea și a lui Marvin), iar ochii, dinții și brațele erau fără cusur. Prosper mai arăta, Harrison asta, și foarte îngrijit și arătos. Orice prăpădit de comunist costeliv și tuberculos l-ar fi disprețuit pe bună dreptate, însă comunistul de salon bine hrănit s-ar fi simțit stânjenit de farmecul lui. Toate aceste aspecte particulare ale lui Harrison, semnificative pentru povestea

de față, l-au făcut să pară mai puțin atrăgător decât era în realitate – firește, însă, nu pot să mă opresc prea mult asupra lui, pentru că însăși povestea nu e povestea lui. Permiteți-mi să o spun din nou, dacă n-am făcut-o până acum, că nu era în niciun caz niciun prostănac, niciun om slab. Era un tip de înțeles, generos, afabil și vioi, aș putea chiar să afirm că dacă universul nostru ar fi rațional și aș putea fi ceea ce doresc, ultimul lucru pe care l-aș dori ar fi să fiu Todd Andrews. Aș prefera să semăn cât mai mult cu prietenul meu Harrison Mack.

— Cum îți mai merge afacerea cu murăturile, Todd? mi-a strigat Judele, în momentul în care pășeam pe caldarâm, loc unde el își petrecea cea mai mare parte a timpului, contemplând orașul. Se referea, desigur, la disputatul testament, proces pe care-l urmărise cu mare interes.

— Ați pus deja mâna pe bani, domnilor?

În mod obișnuit mi-ar fi făcut plăcere să-i explic noutățile, căci, în ciuda lipsei sale de pregătire în domeniu, mintea îi era spirt, și ar fi apreciat manevra. Firește însă că n-am putut-o face.

— Nimic nou, Jude! am exclamat. Depinde, poate, de cum evoluează războiul.

— Păi, eu unul mă-ndoiesc că o să fie în favoarea loialiștilor, declară el. În ultima vreme s-au ținut pe poziție, dar lucrurile nu mai pot merge așa. Ei îi au de partea lor pe ruși, dar uită că domnul Franco îi are pe nemți, și fie că ești de acord sau nu, soldatul neamț e superior rusului. Neamțul o fi el mut, dar e mut ca un câine dat dracului de deștept. Bătrânul rus e mut ca boul.

Harrison nu mai avea răbdare să stea. Cât despre mine, eram destul de interesat de pronosticurile Judelui, fiindcă știa să citească ziarele și citea cinci sau șase pe zi. De fapt Judele a fost cel care mi-a prevestit că Rollo Moore

nu va mai fi reales, și aș fi continuat cu planurile mele bazându-mă pe temeinicia judecății sale, chiar dacă n-aș fi fost capabil să mi-o confirm în anumite cercuri republicane din Baltimore.

— Crezi deci că Franco e tare pe poziție?

— Cred că-i va lua câțiva ani să-i iasă figura, spuse Judele. Până atunci toată afacerea ar putea sări în aer.

— Ei hai, se agită Harrison.

Mi-am luat rămas bun de la Jude – la urma urmelor, probabil n-aveam să-l mai văd din nou, deși era unul din concetățenii mei preferați – și l-am condus pe Harrison până la mașina lui, care era parcată pe Strada Plopilor.

— Vrei să vii la cocktail astă-seară? întrebă în timp ce se așeza la volan.

M-am aplecat și i-am adresat cuvântul prin fereastra din dreptul meu.

— Îți rămân îndatorat.

Harrison ambala motorul Cadillac-ului.

— *Nu te simți obligat*, spuse cu un zâmbet condescendent. Ești bine venit oricând după patru.

Mașina alunecă în josul străzii, care lucea acum sub soarele do-gorător. M-am dus pe jos la hotel să mă culc după-masă, cu sentimente foarte bune față de Harrison. Nu era nevoie să mă gândesc la luarea deciziei, dar ora prânzului fusese realmente favorabilă cauzei lui Harrison.

XVII

Definitivarea schiței mele

Din punct de vedere climatologic, această zi despre care scriu era neobișnuită pentru Dorchester, neobișnuită pentru Coasta de Răsărit, unde aceleași ape ubicui care, pe de o parte, moderează temperatura – apele Oceanului,

ale Golfului, estuarelor, pâraielor, șanurilor de mare, trecătorilor, mlaștinilor și golfulețelor –, pe de altă parte, fac atmosfera neplăcută. Această zi era, dimpotrivă, extrem de caldă (temperatura, în timp ce mă îndreptam spre hotel, trebuie să fi atins vreo 95 grade Fahrenheit), dar teribil de uscată. Aveam cămașă, costum, lenjerie de corp, însă corpul mi-era uscat ca un ciolan calcinat de soare în mijlocul deșertului, și mă simțeam cum nu se poate mai bine. Era una din acele zile când ți-ai dori să stai singur în vârful unei dune înalte la marginea oceanului – plaja Atlanticului are adeseori uscăciunea aceasta, când briza bate dinspre uscat – aerul fiind încins și sărat ca la începutul Lumii – seceta precreeției înainte de umezeala procreției; să tot stai ca un sfânt sărat și sterp, Sfântul Todd al Plăjii, privind pescărușii voraci cum sfârtecă hoiturile calcanilor și rechinelor, azvârlite de valuri pe țărm și acoperite de nisip, atât de albite și îmbibate de Sare, încât duhoarea le pierise cu desăvârșire. Salcâmi de lângă Banca de Credit erau acoperiți de praf, iar în vârful plopilor din Strada Mare, care atingeau înălțimea scripeților de catarg, nori de lăcuste își uneau zumzăiala și bâzâiala într-un bocet pârjolit de soarele care strălucea la zenit pentru ultima amiază pe care aveam s-o petrec pe această lume. Era o zi minunată să te sinucizi. Simțeați că abia dacă ai putea să sângerezi, când în jur era atâta uscăciune; un cuțit înfipt în gât ar fi fost mai degrabă sărutat cu o biată hârșăitură seacă de aer uscat.

Dând colțul străzii Plopilor, Străzii Mari și Străzii Salcâmlor, am găsit goală banca acelor pierde-vară: bătrânii erau acasă, unde trăgeau un pui de somn. Sub nivelul bulevardului scânteia în soare fluviul Choptank. Afișele *Originalului & inegalabilului varieteu pe apă al lui Adam* împodobeau ferestrele tuturor clădirilor unde își aveau sediul firme de afaceri, de-a lungul străzii goale, de

la locuința Judecătorului, până la hotel, toate în roșu, alb și albastru, de parcă orașul ar fi sărbătorit Ziua Independenței și apoi, cu toții, bărbați, femei, câini și ciocli s-ar fi dus undeva, în altă parte, la vreo paradă.

Holul hotelului era luminos și răcoros. După o mică suetă cu Jerry Hogey m-am dus în cameră. Ești atât de curios încât să mă urmezi de-a lungul coridorului până la closet? Dacă nu (am să întârzii doar câteva clipe), citește în timp ce aștepți povestea despre cum am reluat relația mea cu Jane Mack. Caută în urmă, în capitolul III, și ai să vezi acolo că spre sfârșitul lui am reprodus o schiță a evenimentelor care au dus, cred eu, la seducerea mea de către familia Mack. În partea finală a acestei schițe am enumerat ceea ce consideram a fi cele patru căi posibile pe care le-ar putea urma legătura mea cu ei, după ce o voi fi rupt printr-un gest care, judecat în chiar termenii cu care eu nu eram de acord, ar fi fost o insultă pentru ei. Dintre aceste patru căi, mai mult ca sigur cea de la punctul I s-au IV (și anume abandonarea definitivă a apropierei afective, sau reluarea într-un plan mai limitat a acestei afecțiuni, una din limitări fiind abandonarea legăturii amoroase) mi se părea cea mai probabilă, după incidentul din biroul meu, cu Dorothy Miner, care a pus capăt prieteniei.

Totuși, în socotelile mele nu avusesem în vedere două lucruri, dintre care niciunul nu ar fi fost de așteptat să-l pot prevedea în mod rațional.

În primul rând, doar la câteva săptămâni după ce soții Mack o rupseseră cu mine, Jane a aflat, în urma unui consult la Marvin Rose, din cauza unor grețuri repetate, că era gravidă. Mai mult, că era gravidă probabil de trei luni. S-ar fi putut ca ea însăși să nu-și fi dat seama, pentru simplul fapt că întotdeauna avusese dereglări de ciclu. Cum s-a uitat la ea, Marvin i-a spus: „Ești însărcinată” și imediat i s-a părut și ei atât de evident (mai târziu a jurat

că i se umflase burtică în clipa în care el i-a spus vorbe), încât a apucat-o un fel de isterie la gândul că nu-și dăduse singură seama. Marvin i-a dat un sedativ. Jane s-a dus acasă într-o goană și ardea de nerăbdare să-i spună lui Harrison, când s-a întors de la lucru, atât de încântată era. Dar când l-a văzut intrând și a deschis gura să vorbească, și-a dat seama dintr-odată că era însărcinată *de trei luni*, nu de trei săptămâni sau de trei zile. Și-a amintit de mine, a izbucnit în lacrimi și era cât pe-acți să leșine. Când, în cele din urmă, a fost în stare să-i spună lui Harrison despre ce e vorba, el a rămas mut.

Chestiunea gravidității era extrem de penibilă pentru amândoi (bineînțeles că am aflat asta mai târziu). Ar fi fost destul de simplu să aranjezi un avort, fapt este însă că amândoi doreau să aibă un copil și încercaseră ani de-a rândul, fără succes, să-l facă. Amândoi regretau, prea târziu, că Jane n-a fost mai grijulie în a-și lua măsuri de precauție în relațiile cu mine, dar uite că nu o făcuse. Este o dovadă a îngăduinței de sfânt din partea lui Harrison că nici măcar o dată nu strecurase nici cel mai mic reproș la adresa neglijenței ei și, de asemenea, o dovadă din partea lui Jane că recunoscuse de la început. Ca oameni inteligenți ce erau, puteau să discute chestiunea pe față, și se străduiau din greu să-și articuleze sentimentele, să lămurească ce simțeau cu adevărat în privința asta.

— Încearcă să privești lucrurile în felul următor – era argumentul cel mai frecvent folosit de Harrison. Să zicem că eu aș fi steril; nu-i așa că mai devreme sau mai târziu am adopta, probabil, un copil? Sau să zicem că tu ai mai fi fost căsătorită și ai fi avut copil. Nu l-am iubi și după ce te-ai căsătorit cu mine? Și, vezi tu, asta e o situație preferabilă adopțiunii, fiindcă, oricum ai lua-o, tu vei fi mama adevărată. Și e mai bine decât să fi fost căsătorită înainte, pentru că în felul ăsta există în bună măsură probabilitatea

ca eu să fiu tatăl adevărat. La urma urmei, eu m-am culcat cu tine mai des decât Andrews.

Era un argument foarte bun, îmi ziceam, dar Harrison nu reușea niciodată să aibă un ton destul de convingător, și această frază de la urmă, fie că el își dorea sau nu asta, o făcea pe Jane să izbucnească în plâns.

— Tot ce spui e adevărat, răspundea ea mai întotdeauna, dar oricâtă judecată am avea, nu putem să ocolim faptul că, dacă n-aș fi făcut dragoste cu Todd, sau dacă mi-aș fi păstrat pe umeri capul ăsta tâmpit și aș fi fost mai precaută, atunci ori n-aș fi însărcinată, ori am ști limpede că tu ești tatăl.

Spunea asta ținându-și în palme căpșorul ei minunat, pe când umerii ei superbi se cutremurau.

Atunci, Harrison, calm, dar fără să-i sărute părul de culoarea abanosului sau să-i mângâie umerii, spuse:

— Ce dracu', să fim cinstiți, scumpo, asta e situația. A fost ideea mea, ca și a ta. N-ar fi trebuit să facem acest pas dacă nu suntem în stare să suportăm consecințele.

— Dar nu ne-am gândit la asta! se jelea Jane. Iar Harrison dădea din umeri.

— Oamenii mai și rămân gravizi.

Și așa mai departe. Afurisită graviditate. Și colac peste pupăză, Jane s-a simțit rău aproape toată perioada de șase luni care a urmat. Stomacul nu-i mai primea nimic, și în mai multe rânduri a trebuit să i se facă neplăcute injecții cu glucoza, pentru a limita malnutriția. Pe de altă parte, totuși, răul ăsta avea darul de a-i menține silueta. Am văzut-o doar o dată, când era în luna o nouă, de la distanță mică, și era atât de frumoasă, încât am avut unul din rarele momente de regret și autentic dor, cu atât mai intens cu cât a durat puțin. Iar proporțiile reduse i-au ușurat nașterea: pe 2 octombrie 1933, la Cambridge Memorial Hospital, după numai trei ore de chinuială, s-a

născut o fetiță de vreo patru kilograme, pe care a numit-o Jeannine Paulsen (numele de fată al lui Jane) Mack.

Se înțelege, Harrison și Jane nu se temuseră deloc de ziua când va trebui efectiv să-și aducă acasă copilul, când le va fi dat pe mână și se va aștepta din partea lor să-l iubească și să-i poarte de grijă. În privința îngrijirii nu era nicio problemă: aveau la dispoziție biberoane, substitute nutritive pentru copii și doici pricepute, dar se temeau că s-ar putea ca pur și simplu iubirea să nu vină de la sine. Jane, mai ales, se temea în privința lui Harrison, iar Harrison în privința lui însuși. Jar, cum-necum, s-au atașat repede de fiica lor (era un copil încântător, din fericire, încă de foarte mică) și nu le-a fost greu să fie niște părinți iubitori. Poate faptul că știau ce însemna pericolul unei astfel de reacții a fost de ajuns să deschidă mugurii iubirii (copila, străduindu-se în mod evident să-și apere propriile interese, făcu ce făcu să nu semene nici cu Harrison, nici cu mine, într-o măsură care ar fi putut deveni supărătoare) și se minunau de ce se frământaseră atâta.

— Zău că, în clipa asta, vorbea Harrison neîntrebat, dacă mi-ar dovedi cineva că Todd e tatăl lui Jeannine, n-aș iubi-o cu nimic mai puțin din cauza asta.

— A, sunt sigură că nu-i el, îl lua Jane peste picior (îți dai seama că am aflat toate acestea mai târziu). Dar cred că nici în privința mea n-ar fi cazul. E o bomboană de copil.

Dar afirmația cu adevărat importantă, cât privește această poveste, Harrison a făcut-o cândva în primăvara lui 1934, cam la un an după ce îi insultasem.

— Uite, i-a spus, s-ar putea să nu fii de acord cu ce am să-ți spun, pentru că știu cât de antipatic îți este el, dar câteodată îmi spun că toată treaba asta cu Todd a fost și din vina noastră.

— Vina noastră!

— Vreau să zic, ce dracului, că l-am cam strâns cu

ușa, când tu te-ai dus în patul lui. S-ar putea ca el să nici nu fi vrut, mă-nțelegi, nu fiindcă nu te-ar fi dorit, ci fiindcă poate se gândea că asta ar dăuna căsătoriei noastre. Dar, dacă ar fi refuzat, ne-ar fi jignit, nu? Și, de fapt, dacă n-ar fi făcut-o în condițiile impuse de noi, cred că ne-am fi simțit jigniți.

— Totuși, n-avea niciun motiv să ne spună că era flăcău, a insistat Jane.

— Dar nu poți să negi că ne-a făcut plăcere când a spus-o, i-a replicat Harrison. Asta dovedește că ne așteptam la prea mult din partea lui. Și e limpede că nu aveam niciun drept să ne așteptăm din partea lui să nu se culce și cu alte femei. Ce dracu', e holtei.

— Dar era cazul să mă iubească pe mine.

— Tu mă iubești și pe mine, zâmbi Harrison, dar ai făcut amor cu Todd. Mă-nțelegi, nu? Jane se bosumflă.

— Ne-am așteptat la prea mult. Ar fi trebuit să-l cunoaștem mai bine.

— Mă rog, poate că ai dreptate, zise Jane. Dar în orice caz nu avea niciun drept să rupă relația noastră în felul ăsta, cu împuțita aia de negresă.

Harrison rânji.

— Cred că e lipsit de prejudecăți. Drept să-ți spun, cu cât mă gândesc mai mult la asta, cu atât cred mai mult că a făcut-o *ad libitum*. Fata aia nu-și dădea seama mai mult decât mine ce se întâmplă.

Jane rămase morocănoasă o vreme, dar după ce gheața se spărsese, au început să vorbească mai liber despre mine și mai puțin oțărâți. Treptat s-a căzut de comun acord că într-adevăr fuseseră prea pretențioși în ceea ce mă privea (semn de obiectivitate, care și acum mă umple de fiori) și că, într-o oarecare măsură, avusesem motive să scot ghearele.

Pe urmă a venit rândul lui Jane să spună:

— Mama dracului, îl iert. Doar că nu mai vreau să am de-a face în niciun fel cu el.

Apoi iar a fost rândul lui Harrison:

— Mie încă mi-e drag Todd. Doar că n-aș fi prea încântat să-l mai văd de acum înainte. Nu-i port pică deloc.

Jeannine tot crescuse și crescuse, având destul tact să înceapă să semene cu maică-sa.

Al doilea lucru pe care nu-l prevăzusem a fost decesul din 10 ianuarie 1935, al lui Harrison Mack senior, care le lăsa șaptesprezece testamente soției, fiului și îngrijitoarelor lui, ca să aibă cu ce să se joace. Dar a făcut-o, ceea ce este imposibil de făgăduit, ca și faptul că Jane a rămas grea, și la fel de iremediabil. N-a fost nevoie să-i sugereze nimeni lui Harrison că și el avea nevoie de sprijin calificat. Se consultă cu un avocat mult mai repede decât s-a consultat Jane la doctor, și firma căreia i s-a adresat a fost Andrews, Bishop & Andrews. Necesitatea evidentă a unei consultații legale, complicațiile iscate de moartea tatălui, emoțiile legate de marea proprietate a acestuia – toate acestea au făcut ca gestul lui să pară firesc, așa că, în măsura în care el reprezenta un act evident de restabilire a prieteniei noastre, evidența era bine camuflată și nu te mai puteai nici măcar gândi la ea.

Se înțelege de la sine că erau o mulțime de detalii în privința litigiului, care se cereau discutate, trebuiau concepute strategii, trebuiau vorbite multe, mult mai multe decât ar fi încăput într-un mod convenabil pe comoda mea agendă de lucru. Era, deci, inevitabil ca Harrison și cu mine să ne folosim câteodată de orele prânzului pentru acest scop; a fost de asemenea inevitabil ca Harrison să mă invite, plin de aplomb, la un cocktail, într-o seară, iar eu, la rândul meu, să primesc invitația, cu o bună-cuviință pe măsură.

Din tot ce s-a întâmplat în seara aceea (o seară cam

încordată la început, din moment ce mă întâlneam cu Jane pentru prima oară după mai mult de doi ani), un singur fapt e de ajuns: soții Mack o culcaseră pe Jeannine devreme, considerând că în felul acesta vor reduce stânjeneala la minimum, și, cu sprijinul ginului Gilbsy și al whiskey-ului Sherbrook, toți trei am scos-o la capăt în așa fel încât să ajungem la o atmosferă de iertare mutuală, nerostită, molcuță. Cu toții ne-am simțit ușurați că toată prostia ultimilor doi ani se spulberase, deși nu se vorbise despre asta nimic în mod direct. Buna noastră dispoziție s-a dovedit și prin cantitatea neobișnuită de băutură pe care am consumat-o, și prin faptul că, oricare ar fi fost chestiunile legale care oferiseră pretextul întâlnirii noastre, niciuna nu a fost discutată și (ceea ce e foarte semnificativ) prin faptul că, atunci când Jeannine, care era puțin răcită, începu să se agite în pătuț, Jane, în ciuda unei hotărâri contrare care se luase între soți, zise spontan:

— Hai, Toddy, n-ai cunoscut-o pe micuța Mack! Vino sus să facem prezentările!

Își dădu seama de gafă îndată ce o făcu și adăugă imediat, fără să-și schimbe tonul sau expresia feței:

— Harrison are să facă oficiile, nu-i așa, iubitele?

Toți trei ne-am îndreptat spre camera copilului, unde Jeannine o mândrețe de odor blond, căruia tare drag mi-ar fi fost să știu că-i sunt tată – se ridică somnoroasă în capul oaselor și se hlizi la părinții ei timid, fiindcă eram eu acolo:

— Jeannine, spuse Harrison, el e Toddy. Poți să spui *Toddy*? Jeannine nu putea sau nu voia.

— N-ai vrea să-i dai un pupic lui Toddy, iubitei? o rugă Jane. Jeannine își lăsă capul în piept, dar mă privi pe sub sprâncene și râse cu jumătate de gură. Când i-am sărutat părul – moale ca mătasea și mirosind îmbătător a săpun pentru copii – se cufundă în saltea și își înăbuși chicotele sub pătură.

Jane se dusese în partea cealaltă a camerei ca să facă și ea ceva, iar Harrison și cu mine am rămas în picioare unul lângă altul, lângă pătuțul în care Jeannine era pe cale să adoarmă. O sumedenie de gânduri greu de ascuns pluteau în aerul odăiței – era ca într-o secvență teatrală pusă în scenă de un regizor stângaci, iar eu unul m-am simțit stânjenit când Jane, după ce-și dovedise cu promptitudine desăvârșitul bun gust, doar cu câteva minute înainte, acum, venind pe la spate, ne strânse de braț pe amândoi, în timp ce ne uitam la copilă. *Copila noastră*, sugera acest tablou tâmp, cu sublinierea posesivului. Vai, cititorule, totul era vulgar, sentimental. Și totuși m-am simțit mișcat, fiindcă, în ce-i privește pe soții Mack, aceste sentimente sunt sincere. Sunt pur și simplu plini de iubire, fiecare față de sine însuși, fiecare față de celălalt și față de mine.

Ne-am întors la parter, treji, dar Harrison, care pe atunci dădea respectul cuvenit unor asemenea solemnități, imediat turnă un rând de cocktailuri și iar ne înveselirăm, și pacea se pogorî din nou asupra noastră. Seara a fost reușită. I-am mai vizitat deseori. Și, în scurt timp, cu toate că, uneori, cei doi ani de tăcere se făceau simțiți ca o prezență bolovănoasă în conversația noastră, stăteam de vorbă la fel de liber ca de obicei.

Dacă prietenia ar fi rămas în acest stadiu de reconstituire, n-aș mai fi vrut nimic altceva. Mă bucuram să văd că soții Mack își depășeau gelozia indecentă, care era la fel de periculoasă pentru relațiile lor pe cât era de inconsecventă cu purtarea lor anterioară. Nici nu-mi dădeam seama cum s-ar putea ca lucrurile să devină mai intime, într-un chip diplomatic, după respingerea mea din 1933. Dar în noaptea de 31 iulie 1935, când ședeam în dreptul ferestrei, citind o carte pentru *Anchetă* (un studiu critic despre teoriile economice ale lui Adam Smith, sunt

sigur), s-a auzit o bătaie ușoară la ușa mea, mânerul oval de la ușă a țcănit și intră Jane, în pantaloni scurți.

— Bună, zise, rămânând în dreptul ușii pe care o închisese în urma ei.

— Salut.

Am închis cartea, am aruncat chiștocul trabucului pe fereastră și m-am ridicat să-i ofer un scaun.

— Stai jos.

— Bine.

Surâse scurt și veni către fereastră, unde eu mă așezasem pe pervaz, dar nici vorbă să stea jos. Nu aveam chef de niciun fel de prosteli ca fata asta – de dragul ei, nu fiindcă aş avea ceva împotriva prosteliilor în principiu –, așa că am fixat-o cu privirea, ca să n-o las să se simtă în largul ei. Ea se uita mai mult afară, în stradă.

— Am fost într-o plimbare cu barca cu motor, zise ea. Văzând că nu răspund, mă privi nervoasă, deveni agitată.

— Trebuie să înțelegi totul dintr-odată, hotărî ea. Acum nu sunt în stare să vorbesc despre nimic.

— E imposibil, am zis. Pot să înțeleg totul dintr-odată în vreo trei feluri diferite.

— Nu mă ajuți deloc. Nu spui nimic potrivit. Râse.

Eu nici n-am zâmbit.

— Asta fiindcă nu știu ce vrei să auzi de la mine, Jane. Ar trebui să știi că sunt gata să spun orice cred că ai vrea să auzi.

Zâmbetul îi pieri, contemplă fațada întunecată a Oficiului Poștal de peste drum și începu să joace între degete șnurul draperiei.

— A fost o lecție aspră, Toddy.

— N-am dat nimănui niciun fel de lecții, am răspuns tăios. Drept cine mă iei? N-am făcut decât să mă debarsez.

Ea se juca mai departe cu șnurul.

— Hai să te întreb atunci, am zis. Eu te iubesc?

— Nu.

— Atunci să lămurim lucrurile definitiv. Nu vreau să vă fac rău la toți.

— Tu nu mă iubești și eu nu te iubesc.

Lucrurile erau la fel de teatrale ca și cele dinainte. M-am lăsat păgubaș. Timp de încă cinci minute Jane căscă ochii la Oficiul Poștal. Sincer vorbind, nu-mi dădeam seama ce are să iasă din asta. După un timp, fără să vreau neapărat, mintea mea, care nu se lasă niciodată prea impresionată de asemenea scene, zbură la alte lucruri, la cele șaptesprezece testamente, la Bill Froebel, la studiul critic despre Adam Smith. Și am tresărit, căci zău că uitasem pentru o clipă că se afla acolo, când Jane se întoarse cu spatele la fereastră și spuse:

— Haidem în pat, Todd.

Se îndreptă spre pat fără să mă privească, își desfăcu pantalonii scurți și bluza cu spatele larg decoltat și se întinse, iar eu am venit lângă ea imediat după aceea.

Deci. N-ar mai rămâne nimic de spus despre această relație amoroasă, decât că, după ce s-a reluat, s-a desfășurat într-un mod mai convenabil mie. Fără programări, pretenții, fără gelozii sau farafastăcuri – totul numai spontaneitate și candoare. Cred că impotența mea tot mai frecventă după acea dată (până în 1936 cam fiecare a patra încercare de contact a dat greș; până în 1937, cam fiecare a doua) m-ar fi determinat să mă las definitiv de treaba asta la timpul potrivit, chiar dacă nu m-aș fi hotărât în ziua aceea să mă sinucid. Dar prin 1937 puteam să privesc cu detașare perspectiva încheierii relației noastre căci, din punctul meu de vedere, nu mai lăsa nimic nesatisfăcut. Jane Mack era cea mai grozavă femeie cu care m-am culcat vreodată. Din dimineața zilei respective în care a părăsit pentru ultima oară patul meu,

nu mi-am mai dorit nimic de la femei. Ea îmi fusese de ajuns.

Și acum, dacă nu îți e cu supărare, am să mă duc la culcare.

XVIII

O chestiune de viață și de moarte

Deși obișnuiam să trag un pui de somn de vreo oră în fiecare zi, în ziua care intenționeam să fie cea din urmă pentru mine am fost trezit, aproape imediat după ce închiseseam ochii, de o bătaie insistentă în ușă.

— Poftim înăuntru, am strigat, și mi-am tras pe mine un halat peste lenjeria de corp.

Un timp n-am perceput nicio reacție și începusem să cred că oaspetele necunoscut plecase, când am auzit doi-trei pași pe coridor și apoi o nouă bătaie.

— Da, poftim înăuntru, am repetat, în timp ce încă îmi mai legam halatul.

Din nou pauză. M-am îndreptat spre ușă, dar ușa se deschise cu puțin înainte să ajung în dreptul ei și domnul Haecker, încordat ca o strună de pian, păși înăuntru.

— Stai jos, domnule Haecker! am exclamat, fiindcă parcă gata să leșine.

Zâmbetul îi era chinuit și strâmb ca al recruților când aud pentru prima oară artileria grea, și era alb la față. L-am ținut strâns de braț și l-am condus până la scaun.

— Să-ți dau un whiskey, domnule Haecker.

Mai întâi am crezut că bătrânul e bolnav și venise la mine să-l ajut.

— Nu, mulțumesc, Todd, reuși să spună.

Vocea nu i-o pot descrie decât ca pe o mormăială fandosită. Se cocoță pe marginea scaunului cu delicatețea

cu care se așază canarul pe vergeaua suspendată, și mâinile i se încleștară pe genunchi.

— S-a întâmplat ceva, dragul meu?

Acum arăta ceva mai bine, dar totuși deloc liniștit.

— Nu, zise scurt, închizând ochii și scuturând din cap.

— Nu, doar... am venit să stăm de vorbă, Todd.

Apoi mă privi drept în față pentru prima oară, cu un zâmbet bolnăvicios de o clipă. Îmi amintesc că i-am zâmbit cam în felul acesta tatii odată, într-un parc de distracții - Tolchester, cred - când m-a așezat pe un călușel prea mare, zgomotos și rapid pentru gustul meu și se aștepta să mă simt bine, cum se simțea toată lumea.

— Ești ocupat?

— Ocupat cu pierderea vremii, am zis, și m-am așezat pe marginea patului. Ce te apasă, domnul meu?

I-am oferit o țigară, pe care a refuzat-o cu o scuturare grăbită a capului, iar apoi mi-am aprins și eu una, ca să nu stau degeaba.

— Sunt convins că o să mă crezi zănatec, băiete, începu el pe un ton pe care imediat l-am identificat drept fals - un ton profund, de șef de clan.

— Sunt și eu un bătrân flecar, ca mulți alții.

— Doar dacă ce spui sunt nerozii, i-am tăiat-o.

Domnul Haecker roși, lucru surprinzător la un bărbat de șaptezeci și nouă de ani.

— Se prea poate, râse el nervos. Am zâmbit.

— De obicei nu vorbești aiureli.

Domnul Haecker suspină, dar suspinul nu era spontan, cum fusese roșeața din obraji. Și mă străpunse cu privirea.

— Nu e un lucru neobișnuit la oamenii mai bătrâni - cei de vârsta mea - să nu mai perceapă corect realitatea, observă el. Sunt conștient de acest fapt și mă întreb adesea dacă suntem întotdeauna onești când numim asta

pur și simplu senilitate.

Se opri, dar eu n-am spus nimic: așteptam să-și termine de acordat pianul.

— Vreau să spun că sunt, în ceea ce-i privește pe cei mai mulți bătrâni, situații care pot duce la aceeași scrânteală, dacă vrei. Boala, de pildă, sau sări. cia, sau izolarea. Nu crezi?

— Mi se pare corect, am încuviințat cu blândețe. Domnul Haecker păru ușurat.

— Ei, și-acum, spuse, lucrul pentru care de fapt am venit aici este...

Își încleșta pumnii descărnați pe genunchi, cu privirea pironită asupra lor.

— Trebuie să-mi spui verde - sper că n-ai să mă menajezi - ți s-a părut ce i-am spus căpitanului Osborn azi-dimineață o prostie de la cap la coadă? După câte îmi amintesc, spuneai că nu ești de acord cu mine.

În sinea mea mi-am zis „Asta era!” și am privit cu mai multă atenție fața vizitatorului meu, căci prima clapă a pianului fusese atinsă. I-am zis apoi lui:

— Azi-dimineață? A, vrei să spui chestia cu „îmbătrânirea”? Sperasem că întrebarea lui fusese numai retorică, o încercare de a-și da drumul la vorbă. Dar era limpede că se aștepta la un răspuns, căci nu continuă să vorbească, cu o expresie de tulburare pe chipul său într-adevăr plin de distincție.

— Păi, și da și nu, am răspuns. Dacă ideea la care te referi e cea la care mă gândesc eu - că bătrânețea este finalul apoteotic al vieții, ultimul pas al vieții pentru care a fost făcut cel dintâi și tot ce s-a mai spus, atunci aș zice da, e posibil ca Cicero să nu fi bătut câmpii. La urma urmelor, un adevărat roman se arunca în tăișul propriei spade, când lucrurile deveneau prea umilitoare. Cicero era celebru și era destul de înfloritor la bătrânețe, și era,

probabil, foarte încântat să fie o figură în lume.

— Cred că iubea viața cu patimă, observă domnul Haecker, din nou pe un ton fals, superior, cu bărbia săltată înainte și dând afectat din cap.

— Fiecare treaptă a vieții cu menirea ei. Iar eu cred că este posibil ca lucrul să fie adevărat și în ce-i privește pe cei care chiar cred în viața de apoi, sau care sunt sincer mulțumiți de cariera lor, sau care sunt stoici prin temperament.

— Sunt absolut de acord, zise domnul Haecker. Dar ai spus și *da* și *nu*.

— Așa e. Cred că e o prostie să vorbim care *ar trebui* să fie atitudinea omului în fața unor lucruri cum sunt bătrânețea și moartea. *Chiar dacă vor să moară mulțumiți*, vei observa că oamenii se mulțumesc cu lucruri diferite. Căpitanul Osborn, de pildă, ar muri mulțumit, cred. O să-și trăiască cele mai plăcute clipe ale vieții înjurând pe lângă patul de moarte și bătându-și zdravăn picioarele fiindcă se răcesc.

Domnul Haecker plescăi din limbă.

— Și cu mine cum rămâne? Îți respect foarte mult opinia, Todd, după cum sper că știi. De multe ori mi-am dorit să am vârsta ta – zâmbi cu amărăciune – sau să o ai tu pe a mea, ca să putem discuta mai deschis. Conversația intelectuală este, la urma urmei, adevăratul deliciu al iernii existenței, când alte plăceri, ca să zic așa, s-au spulberat.

I-am vorbit cu toată blândețea de care eram în stare, fără să mă abat de la scopul meu.

— Dacă mi-ar sta în fire să-i compătimesc pe oameni, am spus, cred că, din acest hotel, cel mai mult te-aș compătimi pe tine, domnule.

În ochii domnului Haecker se citi groaza, și asta era prima lor expresie sinceră.

— Într-adevăr?

— Nu sări în sus, când îți spun asta, am zâmbit. Nu sunt, în niciun caz, genul de om care să țină la „adevăr cu orice preț”. Dar dacă tot ai întrebat, recunosc că situația ta mi se pare cel mai puțin de invidiat printre membrii Clubului Exploratorilor. Domnișoara Holiday Hopkinson e pregătită să moară de atâta vreme, încât atunci când are să-i vină într-adevăr sfârșitul, nu va mai avea niciun haz. S-ar putea să o apuce isteria, cum face copilul care studiază în cărți toată iarna cum să plonjezi în apă și pe urmă, când se urcă la trambulină, uită tot ce a învățat. Dar poate că n-o să fie așa. Pariez că o să moară în somn. Iar căpitanul Osborn știe și el de multă vreme cum i-ar cădea treaba asta, ori de câte ori se gândește la ea, ceea ce se întâmplă al naibii de rar. Când o să-i vină vremea, o să facă un tăraboii cât casă, asta o să fie. Dacă-mi dai voie, însă, cu dumneata, necazul e că te prefaci că te încântă situația ta și de-abia aștepți moartea ca pe un final măreț, când de fapt nu e așa.

— A, nu-i adevărat, protestă domnul Haecker.

— Nu e un lucru rău să te ascunzi după deget, i-am spus mângâietor. De foarte multe ori ai de ales calea asta sau casa de nebuni. Dar dacă nu merge, nu merge. Partea proastă e că dumneata nu te ascunzi după deget. Știi foarte bine că te prefaci. Ce dracu' e înălțător în bătrânețea asta a dumitale? De ce n-ar fi mai bine să recunoști că asta e de-a dreptul îngrozitor și să te jelești în ultimul hal?

Când pe chipul domnului Haecker se ivi mânia, conversația a început să mă obosească și am regretat că nu sunt singur. Dacă ar fi fost sincer furios, n-aș fi avut nimic împotriva, dar furia făcea parte din colecția lui de măști.

— Ești cam prea direct, tinere! strigă el.

— Atunci uită ce-am spus, am suspinat și m-am

întins în pat cu halatul pe mine și papucii în picioare. Totul e cum nu se poate mai bine în cea mai bună din lumile posibile.

— Nu mă înfurie impertinența ta, a continuat, dar trebuie să-ți spun că mă dezamăgesc valorile pe care le susții. Sunt cam banale, pentru un om ca dumneata.

N-am zis nimic, și aș fi vrwt să nu fi spus nimic de la bun început. La urma urmelor, avea șaptezeci și nouă de ani. Cu toată sănătatea lui fără cusur, nu era de așteptat să trăiască mai mult de zece ani, și nu mă interesa cu tot dinadinsul dacă avea să se bucure de ei sau nu.

— Sigur, n-am strălucit în instituțiile de învățământ, dacă e să ne luăm după calificative și altele asemenea, zise el încruntat. Și nu am să neg faptul că aș fi mai fericit dacă soția mea ar fi în viață sau dacă am fi avut copii.

În tot acest timp își admira tăria. Se și opri chiar înainte de a continua cu voce fermă:

— Dar ea nu trăiește și copii n-am avut. Vrei să umblu încolo și înapoi îmbrăcat în doliu, cerșind milă? Prietenul meu Cicero are ceva de spus și despre asta: „*În vremuri ca acestea sunt departe de a avea soarta cea mai rea cei cărora le-a fost hărăzită, în schimbul vieții, o moarte fără dureri*”. Și încă ceva: „*Dacă ea nu ar fi murit acum, ar fi părăsit această lume peste niște ani, căci s-a născut într-o moarte*”. Ce a fost a fost.

Ar fi avut vreun rost să-mi dau osteneala să-i arăt cât de flagrant contrazicea primul citat întreaga sa atitudine? Mi-am azvârlit țigara pe fereastra deschisă:

— Dintre toți cunoscuții mei, continuă domnul Haecker cu aplomb, mă așteptam ca tu să fii primul care să recunoască fericirea la care poate să ajungă un om matur printr-o bătrânețe însingurată, dacă nu se poartă copilărește. După toate zbuciumurile prin care ai trecut, poți, în sfârșit, să trăiești în tovărășia gândurilor tale și să

contempli frumusețea celor împlinite de Dumnezeu. Nu asta au vrut toți filosofi? Îl înțeleg pe Osborn că nu-și dă seama de asta. Cu toate că e băiat bun, bietul de el n-a avut posibilitatea să se instruiască. Tu, în schimb, trebuie neapărat să fii conștient că viața în contemplație solitară este cea mai bună – la drept vorbind, și tu ești singur.

— Mă ocup de nu mai pot cu contemplația, am zis, și, dacă aș vrea, aș termina-o scurt cu toată asta, chiar mâine, căsătorindu-mă. Problema e că mă aflu aici fiindcă așa am dorit, am adăugat. De asemenea, deși nu-ți pot da citatul exact, dar Cicero al tău nu era chiar așa de încântat de viața contemplativă. Spunea undeva că, dacă s-ar putea înălța până la ceruri doar prin puterile lui și ar vedea toate câte se întâmplă în univers și așa mai departe, priveliștea nu i-ar dăruia prea multă mulțumire. Dar ar fi cel mai minunat lucru din lume dacă ar găsi pe cineva căruia să-i descrie ce a văzut. Nu vreau să spun că eu am crezut vreuna din afirmațiile astea – toate aceste generalizări mi se par idioțenii. Dar tu schimbi textele de la o clipă la alta.

Altă mască: domnul Haecker se ridică din scaun și adoptă un ton jignit.

— Văd câți? n-întrerupt siesta, zise. Mi-a trebuit destul curaj ca să discut asemenea lucruri eu, om în vârstă, cu un tânăr. Credeam că te vor interesa.

— Prin atitudinea ta pui o întrebare cu răspunsul dat, spusei sculându-mă de pe scaun. Dacă a *existat* vreo întrebare. Mă întrebai cum văd eu lucrurile.

— Ei, și cam cum le vezi? ți-pă el. Ce-ai vrea să faci un om care nu mai are pentru ce trăi? Ori să se prefacă mulțumit, bărbătește, ori să se tânguie și să plângă ca un copil în dreapta și-n stânga.

— Nu-mi pasă cine ce face, am zis. În principiu, mi-e indiferent dacă tu ești fericit sau nu. Nu sunt umanitar de felul meu. Am spus doar că te deplâng; n-aș vrea să fiu în

pielea ta. Dar nu sunt de acord că alternativele pe care tocmai le-ai prezentat sunt singurele.

— Și ce-ar mai rămâne? se jeli domnul Haecker.

Începuse să se aprindă iarăși și ochii, sinceri de data aceasta, trădau disperarea, dincolo de orice mască pe care și-o punea.

— Poate recomanzi sinuciderea, râse el exploziv. Asta e cealaltă alternativă?

— Era, pentru cei care căscau gura la Cicero, am zis. Să-ți spun ceva. Dacă un om nu se convertește la o religie care interzice asta, atunci întrebarea: „Mă sinucid sau nu mă sinucid?” este prima pe care trebuie să și-o pună înainte de a socoti cum să-și întocmească viața mai bine. E valabil doar pentru cine vrea să trăiască rațional, bineînțeles. Cei mai mulți n-ar pricepe în veci că asta e cea dintâi întrebare, și nu văd ce motiv deosebit ar avea să aștepte să li se atragă atenția asupra ei. Ți-o spun fiindcă m-ai întrebat.

— Ei bine, eu nu sunt credincios, rosti solemn domnul Haecker, dar cred că acesta e un motiv ca să nu mă sinucid. Dacă moartea e sfârșitul absolut, atunci mai bine te ții în viață în orice condiții.

— Nu decurge logic. Dacă moartea e sfârșitul, atunci e neutră. Ce e mai bine, să fii nefericit sau să fii neutru? Ar fi altceva dacă ai putea să jinduiști la ceva mai bun în viitorul apropiat. Eu, de exemplu, nu m-aș sinucide, doar fiindcă Yankeii au pierdut un meci.

Domnul Haecker stătea în picioare, țeapăn și palid, refuzând să ia lucrurile în glumă.

— Mă sfătuiești să mă sinucid, zise scorțos.

— Nici vorbă. N-am spus că toată lumea *ar trebui* să se străduie să găsească o raționalitate. Dar dacă asta cauți, atunci trebuie să-ți dai un răspuns la problema sinuciderii, înainte de a începe căutarea. Este evident.

Dacă vrei să fii coerent – așa înțeleg eu –, n-ar trebui să folosești în niciun caz cuvintele *ar trebui* să *s-ar cuveni* să decât după ce ai folosit cuvântul *dacă*.

— Atunci, dacă vreau să trăiesc rațional, ar trebui să mă sinucid? Întrebă, cu un râs firav în voce.

— Ar trebui doar să te gândești la întrebare. „Mai bine-i oare-n sinea ta să suferi...”

— Sigur că da, Hamlet era ori nebun, ori se făcea că este, își aminti triumfător domnul Haecker.

— Eludezi întrebarea.

— Dar tu? zis el răutăcios. Tu te-ai gândit? Te văd încă viu. De ce?

Am zâmbit.

— Promit să mă gândesc deseară, după cină, și am să-ți aduc la cunoștință mâine ce am hotărât. Fă și tu la fel, o să ne comparăm observațiile și o să punem la mezat fie o cutie cu țigări de foi, fie vreun pistol, după caz. Dar nu uita, am adăugat serios, să iei în considerare toate obiecțiile la sinucidere care îți vin în minte. Dacă hotărăști să *nu* te omori, poți să te răzgândești oricând altă dată, dar cealaltă hotărâre e greu de îndreptat...

Din nou domnul Haecker refuză să ia lucrurile în glumă.

— E o chestiune de valori, observă el, iar viața are o valoare în sine, în orice condiții. Există o valoare absolută a vieții umane care nu poate fi nicicum negată.

— Eu o neg, am zis.

Domnul Haecker zâmbi sumbru și o luă spre ușă. Privirile îi erau încă sincere. Nu putea face nimic împotriva spaimei pe care o vedeau, cu toate că își ascunse restul expresiei sub un fard vizionar când se întoarse către ușă și zise:

— Viața, simplul fapt al vieții, este bun, tinere. Viața are o valoare intrinsecă.

Eu lingeam un trabuc.

— Nimic nu are valoare intrinsecă, am stabilit, cu atâta răceală de parcă aş fi ştiut de ani de zile, când, de fapt, această idee fundamentală tocmai îmi venise, între două mişcări ale limbii pe trabuc.

Domnul Haecker închise uşa, iar eu mă întrebam de ce venise la mine. Ce fusese, cu adevărat, în mintea lui. Dacă ar fi fost vreun soi de confesiune, reacţia mea l-ar fi făcut să se retragă în spatele măştilor. Ce-are a face: dacă acum, în chip de protest faţă de ideile mele, începuse chiar să creadă în ale lui, asta nu mă privea.

XIX

O premisă greu de înghiţit

Schimbările cantitative devin, dintr-odată, schimbări calitative. Din tot marxismul, care mi se părea cândva destul de atrăgător, doar această aserţiune o regăsesc în tărâmul opiniilor mele. Apa se face tot mai rece, şi mai rece, şi mai rece, şi deodată se preface în gheaţă. Ziua scade tot mai mult şi mai mult, şi deodată se face» oapte. Omul creşte, tot creşte în vârstă, şi deodată e mort. Diferenţele de măsură devin diferenţe de natură.

După ce domnul Haecker a plecat (Unde? Sus în camera lui, pentru încă o zi de reclusiune din viaţa sa contemplativă), mi-am îmbrăcat pantalonii, cămaşa, haina, mi-am pus pălăria de pai şi m-am întors la birou, străbătând cumplita arşiţă uscată. Cerul era de un albastru orbitor, apa asemenea, dar cu o nuanţă ceva mai întunecată. Totul era încremenit. Doar câteva maşini treceau pe Strada Mare. Pe fluviu nu se vedea nicio ambarcaţie. Steagul de la Long Wharf atârna bleg de-a lungul lăncii. Totul se cocea în arşiţa ucigătoare care,

totuși, nu-mi storcea din piele nicio broboană de sudoare.

Pe când mergeam, îmi stăruia în minte mareața cugetare care îmi venise pe când îmi lingeam trabucul: că absolut nimic nu are o valoare intrinsecă. Acum, când ideea mi se articulase în minte, mi se părea ridicol că nu mă gândisem la asta cu ani în urmă. Toată viața fusesem convins că niciun lucru luat în parte nu are vreo valoare intrinsecă: lucruri cum ar fi banii, cinstea, forța, iubirea, cunoștințele, înțelepciunea, chiar viața, nu sunt valoroase prin ele însele, ci doar raportate la anumite scopuri, și totuși niciodată nu mă preocupasem să extrag o generalizare din aceste elemente particulare. Dar elementele se adăugau unul după altul, și deodată s-a produs revelația totală: nimic nu este valoros în sine. Fiecărui lucru valoarea îi este atribuită, conferită din afară, de către oameni.

Trebuie să mărturisesc că, în impasibilitatea mea, am simțit totuși ceva cu adevărat tulburător în această idee. Mai e cazul să repet că nu sunt nicidecum un gânditor? Că speculația filosofică nu e pe gustul meu? Negreșit (cum aveam să aflui mai târziu) că ideea nu îmi aparținea, dar era cu totul nouă pentru mine, și mă bucuram de ea ca un copil lăsat liber în nemărginirea din afara zidurilor casei, plin de milă disprețuitoare pentru cei dinăuntru. *Nimic nu e valoros în sine*. Nici măcar adevărul; nici măcar acest adevăr. Nu sunt filosof, decât după ce faptul e împlinit. Dar sunt un meschin mânuitor al rațiunii, și o dată ce lumea m-a împins către o situație nouă, pot să filosofez (sau să raționez) cât doi Kant, cât șapte avocați din Philadelphia. Pornind de la noile mele concluzii, pot să dau la iveală premise încântătoare.

În dimineața aceasta, de exemplu, am avut credința limpede că am să mă autodistrug (concluzie care demonstrează prin ea însăși valabilitatea aserțiunii lui

Marx). Iată că ziua e pe sfârșite, și o serie de premise au și început să mi se înfiripe în minte, pentru a justifica, pe baze filosofice, ceea ce fusese o decizie strict personală. Argumentația se clătina. Deocamdată ajunge această premisă: nimic nu are valoare intrinsecă.

Dacă nici tu nu ești filosof, cititorule» nu te grăbi, și înghite pe îndelete această afirmație. Cred că le va sta în gât unora. Dacă o poți digera, păi înseamnă că ai făcut destul pentru un capitol, și la fel și eu.

XX

Muzică la flașnetă

Proza mea e căznită, greoaie, și nu mă pricep absolut deloc la întorsăturile stilistice. Totuși, trebuie să încep acest capitol pe două voci, fiindcă are nevoie de două introduceri distincte, care să se desfășoare simultan.

Nu e prea greu, nu-i așa, să citești în același timp pe două coloane? Am să încep prin a spune același lucru pe ambele voci, până când vei prinde șpilul, și apoi le voi separa, într-o gradare continuă, până vei reuși să ascuți în minte două voci narative distincte în același timp...

Ești gata? Deci: când am reintrat în birou, orologiul din turnul Sediului Municipal tocmai bătea ora două și, ca și cum s-ar fi dat un semnal dinainte stabilit, în aceeași clipă stridențele sonore ale unei flașnete cu aburi au năvălit șuierând dinspre fluviu: de bună seamă *Originalul & inegalabilul varieteu pe apă al*

Nu e prea greu, nu-i așa, să citești în același timp pe două coloane? Am să încep prin a spune același lucru pe ambele voci, până când vei prinde șpilul și apoi le voi despărți cu foarte multă grijă până când vei urmări fără nicio greutate amb, ele șiruri de idei simultan și cu toată

acuratețea.

Ești gata! Deci: îți amintești, desigur, capitolul penultim, în care îi spuneam domnului Hae-cker că oricine vrea să-și organizeze viața după regulile rațiunii trebuie în primul rând să-și răspundă la întrebarea hamletică, cea referitoare la sinucidere. Aș mai adăuga că, în cazul în care țin la respectul meu, *lui Adam* tocmai trecuse pe lângă Hambrooks Bar Light și se îndrepta în susul canalului, spre baliză și apoi spre Long Wharf. A mia oară am roșit din cauza ironiilor nătânge ale coincidenței, pentru că faptul s-a petrecut tocmai când scoteam din mapele mele dosarul aproape încheiat al unui litigiu implicând ușoara vătămare la piciorul stâng a omului celui mai bogat probabil din Cambridge – care era pe punctul de a se îmbogăți cu încă vreo cincisprezece mii de dolari dacă ar fi pierdut procesul clientul meu. Atunci flașneta a dat drumul melodiei *Ah, mama lor de papuci aurii*, iar după câteva minute, când reflectam la dificultățile pe care le-ar avea clientul meu, ca să încropească suma, s-a trecut la melodia *Ce-o să te faci când îți vine chiria?*

În realitate, chiar faptul că mă gândeam la numele *Originalului & inegalabilului varieteu pe apă al lui Adam*, la semnificația lui cu totul lipsită de subtilitate, în timp ce aveam sub ochi cazul cu totul ieșit din comun *Morton contra Butler*, dădea naștere uneia dintre cele mai rare situații ironice: niciodată nu existase un hotărârea de a trăi trebuia să se sprijine pe baze mai solide decât cea a lui Hamlet – că „pe toți ne face lași lucrarea minții”; că a opta pentru sinucidere înseamnă a schimba răuri necunoscute cu altele cunoscute. Această atitudine (ca și cea a lui Montaigne împotriva revoluției) este, cum recunoaște și Prințul, pur și simplu lașă, nu rațională. Pe de altă parte, dacă cineva hotărăște să moară, această hotărâre să fie – pentru numele lui Dumnezeu! – fundamentată, de

asemenea, mai rațional decât cea hamletiană (simpla izbăvire de „praștiile și săgețile vitregii sorți” este la fel de lașă ca și teama de visele de dincolo de mormânt). Să nu crezi că susțin în mod nediscriminat sinuciderea. Susțin doar că acei care ar vrea să trăiască rațional ar trebui să aibă motive pentru a rămâne în viață. Nu e destul de rațional?

Dar nu consider ghinionul ca pe un motiv suficient de sinucidere pentru nimeni, inclusiv pentru tatăl meu. De fapt, după părerea mea, tocmai absența oricărui motiv bine întemeiat pentru a se spânzura a fost lucrul care m-a transformat într-un cinic, astfel de varieteu pe apă fără de pereche, căruia să-i fie pe măsură dreptul în ipostazele sale cele mai ineficiente, și rareori se aflase dreptul în ipostaze atât de ineficiente ca acelea în care se implica, ba mai mult chiar, se risipea, se împrăștia, se pierdea pe sine în cazul *Morton contra Butler*. Hamlet enumera „încetineala legii” printre lucrurile care îl pot face pe om să-și ia zilele. Faptul că nu sunt de acord cu enumerarea Prințului nu a putut scăpa ochiului dumitale de navigator perspicace. Faptul că nici Morton, nici Butler nu a fost de acord cu această sâcâitoare chestiune ca motivație a sinuciderii, a dovedit de aceea că amândoi sunt bine sănătoși pe acest pământ. Să-ți relatez succint cazul, dând astfel o lovitură bușteanului care stă în calea povestirii mele:

după moartea lui, deși avusesem întotdeauna în mine sămânța cinismului. Aceasta a reprezentat o bruscă schimbare calitativă, influența lumii asupra filosofiei mele. Înainte de a-ți spune mai multe despre reacția mea la moartea tatii, și despre mica aventură care i-a urmat, să rezum foarte pe scurt cazul de care m-am ocupat în ora încă de lucru de după-amiază, ora pe care o doream ultima din cariera mea de avocat. Va servi ca prezentare a

colonelului Henry Morton, care joacă un anumit rol în mica aventură și în același timp te va împiedica să consideri că în acea după-amiază am tăiat, pur și simplu frunză la câini, când de fapt am depus o activitate fructuoasă de holbare la pereți. Iată o scurtă relatare a cazului, o lovitură dată bușteanului care stă în calea povestirii mele:

Prin iunie 1937, litigiul *Morton contra Butler* era deja vechi de aproape șase ani, și în acel moment al acestei povestiri, părțile nici măcar nu trecuseră la judecarea cazului în fond, ci se înnămoliseră, datorită avocaților celor două părți, în dispute procedurale. Colonelul Henry Morton, care patrona ambalarea Tomatelor Minunate Morton, și soția sa erau reclamanții, reprezentați de Charley Parks, vecinul și partenerul meu de poker. Eu îl reprezentam pe pârât, domnul William T. Butler, agent de investiții, care mai era și conducătorul aripii Noua înțelegere din cadrul organizației locale a Democraților, cealaltă aripă, conservatoare, fiind condusă de colonelul Morton.

Ceea ce s-a întâmplat a fost simplu. Pe data de 31 octombrie 1931 domnul Butler își conducea Cadillac-ul sedan pe Court Lane, chiar prin fața biroului meu, iar unicul fiu al colonelului Morton, Allan (pe care colonelul îl iubea peste măsură, chiar posesiv), conducea Cadillac-ul *lui* sedan pe Gay Street, care se întretăia cu Court Lane în dreptul golfului. Colonelul și doamna Morton erau pasageri în mașina fiului. Cele două mașini ajunseră față în față în vârful dealului. Butler a trebuit să vireze la dreapta pe Gay Street, iar tânărul Morton la stânga, pe Court Lane. Ambii șoferi au semnalizat virajul și fiecare a observat semnalul celuilalt. Apoi (cum știu din informații personale) amândoi șoferii au executat virajele simultan fără prea multă îndemânare, Butler virând prea mult, și Allan Morton prea puțin. Automobilele au intrat în coliziune și amândouă au

fost ușor avariate. De asemenea, doamna Morton și-a spart ochelarii și cioburile i-au zgâriat fața, iar colonelului i s-au răsucit tendoanele de la piciorul stâng. Șoferii au ieșit din mașini. Butler și colonelul care șchiopăta și-au dat mâna, ca rivali electorali pentru același post.

— Păi bine, Bill, răcni colonelul cât îl țineau bojecii, nu ești în stare să conduci scula asta?

— Nu pe aceeași stradă cu odrasla ta! i-o întoarse Butler râzându-i în față.

Cei doi bărbați mai se hliziră, mai râseră mânzește, se bătură pe umăr, apoi se despărțiră, după ce stabiliseră fecit că avariile nu păreau prea grave și că pentru niște gentlemani cu judecată asemenea chestiuni personale nu e cazul să ajungă la justiție. A doua zi Butler îi trimise doamnei Morton un ditamai buchetul de douăzeci și cinci de dolari, din flori combinate, iar colonelul îi trimise lui Butler o sticlă de Haig & Haig.

Dacă n-ar fi fost la mijloc Franklin Roosevelt, poate că afacerea s-ar fi încheiat aici. Dar Roosevelt a fost ales în 1932, a pornit acțiunea Nouă înțelegere imediat după aceea, iar în primăvara lui 1933 a venit la bordul unui vas, navigând pe Choptank până la Cambridge, ca să binecuvânteze proaspăt construitul pod Harrington de peste fluviu. Ambele facțiuni ale partidului erau entuziaste. Când s-a anunțat că președintele nu va debarca, ci își va difuza prin radio cuvântarea de pe iahtul prezidențial *Potomac*, ancorat lângă baliză, colonelul Morton și-a luat sarcina să dispună suprimarea vechiului depozit de mărfuri al portului, care se afla pe Long Wharf, declarând că este o ascunzătoare tradițională pentru asasinii dotați cu arme foarte perfecționate. Consiliul edilitar a aprobat, și vechiul imobil a fost dat jos. Colonelul mai adăugă că niciun vas particular nu trebuie să primească permisiunea de a părăsi nici golful, nici porțiunea amenajată pentru iahturi, pe

toată perioada în care *Potomac* va rămâne ancorat. În caz contrar, s-ar crea dezordine, ceea ce ar fi o marcă a lipsei de considerație. Primarul a dat o rezoluție favorabilă, iar clubul de iahting a aderat la ea. Evident, un gest de nemăsurată sollicitudine din partea unui opozant al Noii înțelegeri! Dar dintre cetățenii din Cambridge care se înșiruiseră disciplinat cu miile de-a lungul parapetului ca să privească vasul *Potomac* și să audă vocea amplificată a președintelui a fost invitat pe punte doar unul: „Bătrânul Bill” Butler, din partea Democraților lui Butler.

Peste o lună, fără să-și exprime motivele, domnul Butler a trecut pe la mine, la birou, și mi-a descris accidentul de mașină care avusese loc cu aproape doi ani înainte.

— Scumpul meu, vreau să te ocupi de treaba asta, în caz că se întâmplă ceva deosebit, se hlizi el (întotdeauna vorbea hlizit, chiar dacă ce spunea era amuzant sau nu).

Iar la scurt timp (mai precis pe 13 octombrie 1933, exact la două săptămâni înainte ca statutul limitărilor să expire), Charley Parks m-a chemat să-mi spună că urmarea în justiție cazul Butler, la reclamația colonelului Morton și a soției lui, care invocau vătămări personale, precum și a lui Allan Morton, care cerea despăgubiri în valoare de 75 dolari, pentru reparații, și 600 dolari, pentru ceea ce pretindea a fi deprecierea valorică a Cadillac-ului său. Sumele solicitate pentru vătămări de către colonel și soția sa totalizau aproape 15.000 de dolari. Spitalizarea și cheltuielile pentru îngrijirea medicală se ridicau în total la 854, 26 dolari și în plus, pretindeau 14.000 dolari pentru dureri și suferință (în cazul colonelului) și stări depresive (datorate desfigurării ireversibile, deși abia vizibile, a doamnei Evelyn Morton și ireversibilului șchiopătat al colonelului). Mi-am dat imediat seama că și în situația în care domnul Roosevelt ar fi rămas la Washington, faptul că

Butler mi se adresase mie, ca avocat, ar fi fost un motiv suficient pentru colonel să decidă, în cele din urmă, urgentarea cazului, fiindcă, după cum vei vedea singur, între familia Morton și mine nu prea erau motive de simpatie. Mi-am conceput imediat strategia.

Deci, deși Charley și cu mine ne-am petrecut câteodată timpul în lungi discuții pe teme legale, despicând firul de păr în patru, la o bere sau la cărți, niciodată nu ne-am spus limpede că, pentru noi, cazul *Morton contra Butler* era un joc. Totuși iată ce s-a întâmplat în ultimele două luni ale lui 1933: La data de 20 noiembrie, toți cei trei reclamanți au intentat acțiune acuzând că respectiva coliziune avusese loc din cauza neglijenței lui Butler, care ar fi executat virajul cu viteză excesivă; că el ar fi pierdut de sub control mașina și că ar mai fi comis și alte lucruri. Pe 15 decembrie am înaintat în numele lui Butler o cerere ca acțiunii lui Allan Morton să-i fie dat curs separat de acțiunea celorlalți reclamanți. La data de 29 decembrie Tribunalul Districtual a respins cererea. Am fost la Butler cu ocazia ajunului de An Nou și am băut gin.

1934: La data de 9 ianuarie am înaintat o cerere pentru anularea hotărârii judecătorești din 29 decembrie, prin care se respingea cererea mea inițială. La 26 aprilie tribunalul a anulat hotărârea anterioară și a aprobat separarea pe care o cerusem. Apoi, la 4 mai, am primit aprobarea ca Allan Morton să apară ca acuzat, alături de Butler, în procesul separat de cel al colonelului și doamnei Morton, și am înaintat împotriva lui o plângere identică în esență cu cea îndreptată de el împotriva lui Butler. La data de 18 iunie, Charley Parks a replicat în numele lui Allan, introducând, printr-o nouă acțiune, problema statutului limitării, care bineînțeles că expirase cu aproape opt luni în urmă. La data de 8 august, Butler răspunse noii acțiuni.

La data de 26 octombrie, Charley introduse o moțiune, în numele lui Allan, pentru judecarea a ceea ce decurgea din întâmpinările lui Butler. La 29 decembrie, exact la un an de la respingerea primei mele cereri de separare a cazurilor, tribunalul a respins plângerea mea împotriva tânărului Morton, iar în ajunul Anului Nou, departe de a mă sinucide (ceea ce Hamlet ar fi făcut până într-un asemenea moment), m-am îmbătat la petrecerea lui Butler cu votcă îndoită cu sifon.

1935: Pe data de 10 ianuarie (pe când, în treacăt fie spus, Harrison Mack senior murea în patul său din Ruxton), am înaintat o petiție prin care ceream permisiunea să adaug la dosar o plângere amendată în favoarea lui Butler. Pe data de 18 ianuarie, curtea și-a dat acordul și am adăugat la dosar o plângere amendată împotriva lui Allan Morton arătând că, în plângerea lor împotriva lui Butler, imputaseră pagubele estimate la 15.000 de dolari, punându-le exclusiv pe seama neglijenței lui Butler; că Butler era în măsură să prezinte o plângere identică împotriva fiului lor; că Butler le respingea și integral și parțial acuzațiile; că Allan dovedise neglijență în manevrarea Cadillac-ului său; că doar procesul în sine va stabili în ce măsură neglijența lui Allan a fost singura cauză sau una majoră care a contribuit la accident, dar că nu poate fi vorba decât de una din aceste alternative; că Butler dorea să fie pus în posibilitatea de a-și apăra dreptul său de participare în cazul în care curtea l-ar fi găsit vinovat de neglijență în egală sau în mai mare măsură decât Allan; că, în consecință, Allan putea fi culpabil dimpreună cu Butler în ceea ce privește cauzele care au determinat acțiunea intentată de colonel și de doamna Morton. Pe data de 6 februarie, Allan – sau, mai degrabă, Charley – și-a adăugat la dosar răspunsul, cu noi piese, invocând din nou statutul limitărilor. Pe data de 8

aprilie curtea, fără să cerceteze temeinicia acuzelor lui Butler, mi-a respins plângerea amendată pe cinci considerente, toate la fel de rezonabile și de contestabile cum sunt orice considerente în cazul unei astfel de cercetări. Charley și cu mine am jucat poker de câteva ori în martie și aprilie, iar apoi, pe 1 mai, s-a adăugat la dosar o stipulație a consi Mului, prin care se admitea să înaintez o a doua plângere amendată, în favoarea lui Butler și împotriva lui Allan, plângere pe care am îndosariat-o, acest document diferind de precedentele doar prin retorică. La 21 mai, Charley și-a adăugat și el la dosar răspunsul lui Allan, cu noi argumente, ca și mai înainte. La 21 octombrie curtea a respins a doua plângere amendată, pe aceleași motive de mai înainte, iar la 12 noiembrie a decis în privința ambelor cazuri, separat, cu același rezultat. La vremea respectivă eu eram prins în rezolvarea testamentului Mack și totuși, fiindcă Charley rânjea și Butler se hlizea am înaintat deciziile date de Tribunalul Districtual Curții de Apel, la 13 noiembrie. În ajunul celui An Nou, am băut Sherbrook, întâi cu soții Mack, la crama clubului, apoi cu Butler, la crama clubului său și, în fine, cu Jane, în camera mea, dar nu m-am îmbătat.

1936: Cazul testamentului Mack se împotmolise acum în propriile sale mărețe complicații, dar mi-am făcut timp, pe 17 martie, să cer Curții de Apel a statului Maryland revocarea deciziei Tribunalului Districtual. Problema, în privința ambelor instanțe, era dacă, în situația în care statutul limitărilor ne împiedica să-l considerăm și pe tânărul Morton ca acuzat pe baza răspunderii individuale, dacă, deci, am adus în plângerea amendată suficiente fapte probatorii pentru a motiva descoperirea unei răspunderi comune sau simultane, iar Curtea de Apel decise (pe data de 4 decembrie) că nu am adus. Dar mi s-a îngăduit, cum era și cazul, să înaintez

Curtii Supreme a statului Maryland rectificarea deciziei Tribunalului Districtual de către Curtea de Apel, astfel încât problema procedurală să fie, în sfârșit, rezolvată. În ajunul aceluia An Nou am băut, după câte îmi amintesc, singur în camera mea.

1937: De fapt nu crezusem nicio clipă că lucrurile pe care le considerau cele două curți inferioare a fi problema reală constituiau într-adevăr problema reală. Așa că, pe 26 aprilie, am susținut în fața Curții Supreme că în discuție se afla, *de fapt*, chestiunea posibilității unui acuzat într-o acțiune de prejudiciu, ca în cazul lui Butler, împiedicat prin statutul limitărilor să invoce un acuzat coautor (față de care era de asemenea răspunzător, nu-i așa?) pe baza răspunderii individuale, de a-și păstra totuși dreptul de a acționa în justiție, insistând asupra unei răspunderi comune sau multiple *fără a face afirmații* prin care să recunoască răspunderea sa față de reclamantii (colonelul și doamna Morton). Eu susțineam că în situația în care Butler, pentru a stabili răspunderea comună cu Allan, ar fi obligat, pe lângă dovedirea unor fapte care să ateste neglijența lui Allan, la recunoașterea *propriei sale* neglijențe, asta ar fi echivalat cu negarea dreptului lui Butler de a-l mai pune în discuție pe Allan în vreun fel, din moment ce o atare recunoaștere ar fi putut fi invocată ca doveditoare și exploatată, când cazul ar fi fost dezbătut în instanță. Deci, fiindcă în plângerea noastră amendată expusesem fapte care stabileau neglijența lui Allan, noi ceream, de fapt, doar ca, în cursul judecării, dacă juriul va considera că Butler a fost neglijent, după cum susțineau reclamantii, atunci și neglijența lui Allan, așa cum fusese prezentată în plângerea noastră, să fie recunoscută ca una din cauzele care au dus la coliziune. Curtea Supremă, alcătuită în întregime din indivizi cu judecată, nu a găsit că ar exista vreo justificare pentru respingerea unei atari

cereri, mai ales în cazul unei coliziuni rutiere, în care e întotdeauna posibil ca ambii șoferi să fie de vină. Pe data de 24 mai și-au exprimat opțiunea, revocând decizia Curții de Apel de a ratifica decizia Tribunalului Districtual, prin care se respingea plângerea noastră, amendată împotriva celui de-al doilea acuzat, și au remis dosarul Tribunalului Districtual, indicând și procedurile necesare.

Nu a mai urmat niciun apel acestei hotărâri. Charley m-a luat să bem ceva, iar procesul era gata să înceapă, colonelul Morton fiind pus astfel în situația de a se judeca, de fapt, cu unica sa odraslă. Bill Butler se hlizea încântat, căci Roosevelt, fiind atât de bine înfipt la Casa Albă și cu popularitatea pe care o avea în 1917, aripa Morton a Partidului Democratic local nu-și putea deloc permite o publicitate proastă.

Aș vrea, cititorule, să pot, în acest moment al povestirii, să-ți dezvălui un atu pe care îl păstram pentru a-l juca în această ultimă zi a carierei mele, când fusesem deja pregătit să rezolv, în măsura în care mă privea, cazul testamentului Mack în favoarea lui Harrison. Dar adevărul este că interesul meu în ce privește procesul *Morton contra Butler* a încetat odată cu hotărârea Curții Supreme, pentru că astfel se încheia disputa procedurală. Nu mă interesa dacă pierd procesul propriu-zis, care se anunța destul de plicticos, oricare din părți ar fi câștigat. Scosesem pe masă dosarul cazului în această ultimă după-amiază numai fiindcă Bill Butler, după cum am aflat dintr-un bilet lăsat pe biroul meu de doamna Lake, urma să vină să mă vadă la două și un sfert.

La două și jumătate a intrat falnic pe ușă, hlizindu-se, acest tip chelbos, bine legat, cu ochi binevoitori și dinți stricați, ducând o cutie de pantofi.

— Cât îți datorez, Todd bătrâne? îmi zise el pe un ton vesel. Fă-mi nota, stimabile.

— Îmi datorezi și pielea de pe tine, zisei zâmbind. Charley te-ar fi spânzurat. Totuși, mai bine așteaptă până după proces cu restul de plată.

— N-o să mai fie niciun proces, se hlizi Butler.

— Colonelul știe?

— Știe al dracului de bine, se hlizi Butler din nou. Chiar lui i-a dat prin cap să-l lase baltă, scumpule. Mă cheamă la el ieri, alaltăieri, mă lasă să gust din toată pelteaua de scandaluri familiale obișnuite, pe urmă din armonia obișnuită a petrecerii, cu dans, antren și muzică. Phii! Și-mi zice că dacă i-aș băga pe câțiva din băieții lui pe lista mea la preelectorală, își retrace acțiunea.

— Nu trebuia să accepți niciun fel de condiții. Butler se hlizi superior.

— I-am zis că-i fac rost și de șerif și de comisar districtual, dacă mi-l va lua de pe cap pe porcul ăla de polițai. Îl știi pe polițaiul ăla, Yarberry, pe care l-a băgat în pâine colonelul? De câte ori trec pe podul nou - Yarberry după mine! L-a pus colonelul să se țină lipcă de mine. Aș putea să-ți zic o groază de lucruri despre Yarberry și colonel, stimabile! Pe bătrânul colonel nu-l prea interesează un prăpădit de comisar districtual, dar un șerif chiar că-l interesează, așa că-mi promite să-și domolească polițaiul și s-o lase baltă cu procesul. I-am și trimis lui Evelyn încă un buchet de flori.

— Pe dracu', nu trebuia să-i dai niciun capăt de ață, Bill, i-am zis din nou. Nu s-ar judeca el cu fiu-său în veci.

— He-he, se hlizi Butler. Ca să-ți spun drept, Todd, n-aveam niciun împuțit din ăștia în gașca mea, pe care să-l cocoț în asemenea slujbă, niciunul cu care să-mi dau bună ziua, așa că bătrânul colonel și i-ar fi găsit oricum. Asta se cheamă principii, băiețaș! Hai, scumpule, mai dă-i o șansă lui Roosevelt în '40, și te aleg guvernator. Ce zici de chestia asta?

— Fără proces, deci?

— Fără, se hlizi Butter. Cheamă-l de dincolo pe măgarul ăla bătrân de Charley. Să dăm cep la whiskey-ul colonelului.

Deschise cutia de pantofi și scoase un trei sferturi de Park & Tilford.

— Cheamă-l pe măgarul bătrân de Charley, Julia, zise hlizindu-se la doamna Lake. Fă-te încoace, Harry Bishop. Vino, Jimmy băiete. Bem whiskey-ul colonelului!

Jos pe chei, la flașnetă, se porni asurzitor *leșirea din pustie*. Am roșit, am pus la loc în dosar mormanul de foi al cazului *Morton contra Butler*, și am acceptat un pahar de Park & Tilford.

XXI

Castraveți vânduți la grădinari

Când, așa cum am mai spus, m-am întors de la birou în după-amiaza zilei de 2 februarie 1930, și după ce, răscolind casa în căutarea tatii, l-am găsit în pivniță, cu un capăt al curelei de la pantaloni prins de un cui bătut într-o grindă, iar celălalt strâns în jurul gâtului, totul pe el era curat ca scos din cutie, cu toate că pivnița era plină de praf. Hainele îi erau perfect călcate, fără nicio încrețitură, și cu toate că avea fața vânătă și ochii îi ieșeau din cap, părul îi era pieptănat cu grijă, cu pedanterie. Doar scaunul pe care se suise tata fusese răsturnat cu piciorul, restul pivniței era în ordine.

Nu se putea spune același lucru despre proprietatea lui. De fapt, cum aveam să aflăm în curând, nu era niciun fel de proprietate. Este o poveste atât de banală, încât ezit să o redau – și totuși nimic nu a fost vreodată mai puțin adevărat sau demn de plâns pentru simplul fapt că e

banal. Tata economisise o sumă frumoasă. Între 1925 și 1927 și-a sporit-o investind în acțiuni. Nu se aștepta ca explozia de abundență să dureze, așa că s-a hotărât să dea o lovitură mare și să se retragă din afaceri. Ca să poată da lovitura, și-a ipotecat întreaga proprietate: o casă de vară, un teren la Fenwick Island și vreo una sau două parcele împădurite în sudul districtului, la prețul pe care l-a putut obține, și a lansat tot porcoiul pe piață. Pe la începutul lui 1929, când structura speculațiilor începuse să se clatine și toate oficialitățile din district începuseră să ne convingă că economia era pe baze sănătoase, tata a ipotecat și casa noastră cu tot cu terenul, a mai împrumutat din contul asigurării sale pe viață și a contractat datorii în cecuri personale, la acei câțiva prieteni, din cei mulți, care îi mai puteau împrumuta bani. Toți aceștia au mers, de asemenea, pe piață. Nu, nu chiar toți: l-a convins pe Harry Bishop să-i depună cinci mii de dolari într-un seif, pe numele meu, temându-se, probabil, că altfel nu va mai rezista să nu-i investească și pe aceștia.

Apoi piața s-a prăbușit. Mă rog, lumea se zbătea să angajeze avocați, să ceară împrumuturi, dar nu avea bani pentru avocați, și brusc nu prea a mai avut de unde să mai ceară nici împrumuturi. Tata avea datorii scadente pentru cel puțin patru ipoteci și nenumărate credite, și niciun ban cu care să le plătească. Prescrierile amenințau din toate părțile, urmărirea în justiție, din toate direcțiile. Se părea că își va pierde casa de vară, parcelele de pădure, casa bătrânească, mașina, practic tot ce poseda. Datoriile lui se ridicau la vreo 35.000 de dolari. Ar fi însemnat să trebuiască să doarmă la birou, să meargă pe jos la procese, să poarte haine jerpelite. Era foarte posibil ca niciodată să nu mai aibă siguranța de dinainte sau să-și recâștige întregul respect de care se bucurase anterior.

Crucea asta era greu de dus. În loc să o ducă orice ar fi, s-a spânzurat.

Se spânzură un tată pentru o simplă, prăpădită, lipsă de bani? Și poți cere cuiva să pună la loc scaunul pe care l-a dărâmat tatăl său cu piciorul ca să se spânzure? Poți, poți oare să tai cureaua cu un cuțit de bucătărie? Poți să-ți porți în brațe tatăl până la patul în care te-ai născut și după ce l-ai așezat acolo, să-ți înfigi degetele în carnea vânătă și sfâșiată, ca să eliberezi gâtul mort de gulerul strâns? Cititorule, îmi amintesc și acum, înfiorat, o zi de vară, când aveam cinci ani. Tata, îmbrăcat în haine bune, tăia pui în curtea din spate. L-a luat pe unul, ținându-l de un picior, l-a pus pe butuc – o buturugă a unui copac tăiat. Netulburat de zbaterea disperată a aripilor, a ridicat securea veche, pe care o ținea aproape de frunte, și parcă printr-o mângâiere ușoară, i-a tăiat capul. Capul rămase pe buturugă, cu ocrjii mici holbați, cu ciocul deschizându-se și închizându-se, slobozind țipete neauzite. Corpul, după ce tata l-a lăsat din mână, s-a zbătut prin curte timp de treizeci de secunde și apoi a murit. Am privit totul absolut hipnotizat, cu strângere de inimă.

Tata a luat din nou puiul de picioare.

— Dacă ești drăguț, du-i-l în casă lui Bessie!

Fără glas, am întins mâna. Tata mi-a pus picioarele puiului în palmă – picioare reci, țepene, murdare, ațoase, solzoase, inerte, galbene. Mi s-a făcut rău atunci, cititorule, și dacă mă mai gândesc o clipă la picioarele acelea mi se face rău din nou. Dar la un astfel de lucru te poți gândi, chiar dacă o faci cu scârbă. Atunci, te poți aștepta din partea cuiva să închidă ochii ieșiți din cap ai tatălui său? Ochi care au și vinele plesnite? Desigur că toată pleava planetei ar striga în gura mare care este motivul pentru toate astea, justificarea ce nu mai îngăduie nicio întrebare. Am așteptat.

Bineînțeles că rămăseseră datorii. Terenul de la Fenwick: luați-l. Parcelele de pădure? Desigur. Casa? Mașina? Asigurarea? Luați-le, luați-le. Nu te împiedici de fleacuri când te afli la marginea gropii tatălui tău, te interesează doar motivele. Am așteptat.

Când m-am întors la birou, Harry Bishop mi-a dat plicul de la tata. L-am înșfăcat, sperând că în el voi găsi răspunsul, dar în loc de asta am găsit doar cinci mii de dolari. Mai era și o notiță, pe care precis am distrus-o (sincer, mi-a ieșit cu totul din cap), pentru că erau acolo lucruri pe care n-aș fi vrut în niciun caz să le știu, și într-un limbaj nepotrivit. Sunt de-ajuns cinci mii de dolari ca să plătești gestul de a-ți vârî degetele pe sub cureaua aceea? Nu sunt de-ajuns nici măcar pentru a plăti un asemenea gând! Datoria către mine a fost ultima, dar nicicum cea de pe urmă de care tata a scăpat.

Eram demoralizat de moartea tatii, și pe deasupra cei cinci mii de dolari și notița m-au paralizat. Sunt sigur că am rămas pe scaun vreo jumătate de oră la mine în birou, cu falca de jos atârând moale, holbându-mă la bancnote, de parcă aș fi deschis acest prețios ultim plic și aș fi găsit o grămăjoară de balegă de culoarea obrazilor unui spânzurat. Cinci mii de dolari! După un timp, am pus la loc bancnotele foșnitoare, nou-nouțe, de câte o mie de dolari, în plicul care de altfel nu avea nici timbru, nici adresant, și m-am gândit la toate persoanele pe care le cunoșteam.

Problema se simplifică. Cine era omul cel mai bogat din Cambridge? Colonelul Henry Morton. Am scris pe plic col. *Henry Morton, Comp. Inc. Tomate Minunate Morton, Cambridge, Maryland*, am lipit un timbru de trei cenți și, fornăind ca un cal de curse priponit, am pus plicul la o cutie poștală, în drum spre masă. A doua zi m-am mutat la Dorset Hotel.

Asta s-a întâmplat, cred, pe la începutul lui martie

1930. Curând după aceea am primit un telefon de la colonel, pe care îl cunoșteam doar vag.

— Alo! Alo! urlă, de parcă nu era obișnuit să vorbească la telefon. Todd Andrews la telefon?

— Da, domnule.

— Alo! Andrews? Andrews? Ce e cu banii ăștia pe care mi i-ai trimis prin poștă?

— Este un cadou din partea mea, am spus.

— Andrews! Mă auzi, Andrews? Ce e chestia asta, ia zi?

— E un cadou, am repetat, un cadou.

— Hei, ce? *Alo!* Andrews? Alo?

— E un cadou, am repetat.

În ziua următoare, colonelul a venit să mă vadă, intrând cu pași hotărâți, fără să se anunțe, în biroul meu.

— Andrews! Măi Andrews, măi băiete, ia zi-mi ce pui la cale, că nu-mi dau seama...

— V-am făcut un cadou, i-am explicat, asta e tot.

— Cadou? Ai înnebunit, copile! Uite, ia-i înapoi și lasă prostiile! Nu mi-a fluturat nimic pe la nas, nicio bancnotă.

— În niciun caz, am spus. N-a fost decât un cadou!

— Cadou? auzi! Cadou? Ce pui la cale, tinere? Ce-ți închipui că ar trebui să fac?

— Nimic, pentru Dumnezeu, domnule, am repetat. A fost un cadou.

— Nu mă las eu dus de nas, mă preveni colonelul. Uite ia-i înapoi. Și cu asta basta.

Din nou, nu mi-a întins nimic.

— Niciodată n-am rămas dator nimănui, spuse apoi colonelul, mai calm. N-am să încep să rămân acum.

— Nu e vorba de nicio obligație, domnule, am insistat.

— Hm! Orice o fi în mintea ta, mai bine ai lăsa-o baltă. Eu nu pot fi cumpărat! Dacă m-ar întreba cineva

care e secretul succesului meu, i-aș răspunde că niciodată n-am rămas obligat nimănui.

— N-aș încerca niciodată să vă fac să vă simțiți obligat. N-a fost decât un cadou.

— Am să-ți dau o lecție, băiete.

Colonelul zâmbi, ca și cum ideea tocmai acum îi licărise în minte.

— Păstrez jumătate din bani, și n-ai să primești nimic de la mine în schimb.

— Păstrați-i pe toți, am zis. Eu nu iau darurile înapoi.

— Hm! Ai multe de învățat, băiete. Foarte multe de învățat. Niciodată să nu rămâi obligat nimănui.

— Nici n-am s-o fac, domnule.

— Vremuri grele, Andrews! zise colonelul împrôșcând cu salivă. Vremuri urâte! Se închid fabrici. Nu se aruncă cu banii pe geam! Ce-ai de gând, băiete? Hai, zi!

Am clătinat din cap.

— Nimic, domnule. Nu e nicio explicație.

Deodată, colonelul se ridică în picioare, gata să plece, aruncând priviri întunecate prin biroul meu și mestecându-și trabucul între dinți.

— Află de la mine, băiete, zise. Are să-ți pară rău că nu i-ai primit înapoi!

— Nu, domnule.

Dădu să iasă, apoi, în ușa, se întoarce și rânji.

— Ai fi fost mai deștept dacă foloseai banii ca să mai cârpești din datoriile lui taică-tău! rosti el sentențios și, convins că și-a demonstrat independența, plecă.

La observația lui, doamna Lake rămase cu gura căscată. După un timp primii o scrisoare.

„Stimate domnule Andrews.

Până acum fără îndoială că ți-ai schimbat părerea în privința tranzacției de acum câteva zile. Dar eu sunt om de cuvânt și intenționez să-mi duc la îndeplinire hotărârea

de a te învăța niște lucruri.

Al dumitale, Henry W. Morton”.

Am răspuns imediat:

„Stimate domnule colonel Morton.

Nu m-am răzgândit deloc. Chestiunea la care vă referiți nu a fost nicidecum o tranzacție și nu îmi sunteți obligat în niciun fel. A fost vorba de un cadou.

Al dumneavoastră, Todd Andrews”.

În cursul acelei luni, firma Tomate Minunate Morton, Inc. a intrat într-o dispută contractuală cu o mică companie furnizoare, care transportase niște produse conservate ale colonelului la Baltimore. Dovezile erau toate în favoarea companiei furnizoare (procesul a fost încâlcit, așa că n-am să-l descriu aici), dar colonelul nu mai pierduse niciodată într-un litigiu, așa că hotărî să procedeze în justiție. Un funcționar de la TMM/Inc. a trecut pe la mine și mi-a adus la cunoștință că domnul colonel dorește ca firma Andrews, Bishop & Andrews să se ocupe de apărarea sa.

— Cu plăcere, am spus, pe mine personal nu mă interesează, dar domnul Bishop se poate ocupa de caz.

— Cred că domnul colonel ar fi foarte doritor să vă ocupați dumneavoastră personal, spuse înaltul funcționar (era vorba de Wingate Collins, un fel de vicepreședinte). De fapt sunt sigur. L-am auzit eu când a spus.

Dar am refuzat. Colonelul și-a încredințat afacerea lui Charley Parks, și până la urmă a obținut câștig de cauză la Curtea de Apel.

Mai târziu, șoferii de la Compania de Transport Morton, o anexă a secției de ambalare, au intrat în grevă când colonelul a respins cererea sindicatului companiei să se afilieze la CIO, iar Norbert Atkins, reprezentantul sindicatului, apelă la firma noastră pentru consultație legală. Jimmy Andrews, proaspătul nostru asociat, murea

să preia cazul, iar domnul Bishop și eu n-am văzut niciun motiv pentru care n-ar face-o. Dar Wingate Collins ne-a oferit unul.

— Vă spun sincer, spuse el, colonelul nu vrea ca niciunul din prietenii săi să preia cazul. V-ați pierde din popularitate, dacă v-ați ocupa chiar voi. Înțelegeți ce vreau să spun?

— Las-o baltă, Wingate, am zâmbit. Ai văzut prea multe filme.

— Ascultă la mine, zise el, faceți o afacere bună dacă nu vă mai încăpățânați în treaba cu greviștii. Colonelul a fost nemulțumit de Matson & Parks de curând (asta rămâne între noi, bineînțeles) și caută altă firmă de avocați care să reprezinte oficial interesele TMM-ului. Asta ar însemna un câștig suplimentar între șase și opt mii pe an pentru firma respectivă. Colonelul te simpatizează, Todd, de ce n-aș spune-o. După el, ești un tip care promite. Și pariez pe ce vrei că ți-ar da afacerea pe mână dacă i-ai lăsa fără slujbă un timp pe greviști. Ce dracu', știi c-ai putea s-o faci - sigur, nu pe față. L-am auzit ieri spunând chiar asta.

— Cred că Jim vrea să ia cazul, Wingate, am spus. Mai bine vorbește cu el.

— Am și vorbit, se oțărî Wingate, spune că ar vrea să se ocupe de problema sindicatelor, dar asta depinde de tine și de Harry. Harry spune că lui îi e indiferent.

— Și mie la fel.

— Uite, sincer cred că ești nebun de legat, iartă-mă că ți-o zic! spuse Wingate făcându-se roșu ca racul. Colonelul n-o să prea înghită treaba asta, ți-o spun eu!

Dar se pare că a înghițit-o. Jimmy a fost consilierul sindicatelor în arbitrajul care a urmat, iar Matson & Parks, din birourile alăturate, au fost consilierii companiei. Până la urmă s-a decis ca sindicatul să rămână „independent” și

să se angajeze solemn ca greviștii să plătească din fondurile lor pentru pagubele aduse celor șase camioane răsturnate în timpul grevei.

Aproximativ în timpul anului următor, colonelul m-a abordat, direct sau prin vicepreședinți, în zece ocazii diferite, cu propuneri de afaceri. Am refuzat să mă ocup personal de vreuna din ele (erau chestiuni de rutină, deși lucrative). Pe unele le-a dat altora, pentru altele i-a îngăduit, cam în silă, domnului Bishop să le preia. De câte ori ne întâlneam pe stradă (rareori mergea pe jos), mă bătea pe umăr, mă lua de braț, mă invita la masă, mă invita la croaziere cu iahtul lui, mă invita să mă înscriu în Clubul de Iahting Cambridge, în Clubul Elanilor, la Prestatorii de Servicii Internaționale, la Masoni, la Libertini (colonelul se înscria peste tot) și la clubul cu teren la țară (pentru că din când în când jucam și golf, eram deja membru). I-am respins invitațiile politicos. El spumega de furie.

Se mai adăugară alte oferte de afaceri juridice din partea firmei Tomate Minunate Morton.

— Foarte sincer ți-o spun, zicea Wingate Collins, cred că ești nebun de legat. Ce-ai cu noi? Sunt pe lume și din ăștia ca tine care își bat joc de noroc. Ce, ai mai mulți bani decât poți cheltui? Ți-o zic pe ce-am mai scump, Todd, colonelului parcă i-a intrat o muscă-n cur de când cu banii pe care i-ai trimis: i-ai făcut-o, acuma termină, înțelegi? Cinstiți ți zic, i-am spus că nu ești decât un nebun de legat, dar el nu te știe cum te știu eu. Nu poate să înțeleagă. I-a intrat o muscă-n cur fiindcă zice că nu vrea să fie obligat nimănui. L-ai face să suporte mult mai ușor ideea dacă ai primi ceva din afacerile pe care ți le dă pe tavă.

— Firma nu refuză, i-am reamintit. Pur și simplu nu sunt interesat personal.

— Pe dracu', omule, nu e vorba de un cadou care ți

se face de dragul de a-l face, urlă Wingate. Vrea doar să te angajeze cum ar face-o oricine altcineva. De ce vrei să-l zgândări? Nimeni nu l-a mai înnebunit în halul ăsta până acum!

— Se poartă ca un copil, am spus. Atât că nu mi-e obligat. Și-a dat chiar și osteneala să mi-o arate în scris.

Wingate îmi spuse sincer că eram nebun de legat. S-au răspândit prin oraș zvonuri (cred că prin Wingate sau prin doamna Lake sau prin Jimmy) despre cei cinci mii de dolari, și am fost întrebat despre ei de câteva persoane prea curioase.

— N-a fost decât un cadou, dădeam eu din umeri.

Cei mai mulți, însă, deja mă considerau cam excentric și le făcea plăcere să-și vadă bănuielele confirmate. Am auzit de la prieteni că unii din creditorii tatii erau nemulțumiți, dar, bineînțeles, banii erau ai mei, așa că n-aveau ce face. Câțiva cinici se întrebau ce urmăresc.

De Crăciun colonelul mi-a trimis, prin șoferul lui, o ladă de Harvey's Scotch. Când a primit-o înapoi, după două zile, prin Compania de Taximetre Cambridge, a venit din nou la mine la birou, în persoană.

— Bună dimineața, domnule, i-am spus. Cu ce vă pot ajuta?

— Ai putea să termini cu tâmpeniile astea! zise colonelul încuzbat. I-am oferit un trabuc, pe care l-a refuzat aproape cu violență.

L-am așteptat să continue.

— Chiar vrei să spui că zaci aici și zici zău lui Dumnezeu că mi-ai dat cinci mii de dolari chiar așa, din senin? Mai ales în vremurile astea grele?

— A fost un cadou, am răspuns.

— Să nu crezi că nu știu de ce s-a sinucis tatăl dumitale, tinere, zise colonelul. Fără supărare, știi cum

merg lucrurile astea.

— Sigur că da.

Colonelul trase aer în piept, nervos, și bătu cu bastonul în podea.

— Nu pricep, spuse.

— Nu e nimic de priceput.

— Uite, mi se adresează destul de liniștit, ce-ți spun acum trebuie să rămână între noi. Îl știi pe Wingate Collins? Bine. Wingate Collins este vicepreședintele meu, însărcinat neoficial cu relațiile de muncă. Om de treabă, Wingate, dar face treabă proastă. Îi înnebunește pe toți, când ar trebui să-i facă pe toți să se simtă bine. Sindicatul nu-l place, colegii de serviciu nu-l plac, mie nu-mi place. Strașnic băiat, mă-nțelegi, dar îi înnebunește pe oameni. Ei, uite, pe Wingate îl scoatem la pensie în curând (încă nu știe) și vreau să angajez un om pentru relațiile de muncă. Vreau un avocat, cineva care să se priceapă la oameni. Te iau pe tine cu jumătate de normă, cinci zile pe săptămână. lei cinci mii pe an și poți să-ți vezi și de avocatură.

— Nu!

— Uite, zise colonelul. Țsta nu-i un cadou. Nu știu pe nimeni altul care să-mi convină mai mult pentru postul ăsta. Pur și simplu mă felicit că am dat de tine.

— Vă mulțumesc, am spus. Nu vreau postul, domnule. Dar, oricum, vă mulțumesc.

— Nu-l vrei! strigă colonelul. Oamenii îți ling și tălpile pentru un loc de muncă, și tu nu vrei!

— Nu, domnule!

— *Ba dai* urlă colonelul, ieșindu-și din fire. Era roșu la față.

— Nu! am zis din nou.

— Ia-ți înapoi banii împruțiți, dar nu-mi flutură nici măcar o bancnotă pe la nas.

— În niciun caz.

De data asta colonelul își șterse fruntea cu batista.

— Dar cu scotch-ul cum rămâne?

— Mulțumesc, nu, domnule, am spus. Se ridică să plece, cutremurat.

— O să am o mulțime de invitați în ajunul Anului Nou, zise cu blândețe. Ai să primești și tu invitație. Doamna Morton le-a și trimis. E prima ei preocupare importantă, iar despre tine a auzit, dar nu te-a cunoscut.

Colonelul se recăsătorise cam de un an, prima lui soție fiind moartă din 1925.

— Vă mulțumesc, am spus.

— Nu e cazul să te ostenești, cum ai făcut cu scotch-ul, să o trimiți înapoi. N-are rost s-o insulti pe Evelyn. Mai bine arunc-o la coș.

Într-adevăr, am primit invitația tipărită în ziua următoare, și de ajunul Anului Nou, după ce am băut patru pahare duble de whisky cu sifon după cină, la mine în cameră, am hotărât, în conformitate cu politica mea de consecvență incompletă, să mă duc la petrecerea colonelului. La șapte am luat un taxi până la proprietatea Morton de la Hambrooks Bay.

Petrecerea era în toi când am ajuns. Ambele aripi ale impunătoarei case de cărămidă erau luminate orbitor și vreo sută cincizeci de persoane, cred, fojgăiau prin toate părțile, îmbrăcate în fracuri și rochii de seară. N-aș fi crezut să fie atâtea fracuri în tot districtul Dorchester. În camera de zi principală fusese amplasată o arteziană cu șampanie, și o alta, scânteietoare, cu vin de Burgundia, în bibliotecă. Femeile beau mai ales din acestea. În verandă, trei negri în haine albe serveau de la un bar, iar invitații de sex masculin din apropierea lor erau pe altă lume. O mică orchestră cânta la subsol.

La intrare, majordomul îmi luă pardesiul și invitația, dar până să apuce să facă ceva cu ea, colonelul mă zări

din partea cealaltă a încăperii, unde se întreținea, râzând, cu câțiva prieteni care arătau a vicepreședinți. Rămase holbat o clipă, scoase trabucul din gură și apoi fața i se luminează de un zâmbet larg.

— Măi, măi, *măi!* izbucni el, năvălind spre mine cu brațele întinse. Andrews!

Nu știa ce să spună, așa că îmi frământă brațul cu mâinile lui un timp.

— Măi, măi, *măi!* izbucni el din nou.

— Pare o petrecere plăcută, am spus.

— Priei! zise colonelul. A, uite, hai să faci cunoștință cu Evelyn. *Evelyn! Evelyn!*

Evelyn își făcu apariția din bibliotecă, de alături. Avea vreo patruzeci de ani - mai mult de jumătate din vârsta colonelului și, poate fiindcă nu avusese copii, silueta ei era încă suplă, iar pielea de pe față, destul de întinsă. Arăta mult mai bine decât soțul ei.

— Evelyn, ți-l prezint pe tânărul Andrews, Todd Andrews, știi, tânărul avocat.

— Îmi pare bine, domnule Andrews.

— Bună seara, am zis.

— Soțul meu se îndoia că ne veți face cinstea, zâmbi doamna Morton.

Aveam impresia că se bucura din plin de prima ei preocupare importantă; avea un zâmbet care sugera vag că băuse.

— Ei! exclamă colonelul, ținându-mă încă strâns de braț, de parcă s-ar fi temut să nu o iau din loc.

— E un tânăr independent, asta e! Ei, ce zici de un păhărel, Andrews? Puțin scotch, da, bine?

— Vă mulțumesc.

— Mă întorc imediat, zise doamna Morton. Trebuie neapărat să te cunosc până nu ne scapi din mână. Ciao-ciao!

— Ciao-ciao, am răspuns.

— I-ai făcut mare plăcere că ai venit în seara asta, mărturisi colonelul, în timp ce mă conducea prin mulțime, către verandă.

Lumea întorcea capul după noi când treceam.

Mda, a fost prima petrecere mai de proporții la care luam parte, după zilele binecuvântate dinaintea morții tatii, și m-am regăsit în starea de atunci. Cum am scăpat de insistența colonelului de a mă prezenta unor persoane pe care le știam (la petrecere erau doar vreo zece - doisprezece necunoscuți), m-am asigurat de două scotch-uri duble de la unul din negri (pe care de asemenea îi cunoșteam bine), și m-am retras în subsolul întunecos, care fusese eliberat pentru dans. Un bar auxiliar, cu un singur barman, fusese instalat în partea opusă orchestrei, așa că un timp am putut să beau fără întrerupere, privind la interpreți și dansatori. Și, ca să spun drept, m-am îmbătat strașnic cu scotch-ul colonelului.

Cele ce-au urmat trebuie să le relatez în secvențe întrerupte, pentru că așa mi le amintesc.

La miezul nopții locul s-a transformat într-un iad, ca și cum toți invitații (trebuie să fi fost vreo două sute atunci, sau, în orice caz, parcă toți se adunaseră la subsol) se hotărâseră să-și dea capetele pe spate și să ragă din toți bojocii ore în șir. Orchestra cânta mai departe, dar nu mai putea fi auzită, și lumea cânta deșucheat fără să urmărească niciun fel de muzică. La un moment dat, cineva începu să mă sărute și i-am propus persoanei, cine-o fi fost nu știu, să aruncăm cu paharele în șemineu, cum e normal.

— Nu e niciun șemineu.

— Atunci în zgomotele astea.

— Nu poți să lovești zgomotele, prostănacule.

— *Regardez*, am spus, și am aruncat cu paharul meu

în toboșar.

Știu precis că am dansat un tango cu Evelyn Morton. Nu, nu unul, zece, douăsprezece tangouri, fără să mă inhibe nici muzica, nici experiența anterioară. Și în fiecare colț mai întunecat îl vedeam pe colonel, în timp ce soția lui mă strângea în brațe, cum zâmbea silnic, blajin, dând din capul său imens, cum îi străluceau dinții de aur, bastonul cu măciulie de aur.

Era, sunt sigur de asta, un adevărat spectacol de cabaret oferit de niște soții de vicepreședinți bete, spre oroarea unora din soți. Dansau cancan. Excelent. Îmi amintesc clar piciorul azvârlit în sus, coapsele grase, cu vinele, foarte vizibile, ale soției lui Wingate Collins, acea persoană importantă. Hărmălaia continua, oricâte pahare ai fi aruncat în orchestră, care cânta terorizată. Mi-a rămas în minte imaginea toboșarului, care folosea drept scut un cinei uriaș, adus parcă tocmai pentru acest scop; apoi imaginea paharelor mele înalte, elegante, scânteind prin aer și făcându-se țândări de perete, trecând pe aproape de urechea lui dreaptă. Indiferent cu cine voiai să dansezi, apărea doamna Morton – suplă, grațioasă, neatractivă, beată – iar colonelul dădea din cap.

Apoi s-a iscat o dorință colectivă de a face dușuri reci în câteva din băile de la etaj. Dușurile le făceau grupuri compacte de oameni care cântau. Grupul meu cânta versuri din *Mademoiselle din Armen-tieres*, și îmi amintesc și azi vibrațiile baritonale ale vocii mele, dar nu-mi amintesc să mă fi udat deloc, până la intrarea doamnei Morton, udă learcă. Stând în afara cabinei de duș, noi tocmai cântasem versul în care se spunea că *Mademoiselle* nu se bucurase de viață de patruzeci de ani, dar între „arde-o” și „rupe-o”, corul meu se făcu nevăzut, ca în filme, și, acoperită de stropi strălucitori, doamna Morton îmi sări în brațe din spatele perdelei de la duș, ca o

naiadă jilavă. Sâni înrouați, nu prea tari, se striviră de pieptul cămășii mele. Părul, de pe care se scurgeau firișoare de apă, îi cădea peste ochi. Dinții ei mi s-au înfipt în rever, în floarea de la butonieră. S-a frecat de pantalonii mei. Am dansat un *parlez-vous* minunat, curmat printr-o prăbușire la podeaua acoperită cu dale, în care lovea sacadat, cu vârful bastonului, colonelul. Doamna Morton zări dinții de aur licărind în lumina care venea dinspre becul din baie și leșină sau muri răscrăcată, rozalie și udă de sus până jos, ca o vacă-de-mare rușinată, tocmai scoasă din adâncuri.

M-am cules de pe jos și mi-am îndreptat papionul ud. Colonelul rânji tremurător și bătu cu bastonul în podea (la câțiva centimetri de capul ud al soției sale), ca și cum ar fi comunicat cu duhul ei prin alfabet Morse.

— Doamna Morton dansează bine, am spus, făcând o ușoară plecăciune către colonel, în timp ce treceam peste doamna Morton, îndreptându-mă spre ușă.

Pe urmă, la despărțire, am adăugat ceva ce mi se părea mie o fericită îmbinare de spirit și *savoir-faire*.

— S-ar putea spune că este cea mai Minunată Tomată Morton, nu credeți? Noapte bună, domnule.

De fapt, îți venea să adaugi că era păcat să vezi o asemenea tomată proaspătă fiartă în suc propriu, ca să zicem așa, dacă nu chiar băgată în conservă – dar se cunoaște limita dincolo de care înțepătura spiritului devine mușcătura insultei, așa că mi-am ținut gura și am ieșit cu eleganță.

În anul următor nu s-au făcut propuneri firmei Andrews, Bishop & Andrews pentru a-și oferi serviciile colonelului, nici n-am fost agasat cu invitații la petreceri sau la mese oferite la conacul Morton. De fapt, dacă vor fi fost petreceri la familia Morton de la acel ajun de An Nou, n-am auzit de ele. Jacob Matson, de la Matson & Parks, a

fost făcut vicepreședinte responsabil cu personalul TMM, după ce Wingate Collins a fost pensionat subit.

Iar în rarele ocazii în care l-am mai întâlnit pe colonelul Morton pe Race Street și mi-am atins borul pălăriei în semn de salut, s-a făcut roșu, și-a dezvelit dinții de aur și s-a arătat distant, etalând zâmbetul sumbru al omului care nu este obligat în niciun fel nimănui.

XXII

O vizitare a teatrului plutitor

La orele trei, de îndată ce Bill Butler și Charley Parks au plecat din biroul meu, a intrat Jane Mack cu fetița ei. Am auzit-o pe Jane salutându-se cu d-na Lake, iar apoi micuța Jeannine – care acum avea trei ani și jumătate, și era oacheșă și drăguță ca și mama ei – veni până în dreptul biroului meu și mă privi timid.

— Bună, Toddy, spuse ea.

— Bună, copilaș.

— Scumpule, mă lași să-ți ascut creionul?

— Cum să nu.

Jeannine avea acest obicei de a ascuți creioane. l-am dat unul lung, ea s-a îndreptat fericită spre aparatul de ascuțit și s-a apucat să învârtă manivela în neștire.

— Of, Doamne, făcu Jane intrând în biroul meu, acum e în fine fericită. Cum te simți, Toddy? Mai bine?

— Bună, Jane. Nu m-am simțit rău.

— Atunci de ce ai făcut atâta circ aseară? Întrebă ea pe un ton scăzut, ca să n-o audă d-na Lake.

Se cocoță apoi pe colțul biroului. Era în șort kaki – lucru neobișnuit pentru acel an – cu o bluză de bumbac albastră, și arăta proaspătă și nurlie.

Am zâmbit.

— Cred că pur și simplu n-aveam chef.

Mi-a întors zâmbetul și m-a bătut ușor cu palma pe cap.

— E un comportament prostesc, spuse ea. În schimb aveam chef *eu*.

— Și *eu*, declară Jeannine meșterind la aparatul de ascuțit.

— Poate c-am început să mă senilizez, sugerați eu. Vitalitatea n-a fost niciodată punctul meu forte, după cum bine știți.

— Îți cunosc punctul forte, spuse Jane. Ai primit biletul meu?

— Da.

— Mi-ai trimis unul insensibil, așa c-am găsit de cuviință să-ți trimit și eu unul la fel de insensibil.

Zâmbii.

— Nu știu ce boală mi-a găsit Marvin. O să aducă diagnosticul deseară și-o să ne uităm la el când vii data viitoare.

Desigur, m-așteptam la o reacție de surpriză la auzul acestei vești, dar Jane, spre deosebire de Harrison, nici n-a clipit din ochi.

— Dumnezeu știe că era cazul să mergi la doctor, spuse ea. Bine - zise ea, sărind de pe birou. O să te văd mai târziu, când treci pe la noi, nu-i așa? Bem un cocktail Manhattan? Încearcă să n-o ții pe Jeannine prea mult în plin soare, dacă poți. Are boneta asta, dar afară e groaznic de cald.

— Bine.

— Termin cu coaforul într-o oră, dacă vrei să măntorc s-o iau. Dacă-ți pierzi răbdarea pân-atunci și-ți dă bătaie de cap, mi-o pui într-un taxi și-o trimiți acasă. Asta o distrează chiar. Și, pentru numele lui Dumnezeu, cumpără-i un cornet cu înghețată.

- Bine.
- Și-acum, pa, scumpete. Jane își sărută fetița.
- Pe curând, Toddy.
- Pa, mami, spuse Jeannine.
- Pe curând, spusei și Jane plecă.

Eram impresionat: între perioada din 1933, când am jignit-o, și cea din 1935, când ne-am reluat legătura, personalitatea lui Jâf-e se conturase mai puternic în multe privințe; în orice caz devenise imprevizibilă. M-am întrebat cu destul de mult interes ce-avea să facă cu biletul meu, acum că îndeplinisem condițiile impuse de ea – și când mi-am dat seama că n-o să mai fiu în viață să aflu asta, am încercat o ușoară senzație de regret; singura senzație de acest fel avută în acea zi.

— Hai la teatrul plutitor, scumpo, i-am propus lui Jeannine, care ajunsese, între timp, la ultima bucățică de creion pe care tocmai o vâra în ascuțitoare.

— Bine, scumpule, zise ea și mă luă politicos de mână.

Am ieșit în soarele orbitor și am mers de-a lungul șirului de case mohorâte până la Long Wharf, unde vasul se întindea imens pe lângă parapet. Spre deosebire de variantele sale din Mississippi, *Originalul & inegalabilul varieteu al lui Adam* nu reprezenta o extravaganță arhitecturală plină de poleială și împletituri de turtă dulce. Era, spre deosebire de acestea, drastic nedecorat, căci fusese construit pentru a rezista furtunilor ce se abăteau dinspre Tangier Sound și din josul Golfului, iar uneori se hazarda să pătrundă chiar și în Oceanul Atlantic. *Varieteul* însuși era o cutie lungă și îngustă din șindriliă săltată pe o șalandă masivă. Pe proră era înscris cu litere mari numele înregistrat al vasului – *S.S. Thespian*, dar jos, de ambele părți șindrilitate, apărea strălucitor numele lui comercial, mai puțin modest, cu litere roșii de trei picioare. Niște

balcoane simple împodobeau ambele capete ale teatrului, probabil pentru folosința angajaților, și jos, de-a lungul ambelor părți laterale, se întindeau balustrade de protecție. Pe acoperiș se aflau guri de ventilație, coșuri de sobă, frânghii de rufe, bărci de salvare, o baracă mai arătoasă, garnisită cu jardiniere și ferestruici cu perdele, o estradă improvizată pentru orchestră și flașneta cu tuburi de abur, mută acum. Întreaga construcție era consolidată, pentru a nu se îndoi sau umfla, cu o alcătuire de piloni și cabluri pe ambele laturi. Două remorchere – *Pamlico* și *Albemarle* –, ancorate alături, furnizau puterea motrice a vasului.

— Ce-i aici, Toddy? Întrebă Jeannine fascinată.

— Teatrul plutitor, i-am răspuns. Poți să zici *teatru plutitor*)

— *Teatru plutitor*.

— Ți-ar plăcea să mergem mai aproape să-l vezi mai bine?

— Sigur.

Din fericire, căci îmi uitasem promisiunea, un comerciant deschisese un chioșc de răcoritoare lângă parapet, așa c-am putut să cumpăr două cornete cu înghețată de vanilie înainte să înaintăm spre vas pentru a-l privi mai de aproape. Nu se îmbulzea prea multă lume împinsă de curiozitate pe o arșiță atât de cumplită; am savurat spectacolul în intimitate, suind-o pe Jeannine pe un stâlp ca să vadă mai bine.

Cum obișnuia să facă ori de câte ori o fascina ceva, Jeannine alunecă în rutina lui „De ce?”

— La ce folosește, Todd, scumpule? strigă ea, speriată de dimensiunile teatrului.

— E un teatru plutitor, scumpi. Lumea se suie la bord și ascultă muzică și se uită la actorii care dansează și fac comicării.

— De ce?

— Ce de ce? întrebai. De ce fac actorii caraghioslâcuri sau de ce le place oamenilor să se uite la ei?

— De ce oamenii?

— Oamenilor le place să meargă la spectacol pentru că-i face să râdă. Le place să râdă de actori.

— De ce?

— Le place să râdă pentru că râsul îi face fericiți. Le place să fie fericiți, ca și ție.

— De ce?

Cu siguranță, nu o interesa, câtushde puțin, nici propria-i întrebare, nici răspunsurile mele ca întrebări și răspunsuri în sine; o fascina pur și simplu vasul monstruos și voia să mă audă vorbind. I-aș fi putut recita alfabetul pe un ton de cunoscător și asta i-ar fi sunat convingător.

— De ce le place să fie fericiți? Pentru că ăsta-i un capăt de drum.

— Și actorii?

— De ce fac actorii caraghioslâcuri? O fac ca lumea să dea bani ca să-i vadă. Vor să câștige bani.

— De ce?

— Ca să aibă ce mânca. Le place să mănânce.

— De ce?

— Trebuie să mănânce ca să rămână în viață. Le place să rămână în viață.

— De ce?

— Pentru că și ăsta-i un capăt de drum, îi spusei.

— Ei, voi de-acolo! strigă un om mărunț din balconul dinspre pupă. Vreți să dați un ochi? Veniți mai încoă, să vă conduc io.

— Vrei să urci în teatrul plutitor?

— De ce nu?

Omulețul ne întâmpină la pasarelă și ne făcu semn

cu mâna să urcăm la bord. Arăta a om călit, vânos, cu fața ca tovalul, cu mâini noduroase și ochi de graur, și purta niște pantaloni negri mototoliți, o cămașă albă imaculată și o șapcă de iahting. Jeannine l-a cântărit serioasă în timp ce eu i-am strâns mâna.

— Sunteți Căpitanul Adam?

— Chiar el, trăiți. Jacob Adam. Acu' adu-ți fetița acilea, să v-arăt bamporu'. Țsta da bampor, nu-i așa?

— Într-adevăr, e grozav.

— Țsta da bampor, trăiți, încuviință Căpitanul Adam. Are trei-șunu dă ani, da' să ține încă tare ca dolaru, mă-nțelegi...

Mă trase de braț și hăhăi.

— Că dolaru' nu mai e ce era-n 1906! Asta da bampor, repetă el. Am pus dă l-am construit în Little Washington din statu' Carolina dă Nord, în 1906, trăiți, și-am zis să-l facă țapăn. Că dacă ai da drumu-n ocean unuia din teatrele plutitoare dă pă Mississippi pentru o clipă doar, n-ar rămâne din ele nici măcar un bețigaș cu care să te scobești în dinți!

— De ce? îl lua din scurt Jeannine, prinzând curaj.

— Ai condus vapoare pe Mississippi? l-am întrebat.

— Nu, trăiți, nu mi-e rușine s-o zic, declară Căpitanul.

N-am pus piciorul pe vreun alt bampor în viața mea până am construit *Varietăul*. Nici măcar o barcă cu vâsle. Așa care va să zică. Am avut o afacere cu un vodevil în două vagoane dă trei parale, pă toți cocla-urii, trăiți, din 1895 până-n 1905, și-a mers așa strașnic c-a trebuit să mă las, că fiștecăre din amplexării mei și-a pus dăstul la teșcherea să-nceapă o circăraie dă trei parale pă barba lui. Ce-a urmat dă-ndată a fost o concurență-n-drăcită, dă n-am putut să rămân dă fraier. Mi-am pus în cap să-mi fac vad într-o afacere pă care trebuie s-o pornești cu bani căcălău, așa că-n veacul vecilor să nu mai să poată vârî în ea toți

cioflingarii cu zece dolari și restu' gunoi. Nu mi-e rușine să ți-o zic, am băgat șase mii dă dolari în bamporu' ăsta, pă vremea când banii era bani, nu glumă. Da' am vrut să fie țăpăn, și uite că încă mă bucur dă el.

— Pare a fi foarte solid, recunoscui eu.

Până-n clipa aceea nu ne mișcasem de pe pasarelă: am eu un ce care stârnește flecăreala bătrânilor.

— Păi e solid, trăiți. Vezi filele alea dă bordaj d-acolo? Arată spre bordajul lateral de lemn al vasului.

— Întâi am tăiat cu ferăstrău' scândurile alea, că era copaci înainte. Un an întreg am colindat toate pădurile din Carolina, să-mi aleg lemnu' dă unde să găsea, trăiți. Lungi d-o sută douăzeci și două dă picioare și groase dă patru țoli, atâta au, filele alea, și nu găsești o matisire în vreun loc dă la pupă la proră, nici măcar o îmbucare. Și-am pus să le prindă cu buloane dă lemn plutitor din două în două picioare cu bolțuri dă douășapte dă țoli. Asta da treabă pentru ocean, trăiți! Căptușeala dă scânduri dă trei două dă picioare de-a curmezișu' fundului, una-ntr-alta; matisare canei. M-a ars al dracu' la pungă, trăiți, da' a fost bani investiți cu rost, ți-o zic pă cinste matale. Odată, pân' 1920, ne-a prins o furtună în Tangier Sound și n-a putut să ne trimită măcar o barcă. Nu te mint, trăiți, timp dă paispe ceasuri s-a spart valurile pă acoperișu' *Varie-tăului*. I-a smuls panseluțele d-nei Adam chiar din jardenelele dă la fereastra d-acolo, da' n-a plesnit nicio scândură din *Varietău*. Asta câștigi dacă-ți bați capu', trăiți.

Jeannine țăpăia în sus și-n jos; m-am îndreptat spre casa de bilete oblonită.

— Haidenăuntru, mă pofti Căpitanul.

Am pătruns în teatrul întunecos și rece, iar Căpitanul Adam ne-a oferit un comentariu neîntrerupt asupra lucrurilor pe care le vedeam.

— Locuri - șapte sute, spuse el. Albii aci, în loji, negrii

la balcon. Din fericire, Jeannine nu întrebă de ce.

— Pă vremuri nu prindeai picior de negrotei pă punte, continuă el. Să zvonise că-i momim aici ca să-i trimitem înapoi în Africa. (Scena aia d-acolo e lată dă nouășpe picioare; sala e lungă dă opt-zăci dă picioare). Pă vremuri aduceam și un automobil pă punte, da' să pare că s-a stricat din pricina apei sărate.

— Și *tu* unde locuiești? întrebă Jeannine.

— Păi, pă acoperiș, donșoară.

— De ce?

— *De ce?* Măi, măi! Își permite cam mult, nu-i așa? Ei, trăiți, să ne-ntoarcem înapoi să v-arăt cabinele actorilor și restu'.

L-am urmat pe Căpitan în spatele scenei, unde se-nșirau niște uși numerotate de-a lungul unui coridor scurt.

— Cabine mari și bune, spuse Căpitanul Adam cu fudulie. Actorii locuiesc chiar în ele. Mai toți sunt în oraș acu, trăiți.

— De ce? murmură Jeannine.

— Acu' coborâți încoace.

Furăm conduși jos pe o scară de tambuchi.

— Aicea șade bucătaru' și aia-i sofrageria - suntem taman sub scenă acu' - și acolo-i cambuza. Cu mașină dă gătit cu gaz și un răckor dă nouă sute dă funzi. Ușa aia d-acolo dă chiar în fosa orchestrei. Ei, ce ziceți dă bampor?

— Foarte impresionant, spusei.

— Toată chestia nu-nghite dăcât paișpe inci dă apă, să fiu al dracu'! Mereu zic: dă-mi o groapă dă noroi măricică și-ți dau în schimb un spectacol! Da, trăiți. Șase ventilatoare babane pă acoperiș. Apă la robenet în toate cabinele. Căldură cât cuprinde pă timpu' iernii. Vezi, țevile alea dă sub scenă? Țevi dă încălzit, dă apă, dă acetilenă pentru luminile rampii.

— Nu folosiți curentul electric?

— Îl folosesc pentru ventilatoare și pentru lumini, ori
dă câte ori pot, da' nu poți să pui bază pă el. O groază dă
debarcadere n-are buletrică. Poți să dai un spectacol fără
ventilatoare, da' nu și fără lumini. Am pă vas două grupuri
dă luminăție pentru rampă, unu' electric, ălălant pă bază
dă acetilenă.

Am făcut observația că acetilenă mi se pare a fi un
camarad de navă cam periculos.

— Ne, trăiți! negă Căpitanul Adam. N-am avut
niodată nici atâtica bucluc. Ținem rezervoarele greate
afară, unck o scurgere n-o să facă niciun bucluc, și io o
aduc înăuntru pân' țeava asta swbtire dă aramă, spuse el
indicând cu degetul o țevușoară care trecea printr-o valvă,
de care atârna o plăcuță ce purta inscripția A NU SE
DECHIDE PÂNĂ NU SE aprind luminile rampei - și d-acolo
la rampă. Velatura ține bine. Nu-ți face griji, trăiți, nu-i
nimic pă bamporu' ăsta care să nu fi fost chibzuit ca
lumea. Am câte un remorcher și la pupă și la proră, așa că
ea merge oblu pă apă. Ne-am făcut turu' dă spectacole
așa ca să ajungem la apă dă băut dă două ori pă an, să
curățăm mușchiu' și scoicile dă pă fundu' bamporului.
Pornirea din Elizabeth City, din Carolina dă Nord (oraș cu
apă dă băut), curând să face cald, și jucăm în draci pă tot
țărnu' lu' Albemarle și Pamlico Sound, p'ormă pân'
Canalu' Dismal Swamp și în susu' lu' Chesapeake pân' la
Port Deposit, fără să scap nici. unu' din locurile bune dă
acostare pă tot traseu'. În preajma lu' Port Deposit e apă
dă băut, așa c-o pornim 'napoi spre casă cu fundu' curat
din nou. Mă scutește dă un transport în plus".

Jeannine începuse să se dea huța de mâna mea
înainte și-napoi. I-am mulțumit Căpitanului Adam că ne-a
arătat nava, iar el ne-a condus afară pe o ușă laterală,
care ducea din sufragerie, unde stătusem de vorbă în
picioare, până la tribordul remorcherului.

— Ți-a plăcut teatrul plutitor? o întrebai pe Jeannine.

— Sigur că da.

Era îmbujorată la chip și am socotit nimerit să o scot din bătaia soarelui.

Am trecut pe lângă chioșcul cu răcoritoare, la care se afla doar vânzătorul singur-singurel.

— Toddy, scumpul meu, îmi mai cumperi un cornet cu înghețată?

— De ce?

— Pentru că am poftă, scumpule.

— De ce?

— Am poftă de unul.

— *De ce* vrei unul?

— Vreau unul.

— Dar de ce? Spune-mi *de ce*.

— Vreau unul.

A căpătat un cornet și ne-am întors agale la biroul meu în plină arșiță și soare.

XXIII

Pe curând, pe curând

Înainte de a ajunge la strada tribunalului, al doilea cornet cu înghețată îi picura de pe bărbia bronzată spre adâncitura cotului, scurgându-i-se pe rochița de vară și pe pantofiori. M-am oprit sub un plop înalt s-o curăț puțin cu batista. Mă luase un fel de amețeală – de vină era soarele, sau întrebările Jeanninei, n-aș putea preciza.

— Toddy, scumpule, vreau să stau la oliță, mă anunță ea.

— Poți să te ții un moment? spusei zâmbindu-i, în speranța că n-o să se apuce să mă întrebe de ce.

Am luat-o-n brațe și am pornit-o cu pași mari în sus

pe trotuar, așteptându-mă ca în orice clipă să-mi simt mânăca umezită, dar Jeannine chicotea și se agăța de gâtul meu, acoperindu-mi gura cu brațul grăsuliu.

— Îm, în, miroși ca mămica! spusei. Asta a distrat-o.

— Și tu miroși ca tăticu'! mi-a întors-o.

— I-auzi!

Am ajuns cu bine în port, unde d-na Lake a dus-o pe Jeannine la toaletă. În acest răstimp i-am scris un bilet lui Jimmy Andrews, care se afla la doar câțiva pași de mine, și m-am gândit la Jeannine, care era de părere că miros ca tăticul ei. Natural, era cât se poate de posibil să aibă dreptate: desigur, *eu* puteam să miros cumva a Andrews pentru curiozitatea ei de copil.

Mi-am încheiat biletul (prin care-l înștiințam pe Jimmy de scrisoarea de la Eustacia Callader și-i dădeam indicații privind măsurile ce trebuiau luate împotriva mamei lui Harrison pentru recuperarea unei părți din averea de care se descotorosise ea) și l-am băgat în buzunarul interior al hainei. Peste câteva minute intră în odaie Jane, cu părul tuns scurt, și plecarăm amândoi la ea acasă pentru cocktail. Nu m-am ostenit să-mi fac ordine pe birou, să-i spun un ultim la revedere domnului Bishop, lui Jimmy sau d-nei Lake, și nici să arunc o ultimă privire spre biroul meu, spre minunatul perete la care obișnuiam să mă holbez. De ce-aș fi făcut-o?

În vreme ce șofam spre East Cambridge, deși sporovăiam agreabil cu Jane și Jeannine, planul meu îmi stăpânea întreaga ființă, ajungând între timp la o formă finală cristalizată. Dacă din vocabularul meu sărac numai expresia *emoție lipsită de entuziasm* este singura care aproximează descriptiv sentimentul care îmi obseda gândurile, trebuie să înțelegi ce vreau să spun din însăși contradicția acestor termeni. Mai păstram încă o cotă suficientă din emoția care însoțise clipa când mi-am dat

seama că sunt gata să mă anihilez; dar, asemenea tuturor hotărârilor mele majore în probleme de atitudine personală, decizia cu pricina fusese rapidă, ca efect al unei presiuni exterioare asupra a ceea ce reprezenta masca mea obișnuită – și, ca și în toate celelalte situații similare, decizia în sine căpătase o formă rațională numai după aceea, devenind un fel de atitudine coerentă și motivabilă. Deși ar fi exagerat să se aștepte de la mine să fac pe solemnul în privința asta, e neîndoios că direcția raționamentelor mele din acea zi era cumplită – și totuși plină de farmecul dezolării și de vraja prăpastiei. Un simplu fapt – acela că nu există rațiuni ultime – O! cât de cutremurător! Auzul meu distingea dincolo de acest fapt șuieratul sumbru al vântoaselor Haosului; m-am înfiorat de parcă din hău ar fi suflat asupra-mi boarea rece a unui suspin.

Era ora patru; arșița continua să dogorească. Ceea ce persista în mașina lui Jane pe când ne îndreptam spre podul de peste golfuleț nu era nici pe departe vântul sumbru al Haosului, ci putoarea cuiburilor de crabii ce se degaja din movilitele carapacelor roșietice și a altor părți necomestibile ale crabilor zvârliți pe uscat în plin soare de către pescuitori. E un miros care te ia de nas – nu o dată am văzut turiști vomitând pe când traversau golfulețul vara – dar, ca multe alte lucruri, poate fi suportat: cei mai mulți dintre băștinași nici măcar nu-l percep, cât despre mine, m-am deprins să-l trag adânc în piept și să-l savurez în nări. Ceea ce am și făcut, pe când traversam podul cu mașina, compunând și o notă în minte pentru *Ancheta* mea, după cum urmează:

Plăcerile olfactive nefiind mai absolute decât alte genuri de plăceri, ar fi bine să depășim judecățile convenționale asupra mirosurilor. Jalnic standardul după care e socotit pervers acel aspirant la înțelepciune care,

după ce și-a tăiat unghiile de la picioare, trebuie să-și adulmece degetele cu o plăcere secretă.

Reflecțiile de mai sus s-au așternut alături de meditația mea din zorii zilei pe tema lui Platon și a pescuitorilor de crabi – strașnică zi pentru *Ancheta* mea! – și mi-am continuat fără să mă întrerup conversația cu Jane, care vorbea, de fapt, foarte însuflețit. Îmi anunțase, spre marea mea surprindere, că ea și Harrison proiectau o excursie în Italia pentru toamnă.

— E ideea lui Harrison, zise ea, și mă amuză teribil. Vrea să stăm până la Crăciun, iar eu susțin să rămânem până la Paști. Am fost acolo într-o vară când eram mică și e o minunăție! Regret că nu putem locui acolo.

Cred că nu mă slăbea din ea ochi să-mi vadă reacția, însă s-ar putea prea bine ca această bănuială să fie simplă vanitate. Oricum, n-am lăsat să se ghicească nimic pe chipul meu.

— Vă bazați pe moștenire ca să vă plătiți călătoria? am întrebat. Cred c-ar fi mai înțelept să nu contați pe asta.

Se arată surprinsă:

— Credeam că nici nu se mai pune o asemenea problemă. Nu-i așa? Abandonasem orice speranță în direcția asta.

— Cred că sunteți pe calea bună.

— O să ne plătim voiajul din salariul lui Harrison. Ce naiba, ne-o putem permite.

Se uită din nou la mine.

— Am putea chiar să recurgem la vânzarea casei – dacă n-ai nimic împotrivă.

— Ce să am?

— Știu eu... zise, dând din umeri.

— Crezi că Harrison o să fie în stare să-i înghită pe oamenii lui Mussolini?

— Vai, dar asta nu-i o vizită cu caracter politic, spuse

Jane cu un zâmbet. Politica nu mă interesează câtuși de puțin. Pe tine da? Cred că nici pe Harrison nu-l mai atrage, având în vedere evenimentele din Spania. A devenit tot mai cinic în privința mișcărilor politice, cred. De fapt e cinic în toate privințele în prezent, dar într-un chip tare simpatic. Cred că s-a molipsit de la tine.

— Caracterul simpatic sigur nu-i de la mine.

— Sigur, sigur, spuse Jane și mă lovi ușor cu palma pe picior. Exuberanța ei păstra încă o notă de iritare, cel puțin așa mi s-a părut: acum că depășisem cherhanalele de crabii, îmi mirosea a un plan pus la cale.

— Când ați hotărât toate astea? am întrebat vesel. Cu voiajul și cu casa?

— A, ideea i-a venit lui Harrison, spuse ea. Cu voiajul. Eu am dat ideea cu casă, pentru că doream să fim independenți. Cred că mi-a trăsnet prin cap acum o săptămână. N-am stabilit toate detaliile. Nu te superi, nu-i așa, dacă plecăm?

Se uită la Jeannine, care privea nepăsător pe geam.

— Înțelegi la ce mă refer.

— Cum o să mă supăr!

— Mi-ar cădea așa de bine! Cu banii luați pe casă am putea rămâne un an întreg acolo. Harrison 15 i poate aranja ploile cu slujba. Doamne, gândește-te un pic - *Italia!*

— De când te dai în vânt după Italia? spusei zâmbind.

— Întotdeauna m-am dat în vânt după Italia. Nu ți-am mărturisit-o? Ai chef de hartă cu mine, Toddy?

— Nu.

— Cam așa s-ar zice după cum te-ai purtat.

Am oprit în fața casei lui Mack și am coborât-o pe Jeannine din mașină să alerge spre Harrison, care le făcea cu mâna din verandă.

— Te-a deranjat biletul meu de azi-dimineață? insistă Jane pe când pășeam în susul pajiștii.

— Sigur că nu mi-am închipuit că o să mă iei pe sus cu consultul la Marvin, dar mă bucur c-ai făcut-o.

— Dar biletul meu? întrebai. Harrison părea nițel cam îngrijorat când i-am spus la prânz că am fost să mă consulte Marvin, dar tu nu pari deloc alarmată.

— Aș avea vreun motiv? Legat de ce anume?

Între timp ajunseserăm în dreptul porții și Jane sări treptele, îl sărută ușor pe Harrison pe frunte și dispăru înăuntru.

De obicei ne beam Manhattan-ul pe verandă, dar în vara aceea era mult mai răcoare în camera de zi. Harrison și cu mine am sporovăit un timp despre vreme, căzând de acord că ceața mohorâtă care plutea peste golf prevestea furtună, și-apoi am intrat în casă.

— Deci plecați în Italia! făcui eu.

— Da, așa se pare.

Instantaneu Harrison se scotoci în buzunarele cămășii după o țigară.

— Ți-a spus Jane?

— Acum o clipă. Cred că-i o idee grozavă, sunt sigur de asta.

— Vorbești serios? În fine, eu nu eram prea convins. Asta implică vânzarea casei și tot restul – tu știi cât e de îndrăgostită Jane de Italia, chiar dacă sunt fasciști acolo, și aș vrea să văd locurile cu ochii mei, cât mai e timp. Bănuiesc că lucrurile or să explodeze mai devreme sau mai târziu. Sincer vorbind, nu știam cum o să reacționezi la ideea asta, adăugă el precaut.

— Cum o să reacționez eu? Ce importanță ar avea dacă aș fi împotriva? Dar nu sunt, câtuși de puțin.

— Mă rog...

Jane reapăru din bucătărie, urmată de fata care ne

aducea cock-tailurile. Jane se așeză pe canapea lângă Harrison; eu eram instalat într-un fotoliu vizavi de ei.

— Așa, făcu Jane voioasă, privindu-și zâmbitoare cocktailul. Sorbirăm cu toții.

— Aveți de gând să mergeți la teatrul plutitor astă-seară? mă întrebă Harrison.

— S-ar putea. Nu m-am gândit prea mult la asta.

— Jeannine murea să meargă azi după-masă, îi spuse Jane lui Harrison, în avantajul meu. A mâncat două cornete mari cu înghețată, și omul le-a arătat ei și lui Todd tot vaporul.

— Ei? Ce spui? făcu Harrison.

— De fapt, s-a agitat prea tare – are și puțină febră. L-am sunat pe Marvin, dar zice că nu e nimic grav.

Am mai sorbit puțin din cocktail.

— De ce nu rămâi la cină cu noi? mă întrebă Jane. Doar platouri reci – felii de șuncă și salată de cartofi.

Am dat din umeri.

— O să-i spun lui Louise.

Sări de pe scaun și intră iar în bucătărie. Harrison și cu mine mai sorbirăm un strop, și iar un strop, și după un timp mi-am aprins un trabuc.

— Să nu te simți jignit de ce am să-ți spun acum, Toddy, începu Harrison, și la auzul acestora eu îmi înconjurai involuntar trabucul cu un zâmbet; tensiunea dispăruse.

— N-ai cum să mă jignești, declarai eu.

— Vezi, tocmai asta e. Știi foarte bine că ne-ar plăcea să facem astfel ca tu să ne însoțești în Italia – am schițat un gest de refuz –, dar m-am gândit că ai și tu treburile tale și, în plus, ca să fiu sincer, cred că Jane a cam plănuit toată chestia asta numai pentru noi doi. Adică trei, dac-o socotim și pe Jeannirie. Mă-nțelegi.

— Nici nu-i nevoie să mi-o spui.

— În fine, nu asta-i problema. Problema e că Janie, se-nțelege, nu va mai fi în preajmă timp de unul său, cine știe, chiar doi ani. Uf – nu știu cum să mă exprim fără să te jignesc, Toddy –, dar adevărul e că, mă gândesc, știi eu? că atunci când o să ne întoarcem (habar n-am când o să fie asta), ținând cont și de faptul că Jeannine se face mai mare și așa mai departe... în fine, n-ar mai fi prea acceptabil, înțelegi ce vreau să spun, ca Janie să continue să vină la hotel.

— Sunt totalmente de acord, rostii imediat.

— Drace, cred că te simți insultat, Toddy. Nu vreau s-o iei pe invers. Știi ce gândesc despre tine. Dar drace – Nicio problemă, băiete. Fără explicații.

— În fine, doresc să mă asigur că nu mă-nțelegi greșit, insistă Harrison, cercetându-și cu privirea paharul gol.

Intră Jane, care se uită scurt la mine, apoi la Harrison, și se așează la mijloc între noi doi. Se concentra asupra genunchiului ei bronzat pe care-l tot freca.

— Nu-i nevoie să dai nicio explicație, am insistat ferm. De fapt...

— Am să-ți dezvălui adevărul adevărat, Toddy, interveni Jane (cred că era pentru prima dată că mă întrerupea). Dacă n-ai nimic împotriva, aș vrea să încheiem legătura noastră încă de pe acum. Te-ar deranja?

— Tocmai voiam să ți-o sugerez, spusei. Jane zâmbi scurt privindu-și genunchiul.

— M-am gândit la asta de mai mult timp.

— Hai să vedem dacă pot să-ți explic cum trebuie, spuse Jane, privindu-mă drept în ochi cu simpatie. Nu prea îmi găsesc ușor cuvintele.

— Nu-i nevoie să rostești niciun cuvânt, am afirmat eu.

— Ba da, zâmbi ea. Nu vreau să rupem legătura dacă

nu reușesc să te fac să înțelegi absolut totul.

— Înțeleg absolut totul.

— Nu, nu-nțelegi, spuse Jane drăguță. Mi-am ridicat privirea surprins.

— Dacă ai fi înțeles absolut totul, n-ar mai fi apărut problema de acum câțiva ani.

— Ei, asta e! protestai eu.

— Să văd dacă pot să spun ceea ce vreau să spun, și apoi să cântărești și tu lucrurile.

Am ricanat scurt către Harrison, care nu m-a zărit, totuși, pentru că era prea absorbit de paharul lui gol.

— Când ne-am căsătorit eu și cu Harrison făceam pe pudicii ca cei care fac amor pe furate, începu Jane. M-am jurat că n-o să mă pot uita vreodată la alt bărbat, și Harrison s-a jurat că nici măcar nu s-a gândit vreodată la altă femeie din punct de vedere sexual. Apoi când au mai trecut niște ani, ne-am dat seama ce necinstiți am fost – nu știu dacă ăsta e termenul potrivit – da, *necinstiți*. N-am să mai intru în detalii. În fine, am hotărât că nu-i niciun păcat dacă unul dintre noi se culcă cu altcineva din când în când, pentru că eram absolut siguri unul de celălalt. Mă atrăgeai foarte mult ca prieten al lui Harrison și cum nu mai trebuia să fim necinstiți, mi-am dat seama că mi-ar plăcea să fac amor cu tine. Și cu excepția unui singur episod nefericit, a mers de minune. În privința necazului respectiv, ne dăm perfect seama, vina a fost în cea mai mare parte a noastră.

— De, nu știu, spusei dând din umeri. Toate astea au fost foarte penibile pentru relațiile dintre mine și Harrison.

— Ei, oricum, niciunul din noi nu are vreun regret pentru ce s-a întâmplat.

— Sau pentru c-ați hotărât să-mi dați papucii, am spus zâmbind.

— Nu fi sarcastic, spuse Harrison.

— N-am vrut să insinuez nimic.

— Ai dreptate, spuse Jane. Nu e nevoie să regretăm nici ruptura, dacă o să înțelegi motivele mele.

— Să fie oare din cauza biletului de azi-dimineață? întrebai.

— Biletul? Ce? Tâmpenia aia? Nu i-am dat nici cea mai mică atenție. Am presupus că erai cu fundu-n sus din cauza nopții precedente, dintr-un motiv sau altul. Biletul ți l-am trimis ca pe o glumă, ca să fim chit. Dumnezeu, nu, asta-i chiar o idioțenie! Nici măcar nu l-am luat în seamă. Uite cum stă chestia: nu vreau să crezi că Harrison și cu mine revenim în vreun fel la vechile noastre principii.

Am ridicat din sprâncene.

— Fir-ar să fie, nu-mi vin cuvintele - vreau să zic că eram nesiguri de noi când ne-am hotărât să încercăm acest amor ilicit. Cred că de-asta eram așa de pretențioși, dacă stau să mă gândesc. Voiam să fim siguri că n-am făcut o greșală. Dumnezeu știe dacă-i destul de limpede!

— Cred că de asta, probabil, Janie și-a închipuit că s-a îndrăgostit de tine, interveni Harrison, și de asta eu am considerat că e o treabă bună.

Mi-am țuguia buzele.

— Așa e, consimți Janie, privindu-și soțul. Mai târziu, după ce-am reluat legătura, după nașterea lui Jeannine, totul a mers strună. Ne înțelegeam cu toții și niciunul din noi nu se prostea. Deci. Ceea ce vreau să spun e că a fost într-un fel *necesar* în prima perioadă să punem în practică cele hotărâte, pentru ca să ne dovedim nouă înșine că am vorbit serios când am luat hotărârea. Dar acum nu credem că mai e necesar. Pur și simplu mă simt mai tare, asta-i tot. La fel și Harrison. Ai înțeles ceva din ce ți-am spus, Toddy?

— Ți-am mai zis și-nainte, am înțeles absolut totul înainte să scoți un cuvânt. Dau pe dinafară de atâta

înțelegere. N-am spus că și *pe mine* mă bătea același gând? Intenționez să atac subiectul astă-seară.

— Nu pricepe, îi zise Hamson lui Jane.

M-am întors spre el brusc, tresărind, dar n-am zis nimic. Jane oftă.

— Nu pot să fiu mai clară. Servitoarea ne făcu semn din sufragerie.

— Masa-i aproape gata, dacă vreți să vă spălați pe mâini, spuse Jane.

Se ridică și se-ndreptă spre bucătărie, se opri o clipă, apoi se-ntoarse spre mine și mă sărută ușor pe buze.

— Ai fost minunat de foarte multe ori, spuse ea. Sper că n-ai să rămâi cu un gust amar.

Mi-am lins buzele.

— Gustos sărut.

Jane râse și se duse s-o ajute pe fată, iar eu și Harrison am urcat să ne spălăm pe mâini.

— Ați și găsit un cumpărător pentru casă? I-am întrebat.

— Nu, nu încă. De fapt, toată povestea e în stadiu de proiect. Tot ce știam sigur era că ne dorim să mergem în Italia pentru un timp. Sună cam trăsnit, cred, dar un orașel de provincie te cam tâmpește.

Am stat puțin de vorbă în baie, dar raporturile dintre noi se cam răciseră. Și mai apoi, la masă, conversația, deși plăcută (chiar relaxată), a fost lipsită de căldură. Harrison și Jane păreau să se fi contopit într-o singură ființă, care era pe deplin mulțumită de sine. Mi-a trecut prin cap ideea că ei ar trebui să fie neîncetat prinși unul de celălalt asemenea crabilor cuplați sau modelului platonic protouman. M-am surprins surâzând fără tact de propriile-mi remarci reci și jignitoare presărate pe tot parcursul mesei, în timp ce mă gândeam la tot ce îmi spusese Jane. Și, mă simt dator să adaug, am observat în câteva rânduri

că Harrison și Jane au surâs și ei la propriile lor remarci reci: ce le venise, n-aș putea spune.

O ultimă observație: când, după prânz, am urcat sus la baie înainte de a pleca de acolo, când am rămas acolo meditând în liniște cu adevărat, m-a cuprins o emoție cu totul și cu totul neașteptată: brusc am început să oscilez în hotărârea mea de a muri – fiind, de fapt, cutremurat de un resentiment puternic. Motivul nu era altul decât acela că sinuciderea mea va fi interpretată de către soții Mack ca o dovadă că acțiunea lor m-a zdrobit; că n-am mai fost în stare să suport viața după ce m-au respins dur. Și această interpretare a lucrurilor o să-i umple de o jalnică milă orgolioasă. Din fericire, ezitarea mea n-a durat decât foarte puțin. Până când am terminat cu spălatul mâinilor, mi-am și revenit; noile mele premise s-au reafirmat cu tărie. Ce-mi păsa cum vor interpreta ei moartea mea? Nu-mi păsa de nimic, absolut de nimic. Și aflându-mă din nou în deplinătatea facultăților mele mintale, am reușit să descopăr că mă atrage în mod plăcut ideea că, cel puțin, parțial datorită propriei mele opțiuni, ultimul meu act va fi golit de semnificație, putând fi interpretat în orice mod, exceptând cel intenționat de mine. De îndată ce am devenit conștient de asta, mi s-a părut că e foarte posibil ca de aici să se nască o nouă semnificație, mai potrivită chiar.

Parcurgând culoarul de la baie spre scări, mi-a scăpat o privire în fostul meu dormitor, care era acum cameră de oaspeți, și mi-au căzut ochii pe o oglindă mare de lângă pat. M-a apucat un asemenea hohot nestăvilit că mi s-au umezit ochii și am coborât scările vesel, mai decis ca oricând să-mi pun planul în aplicare.

— Să ne mai vedem, îmi strigă Harrison din verandă la plecare; la care Jane adăugă cuvinte voioase de rămas bun.

— Pe curând, pe curând, le-am răspuns, pe același ton voios. Privind peste umăr cum pășeam în josul drumului, i-am zărit stând aproape lipiți unul de celălalt, discutând în timp ce mă urmăreau plecând. Mai știi – mă gândii plescăind din limbă – poate se și țineau cu brațele după talie unul pe altul. Le-am făcut cu mâna, dar nu m-au văzut.

M-am întors și am luat-o înapoi spre hotel. Cred că s-ar putea chiar să fi fluierat vreo melodie, căci mă simțeam la fel de ușurat în acea clipă precum trebuie să se fi simțit Socrate, când după ce Xan-tipa plecase în sfârșit, era liber să contemple fără a fi disturbat cupa cu mătărună care se afla la capătul lanțului său de raționamente.

XXIV

Trei milioane de dolari

Nu. Mai era o problemă de rezolvat înainte de a putea considera că am scăpat cu adevărat de orice piedici nedorite. Trebuia să hotărâsc ce e de făcut cu cele trei milioane ale lui Harrison.

M-am oprit la jumătatea podului de peste golf ca să mă gândesc la asta. Pentru a circumscrie problema, am scos din mapă scrisoarea de la Eustacia Callader și din buzunarul de la haină notița către Jimmy Andrews, și le-am așezat pe amândouă în fața mea, pe balustrada podului. Trebuie să fac una din două: ori să pun scrisoarea Eustaciei în sertarul biroului meu, unde îi spuseseam lui Jimmy că o va găsi, și să pun la cutia poștală notița pentru Jimmy, ori să arunc ambele documente în apa golfului, unde pescăruși grași, cenușii mâncau tacticos din carnea bibanilor uciși de poluarea venită dinspre cherhanalele de pe chei. Prima soluție ar fi avut ca rezultat o acțiune în

justiție, pe care s-o inițieze Jimmy în numele lui Harrison împotriva lui Elizabeth Sweetman Mack, argumentând că aceasta, prin faptul că a permis grădinarului P.J. Collier să împrăstie conținutul celor șaptezeci și două de borcane de murături peste cârciumăresele care se prăpădeau, se folosisse de o parte din averea Mack, de care nu avea cu nimic mai mult dreptul să se folosească decât de cele trei milioane de dolari. Această acțiune ar fi avut rolul de a amâna audierea recursului meu la hotărârea Tribunalului Districtual (executarea testamentului, în favoarea doamnei Mack) până când Joseph Singer îl va fi înlocuit pe Rollo Moore la Curtea de Apel. Apoi Jimmy va renunța la acțiune și va susține recursul nostru: pentru motivele explicate în capitolul X, hotărârea curții inferioare ar fi urmat, aproape sigur, să fie abrogată, Harrison ar fi luat moștenirea. Dacă, pe de altă parte, m-aș fi hotărât să arunc ambele scrisori în apă, nu prea mai rămâneau șanse ca la Curtea de Apel să se facă altceva decât să se ratifice hotărârea de la district.

Îți amintești probabil că în dimineața aceea decisesem că opțiunea mea se va baza pe forța pe care aveau s-o dovedească Harrison și Jane. Mai exact, dacă vor dovedi forța de a nu le păsa, decât la modul superficial, dacă vor căpăta banii sau îngrășământul. Trebuie să spun că biletul lăsat de Jane dimineată și discuția de la prânz cu Harrison mă făcuseră să înclin în favoarea lor. Până după-amiază ajunsesem mai mult sau mai puțin, deși nu-mi dădusem prea bine seama atunci, la convingerea că factorul decisiv care avea să atârne în balanță o să fie replica lui Jane la biletul lăsat de mine la începutul dimineții, mai ales că acum îndeplinisem condiția cerută de ea, de a mă duce la Marvin Rose. Dacă se hotăra să-l facă pe căpitanul Osborn cel mai fericit satir din țară, eu aș fi făcut-o cea mai bogată femeie din district. Dacă ar

fi la fel de furioasă și s-ar simți la fel de insultată de propunerea mea cum se simțise Harrison cu ocazia incidentului din 1933, atunci aş distruge scrisorile.

Dar Jane făcuse ca motivele mele să devină nule, alegând o a treia cale, una pe care mi-era greu s-o apreciez. Nu se înfuriase, nici nu se simțise insultată, nici nu se simțise obligată să ducă la îndeplinire scopul târgului. Pur și simplu făcuse haz de toată povestea. Dovedea asta obtuzitate, nesinceritate, sau o forță adevărată și nemaipomenită? De fapt, nu mai știam deloc ce sentimente să încerc față de familia Mack, fie că noile lor decizii erau dovada unui sentimentalism banal, fie a unei ciudate integrități. Nu mai aveam niciun fel de sentiment față de ei.

În consecință, după ce am tras adânc în piept aerul fetid al golfului timp de câteva minute, am căutat un alt temei de judecată: am scos un bănuț din buzunar, am aruncat cu el în sus, l-am prins, și l-am pus peste scrisori, acoperindu-l cu mâna. Dacă a căzut cap, le păstrez, dacă a căzut pajură, în golf cu ele.

Retrăgând mâna, am văzut bătrânul bizon, cu fundul ațos și pământuf în coadă.

În pofida faptului, am luat scrisorile, am pus una la cutia de la întretăierea străzilor Academiei, Pieței și Muzelor, de dincolo de podul de peste golf, iar pe cealaltă am pus-o în biroul meu, când am ajuns la hotel. Pe Harrison îl ocolise ghinionul de două ori: mai întâi aruncarea cu banul ar fi impus distrugerea celor două scrisori, și apoi eu, jurist liber, m-aș fi putut lăsa la cheremul unui prăpădit de sfaț.

Deci, să zicem că negreșit am fluierat o melodie oarecare, la fel de ușurat cum trebuie să se fi simțit Socrate când etc.

XXV

Ancheta

Pe la vreo șase și zece am ajuns în camera mea, mi-am lăsat pălăria de pai pe măsuța de toaletă și m-am pregătit să finalizez ceea ce lucrasem în seara precedentă pentru *Ancheta* mea. Am strâns în jurul biroului cele trei coșuri de piersici și o cutie de carton plină cu notițe și date, am pus la loc potrivit cutia goală de conserve din carne de vită, scrumiera, și mi-am început munca de noapte transcriind din memorie notițele pe care le luasem în ziua aceea și îndesându-le la un nivel convenabil înăuntrul unuia din coșurile de piersici. Apoi m-am lăsat pe spate în scaun și am stat cu ochii ținți pe fereastră un timp, gândindu-mă căruia din aspectele proiectului meu ar trebui să-i dau întâietate.

Când orologiul de la People's Trust a bătut șase și jumătate (familia Macke măncase devreme, ca de obicei), m-am sculat în capul oaselor, am luat o bucată de hârtie lungă liniară, dintr-un bloc-notes avocățesc din vrafal de pe birou și am scris pe primul rând:

1. Nimic nu are valoare intrinsecă.

Pentru că am contemplat această propoziție timp de câteva minute înainte de-a continua și pentru că să stai holbat și să contempli e mai plicticos de descris decât de făcut, hai să folosesc acest timp pentru a lămuri cât voi putea mai clar caracterul și povestea *Anchetei* mele și a marelui proiect din care *Ancheta* în sine nu e decât o parte. Titlul întreg al *Anchetei*, dacă ar ajunge vreodată la stadiul de desăvârșire la care un titlu poate fi considerat adecvat, va fi *Anchetă asupra împrejurărilor autodistrugerii lui Thomas T. Andrews, din Cambridge, Maryland, pe ziua de 2 februarie, 1930 (și mai cu seamă*

asupra temeiurilor acesteia) sau cam așa ceva. E o încercare de a înțelege de ce s-a spânzurat tatăl meu, nimic mai mult.

Și nici mai puțin – fiindcă m-am lămurit definitiv după numai doi ani de întrebări, cercetări, lecturi și privit pe pereți, că nu există nicio năluca atât de vicleană cum este pricina oricărei acțiuni omenești. E destul de ușor să petreci săptămâni întregi cufundat în rapoarte bancare, registre bugetare, scrisori de la agenți de bursă; să-ți petreci luni în șir cercetând arhive ale ziarelor, rapoarte de bursă, cărți de teoria și istoria economiei; să petreci ani și ani punând întrebări cu prudență, fără grabă, aparent întâmplător, oricărei persoane care nu-l cunoscuse doar superficial pe tata. Asta presupune o cercetare mai mult sau mai puțin laborioasă. Dar altceva e să examinezi toată informația adunată și să-ți dai seama din ea, atât de limpede încât a discuta iese din discuție, care este *cauza* unei acțiuni omenești.

De fapt, este imposibil, căci, după cum arăta Hume, aflarea cauzei nu e decât deducție; și orice deducție implică, la un moment dat, un salt de la ceea ce vedem la ceea ce nu putem vedea. Foarte bine. Scopul *Anchetei* este tocmai de a scurta pe cât este omenește posibil distanța peste care trebuie să sar. Să culeg orice frântură de informație pe care o poate culege omul despre împrejurările sinuciderii tatălui său. Consideră, dacă vrei, că adevăratul motiv al acestei investigații este refuzul meu de a concepe Gătata s-a spânzurat pentru că se temea de confruntarea cu creditorii. Poate că așa este (s-au făcut pe lumea asta eforturi nobile pentru motive și mai îndoielnice), deși, cel puțin în măsura în care sunt conștient, eu am un alt motiv. În orice caz, sunt gata să recunosc că observațiile mele asupra datelor pe care le strâng sunt părtinitoare, și într-o anume măsură aceasta

este pricina pentru care chiar în 1937 am păstrat deoparte un coș de piersici special pentru notițe despre mine însumi. În acest coș, de exemplu, am pus la păstrare cele două gânduri din acea zi. Mai corect ar fi să spun că refuzul meu de a considera pierderile la bursă drept cauză a sinuciderii lui a fost baza ipotetică de la care am pornit *Ancheta*, teza care a dat orientarea investigațiilor mele.

Înțelegi, nu-i așa, că, prin natura intențiilor mele de a reduce pe cât posibil prăpastia dintre fapt și opinie, *Ancheta* devine interminabilă? Desigur că am putea să ne oprim într-un anumit punct și să afirmăm: „Am suficiente informații pentru a susține deducția că pricina sinuciderii lui Thomas T. Andrews a fost asta și asta”. Dar intenția mea, de fapt, nu este de a sări peste prăpastie (care poate fi adâncă, chiar dacă este îngustă), ci doar de a o reduce. Astfel, corvoada e fără sfârșit. În privința asta, niciodată nu m-am păcălit singur. Dar faptul că e fără sfârșit nu înseamnă că nu mă pot ocupa de alte aspecte ale mărețului proiect, deși *lămurirea deplină* a acestor aspecte depinde, în ultimă instanță, de saltul peste prăpastia din *Ancheta* mea. Nu decurge de aici că dacă o țintă se dovedește de neatins, nu trebuie să te străduiești să o atingi. Pe lângă asta, după cum am mai arătat în altă parte, activități continuate mai mult timp tind să devină scopuri în sine și deci, cel puțin pentru acest motiv, ar trebui să-mi continui cercetările pur și simplu pentru a-mi petrece în mod plăcut două ore după masa de seară.

Dar să presupunem că, prin cine știe ce miracol, mi-ar fi dat să aflu ceea ce este de neaflat, să *aflu* cauza sau cauzele sinuciderii tatii. *Ancheta* ar fi încheiată. Dar cercetările nu, fiindcă în acea zi a revelației, după cină, aș trage lângă birou un alt coș de piersici – cel de lângă lampadarul de acolo – și, după câteva minute de căscat ochii pe pereți, aș relua lucrul la o *Anchetă* mai extinsă,

din care cea de mai sus este cel mult un capitol nesemnificativ, Dar această anchetă, dacă aş avea zile şi destulă putere, s-ar putea chema cândva *Anchetă asupra vieţii lui Thomas T. Andrews, din Cambridge, Maryland, (1867 - 1930), în care se acordă o atenţie deosebită relaţiilor cu fiul său, Todd Andrews, (1900)*. Cu alte cuvinte, un studiu complet al concepţiilor şi vieţii tatălui meu, începând cu naşterea lui, în dormitorul din faţă al casei Andrews, şi sfârşind cu moartea lui, în pivniţa casei; de la tăierea buricului care îl lega de mama sa, până la cureaua în care a stat atârnat de grinda din tavan.

Mare corvoadă: scopul meu este să aflu tot ce se poate afla despre viaţa tatălui meu; să fac o analiză pe cât posibil de exactă a proceselor din mintea lui. Pentru asta, pe lângă desfăşurarea pe o scară mai largă a tuturor cercetărilor legate de cealaltă *Anchetă*, trebuie să întreprind şi o muncă suplimentară. Trebuie să citesc, de exemplu, toate cărţile pe care ştiu că le-a citit tatăl meu, căutând influenţe posibile asupra caracterului şi modului său de a gândi. Dacă s-ar putea compara infinităţile, această corvoadă ar fi mai nesfârşită decât cealaltă.

Puţin mai înainte am spus că *Ancheta* nu era decât un capitol din *Ancheta* asupra vieţii. Din altă perspectivă, studiul vieţii tatii nu e decât un preliminar necesar pentru studiul morţii sale. Şi, în ultimă instanţă, aş zice că cele două se află în aceeaşi situaţie, fiindcă urmăresc un scop comun: ceea ce vreau eu, de fapt, să descopăr este esenţa şi măsura contribuţiei tatălui meu la comunicarea noastră imperfectă.

Comunicarea imperfectă: aceasta e problema. Dacă înţelegi atâta lucru (căci a intra mai adânc în detalii ar însemna să ne împotmolim fără speranţa de a ne mai reîntoarce vreodată la povestire), atunci a sosit vremea să trecem la ultimul text din care cele două uriaşe *Anchete*

ale mele combinate nu reprezintă altceva decât studii de anume însemnătate destinate unui singur subiect: *Scrisoare către tatăl meu*.

Acest text datează din toamna lui 1920 când, după încercarea nereușită de a-i spune tatii despre inima mea subredă, m-am înscris la Universitate. Mă hotărâsem (îți amintești, nu-i așa?) să nici nu-i mai spun nimic cât oi trăi, fiindcă moartea mi-o consideram iminentă, așa că puteam să-l fac să se simtă bine cât timp mai aveam de trăit. Totuși mă sâcăia gândul că nu fusesem în stare să-i spun când avusesem de gând s-o fac și (pe atunci nu eram deloc cinic) că amândoi vom ajunge la groapă fără să ne fi cunoscut unul pe altul.

Și astfel am început să scriu o scrisoare tatălui meu, lucrând la ea pe apucate în toată perioada obositoare, de patru ani, petrecută la colegiu. Scrisoarea urma să fie găsită de tata după ce voi fi murit, iar scopul inițial era de a explica ce-mi spusese doctorul John Frisbee despre inima mea. Dar acest scop, deși nu mi-a scăpat niciodată din vedere, a fost curând subordonat altuia, mai cuprinzător: m-am apucat să mă studiez pe mine însumi, să încerc să explic de ce comunicarea cu tata fusese întotdeauna imperfectă. Mi-am reconsiderat întreaga viață cu atenție, selectând și eliminând incidente pentru a fi sau nu folosite în scrisoare. Mi-am pierdut cel puțin o lună încercând să-i explic tatii de ce nu reușisem să termin de construit ambarcațiunea din curtea din spate. Mai mult de un an mi-am bătut capul cu îmbrățișarea, în noroi, dintre mine și sergentul german (cu care comunicarea fusese jalnic de imperfectă) și am analizat efectele pe care le-a avut asupra mea un anumit zgomot slab, un pocnet ușor. Lucram, bineînțeles, cu intermitențe, umplând cam douăzeci de pagini de adnotări și o pagină de scrisoare pe lună; rareori mai mult de atât. Pe la vremea când

căpătasem statutul definitiv la facultatea de drept, scrisoarea avea, cred, cincizeci de pagini, și adunasem o grămadă apreciabilă de adnotări. Nu m-am sfiit să o menționez chiar și pe Betty June Gunter, deși acum îmi dau seama că aceste încercări timpurii de a înțelege legătura noastră erau superficiale. Mai ales între 1925 și 1927 – primii mei ani de sfințenie, am lucrat cu oarecare sârguință la scrisoare.

Apoi, în 1927, când am început să proftez la Cambridge, scrisoarea și adnotările au fost împachetate în cufărul meu. Am fost mereu alături de tata și, spre bucuria mea, m-am simțit (sau așa mi s-a părut) mai apropiat de el decât oricând. Era ca și înainte, când guraliv, când țâfnos, dar credeam că începusem să-l înțeleg întrucâtva. Știi, întotdeauna sperasem că motivul imperfecțiunii se afla în mine și mi se părea că poate, pe măsură ce aveam să mă maturizez (deși ajunseseam la vârsta de douăzeci și șapte de ani), stânjenea se va spulbera.

Dar tata s-a spânzurat, și, oricât mi-aș fi scormonit mintea până când mă dureau ochii de nesomn, nu găseam niciun motiv mulțumitor pentru explicarea gestului său. Atunci mi-am dat seama că, din 1930, mă înhămasem la o treabă imposibil de dus la îndeplinire: să înțelegi o comunicare imperfectă presupune o cunoaștere deplină a stărilor sufletești de ambele părți. Iar eu mă studiam doar pe mine. Când am scos la lumină, în timpul mutării la Dorset Hotel, scrisoarea și adnotările, mi-am așezat paginile scrisorii pe noul meu birou, am îngrămădit adnotările într-un geamantan gol (abia mai târziu aveam să folosesc coșuri de piersici), și m-am pus pe lucru din nou. Mi-am dat seama imediat că următorul pas de făcut era să deschid o anchetă asupra vieții tatălui meu, pentru a înțelege natura și măsura contribuției lui la comunicarea noastră imperfectă. Și în același timp am înțeles

necesitatea unei anchete separate și cu un scop mai aparte în privința împrejurărilor morții sale, această anchetă urmând să aibă un caracter orientativ (căci, dacă nu explicăm sinuciderea, nimic nu se explică), dar putând deveni o cheie (căci dacă aș fi găsit răspunsul la chestiunea morții lui, s-ar fi putut ca întreaga problemă să se rezolve pe aceeași cale). Astfel s-au născut cele două *Anchete*, dar ele nu au pus capăt lucrului la scrisoare și la adnotările despre mine însumi.

Acum înțelegi, cred, menirea celor trei coșuri de piersici pe care le țineam lângă birou în 1937: unul reprezenta *Ancheta* asupra vieții, altul *Ancheta* asupra morții și al treilea, cea mai slab întocmită, *Ancheta* asupra mea. Iar cutia de carton (TOMATE MINUNATE MORTON) conținea ciorne ale scrisorii către tata. Oricum, nu o mai poate primi acum. Dacă nu îți dai seama că acest fapt nu face decât să demonstreze în continuare imperfecțiunea comunicării dintre mine și el și că, prin asta, necesitatea scrisorii sporește în loc să fie eliminată, atunci înseamnă că și comunicarea dintre mine și tine nu e tocmai perfectă. Dar va trebui să cercetezi și tu lucrurile. Eu am destulă bătaie de cap cu cele trei coșuri și cutia de lângă mine – patru proiecte paralele care, asemeni liniilor paralele, se vor întâlni doar la infinit.

În orice caz, în seara aceea nu aveam să mai înaintez cu lucrul la ele, fiindcă intenționez ca adnotările pe care le-am făcut să fie și ultimele.

Nimic nu are valoare intrinsecă. II. Motivele pentru care oamenii atribuie anumite valori lucrurilor sunt, în ultimă instanță, iraționale. III. Așadar nu există, în ultimă instanță, niciun „motiv” pentru a evalua nimic.

Până la ora șapte, asta era tot ce scrisesem pe foaia de hârtie, neștiind încă în care din secțiuni să o includ până la urmă. Dar eram ferm convins că această înlănțuire

de idei, care reprezenta rodul raționărilor mele din ziua aceea, era de o importanță capitală pentru *Anchetele* mele și pentru scrisoare. De fapt, când pe aceeași listă am introdus cifra romană IV, fără să scriu încă nimic în dreptul ei, ceva îmi spunea care va fi desfășurarea vânătorii. Simțeam că un răspuns anume era pe cale să cadă în cursă.

Am numit aceste idei raționări, și asta și erau: justificări *post facto*, pe baze logice, a ceea ce fusese o decizie interioară absolut personală, fără nicio bază logică. Asta a fost, dacă-ți amintești, situația în privința tuturor schimbărilor în atitudinea mea mentală. Toate măștile, întâi mi le-am pus, apoi le-am justificat.

Inima mea, cititorule! Inima mea! Trebuie să te lămurești repede dacă poți să te lămurești cât de cât, că acele măști nu erau menite să-mi ascundă chipul, ci să-mi ascundă inima față de minte și mintea față de inimă. Înțelege acum, pentru că s-ar putea să nu mai trăiesc destul ca să închei capitolul! În orice caz, fiecare mască ascundea și alte lucruri, așa cum fardul ar ascunde nu numai identitatea și personalitatea, dar și nasul și gura. Dar numai pentru a-mi ascunde inima enigmatică, am devenit un destrăbălat, un sfânt, și apoi un cinic. Căci, de îndată ce o mască nu mai servea scopului de a disimula, alta trebuia neapărat să-i ia locul imediat. Nu fusesem un tip cu nimic ieșit din comun; dar într-o zi din 1919, pe când participam la coborârea drapelului, am căzut grămadă pe terenul de paradă de la Fort Meade, doctorul Frisbee m-a cercetat cu stetoscopul, și m-am apucat să mănânc, să beau, să-mi fac de cap la John's Hopkins – asta a fost prima mea mască. În 1924 Betty June Gunter m-a izbit cu o sticlă spartă, un bărbat pe nume Cozy mi-a ars o mardeală zdravănă și m-a azvârlit afară dintr-un bordel de pe Calvert Street, Marvin Rose mi-a descoperit o

păcătoasă de infecție la prostată și am devenit un sfânt – cea de a doua mască. În 1930 tata, cu care credeam că începusem să comunic (considerând că sfințenia adusesese cu ea și maturizarea), s-a spânzurat *inexplicabil*. I-am scos cureaua din jurul gâtului, mi-am trimis moștenirea prin poștă colonelului Morton și am devenit un cinic – a treia mască. Și de fiecare dată nu mi-a luat mult timp ca să ajung să cred că atitudinea adoptată era nu numai cea mai bună pentru mine, fiindcă mă punea oarecum de acord cu inima mea, dar și cea mai bună în sine, la modul absolut. Apoi, în noaptea de 20 sau 21, 1937...

Acum, însă, trebuie să afli ultimul meu secret. În toată viața mea am trăit senzații intense numai cu cinci prilejuri, de fiecare dată o altfel de senzație. Cu Betty June, în pat, am învățat ce este *veselia*; cu mine însumi, în Argonne, am învățat ce este *frica*; cu tata, în pivniță, am învățat ce este *înfrângerea*; cu Jane Mack, în casa de vară, am învățat ce este *surpriza*; cu propria mea inimă, în camera de hotel, în noaptea dinaintea acestei ultime zile, am învățat ce este *disperarea*, disperarea fără margini, disperarea dincolo de orice tânguire.

Disperarea a început nu de la inimă, ci de la alte două părți ale corpului. Jane era în camera mea în noaptea aceea, după cum știi. Venise cam pe la zece. Băusem ceva și ne-am retras la scurt timp după aceea. Jane se așezase turcește pe pat un timp, pensându-și sprâncenele înainte să stingem lumina, și eu o mângâiam ușor în timp ce stăteam întins în pat lângă ea, citind o carte. Nu discutasem deloc. Apoi, luându-mi mâna într-a ei, ca s-o privească, a spus:

— L-ai întrebat vreodată pe Marvin ce e cu degetele tale, Todd? Doamne, ce urâte sunt!

Mi-am smuls mâna și m-am făcut roșu ca racul. Uitaseși că degetele mele sunt butucănoase? Și eu

uitasem, cititorule, și observația lui Jane, deși făcută pe un ton destul de blând, m-a durut neașteptat de mult față de cât îmi păsa mie de degete. Poate fiindcă o mângâiasem.

— Vai, îmi pare tare rău! a zis ea imediat. N-am vrut deloc să te jignesc.

Pe urmă a încercat să-mi sărute degetele, dar n-am putut suporta ideea. Mi le-am ținut ascunse.

Fără îndoială că imposibilitatea mea de a face dragoste după aceea a pornit de la asta. Pe de o parte, încercând să-și spele păcatul, Jane și-a folosit toate mijloacele, iar pe mine rareori mă stimulează asemenea lucruri. Pe de altă parte, observația despre degetele mele m-a umplut de un dezgust irațional față de întregul meu corp costeliv, și dezgustul nu e un tovarăș de pat care să-ți dea ghes.

— Te rog, spune-mi ce nu e în regulă, Toddy, insistă Jane. Zău că n-am vrut să te simți prost. (De data asta era vorba de mai mult decât simplă solitudine, după cum aveam să-mi dau seama a doua zi, când mi-a dat vestea despre călătoria în Italia).

Am încredințat-o că nu mă simțeam jignit (după câteva minute chiar că nu mă mai simțeam), dar atât curiozitatea cât și poftele aveau să-i rămână nesatisfăcute. M-am sculat în capul oaselor, am fumat o țigară, m-am băgat în pat, m-am răsucit pe o parte și pe alta, m-am sculat și m-am apucat de citit, am mai tras un gât și m-am mai zvârcolit puțin. Jane a adormit, dar neliniștea și mândria rănită o făcură să rămână încă bosumflată. I-am dat un sărut fugar pe fruntea încrețită și m-am dat jos din pat, foarte hotărât, de vreme ce mi-era imposibil să dorm, să lucrez la *Anchetă*.

Eram întunecat la suflet; nu prea aveam răbdare să lucrez. Numai în astfel de momente de slăbiciune îmi spun că proiectul meu e o prostie. Timp de o oră am stat pe

scaun în dreptul ferestrei, privind spre oficiul poștal și gândindu-mă ce îngrozitor de prostească fusese munca mea de treisprezece ani. Cât de prostească fusese, în consecință, toată viața mea în acești treisprezece ani – un șir întreg de măști derizorii!

Vai, era un gând simptomatic: a fost, cred, pentru prima oară când foloseam termenul *măști* cu referire la ceea ce am considerat întotdeauna a fi stadiile mele de dezvoltare intelectuală. Mai mult, nu era gândul unui cinic, căci îndată ce mi s-a cuibărit în minte, a și început să zămislească mici rădăcini ale disperării, care se răspândeau repede în toate cotloanele minții mele. Și într-adevăr, după cum am început să recunosc vag atunci, era un semn că masca mea cinică (atunci mi-am dat seama că era o mască) se subția tot mai mult și nu-și mai îndeplinea rolul. Dacă n-ar fi fost așa, m-aș mai fi gândit măcar la inima mea?

Și deodată inima mi-a umplut întregul corp. Nu inima era gata să plesnească, ci trupul, atât de tare îl umpluse inima, și fiecare bătaie a ei era bolnavă. Precis că o să cedeze! Mi-am dus scurt mâna la piept, ca să văd cum bate. M-am apucat cu mâinile de cerceveaua ferestrei, ca să nu cad. Am stat cu ochii holbați la mine, cu gura căscată, ca un pește pe uscat. Și asta nu de durere, ci de disparare!

Și uite ce am înțeles: că toate măștile mele erau încercări semicon-știente de a-mi face mai ușoară crucea pe care o aveam de dus; că niciuna nu mi-o făcuse cu nimic mai ușoară; că acolo unde nu reușise cinismul, nicio altă mască n-ar mai fi reușit; că, pe scurt, inima mă domina cu totul, îmi domina chiar și voința. Inima era cea care îmi pusese măștile. Nu voința. Concluzia care mă copleșea era aceasta: *Nu e niciun chip, să-mi ușurez crucea*. Sentimentul zădărniceii mă sufoca. Îmi plesnea

capul. Dorința de a înălța mâinile și ochii la cer era aproape de nestăpânit – dar pentru mine nu exista nimeni către care să le înalț. Tot ce puteam face era să-mi încleștez fălcile, să țin pleoapele strânse și să-mi aplec capul într-o parte și în alta. Dar fiecare gest mă chinuia prin zădărnicia lui, fiecare nou sentiment – prin noul val de deznădejde pe care îl aducea, până când mici dureri mă năpădiră din toate părțile, fiecare trăgându-și forța din marea durere interioară.

N-aș putea spune cât timp am stat așa. Până la urmă, când am ajuns într-un stadiu de demoralizare suficient de avansat, nervii mei, deja obosiți, au cedat la această încordare neobișnuită. Deodată m-am trezit ud learcă de transpirație. Tremuram din cap până în picioare. Spun drept că, dacă n-aș fi găsit în mine alt sprijin, e foarte probabil că mi-aș fi încheiat noaptea căzând în genunchi și sacrificându-mi demnitatea pe altarul cuvântului *Dumnezeu*. Dar mai aveam la îndemână un sprijin: Jane, care acum dormea dusă. Și cât de stânjenit mă simt când îți spun cum m-am dus, șocat și bâțându-mă, până în pat, cum mi-am îngropat capul în poala ei fără să mă gândesc, cum am rămas așa, tremurând de sus până jos, până m-a cuprins somnul, cu genunchii lipiți de piept, luptându-mă cu disperarea cum alții se luptă cu apendicita. Stânjeneala asta nu e cu nimic diferită de cea pe care aș simți-o dacă ar trebui să mărturisesc că m-am îngropat în Dumnezeu. Jur că mă simt stânjenit, cititorule, dar îți recomand cu toată buna credință acest refugiu. Nu e vorba de o tactică a struțului, pentru că dușmanul de care fugi nu este în afara ta.

N-am habar dacă Jane era conștientă de vreunul din aceste lucruri. Când s-a crăpat de ora șase, m-am trezit dintr-odată. Stăteam cu capul pe pernă, iar capul lui Jane se odihnea pe umărul meu drept. Am făcut gestul înțelept

de a trage în piept mirosul părului ei: miros de lumină solară și sare. N-a mai fost nicio femeie în patul meu din dimineața aceea, și totuși nările îmi sunt martore că păstrez mirosul lui Jane Mack inhalat la ora 6.00 a.m. M-am ridicat în capul oaselor și am privit împrejur, simțind cum creșteau în mine mlădițele înțelepciunii. Ce problemă îngropasem? Ca de obicei, înainte de a mă scula definitiv, am întins mâna până la pervazul ferestrei după sticla mea de Sherbrook, am tras un gât zdravăn, m-am scuturat din tot corpul, dar n-am găsit niciun răspuns. M-am ridicat ușurel din pat, ca să n-o scol pe Jane, m-am înțolit cu costumul meu dungat, m-am stropit cu apă rece pe față și mi-am dat seama că în ziua aceea aveam să mă autodistrug.

— Sigur că da!

Am rânjit la chipul meu din oglindă, chipul de pe care se scurgea apa - inexpresiv, împietrit de uimire. Se terminase cu măștile.

— Sigur că da!

Nu era vorba să-mi ușurez crucea. Dar puteam să mi-o mai port autodistrugându-mă, și rezultatul era același - eu hotărâm. Mi-am înghițit un chicot.

— Să strig cât pot de tare!

Așadar, nu există, în ultimă instanță, niciun „motiv” pentru a evalua nimic.

Acum am adăugat *nici chiar viața*, și apoi aserțiunile următoare au fost limpezi:

IV. A trăi înseamnă a acționa. Nu există niciun motiv finalist pentru a acționa. V. Nu există niciun motiv finalist pentru a trăi.

Această ultimă aserțiune merita câteva minute de contemplație fără a mișca un mușchi pe față, după care mi-am pus capacul la stilou și mi l-am prins la buzunar, am pus scrisoarea Eustaciei în locul unde avea s-o găsească

Jimmy, mi-am luat pălăria de pai și am părăsit încăperea fără nici cea mai mică urmă de regret.

Ancheta era încheiată.

XXVI

Primul pas

La modul ideal, o nouă atitudine filosofică, la fel ca o barcă cu vâsle nouă, ar trebui să fie lăsată în doc o zidouă, până i se etanșează lemnăria, înainte de a fi supusă la probe mai grele. Dar eu abia făcusem primul pas pe coridor, că m-a și acostat căpitanul Osborn, venind din camera lui.

— Te duci la varietel pe apă, Toddișor?

— Da, domnule.

Căpitanul Osborn slobozi vreo două grohăieli, dădu drumul în batistă unei flegme care-i umbla prin gât și ieși șchiopătând din camera lui.

— Merg și io cu tine, dacă nu te superi, hotărî el. N-am văzut un teatru plutitor dă ani dă zile, se hlizi el. Tânăru' Haecker (acu' îi zic „tănăru' Haecker”), lu' tănăru' Haecker parcă i s-au înecat corăbiile în ultima vreme, așa că acu' îmi vine să mă distrez și io cât mă mai țin curelele. S-a făcut, băiete, da?

Omul n-ar trebui să ia asemenea decizii pripite. E ca și cum ai azvârli o barcă cu vâsle în ghearele vijeliei.

— Unde este tănărul Haecker? am zâmbit.

— El n-o să meargă, pufni căpitanul Osborn. E prea bătrân pentru chestii d-astea. Nu-l văzui de-azi dimineață. Hai, doar să mă țin dă brațu' tău.

A-ha. Ca nostromul care trebuie să-și cerceteze vasul și să vadă dacă nu are crăpături, dându-și tot interesul, eventual și cu puțină îngrijorare, așa m-am cercetat și eu

pe mine însumi. Te poți numi constructor de nave, dacă ai rețineri să-ți lansezi vasul la apă? Atunci pentru ce l-ai mai terminat?

— Sigur că da, am zis, și l-am condus pe prietenul meu în jos pe scan.

XXVII

Varieteul pe apă

Cam puchinos pe timp de zi, *Originalul & inegalabilul varieteu pe apă* arăta ceva mai ornamentat când căpitanul Osborn și cu mine ne-am apropiat de el, dincolo de Long Wharf, în amurgul fierbinte. Cabluri electrice fuseseră atașate la un stâlp din apropierea docului și acum teatrul plutitor strălucea de lumini, care ar fi avut nevoie, totuși, de mai mult întuneric pentru a obține efectul scontat. Pe acoperișul teatrului se aflau profesorul Eisen și cei treisprezece membri ai Extraordinarei Orchestre Maritime Atlantic & Chesapeake, plătite cu 7.500 de dolari, instalați pe estradă, cântând, după câte îmi amintesc, *Sunt un Yankee Doodle Dandy* pentru câteva sute de gură-cască adunați împrejur, dintre care cei mai mulți, mai ales dintre negri, veniseră doar să asculte concertul gratuit și să se holbeze uimiți de afară la acel „Varietău”, fiindcă nu aveau bani să-și plătească intrarea. Casa de bilete se deschisese (spectacolul era aproape să înceapă) și coada se întindea de la geamul ghișeului, până la batardou. Căpitanul Osborn intră în priză și își folosi bastonul ca să înlătore niște prichindei din calea lui, care ducea drept spre coada la bilete.

Orchestra termină programul George M. Cohan și începu un potpuriu Stephen Foster. Când am ajuns la capătul pasarelei, am privit împrejur prin mulțime și i-am

văzut pe Harrison, Jane și Jeannine, care tocmai se așezau la coadă. Se străduiau să deschidă punga cu floricele a lui Jeannine, așa că nu m-au observat.

Partea rezervată spectatorilor era deja pe jumătate ocupată cu cetățeni din Cambridge. Căpitanul Osborn și cu mine ne-am așezat cam în al șaptelea rând din spate la extrema dreaptă a tribordului, el plângându-se că n-am venit mai devreme ca să prindem niște locuri ca lumea.

Spațiul era iluminat cu becuri electrice, montate în aplice duble, în dreptul cărora se înșirau și niște lămpi cu gaz, care puteau fi folosite în cazul acostării în locuri mai puțin civilizate. Aruncând câteva priviri în public, n-am văzut aproape nicio figură necunoscută. Colonelul Morton și soția lui stăteau în rândul din față, în mijloc. Marvin Rose, un *aficionado*⁹ al teatrelor plutitoare, se afla cu vreo câteva rânduri mai în spate. Bill Butler îmi făcu un semn amical cu mâna, de undeva, de mai departe. Colegul meu, domnul Bishop, era și el acolo cu soția lui, care foarte rar se arăta în public. Harrison, Jane și Jeannine își făcură apariția (dacă m-or fi văzut, n-au dat, oricum, niciun semn, deși eu le-am făcut cu mâna) și se așezară în cealaltă parte a vasului. Jimmy Andrews, după cum mă și așteptam, nu era acolo – precis că plecase într-o plimbare pe apă, împreună cu logodnica lui, fiindcă mai devreme, în seara aceea, pornise o briză ușoară, dar tocmai potrivită pentru așa ceva.

Deasupra capetelor noastre, Orchestra Extraordinară, care costase 7.500 de dolari, își încheie concertul gratuit cu *Steagul plin de stele*. În sală s-a creat o stare dilematică, nehotărându-se nimeni dacă era cazul să se scoale în picioare sau nu, din moment ce orchestra se afla afară. Câțiva bărbați făcură fără prea multă tragere de inimă gestul de a se ridica, ezitară și se așezară

⁹ *Aficionado* = pasionat, microbist.

stânjeniți, dând explicații, prin chicote de răs, soțiilor lor, și arătând într-una cu degetul spre tavan. Până la urmă colonelul Morton se sculă hotărât, fără să arunce măcar o privire înapoi, și cu toții îi urmarăm exemplul, simțindu-ne ușurați, fiindcă cineva preluase comanda în această problemă. Când luă sfârșit imnul național, se auziră aplauzele pomana-giilor de afară, iar înăuntru se discuta aprins dacă fusese într-adevăr nevoie să ne ridicăm în picioare sau nu. Totuși, în curând, atenția tuturor se îndreaptă spre ușița de sub scenă, de după care membrii orchestrei, în uniforme roșii cu găitane aurii, se iviră unul câte unul, așezându-se în fosă. După ce toți se aflară la locurile lor și instrumentele orăcăiră, profesorul Eisen însuși – uscățiv, cu obrajii supti, cu barbișon, plin de emoție – păși pe podium în aplauzele furtunoase ale orchestrei și ale balconului, lovi ușor în pupitru, solicitând atenția, și ridică bagheta, în vârful căreia rămase suspendată întreaga incintă. Luminile se făcură ceva mai mici, bagheta se lăsă în jos, și orchestra atacă bubuitor *Steagul plin de stele*. După un murmur de o clipă, am sărit din nou cu toții în picioare, niciunul, însă, cu promptitudinea colonelului (deși Evelyn era un pic abțiguită).

Abia se auzi ultimul sunet al cinelului, că luminile din sală se și stinseră cu totul, iar luminile electrice ale rampei se aprinseră, proiectându-se pe cortina de catifea mov. Bagheta profesorului Eisen se lăsă din nou și începu uvertura sprintenă: un potpuriu de marșuri, jazz, puțină baladă sentimentală de dragoste, muzică pentru step, și un final militaros. Am aplaudat cu toții din toată inima.

Însuși căpitanul Adam își făcu apariția din spatele cortinei, făcu o plecăciune când îl ovaționară și, cu un zâmbet, ne rugă să-l ascultăm.

— Bună seara, bună seara, prieteni! strigă el. Nici nu

pot să vă zic cât mă bucur că vă văd pă toți aci astă-seară. Mi-a săltat inima dă bucurie când *Varietău'pă apă* s-a apropiat dă Hambrook Light, zău că da, că știam io că asta-nseamnă că drept în față e Cambridge, și atunci îi zic lu' John Strudge, omu' meu cu cântatu' la flașnetă, îi zic „bagă presiune, băiete, și zi-i cu *Mama lor dă papuci aurii*, că uite, zic, acolo-i Cambridge și o să mai bați tu cale lungă pă apă pân' să dai dă oameni mai a-ntâia, că acolo o să vezi căcălău!” Păi, nu?

L-am aclamat.

— Păi, trăiți, mă frate, uite de-asta sunt io așa dă bucuros că v-ați adunat atâția astă-seară, fiindcă avem un spectacol nou așa dă trăsnet anu' ăsta, că ardeam dă nerăbdare să-l văză toți prietenii și chiar și dușmanii mei din Cambridge.

Se chiori pe deasupra reflectoarelor.

— Mi se pare că prietenii o să vină mai târziu, mormăi el tare, și imediat se hlizi ca nu cumva să nu pricepem că e un banc, dar noi eram pe fază, așa că am răs înadins mai tare.

— Da, trăiți, mă frate, anu' ăsta am un program nou-nouț; începe cu un maestru clasa-ntâi și să termină cu unu' care urlă dă rupe! Da' înainte să dăm cortina la o parte ca să-ncepem distracția, mă tem c-am să vă necăjesc un pic.

Ne-am plâns de milă cu voce scăzută.

— E, io știu că mureați s-o vedeți pe mamzel Clara Mulloy, Mary Pickford a golfului Chesapeake, s-o vedeți cum să descurcă în *Fața parașută*. Și io aș cam fi vrut, de ce să vă mint, că n-are-a face dă câte ori la rând mă uit la mamzel Clara cum sare cu parașuta aia de-acolo, că picioarele alea ale ei sunt așa dă mișto că nu mi-aș mai lua ochii.

Am răs și mai zgomotos. Căpitanul Osborn mă înțepa în coaste cu coatele și, de atâta voioșie, scuiatul îi țâșnea

pe gură.

— Da' îmi pare rău că trebui să vă zic, mamzel Clara Mulloy a luat un microb dă pă undeva, dă prin Crisfield trebui că l-a luat, nu să poată să-l fi luat din Cambridge, și vă zic zău c-a făcut o lăringită așa dă păcătoasă, că nu poa' să scoată o vorbuliță!

Ne-am exprimat dezamăgirea, unii din noi foarte nemulțumiți.

— Știu, știu, spuse căpitanul Adam cu înțelegere, îmi vine să plec și io. Hei, mamzel Clara, strigă el spre culise, vino-ncoa' și arată-ți la lume... ăă, asta... ăă, *lăringita*!

Ne făcu cu ochiul, noi hohotirăm, și apoi domnișoara Clara Mulloy – cu păr castaniu, cu ochi căprui, corset dichisit, intră în scenă făcând o reverență, strălucind toată de paietele care-i acopereau costumul negru, și purtând un șal de flanel roșu, înfășurat aiurea, în jurul gâtului alb. Din nou făcu o reverență la ovațiile noastre, arătă spre gât și își mișcă buzele, dând o explicație pe mutește, în timp ce căpitanul Adam o mânca din ochi.

— Ce ziceți? strigă spre noi. Să lăsăm baltă toată treaba? Io-s gata!

— NU! am urlat aproape într-un glas.

Câțiva golani au strigat „*Da!*”, însă privirile noastre firoase i-au potolit.

— Am auzit *da*? întrebă căpitanul.

— NU! izbucnirăm din nou, iar privirile noastre sfidară atitudinea contrară a celor câțiva huligani care întotdeauna strică distracția oamenilor de bine.

— Nu! am insistat, sperând că nu ne va judeca pe noi căpitanul Adam – pe noi, cetățeni din Cambridge – după exemplarele umane cele mai nereușite din rândul nostru.

— *Da!* necheză unul din incorigibili.

— Acest individ ar trebui azvârlit afară! I-am auzit pe colonel strigând exasperat.

— Ei, io zic să fim cinstiți și drepti, spuse căpitanul Adam. Orice bărbat, femeie sau copil care vrea să plece poate să se ridice chiar acu' și să plece, iar John Strudge o să-i dea înapoi suma întreagă pă care a plătit-o la intrare, dacă nu a ascultat până acu' uvertura.

Am răs toți la acestea din urmă și i-am aplaudat generozitatea. Luminile din sală se aprinseră o clipă, dar nimeni nu îndrăzni să miște.

— Buun, atunci să-i dăm drumu' mai departe cu spectacolu'! În sală se stinseră luminile, domnișoara Clara Mulloy ne răsplăti aplauzele cu un sărut zgomotos (ochii îi erau umezi), profesorul Eisen porni o melodie vioaie și ne liniștirăm din nou.

— Păi, atunci, în loc dă *Fata parașută* am onoarea să vi-l prezint pă marele T. Wallace Whittaker. Toți îl știți pă T. Wallace Whittaker, unu' din ăi mai grozavi cântăreți și actori care-au călcat vr odată pă scenă. Toți îl știți pa T. Wallace Whittaker ca pă marele tenor din Sud - are o voce dă pițigoi care cântă-ntr-un butoi, zău că așa-i! Da' poate ce nu știți e că T. Wallace Whittaker le unu' din ăi mai buni actori care-l joacă pă Shakespeare în S.U.A! Am *mare* onoare să vi-l prezant pă T. Wallace Whittaker, strălucitu' tragedian, cum interpretează scene din marele Bard!

Aplauze anemice. Orchestra cântă solemn într-o cheie minoră, cortina se dădu la o parte și ni se deschise perspectiva unui salon victorian (care fusese inițial pregătit pentru *Fata parașută*), în mijlocul căruia făcu o plecăciune T. Wallace Whittaker. Era un tânăr cu umeri lați, cu aer de seminarist și purta un costum negru, strâns pe corp, hamletian. Din cauza tonului cu care rosti chiar primele cuvinte (pline de importanță): „Voi începe prin a rosti pentru domniile voastre celebrele cuvinte ale ducelui Jacques din *Cum vă place*, actul al doilea” - își pierdu simpatia noastră, a bărbaților, deși câteva neveste dădură

din cap arătându-se cunoscătoare.

T. Wallace păși în avanscenă, luă o atitudine declamatorie și își închise ochii o clipă. Nu tuși ca să-și potrivească vocea, în schimb tușiră câțiva dintre noi.

— „*E lumea-ntreagă doar o scenă, recită el, și toți, bărbați, femei, sunt doar actori; cu toții ies și apoi intră iar, și fiecare joacă multe roluri...*”

Căpitanul Osborn începuse deja să se agite și lovea cu bastonul în bocanc. Ceilalți rămaserăm înțepenți în scaune, în timp ce T. Wallace parcurse cele șapte vârste ale omului.

— „... *Ultima scenă dintre toate... e uitarea, fără dinți, văz, gust, fără nimic*”.

Aplauze politicoase, mai ales din partea doamnelor. Mi s-a părut că o aud pe Jeannine smiorcăindu-se pentru încă o porție de floricele, dar s-ar putea să fi fost alt copil. Unul dintre derbedei avu o remarcă batjocoritoare, pe care n-am reușit s-o prind, dar asta îi făcu pe cei din jurul lui să chicotească, mai puțin ostili față de el ca înainte și, drept răsplată, îl fulgeră o privire a lui T. Wallace Whittaker.

— Cuvântul necrolog al lui Marc Antoniu, din *Iuliu Cezar*, actul al treilea, anunță el. „*Romani, prietenii, cetățeni, plecați urechea...*”

— Pe-a mea poți s-o și iei, băiete, spuse tare huliganul. Mi-a ajuns.

leși din sală cu un mers important, iar noi, spre rușinea noastră, ne amuzarăm. Chiar și câteva soții schițară un zâmbet, dar T. Wallace Whittaker continuă, roșind, să incite o gloată imaginară împotriva lui Brutus și ai lui. Discursul a fost lung, pentru că T. Wallace parcurse toată povestea tocită cu testamentul lui Cezar. Când ajunse să sugereze dorința de a urni din loc și pietrele Romei ca să se ridice la răscoală, spectatorii erau pe punctul de a face același lucru; băteam din picioare,

strănutam și şușoteam între noi. Când strigă, în cele din urmă: „*Necaz, ți-a venit vremea, fă-ți voia, deci, acum!*”, cineva fluieră și aruncă un pumn de monede pe scenă.

T. Wallace nu băgă în seamă insulta; mai degrabă o marcă printr-o privire nimicitoare, dar plecăciune nu făcu.

— Ceea ce voi recita acum, rosti el sumbru, este cel mai minunat lucru care s-a spus în limba engleză. Nu mă aștept la o hărmălaie apreciativă la adresa frumuseții lui, dar poate se va păstra o liniște respectuoasă, dacă nu față de mine, măcar față de Shakespeare.

— Unde sunt menestrelii? strigă cineva. Să vină menestrelii! În avanscenă se mai rostogoliră niște monede.

— Monologul din *Hamlet*, șopti T. Wallace Whittaker.

— Du-te acasă!

— Luați-l d-aci!

— Haideți, menestrel!

— „*A fi sau a nu fi, aceasta-i întrebarea...*”

— Huoo!

Sala își ieșise din răbdări. Câțiva tineri se suiră în picioare pe scaune, ca să poată nimeri mai bine cu monedele, care nici nu mai căzură la picioarele lui T. Wallace, ci îl loviră în față, în piept, în brațele care gesticulau, până când fu nevoit să se întoarcă pe jumătate. Dar nu se dădu bătut.

— „*Să mori, să dormi, și poate să visezi: dar poți să știi?*”

Un tip bucălat, stând în picioare într-un loc mai din față, începu să maimuțărească gesturile lui T. Wallace, spre delectarea noastră, până când colonelul Morton îl izbi cu măciulia aurită a bastonului său.

— „*Căci altfel cine-ar mai răbda și biciul și batjocurile vremii, obida sub cei tari...*”

T. Wallace Whittaker era hotărât să a ne

culturalizeze. Eu îl admiram nespus de mult.

— „... *jigniri de la cei vani, chinul iubirii neîmpărtășite, încetineala legii...*”

— La oase! Ușchi! Valea!

Acum războiul se pornise pe de-a binelea. Vocea lui T. Wallace nu se mai auzea, dar el continuă eroic. Căpitanul Adam apăru din culise, speriat că ne-am putea apuca să facem vasul bucăți, dar gesturile lui conciliatoare au fost întâmpinate cu și mai multe huiduieli. Se duse la T. Wallace, fără îndoială ca să-i spună să se lase păgubaș; dar T. Wallace declamă azvârlindu-i cuvintele în față. Căpitanul Adam intră în panică, apoi se înfurie și încercă să-l tragă afară. T. Wallace îl împinse cu o mână în timp ce cu cealaltă gesticula mai departe. Căpitanul își agită arătătorul înspre tânăr, urlă „Ești concediat” și făcu semn profesorului Eisen să dea semnul orchestrei. Extraordinara Orchestră Maritimă, care costase 7.500 de dolari, începu valsul *Barca pe valuri*. T. Wallace Whittaker înainta printre cortinele care se închideau și, arătându-ne pumnii strânși, în mijlocul unei ploii de bănuți de aramă (la care mi-am adus și eu contribuția, ridicându-mă în picioare și azvârlind în el cu tot mărunțișul pe care îl aveam), el urlă sfidându-ne furibund:

— „*Pe toți ne face lași lucrarea minții, iar chipul mândrei hotărâri dintâi sub secera gândirii sterpe cade!*”

Istovit, în sfârșit, adună un pumn de monede de pe scenă, le aruncă înapoi înspre noi și dispăru după cortină.

Câteva monede întârziate mai zburară înspre el, lovind cortina, și căzură zăngănind pe scenă. Toți râdeam și schimbam păreri, puțin stânjeniți și totuși bucurându-ne de isprava noastră; nu mai puțin eu, fiindcă e câteodată plăcut să lapidezi un martir, oricâtă admirație ai avea pentru el. În ce mă privește (cred că am mai menționat acest lucru pe undeva prin carte), rareori mă dau înapoi să

ajut, după modestele mele puteri, la batjocorirea celor care sfidează mulțimea cu principiile lor, mai ales când eu împărtășesc acele principii. La urma urmelor, piatra de încercare a principiilor este dorința de a suferi pentru ele, iar piatra de încercare a acestei dorințe – singura adevărată – este suferința propriu-zisă. Deci ce altceva făceam eu decât să-l ajut pe T. Wallace Whittaker să-și aplice principiile? Fiindcă desigur, acum, după ce fusese alungat din scenă cu huiduieli și dat afară din slujbă pentru cauza lui Shakespeare, fie își va abandona principiile, ceea ce ar însemna că nu erau prea bine ancorate în personalitatea lui, fie se va ține de ele și mai îndârjit, caz în care trebuia să ne mulțumească fiindcă i-am oferit mijloacele de a căpăta această forță.

Căpitanul Adam își făcu apoi apariția din culise, zâmbind forțat, și ridică mâinile. Acum eram destul de dispuși să stăm cuminti, după ce arătasem ce vrem.

— Eh, ce să-i faci, de fapt cui îi place Shakespeare?

Ridică din umeri în semn că se dă bătut, lovind cu piciorul câteva monede din avanscenă.

— Dacă totuși vă trece pân' cap că o să luați înapoi ceva din marafeții ăștia, s toți nebuni.

Am râs ușurați, cum fac copiii neascultători când află că, până la urmă, nu vor fi pedepsiți.

— Păi, acu' vedeți dacă n-o să puteți să fiți un pic mai drăguți cu băieții care or să vină, rânji căpitanul Adam. Măcar dați în ei cu biștari dă douăș'cinci. Doamnelor și domnilor: iată-i pă acești cavaleri ai pielii smolite, cei mai mari umoriști tuciurii din S.U.A., pă acești decenti și inimitabili Menestreli Etiopieni ai Coastei!

Am aplaudat satisfăcuți, fiindcă pentru asta venisem. Profesorul Eisen atacă furtunos cântecul *Mi-e inima în Alabama* într-un tempo de tren-expres, iar cortina se deschise. Decorul pentru *Fata parașută* fusese înlocuit cu

un fundal albastru de sus până jos, pe care se profilau uniforme strălucitoare ale menestrelilor așezați într-un mic semicerc. Erau șase cu totul: câte trei de-a dreapta și de-a stânga căpitanului Adam, care se postă în chip de protagonist. Toți purtau peruci negre scâmoșate, fracuri portocalii, veste și pantaloni ecosez, în culori vii, gulere înalte de mucava, pantofi uriași, și răgeau pe cuvintele cântecului. Cei doi menestrelți care stăteau de o parte și de alta a protagonistului trudeau la banjouri și chitare, în timp ce Tambur și Castanietă, din celălalt capăt, cântau la instrumentele de la care li se trăgeau numele.

— *Domnii-loor...* strigă căpitanul Adam, ridicându-și brațele la ceruri, *LUAȚI... LOC.*

Tambur și Castanietă nu nimeriră scaunele și căzură lați la pământ, în timp ce toba mare bătea asurzitor. Ne loveam cu palmele peste genunchi, ne împungeam vecinii în coaste cu coatele. Lângă mine, căpitanul Osborn se înăbușea de atâta zbânțuială. Bastonul colonelului Morton bătea aprobator în podea. În noua sa ipostază, căpitanul Adam devenise o cu totul altă persoană - era gramatical, prețios, exuberant -, încât nimeni nu se îndoia de adevărata lui stofă. Când băieții din fundul scenei, cu ochii cășcați jucându-le în cap, se reasează la locurile lor, urmară clasicele schimburi de replici ghidușe, protagonistul fiind mereu persiflat pentru pompozitatea lui, spre delectarea noastră, căci simpatiile ni se îndreptau fără rezerve către împielitutul de Tambur, către nebunaticul Castanietă.

— *Bună seara, domnule Tambur, pari puțin cam întors pe dos în seara aceasta.*

— *Dom Protagonist, nu-s io întors pă dos, buzunaru' mi-e întors pa dos. Pălărie nouă lu' nevastă-mea, pantofi noi la copil. Și-acu prăpăditu' ăsta dă puști al meu mă toacă la cap să-i cumpăr o cioclopedie. Cică-i trăbă la*

școală.

— *O enciclopedie! A, este un tânăr înțelept, Tambur. Nici unui elev n-ar trebui să-i lipsească o bună enciclopedie. Sunt convins că ai să faci un sacrificiu bănesc și ai să-i iei una acestui tânăr.*

— *Nu, trăiți!*

— *Nu?*

— *Nu, trăiți. O să-i zic la pustiu ăsta: cioclopedie canei! Te descurci ca toți ăilalți copii!"*

Eram duși de nas cu glume absolute, asaltați cu poante ușor de anticipat, excitați din când în când – în pofida pretenției decente a menestrelilor – de câte un *double-entendre* pe cât de răsuflat, pe atât de nevinovat. Negrii erau nătăfleți șkinculți, străinii – suspecti; WPA¹⁰ era un refugiu pentru pierde-vară; soacrele erau niște scorpii; femeile – șoferi proști; beția era un viciu plăcut, dar indiscutabil un viciu; mersul la biserică – un soporific, dar indiscutabil o virtute. Tambur și Castanietă își meritau sărăcia, dar pehlivănia lor ne cucerea inimile, și dădeam din cap unul spre altul când, prin istețimea lor înăscută, făceau ca firoskosul protagonist să cadă dintr-o capcană în alta. Tambur și Castanietă răzbunau suficiența noastră; ne făceau să ne simțim siguri pe noi în fața bieteștiințe de carte; fiecare triumf al lor era o palmă încurajatoare pe umăr. De fapt, o dublă încurajare; căci nu erau oare Tambur și Castanietă altceva decât niște negri zăbăuci?

Ne cânta de inimă albastră, dor de casă și de ai tăi Dulcea Sally Starbuck, subreta cântăreață, minunea cu ochi umezi, cu părul ca mătasea de porumb și obrajii îmbujorați. Ce ne-a cântat? *Am avut un vis, dragă, După ce balul se va încheia, Ruga unei mame pentru fiul ei, Lună plină.*

¹⁰ WPA = Works Progress Administration (Departamentul pentru dezvoltarea uzinelor).

— *Dacă ești așa dăștept, dom Protagonist, ia zi-mi, să te văz: ce are două nouă dă picioare, șase mâini, douășpe urechi, trei cozi, două dă lăboaie și-o droaie dă țâțe și face cucurigu?*

— *Dumnezeule mare, Tambur! Ce poate să aibă douăzeci și nouă de picioare, șase mâini, douăsprezece urechi, trei cozi, douăzeci de labe și o groază de țâțe și să strige cucurigu?*

— *Trei fermieri, trei scăunașe de mulgători, trei vaci dejersey ș-un cocoș năbădăios! Aud?*

Am ascultat apoi predica lui J. Strudge, flașnetar, taxator și nemaipomenit interpret la banjo, Magnificul Baladier Etiopian, Demostene cel Negru.

— Doamnelor, dom'lor, cotarle căcăcioase, broscoi umflați și di-hori împuțiți: totu', pă ziua dă azi, le din capitolu' al patru' șaptila, versătu' al câțvașpilea – mai scoateți patru, mai țineți trei, mai puneți or mai luați ceva d-acilea, mai băgați tot într-o singură oală ca să iasă taman pă taman – că le din Cartea lu' Tefania unde ași doi Juzi, pă nume Samuil Primu' ș-al Doilea, au luat toporu' dă la romani ș-au tăiat Ipistulili dă la Ucinici ca să iasă Numerili cum treabă. Iote cum zice, fraților: – *Fericiți ai dă nu zic nimic, că nici n-o să ia nimic!*

Urechile ne-au fost alintate cu sunete de banjo, viori, castaniete și tamburine.

— *Domnu' Castanietă, am vorbit cu nevasta matale azi, și mi-a zis că mămica matale stă la voi dă trei ani.*

— *Mămica mea! Io crezuipân-acu' că-i mămica ei!*

— *Nu! Cum poți să fii întotdeauna atât de încet la minte, domnule Castanietă?*

— *Păi, dom Protagonist, nu-i chiar așa ușor pentr-un negrotei ca mine, care n-a dat niciodată cu nasu' pă la colegiile alea simandicoase!*

Ar fi urmat să ascultăm cântece pastorale despre

câmpiile ca grâne și bumbac, interpretate de vocea vibrantă a lui T. Wallace Whittaker, celebru tenor din Sud, dar n-am mai avut prilejul, spre marea dezamăgire a doamnelor. În schimb, am mai ascultat-o o dată pe Dulcea Sally Starbuck, și de data asta ne-a cântat *Un cântecel în amurg, Frumosule visător, Să minți e un păcat*.

Dar domnul Tambur! Dar domnul Castanietă! Nu ne-au ars ei niște ritmuri de juba¹¹. Ne-au ars! Ne-au dat-o și prin Aripioara de Porumbel?¹² Au dat-o! N-au chilabadit ei și Chilabadeala Marelui Câine? Au chilabadit-o!

„Dom Tanbur, dom Tatmbur! Of, că nu pricepe.

Ce netol cioroi molău, ptiu!

N-aduni ban dă Cadillac sedan, n-ai nici două cepe

Ca să ții gagică a-ntâia! Of, mă frate, ptiu!”

Au mai urmat cântări drăcești la banjo, dansuri comice, cântece de ultimă oră și încă o porție de glume.

— Și acu, doamnelor și domnilor, anunță căpitanul Adam, ultimul număr din programul nostru: imitatorul dă renume mondial Burley Joe Wells, care-a venit tocmai de la New Orleans, din Louisiana! 9

Banjoistul de lângă Tambur, o ditamai huidumă neagră, făcu câțiva pași înainte și rămase cu brațele întinse lateral. Tambur și Castanietă se ridicară balansându-se și, după un pic de pantomimă scâlâmbă, începură să miște brațele, ca pe niște mânere de pompă. Burley Joe își roti ochii în orbite și își umflă obrazii, dând de înțelese că în el s-ar fi adunat o presiune uriașă, iar când, în cele din urmă, deschise gura, un zgomot asurzitor de flașnetă cu aburi zgudui sala, începând melodia *Mama lor*

¹¹ Dans vivace al negrilor americani.

¹² Joc de cuvinte intraductibil: *pidgin* (vorbire rudimentară, simplificată, bazată pe un amestec de cuvinte din limbi diferite) – *pigeon* (porumbel).

de papuci aurii, semnătura muzicală a *Varieteului pe apă*. Imitatorul orăcăi cât un nor întreg și termină cu un fluierat lung, urmat de semnul de încheiere al profesorului Eisen și de aplauzele noastre.

— Gater din Louisiana, venit acu' aci în golf, zise apoi Burley Joe cu voce găjăită.

Se postă la un capăt al scenei, cu spatele spre culise. După ce tuși puțin în chip de introducere, începu să scoată un zumzăit ca al unui ferăstrău mecanic, care merge în gol. Tambur și Castanietă dispărură în culise prin cealaltă extremă și reapărură foarte repede, aducând o scândură de pin galben, lungă de opt picioare și groasă de un picior. Se mai poticniră, se mai împiedicară, mai traseră, mai împinseră și până la urmă îi vârâră lui Burley Joe lemnul sub brațul stâng. Ferăstrăul scânci și vâjâi, iar lemnul dispăru în culise, urmat de cei doi. Ferăstrăul zumzăi mai departe. Tambur și Castanietă apărură din nou după zece secunde, cu două bucăți de pin, fiecare groasă de șase țoli. Totul se repetă iar și iar, ferăstrăul huruind îndârjit prin nodurile lemnului, bâzâind prin rășina închegată, până când cei doi clovni își făcură apariția zâmbind până la urechi, plini de satisfacție, aducând fiecare în mână câte o minusculă scobitoare. Măruntul Castanietă se îndreptă solemn către matahala de Burley Joe și îi răsuci nasul ca și cum ar fi întors un comutator, iar zumzăitul ferăs-trâului se stinse încet.

— Cursă dă vapoare, mormăi Burley Joe, care nu-și irosea deloc arta cu introduceri. Vasu' *Natchez* face așa (*Se auziră pufăituri, zgomot de pompe, şuierături stridente. Fluierături asurzitoare*), iar așa face *Robert E. Lee* (*Un sunet înăbușit, gutural. Un fluierat pătrunzător, în registru grav*). Acu' au luat-o!

Era uluitor. Răsunară clopote de vapor. Se auzeau ordine răstite, se poruncea măsurarea nivelului apei.

Pompele uriașe duduiau. Timona se rotea nebunește. Glasul tunător al sirenei anunța plecarea vasului *Lee*. Peste câteva clipe, un marinar de pe punte strigă „Navă în apropiere!” și un fluier lung, abia auzit, semnală prezența vasului *Natchez* undeva în față. Profesorul Eisen introduse un fundal muzical discret, reținut, dar înfiorat, peste care se suprapunea duduitul motoarelor. Tuu-tuu! *Lee* lansă provocarea. Piip-piip! *Natchez* o acceptă. Cursa începuse! Alte ordine, strigăte nervoase, semnale de clopot. Motoarele se ambalară. Muzica la fel.

Am aruncat o privire spre căpitanul Osborn: era în transă. Apoi spre întreaga sală: înmărmurită. Apoi spre ceasul de la mâna mea: ora zece. În acel moment, singura lumină din incintă era un reflector îndreptat asupra lui Burley Joe. Ușurel, dar fără să încerc neapărat să mă furișez, mi-am părăsit locul, am luat-o pe pasajul de-a lungul peretelui tribordului, și am ieșit pe o ușă laterală, aproape nebăgat în scamă. Înăuntru, *Lee* câștiga un ușor avantaj asupra lui *Natchez*.

Afară era, bineînțeles, beznă adâncă, străbătută doar de luminile *Varieteului*. Mă aflu, așa cum plănuisem, pe puntea exterioară a teatrului. Nu se zărea niciun om de pază. M-am îndreptat grăbit, sprijinindu-mă de parapetul tribordului, până la îngusta scară de tambuchi de la pupa, pe care mi-o întipărisem în minte în timpul turului pe care îl făcusem după-amiază, și am coborât sub scenă, în sala de mese, închizând ușa în urma mea. Deasupra capului meu *Lee* și *Natchez* goneau bord la bord. Muzica răsună mai puternic și ritmul era mai rapid: menestrelii strigau încurajări unuia sau altuia din vase; la un moment dat, din public se auzi un strigăt de emoție. Am scăpărat un chibrit și am aprins trei lămpi cu gaz montate de-a lungul pereților sălii de mese, apoi m-am dus la supapa pe care scria

A NU SE DESCHIDE PÂNĂ NU SE APRIND LUMINILE RAMPEI și i-am dat drumul la maximum simțind cum, pe sub mîna mea, acetilena năvălea spre scenă. În cele din urmă am intrat în bucătăria vasului, la câțiva pași mai încolo, am aprins un arzător și le-am deschis pe celelalte (apoi și cuptorul și grătarul), pe toate la maximum; fără să le aprind. Un miros puternic de gaz aerian umplu imediat mica încăpere.

Deasupra, *Robert E. Lee* se opintea să-și depășească adversarul, iar spectatorii îl încurajau. Gazul se scurgea suierând din arzătoare.

Intrând din nou în sala de mese, m-am uitat împrejur cu atenție, verificând dacă făcusem treabă bună. Ca să fie totul pus la punct, am deșurubat sticlele celor trei lămpi de gaz și am făcut flacăra mare la toate. Apoi m-am strecurat afară, la fel cum intrasem, și m-am așezat la loc printre spectatorii cuprinși acum de o agitație încântătoare, fiindcă *Natchez* amenința să-l depășească pe temerarul *Lee*. În orice caz, inima îmi bătea să-mi spargă pieptul, dar mintea mi-era liniștită. Liniștit l-am privit pe prietenul meu, căpitanul Osborn, cum scotea strigăte găjăite de încurajare pentru *Robert E. Lee*. Liniștit mă gândeam la Harrison și Jane: la sâni și coapsele ei perfecte, cum vor arăta – calcinate și înnegrite; la acel păr moale, mirosind a soare, prefăcut într-o mână de cenușă. Liniștit am auzit de undeva smiorcăielile unui copil supraexcitat, prea mic ca să stea treaz atât de târziu: nu era imposibil să fie Jeannine. Mi s-a conturat în minte imaginea unui trupușor zămislit, poate, din al meu și din trupul fără cusur al lui Jane, un trupușor negru, zdrobit, fumegând. Colonelul Morton, Bill Butler, bătrânul domn și bătrâna doamnă Bishop – nu mai conta, absolut nimic nu mai conta.

Inima îmi tresaltă, cum sălta pe valuri *Robert E. Lee*, și am zâmbit la gândul că s-ar putea să-mi dau duhul prin

moarte naturală, înaintea măreței explozii a vaporului. Publicul turbase.

— *Doamnelor și domnilor!* strigă căpitanul Adam, urcat în picioare pe scaunul de protagonist. *Vă rog să vă pregătiți pentru momentul exploziei formidabile a vasului James B. Taylor. Nu părăsiți locurile!* O femeie țipă, fiindcă nu se făcuse nicio trecere de la un număr la altul, și nici Extraordinara Orchestră Maritimă, care costa 7.500 de dolari, nu se domolise deloc. Mai rău, se întetise. Dar, evident, cursa vapoarelor nu mai prezenta interes. Din fosă, înfruntând frenezia orchestrei, se înălța încetul cu încetul un ropot de cinei care creștea și creștea mereu. Burley Joe – ridicându-se acum cu greu din genunchi, cu brațele în aer, cu ochii bulbucați – slobozi șuierături de-ți făceau părul măciucă, imitând o scurgere de vapor. Tobe bubuiau, trompetele nechezau, copiii se isterizaseră. Tambur și Castanietă se ascuseră în spatele celor de lângă ei. Din înălțimea jilțului de protagonist căpitanul Adam își contempla odraslele cu un zâmbet olimpien. Iar eu, liniștit, cu o treaptă zeiască deasupra lui, zâmbeam la rândul meu.

Ca un șarpe negru, monstruos, Burley Joe își unduia trupul, înălțându-se în vârful picioarelor, ridicându-și brațele deasupra capului. Șuierăturile și muzica se întetiră la culme; dinspre culise străfulgerară lumini orbitoare, se auzi un țipăt sugrumat; o explozie teribilă; scena se umplu dintr-odată de un fum greu, albicios.

După un scurt răstimp de liniște mormântală, Evelyn Morton, aflată în rândul întâi, se lăsă ușor în jos, leșinând. Colonelul o susținu ca să nu se prăbușească. Apoi profesorul Eisen trânti cântecul *Lucy Long*, fumul începu să se risipească și menestrellii își făcură apariția, râând și dansând înșirați pe scenă: Tambur, Castanietă, J. Strudge, Burley Joe Wells (făcând plecăciune), cei doi chitariști,

căpitanul Adam în persoană (făcând plecăciune), la care se alăturară Dulcea Sally Starbuck și domnișoara Clara Mulloy, cu ochii înrouați și fluturând sărutări către sală. Spectatorii râdeau și strigau din senin, entuziaști, unii către alții. Soții își priveau soțiile, iar soțiile copiii, cu alți ochi.

— „Lucy Long!” „Lucy Long!”

Se dovedi că magnifica panithiopliconică era nici mai mult nici mai puțin decât un înconjur al scenei făcut de menestreli demodați și plini de sine, în sunete de castaniete, tamburine, banjo-uri, chitare. Menestrelii dansau, cântau, țopaiau, făceau tumbe. *Lucy Long* se transformă în *Miresmele bătrânei Virginii*; menestreliei țopăiră tot mai îndrăcit, și nu se lăsară până când nu capotară după eforturi aproape demente. Răsunară cinelele, interpreții făcură plecăciuni adânci, Tambur și Castanietă se rostogoliră în fața orchestrei, iar noi întâmpinarăm cu aplauze furtunoase închiderea cortinei la Originalul & Inegalabilul varieteu pe apă.

XXVIII

O paranteză

Dacă nu înțelegi imediat că sfârșitul poveștii mele despre *Varie-teulpe apă* trebuie să fie nespectaculos, atunci înseamnă că iar m-a ajuns blestemul comunicării imperfecte. Poți să spui ce vrei despre cerințele formale ale povestirii. Varieteul ăsta este opera mea și am să te conduc afară din el cu aceeași blândețe cu care te-am condus înăuntru. Nu prea îmi trebuie mie, în principiu, finaluri zornăitoare, ca cel al lui Burley Joe.

L-am ajutat pe căpitanul Osborn să se ridice în picioare (era încă zguduit de emoțiile cursei de vapoare) și

I-am dus afară, alături de mulțimea spectatorilor. Desigur mai exista o posibilitate ca teatrul să sară în aer (gazul acumulat în santina unui vas poate oricând să producă explozie), dar cam aveam eu o bănuială că, fie vreun sistem de ventilație ascuns (căpitanul Adam garantase siguranța *Varieteului*), fie vreun membru al echipajului care trecuse întâmplător pe acolo îmi zădărniciise planul. Mai e nevoie să spun că nu am simțit nici ușurare, nici dezamăgire? Ca și în cazurile când mașinăria legii cade lată la pământ, în fața obstacolelor pe care i le pun, am luat doar notă de faptul că, în pofida intențiilor mele, șase sute nouăzeci și nouă din concetățenii mei, pe lângă care și eu, erau încă în viață.

Oare de ce nu m-am încumetat, după ce încercarea mea inițială dăduse greș, să sar de pe pasarelă și să mă arunc în Choptank, unde nimic n-ar fi putut să-mi împiedice planul? Pentru că (începusem să-mi dau seama) ceva se schimbase într-un cotlon ascuns al ființei mele. Mă întrebam, știind că un răspuns definitiv nu există la întrebarea „De ce nu te arunci în fluviu?”, așa cum mă întrebasem după-amiază „De ce nu arunci în aer *Varieteul pe apă*?”. Dar acum, dintr-odată, o altă voce îmi răspundea nechemată, „Pe de altă parte, de ce să-ți pese?” Pe unde să mai scoți cămașa! Fără să-mi dau seama, încercam să cântăresc lucrurile, dar la fel ca acel gang din Baltimore din pricina căruia cândva mă orbise avalanșa de lumină din Strada Monumentului, acest cotlon ascuns până acum mă puneă în fața unei perspective neașteptate, pe care, deocamdată, abia puteam s-o întrezăresc.

Ne-am întâlnit la capătul pasarelei aglomerate, cu Harrison, Jane și Jeannine.

— Cum ți-a plăcut spectacolul? râse Harrison. Place lumii chestia asta, nu-i așa?

— Și mie îmi place, am răspuns.

— Eh, sigur, și mie-mi place, într-un fel, chicoti Harrison scurt. Să auzi iar glumele alea idioate. Oricum, lui Jeannine i-a plăcut.

Arată spre fiica lui, care-i dormea în brațe ca un îngerăș.

— Eu zic c-ar fi mai bine să o ducem acasă, spuse Jane cu ton îngăduitor.

Cred că ea și Harrison se simțeau cam stânjeniți de prezența căpitanului Osborn, deși desigur nici respectivul domn nu se simțea mai puțin încurcat în prezența lui Jane.

— Noapte bună, Toddy, zâmbi ea, tot cu un ton îngăduitor, dar fără căldură.

— Cred că o să ne mai vedem.

— Cum să nu, încuviință Harrison imediat, îndepărtându-se.

— Desigur, am spus în același timp cu un ton îngăduitor, dar fără căldură, și ne-am despărțit.

De atunci am mai vorbit cu prietenul meu Harrison în trei ocazii diferite, cu Jane - o singură dată, la o petrecere, în 1938, când se sărbătorea hotărârea irevocabilă a Curții de Apel din Maryland în favoarea lui Harrison (prezența lui nu fusese necesară când am susținut pledoaria, iar el trimise firmei un cec de 50.000 de dolari prin vicepreședintele companiei de murături); încântătoarei mele Jeannine, care devenise între timp o debutantă de douăzeci și unu de ani a insulei Ruxton și Gibson, nu i-a trimis nimic, deși eu îi înregistrez manifestările, câteodată, în pagina mondenă a publicației *Soarele* din Baltimore. La întoarcerea lor, după o călătorie de optsprezece luni prin Amalfi, Cannes și Biarritz, soții Mack s-au stabilit în afara orașului Baltimore, așa că nu e de mirare că nu-i mai văd.

Căpitanul Osborn și cu mine ne-am întors la hotel prin Strada Mare, iar eu i-am urat noapte bună în antreu.

— Stai puțin, Toddy, rânji el. Hai în camera mea; am o surpriză pentru tine.

L-am urmat, iar el, zâmbind până la urechi, mi-a oferit o sticluță de Southern Comfort.

— Dă-i bătaie!

— Da' cu ce prilej?

Am deschis-o și am adulmecat apreciativ. Bătrânul roși.

— Ți-o datoram. Pă de-o parte pentru chestia aia care-am vorbit-o azi-dimineață.

— Păi, atunci, s-o bem, am zis. Ai nevoie de ea ca și mine, fiindcă spectacolul acela neobișnuit s-a terminat.

— Vacs, s-ar fi terminat oricum pentru mine, spuse hotărât căpitanul Osborn.

— Ce zici de tânărul Haecker? am sugerat. Ce-ar fi să-l aducem și pe el?

M-am dus până la ultimul etaj, unde era mica mansardă a domnului Haecker, și am bătut, dar deși pe sub ușă se zărea licărind o lumină, n-am primit niciun răspuns.

— Domnule Haecker? am răsucit deschizătorul ușii, fiindcă era improbabil ca un om de vârsta lui și în situația lui să fie plecat sau să doarmă la zece și jumătate.

Când am deschis ușa, am dat peste o imagine ciudată: doar o singură lumânare albă, înaltă, ardea într-un sfeșnic de aramă pe biroul de lângă pat și pâlpâia în bătaia curentului ușor care venea dinspre fereastră. Când m-am apropiat am văzut, tot pe birou, un ceas deșteptător care se oprise la zece și un sfert, un volum Shakespeare deschis la actul al treilea, scena întâi, din *Hamlet* (pe margine era scris - mă crezi, nu mă crezi - *nu pe toți*, în dreptul cuvintelor *Pe toți ne face lași lucrarea minții*); un teanc de treisprezece caiete groase, pe fiecare fiind *sens Jurnal, 19* - (n-am avut niciodată răbdarea să le cercetez);

și o sticlută în care mai zăceau uitate două somnifere. Pe pat stătea întins domnul Haecker, în pijama neagră, cu ochii închiși, cu mâinile încrucișate, la fel ca domnișoara Holiday Hopkins, din camera de alături, cu o expresie liniștită (*netulburată* este adjectivul mai potrivit). Pulsul și respirația – aveam să observ când i-am luat mâna într-a mea și mi-am lipit urechea de pieptul lui – erau aproape imperceptibile.

După cum mi-am dat seama, nu se putea da niciun fel de prim ajutor. M-am repezit pe scară în jos și i-am notificat faptul lui Hurley Binder, recepționarul de noapte care, la rândul lui, a telefonat la spital după o ambulanță. Apoi ne-am întors amândoi în camera domnului Haecker, împreună cu căpitanul Osborn, care ne rugase să-l ducem până sus ca să nu piardă spectacolul, și am băut acolo în așteptarea ambulanței. Hurley Binder și căpitanul Osborn plescăiau din limbă și clătinau din cap, și sorbeau din Southern Comfort, deosebit de impresionați de pregătirile sofisticate pe care și le făcuse domnul Haecker pentru a părăsi această lume.

— Ce zici dacă asta? repetă căpitanul Osborn de câteva ori. Și când te gândești la el, ce tip cu carte!

Din când în când îi luam pulsul domnului Haecker: situația nu părea să se înrăutățească, dar nu prea avea ce se înrăutăți, căci pulsul nu bate mult mai încet.

Deodată s-a auzit sirena ambulanței pe Spring Valley și domnul Haecker a fost cărat la spital, cu pijamaua neagră cu tot.

— Asta tă cam pune pă gânduri, nu? zise căpitanul Osborn.

— Chiar că da, am încuviințat amabil și i-am spus noapte bună. În sinea mea îmi spuneam că, în cazul în care ar supraviețui acestui gest prostesc, s-ar putea ca domnului Haecker să i se pară anii care i-ar mai rămâne de

trăit o povară mai ușoară decât a celor care se scurseseră în ultima vreme, fiindcă atât entuziasmul lui dinainte pentru bătrânețe, cât și disperarea de acum față de ea erau (judecând după aparențe) mai mult calculate decât simțite, mai mult elaborate decât sincere. Tare mi-ar plăcea să pot spune că istoria mi-a dat dreptate. De fapt, până la urmă, după ce și-a revenit după doza zdravănă de barbiturice, domnul Haecker a fost mutat de la sanatoriu la un spital în vestul Marylandului, fiindcă i se descoperise un început de tuberculoză. Acolo, în 1940, a încercat din nou să-și ia viața, prin aceleași mijloace și la fel de spectaculos ca prima oară, și a reușit.

Fiind singur acum în camera mea, m-am așezat pe pervazul ferestrei și am tras dintr-un trabuc timp de câteva minute, contemplând noaptea răcoroasă, semaforul de sub fereastră, cimitirul întunecat de pe lângă Biserica Episcopală a Mântuitorului, aflată după colț, și întinderea întunecată a cerului, mai întunecată acum, când stelele se îngropaseră în norii de furtună. Un fulger strălumina deasupra oficiului poștal și în spatele turlei bisericii, și un tunet răzleț anunță vijelia care avea să se abată peste Chesapeake. Ce-i venise naturii, care se mișcă atât de greoi, să schimbe vremea, tocmai când aveam eleganța de a mă răzgândi! Mi-am amintit de însemnările mele de seară și, reluându-le imediat, am adăugat o paranteză la propoziția a cincea:

V. Nu există niciun motiv pentru a trăi (sau pentru a te sinucide).

XXIX. Varieteul pe apă

L

Cam la asta s-a ajuns – la faptul că în 1937 m-am răzgândit; pur și simplu am dus până la capăt concluziile impuse de premisele de la care pornisem. De dragul convenției aș vrea să dau o încheiere tulburătoare

spectacolului meu, dar, deși toate transformările care s-au petrecut în modul meu de a gândi din 1919 până în 1937 au fost convulsive, din multe puncte de vedere faptul că niciun factor emoțional nu se implica necesarmente ținea de esența hotărârilor mele finale. Să-ți dai seama că nimic nu are importanță până la urmă este un lucru copleșitor. Dar dacă nu mergi cu gândul mai departe și devii un sfânt, un cinic sau un sinucigaș din principiu, înseamnă că n-ai dus raționamentul până la capăt. Adevărul este că nimic nu are importanță, nici măcar acest adevăr. Întrebarea lui Hamlet este complet lipsită de sens.

În timp ce-mi terminam trabucul am mai făcut, într-o doară, câteva însemnări pentru *Ancheta* mea, pe care, mă înțelegeți, o redeschiseseam. Aici sunt de un interes foarte redus – ceea ce înseamnă că sunt de oarecare interes. Mi-a trecut prin minte, de exemplu, că, din momentul când aș fi pus în fața unei infinități de căi posibile de urmat, fără să am niciun motiv trainic să prefer vreuna din ele, din acel moment m-aș fi purtat (*după toate probabilitățile*, dar nu cu necesitate) tot cam cum mă purtasem și până atunci, cum un iepure împușcat continuă să alerge în aceeași direcție, până când îl ajunge moartea. Poate că m-aș strădui din nou, cu vreo ocazie viitoare, să arunc în aer *Varieteul pe apă*, pe bunii mei vecini și asociați, și chiar (sau numai) pe bietul de mine. Era foarte probabil că n-aveam s-o fac. Eu și concetățenii mei am reprezenta, de fapt, respectivul procentaj în cazul meu, așa cum noi toți am reprezenta pentru fiecare dintre ceilalți.

Pe lângă asta, am stat și am cugetat dacă, în condițiile realei absențe a valorilor absolute, unele valori sub nivelul absolutului n-ar putea fi socotite deloc inferioare și nu s-ar putea chiar trăi sprijinindu-te pe ele. Dar asta e o altă anchetă și o altă poveste.

De asemenea, m-am reîntors la *Scrisoarea către tatăl*

meu și la cel de-al treilea coș de piersici, cu investigația asupra mea însumi, căci, dacă era vorba să-mi explic vreodată de ce s-a sinucis tata, trebuia să-i explic lui de ce n-am făcut-o eu. Proiectul ar cere timp. M-am gândit că, la urma urmei, concluziile lui Marvin Rose în legătură cu inima mea îmi vor parveni prin poștă în ziua următoare, și am zâmbit: niciodată până atunci șubrezenia acestui organ nu mi se păruse mai puțin semnificativă. Acum nu se mai punea problema dacă endocardita se număra printre infirmitățile mele: problema rămânea aceeași oricum ai lua-o, iar „soluția”, la fel. Cel puțin deocamdată. Cel puțin pentru mine.

Mi-aș lua mai mult răgaz, ca să-i spun tatii pe îndelete povestea *Varieteului pe apă*. Poate că am să-mi dau duhul înainte de a încheia. Poate că treaba la care mă înhămasem era fără sfârșit, ca și celelalte asemenea ei. Ce-are a face? Chiar de-ar fi să mor înainte de a-mi termina trabucul, aveam la dispoziție exact atâta timp cât îmi mai rămăsese. %

Acestea fiind lămurite, am scris o notiță în care ceream să fie interceptată notița mea către Jimmy Andrews, am stins (în cele din urmă) chiștocul trabucului, m-am dezbrăcat, m-am dus la culcare, înconjurat de o nesfârșită, binefăcătoare singurătate, și am dormit neîntors, în ciuda furtunii absurde care, curând după aceea, se dezlănțui din toate părțile.

Table of Contents

I. Acordarea pianului

II. Clubul exploratorilor din Dorchester

III. Coitus

IV. Mărturisirea căpitanului

V. Raison de coeur

VI. Biscuiți presați tip Maryland

VII. Ambarcațiile mele neisprăvite

VIII. O precizare, un avertisment

IX. Fițuica

X. Dreptul

XI. O observație instructivă, deși sofisticată

XII. Un cor de stridii

XIII. Viața în fața oglinzii

XIV. Sticle, ace și cuțite

XV. Zâmbetul sui

XVI. Prânzul de la Jude

XVII. Definitivarea schiței mele

XVIII. O chestiune de viață și de moarte

XIX. O premisă greu de înghițit

XX. Muzică la flașnetă

XXI. Castraveți vânduți la grădinari

XXII. O vizitare a teatrului plutitor

XXIII. Pe curând, pe curând

XXIV. Trei milioane de dolari

XXV. Ancheta

XXVI. Primul pas

XXVII. Varieteul pe apă

XXVIII. O paranteză

XXIX. Varieteul pe apă